

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN ROMANLARINDA YAPI,
İZLEK ve İNSAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA ÇETİN

İSTANBUL 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN ROMANLARINDA YAPI,
İZLEK ve İNSAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA ÇETİN
TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. BÂKİ ASİLTÜRK

İSTANBUL 2016

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Derya ÇETİN'in "Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarında yapı, izlek ve insan" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Baki ASILTÜRK
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Sema UĞURCAN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Alphan AKGÜL
Üniversitesi İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

P. Uğurcan

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...12/07/2016 tarih ve 2016/14-2... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN YAŞAMI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ	4
1.1 YAŞAMI	4
1.2 EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	15
1.3 ESERLERİ	19
2. BÖLÜM: ROMANLARDA YAPI VE İZLEK	21
2.1 ROMANLARDA ORTAK YAPI VE İZLEK.....	21
2.1.1 Konular	22
2.1.2 Kişiler	23
2.1.3 Mekân	26
2.1.4 Toplumsal Gerçeklik	29
2.1.5 Biyografik ve Otobiyografik Özellikler	29
2.1.6 Tarihsel ve Güncel Olaylar	31
2.1.7 Üslup	31
2.2 AGANTA BURİNA BURİNATA	34
2.2.1 Romanın Kimliği	34
2.2.2 İsimden İçeriğe	34
2.2.3 Olay Örgüsü	34
2.2.4 Bakış Açısı, Anlatıcı, Üslup	45
2.2.5 Zaman	47
2.2.6 Mekân	48
2.2.7 Kişiler	50
2.2.8 İzleksel Kurgu	58
2.2.9 İçerik İncelemesi	61
2.2.10 Biyografik Özellikler	65
2.2.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme	66
2.2.12 Eserde Geçen Denizcilik Terimleri	67
2.3 ÖTELERİN ÇOCUKLARI.....	70
2.3.1 Romanın Kimliği	70
2.3.2 İsimden İçeriğe	70
2.3.3 Olay Örgüsü	71
2.3.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslup	78
2.3.5 Zaman	82
2.3.6 Mekân	82
2.3.7 Kişiler	84
2.3.8 İzleksel Kurgu	102
2.3.9 İçerik İncelemesi	105
2.3.10 Biyografik-Otobiyografik Özellikler	111

2.3.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme	114
2.3.12 Eserde Geçen Denizcilik Terimleri	115
2.4 ULUÇ REİS.....	117
2.4.1 Romanın Kimliği	117
2.4.2 İsimden İçeriğe	117
2.4.3 Olay Örgüsü	118
2.4.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslup	125
2.4.5 Zaman	129
2.4.6 Mekân	130
2.4.7 Kişiler	133
2.4.8 İzleksel Kurgu	145
2.4.9 İçerik İncelemesi	147
2.4.10 Biyografik Özellikler	149
2.4.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme	150
2.4.12 Eserde Geçen Denizcilik Terimleri	151
2.5 TURGUT REİS.....	153
2.5.1 Romanın Kimliği	153
2.5.2 İsimden İçeriğe	153
2.5.3 Olay Örgüsü	153
2.5.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslup	163
2.5.5 Zaman	166
2.5.6 Mekân	168
2.5.7 Kişiler	170
2.5.8 İzleksel Kurgu	179
2.5.9 İçerik İncelemesi	180
2.5.10 Biyografik Özellikler	182
2.5.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme	182
2.5.12 Eserde Geçen Denizcilik Terimleri	183
2.6 DENİZ GURBETÇİLERİ	186
2.6.1 Romanın Kimliği	186
2.6.2 İsimden İçeriğe	186
2.6.3 Olay Örgüsü	187
2.6.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslup	194
2.6.5 Zaman	198
2.6.6 Mekân	198
2.6.7 Kişiler	201
2.6.8 İzleksel Kurgu	213
2.6.9 İçerik İncelemesi	217
2.6.10 Biyografik ve Otobiyografik Özellikler	221
2.6.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme	222
2.6.12 Eserde Geçen Denizcilik Terimleri	223
2.7 BULAMAÇ.....	225
2.7.1 Romanın Kimliği	225
2.7.2 İsimden İçeriğe	225
2.7.3 Olay Örgüsü	226
2.7.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslup	233

2.7.5	Zaman	240
2.7.6	Mekân	240
2.7.7	Kişiler	243
2.7.8	İzleksel Kurgu	258
2.7.9	İçerik İncelemesi	262
2.7.10	Biyografik-Otobiyografik Özellikler	269
2.7.11	Roman Hakkında Son Değerlendirme	270
2.7.12	Eserde Geçen Denizcilik Terimleri	271
SONUÇ		272
KAYNAKLAR		275

ÖN SÖZ

Halikarnas Balıkçısı takma adıyla ünlenen Cevat Şakir Kabaağaçlı Cumhuriyet dönemi edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Türk edebiyatında denizi ve denizcileri romana kapsamlı şekilde yerleştiren tek isimdir. Onun zamanına kadar kara insanının yaşantısı, kederi, sevinci veya çilesi anlatılırken o; deniz insanını anlatarak yeni bir tema ve duyarlılık oluşturmuştur.

Cevat Şakir Kabaağaçlı, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında ilk olarak öyküleriyle tanınır. Bu öykülerde denizi ve deniz insanını konu edinir. İlk öykü kitabı 1939'da yayımlanan **Ege'nin Kıyılarında**'dır. Bunun dışında on iki öykü kitabı vardır. 1945 yılında ilk romanı olan **Aganta Burina Burinata**'yı yayımlar. Demokrat İzmir Gazetesinde tefrika edilen **Bulamaç** romanı dışında beş romanı vardır. Öykülerinde olduğu gibi romanlarında da deniz insanını, denizi ve denizcilerin çilelerini anlatır. Anadolu ile ilgili pek çok yazı yazar. Mavi Yolculuk hareketini başlatarak Akdeniz'i dünyaya tanıtmayı amaçlar. Yazılarında Anadolu'nun tarihi, medeniyetlerin başladığı mekân olması üzerinde durur. Mitolojiden yararlanan yazar, eserlerinde şiirsel bir dil kullanır. **Mavi Sürgün** adlı eseri otobiyografi türüne örnek verilebilir. Bunun yanında denemeleri, incelemeleri, çocuk kitapları, turist rehberleri ve çeviri kitapları bulunur. Sanatçıya 1971 yılında Kültür Bakanlığı tarafından Anadolu kültürünün tanıtılmasına katkılarından dolayı Kültür Armağanı verilir.

Cevat Şakir ülkemizde sadece yazdıklarıyla tanınmaz. Bir şehre hayat veren ve o şehirle anılan nadide bir insandır. Sürgün olarak gönderildiği Bodrum onun hayatını değiştirir. Türlü korkularla ve bilinmezliklerin sıkıntısıyla geldiği bu Arşipel bucağı (Akdeniz) onu yeniden hayata bağlar. Çünkü onun sevgisini daha küçükken yüreğinde duymuştur. Çocuk gözlerine vuran deniz tıpkı bütün kahramanlarında olduğu gibi onun da damarlarına işlemiş ve deniz karşısında daima büyülenmiştir. Bodrum'da denizi gördüğünde sevincinden yerlere kapanıp ağlar. İşte o gün bu coğrafyaya kendini adamaya söz verir. Balıkçılık yapar, sünger avcılarıyla çalışır, ev inşa eder, dünyanın dört bir yanından getirttiği tohumlarla ve fidanlarla şehrin çehresini değiştirir. İnsanların içinde yaşayıp da kıymetini bilmedikleri yeri bir cennet haline getirir. Bodrum'u sadece bugünüyle değil geçmişiyle de kucaklar. Öyle ki artık Cevat Şakir adı yerini Halikarnas Balıkçısı'na bırakır. Hayat ve umut dolu "Merhaba"sı Bodrum sokaklarında

yankılandıkça insanlara da adeta can gelir. Artık herkes onu bir aile bireyi olarak görür. Yemek yemeyen, ilaç içmeyen çocuklar için günün hangi saati olursa olsun kapısı çalınır. Balıkçılar önce bu yabancıyı pek önemsemeseler de daha sonra onun öğrettiği modern tekniklerle daha çok balık tutabilirler. Sünger avcılarının çilelerini duyurmak için dilekçeler yazar durur. İzmir'deki zorlu hayatında bile yazmayı ve Anadolu mirasını anlatmayı bırakmaz. Kısacası hem edebiyat alanında hem de kültürel ve sosyal hayatta Cevat Şakir'in yeri anlatmakla bitmez.

İnce ruhlu bir çocuk olarak büyüyen ve hayatın en acı olaylarını yaşayan Cevat Şakir Kabaağaçlı'yı bir nebze de olsun anlatmak ve çalışmalarına ışık tutmak amacıyla tezimizi oluşturduk. Tezimiz iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Halikarnas Balıkçısı'nın hayatını ve edebi kişiliğini anlattık. İkinci bölümde yazarın romanlarını yapı, izlek ve insan yönünden inceledik. Halikarnas Balıkçısı'nın romanları, yazar üzerine yapılmış tezler, araştırmalar ve çeşitli kaynaklardaki yazılar yardımıyla nesnel bir değerlendirme yapmaya çalıştık.

Tezin hazırlanışı sırasında kıymetli değerlendirmeleri ve yönlendirmeleriyle bana yardım eden danışman hocam Doç. Dr. Bâki Asiltürk'e, insan kavramının hakikati üzerine emsalsiz sohbetleriyle zihnimi açan Necati Öztürk'e, destekleri ve güvenleriyle işimi kolaylaştıran sevgili aileme, ağabeyim Yavuz Baltalı'ya ve dostlarım Nurgül Gören ile eşi Erol Gören'e teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Bu tezde Halikarnas Balıkcısı imzasıyla tanınan Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın romanları ele alınmıştır. Romanlar yapı, izlek ve insan kavramları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Halikarnas Balıkcısı'nın edebî kişiliği doğrultusunda romancılığı yorumlanmış ve altı romanı ayrı ayrı incelenmiştir. Yapılan incelemede yazarın romanlarının iskeletini nasıl oluşturduğu, romanlarda kullanılan ortak öğeler, romanlardaki insan unsuru ve romanların Türk edebiyatındaki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anadolu kültürüyle ilgili pek çok çalışmalar yapan yazarın romanları üzerinde yeteri kadar durulmadığı görülmüştür. **Aganta Burina Burinata** romanı 100 Temel Eser içerisine alınmış fakat diğer eserleri özellikle de son eseri Bulamaç kıyıda köşede bırakılmıştır. Bu çalışmanın amacı gerek yapı, gerek içerik ve gerekse kişi kadrosu açısından bu eserlere de ışık tutmaktır.

Yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda Halikarnas Balıkcısı'nın roman türü içinde Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Özellikle Türk edebiyatında “deniz” kavramını bu kadar geniş ve etraflıca anlatması onu bu alanda ilk olarak değerlendirmemize imkân vermiştir. Türk edebiyatında denizcilik ve deniz insanının çilesinin anlatıldığı ilk orijinal romanlar 1940'ların ortalarında Halikarnas Balıkcısı tarafından yazılmıştır. Eserlerin teknik kusurlarına rağmen bu gerçek göz ardı edilememektedir. Yazı yapısı itibarıyla dağınık bir dizgiye sahip olan romanlarda şiirsel bir dilin kullanıldığı, her eserde ortak bazı kahramanlarla bir bütünsel dünya oluşturulmaya çalışıldığı görülmüştür. Bütün romanların temelinde “İnsan” ve “sevgi” kavramlarının olduğu tespit edilmiştir. Böylece yazarın hümanist anlayışı romanlarında da geniş şekilde işlediği ortaya konulmuştur.

ABSTRACT

In this thesis, the novels of Cevat Şakir Kabaağaçlı, whose signature name was Halikarnas Balıkcısı have been discussed. The novels have been evaluated in terms of structure, symbol and human concepts.

Halikarnas Balıkcısı's writing has been interpreted in accordance with his literary personality and his six novels have been analysed separately. In the research, it has been revealed that how the author formed the novel's outline, common items which were used in the novels, human factors in the novels and the position of the novels in the Turkish literature.

It has been seen that the novels of the writer who has had many works about Anatolian culture has not been dwelt upon sufficiently. His novel, **Aganta Burina Burinata** has been included in 100 basic works however, his other works especially his last work **Bulamaç** have been overlooked. The aim of this study is to shed light on these works, too in terms of structure, content and the characters.

As a result of examinations and research show us that Halikarnas Balıkcısı in fiction has been shown to have an important place in Turkish literature. Especially so broad and thoroughly explain the concept in Turkish literature of the "sea" made him to our first assessment in this area. The first novel that described the suffering people of Turkish literature written in the maritime and sea in the middle of 1940's was written by Halikarnas Balıkcısı. This fact can not be ignored in spite of the technical mistakes of these works. It has been seen that, in the novels that have disorganised composition, a lyrical language has been used, and in each work there has been an attempt on making up a holistic world with the common heroes. It has been identified that, there are terms of "human" and "love" in the grounds of the novels. So the humanistic approach of the novelist and his handling it realistically in his books have been revealed.

GİRİŞ

Cevat Şakir Kabaağaçlı (1890-1973) çok yönlü bir yazardır: Roman, hikâye, deneme ve araştırma yazarı; karikatür çizeri; resim ve tezhip ustası; renkli kitap kapakları tasarımcısı olarak karşımıza çıkar. Meziyetleri bununla da sınırlı kalmaz. Bir botanikçi titizliğiyle çiçekler ve ağaçlar yetiştirir, Anadolu'nun kültür mirasını dünyaya tanıtmak için Türkiye'de turist rehberliği mesleğini başlatır, denizin büyüğü dünyasını kara insanına duyurmak için "Mavi Yolculuk"lar düzenler.

Halikarnas Balıkcısı, roman ve hikâyeleri yanında deneme ve araştırmalarıyla da tanınan bir sanatçıdır. "Mavi Anadoluculuk" diye ortaya attığı tez roman ve hikâyeleri kadar yankı uyandırmıştır. Hümanizme dayanan bu anlayışın temel mantığı şudur: Anadolu, bu coğrafya üzerinde yaşamış, gelmiş geçmiş bütün medeniyetlerin bir sentezidir. Onun için bu coğrafyaya bu zenginlikle bakmak ve onun üzerindeki kültür miraslarına sahip çıkmak gerekir. Bütün büyük insanların Anadolu'da yetiştiğini iddia etmekle suçlanan yazar, bu eleştiriyi kabul etmez. Anadolu'da doğan ve büyüyen biri olarak sadece milliyetçi bir yaklaşımla bunları yazmadığını söyler. Ona göre Ege bir kültürel zenginlik kaynağıdır. Tarih ve medeniyet her karışında mevcuttur. Bu durum sadece bir Türk için böyle değildir; bu, insanlığın kabul etmesi gereken bir gerçektir.

İlk romanı olan **Aganta Burina Burinata**'yı 1945 yılında yazan Halikarnas Balıkcısı o döneme kadar çok denenmemiş bir tarz benimser. Bir denizcilik teriminin isim olduğu romanda deniz teması işlenir, kara-deniz insanı mukayesesi yapılır. O yıllarda Türk edebiyatının genel havasına baktığımızda şöyle bir durum karşımıza çıkmaktadır: Mithat Cemal Kuntay, Aka Gündüz gibi isimler Milli edebiyat zevk ve anlayışını devam ettiren çizgide eserler verirler. 1930'lu yılların sonunda köy ve kasaba sorunlarını işleyen toplumcu gerçekçi roman anlayışı ön plana çıkar. Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Sadri Ertem, Kemal Tahir ve Yaşar Kemal bu anlayışla eserler meydana getirirler. Yoksulluk, cehalet, köylünün çilesi, ezen ve ezilen çatışması romanların ana temalarını oluşturur. Bu grup içerisinde değerlendirilen Halikarnas Balıkcısı ise diğerlerinden farklı bir yolda ilerler. O, kara insanının yaşantısını, sevinç veya kederini anlatan romanlar yazmaz. Denizi ve deniz insanını anlatır. Hatta pek çok eserinde kara ve deniz insanını mukayese ettiğinde deniz insanını üstün görür. Son nefesinde "Su, taze su!" diye sayıklayan yazar, hayatı boyunca da bu suyu ve sudaki arındırıcı gücü arar gibidir. Ondan olsa gerek, deniz insanları kötülüklerden arınmışlardır, birkaç deniz ağası dışında, hepsi iyidir. **Deniz Gurbetçileri** bu duruma örnek verilebilir.

Karadakilerin çirkin deyip hor gördüğü Badi Badi Nuri denizde yaman bir dalgıç olur, vurgun sonucu felç olan Aliş karada mahkûmken denizde balıklar gibi hareketli olur.

Ötelerin Çocukları'nda toplumsal konular ilk romana göre biraz daha ön plandadır. İki ana grup vardır: bu dünyanın acımasız düzenine uyan ya da dünyada acımasız bir düzen kuran kişiler ve iyiliği ve diğer tarafta güzelliği savunan ötelerin çocukları. Belki de insanların ötelenmiş, geriye itilmiş hatta bazen unutulmuş değerlerini taşıdıkları için ötelerin çocuklarıdır onlar. Bütün romanlarında kadına ayrı bir yer ayıran, kimi zaman onu ilahlaştıran yazar, bu eserde ötelerin çocuğu olma kavramını Elif üzerinde somutlaştırır. Yaradılıştan gelen anneliğin gücü ve iyiliğin savunuculuğuyla Elif idealize edilmiş bir kahramandır. Ölür ama bu dünyada çocuğuyla onun umudu devam eder.

Deniz Gurbetçileri denizcilerin çilesinin en yoğun şekilde anlatıldığı romandır. Eserde özellikle sünger avcılarının yaşadığı sıkıntılar dile getirilir. Bir dönem süngercilerle yakın temaslarda bulunan yazar, yaşadıklarını ve gözlemlerini eserine yansıtır. Eserde Türk denizlerinde süngerciliğin gelişimi ve yaşanan sıkıntılar hakkında geniş bilgiler yer alır. Ayrı ayrı hikâyelerin birleşimi şeklinde olan eserde bütünlük deniz kavramıyla sağlanır.

Uluç Reis ve **Turgut Reis** romanları ise tarihî gerçekliğe dayanan eserlerdir. Yazar, tarihî gerçekliği olduğu gibi kullanmaz bazı yerlerde olayın seyrini kendisi kurgular. Tarihî kaynakların sonradan Müslüman olduğunu yazdığı Uluç Reis'i yazarın bir Türk olarak anlatması bu duruma örnek verilebilir.

Bulamaç, Halikarnas Balıkçısı'nın ölümünden sonra yayımlanır. Sevilay Ögüt yazarın Demokrat İzmir gazetesinde tefrika ettiği eserini derler. 1996 yılında yayımlanan eserde **Ötelerin Çocukları**'nda anlatılan bazı bölümler yer alır.

Halikarnas Balıkçısı eserlerinde olay ve kişi noktasında tekrara düşer. Eserlerde geçen ortak kişiler veya olay anlatımları, tasvirler karşımıza çıkar. Hızlı bir yazma serüveninin sonucu olarak cümle düşüklükleri, anlam belirsizlikleri görülür. Özellikle **Uluç Reis** ve **Turgut Reis** romanlarında parantez içi bilgiler ve açıklamalar geniş yer tutar. Arada yazar, anlatımı kesip bilgi verir. Eser içindeki bilgilere kaynak gösterilir. Ama bütün kusurlarına rağmen şiirsel dili ve eserlere hâkim olan insan sıcaklığıyla eserler kendilerini okuyucuya sevdirebilir. Evrensel değerler öz olduğu için her okuyan anlatılanlarda kendinden bir şey bulur.

Halikarnas Balıkcısı romanlarını yazarken dostlarının düşüncelerine de başvurur. Azra Erhat'a ve Sabahattin Eyuboğlu'na eserlerini yazım aşamasındayken ve bitirdikten sonra gönderir. Onların fikirlerini sorar. Öneriler doğrultusunda değişiklikler yapmaya çalışır. Ama içindeki coşkun nehrin akışına sözcükler kifayet etmediğinden genellikle kitapları istediği gibi basılmaz. Eserlerde pek çok hata bulunur. Azra Erhat bu durum hakkındaki üzüntüsünü **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**'nda yer alan açıklamalarda dile getirir. Murat Belge gibi isimler bu durumu gerekçe göstererek yazarın eserlerinin edebî değerinin düşük olduğunu söylerler. Tarihî romanlarındaki tavrını aşırı bir milliyetçilik olarak tanımlarlar. Hatta Murat Belge yazarın kadını bir meta olarak gördüğünü iddia eder. Kimileri de babasını öldüren bir adamın sevgiden, çiçekten, tabiattan bahsetmesini acımasızca eleştirir. Önce cinayetin sebebini açıklamasını isterler. Halikarnas Balıkcısı bütün bu eleştirilere ve eserlerindeki birtakım eksikliğe rağmen eserleri ve yaptıklarıyla Türk edebiyatındaki yerini korumayı başarır. Bugün hâlâ yazdıkları anlattığı evrensel değerlerle geçerliliğini sürdürür. Onun yazarlık gücü önce kalemindeki şiirsellikten, sonra da insan ve doğa sevgisinden, bilhassa deniz aşkından kaynaklanır. Hayatında dönem dönem ciddi sorunlar yaşamışsa da yazarlığına bunların doğrudan etkisi olmamış, yazar olarak edebiyatta sebat etmesine engel teşkil etmemiştir.

1. BÖLÜM

1. HALIKARNAS BALIKÇISI'NIN YAŞAMI- EDEBÎ KİŞİLİĞİ- ESERLERİ

1.1 YAŞAMI

1.1.1 Ailesi

Cevat Şakir Kabaağaçlı, Şakir Paşa ailesine mensuptur. Babası hem devlet kademesinde bulunan hem de tarihçiliğiyle tanınan Kabaağaçlızadelerden Mehmet Şakir Paşa'dır. Annesi Giritli Sare İsmet Hanım'dır. Cevat Şakir ismini 2. Abdülhamit'in sadrazamı olan amcası Cevat Şakir Paşa'dan alır.

Cevat Şakir'in aile üyelerinin çoğu sanatkârdır. Ailedeki sanatkârların bazıları şunlardır: Fahrünnisa Zeyt (ressam), Şirin Devrim (tiyatrocu), Füreya Koral (Seramik sanatçısı), Aliye Berger (Gravür sanatçısı), Nejat Devrim (Ressam)... Bu durum Cevat Şakir'in gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Gerek yazı gerekse resim alanında ürünler verir.

1.1.2 Doğumu- Çocukluğu- Gençliği

Cevat Şakir Kabaağaçlı 17 Nisan 1890'da Girit'te doğar. Annesi Sare İsmet Hanım'ın rüyasında Musa peygamberi görmesi nedeniyle kendisine Musa Cevat Şakir adı verilir.¹ Sanata tutkunluğuyla tanınan Cevat Şakir Paşa'nın bu özelliği adeta Cevat Şakir'de hayat bulur. Cevat Şakir de sanatçı kimliğiyle kendini gösterecektir. Resimli kitap kapakları, karikatür ve resimler, yazarlık gibi meziyetleri bunlardan birkaçıdır.

Cevat Şakir beş yaşına kadar Atina Faleron'da kalır. Burası o yaşlarda onun hayatında önemli bir yere sahiptir. Adeta bir dönüm noktasıdır. Arşipel'in ışıltısıyla orada tanışır ve bu manzara onun muhayyilesine silinmemek üzere kazınır.

“Beş yaşında çocukken, Atina'nın yanında Faler var ya, orada deniz kıyısında evimiz vardı- babam Atina sefiri idi o yıllarda. Orada deniz kıyısında yanağıma bir tokat yemişim gibi Akdeniz'in büyüyle çarpıldım.”²

Şakir Paşa ailesi Atina'dan sonra Büyükkada'ya yerleşir. Cevat Şakir burada Büyükkada Mahalle Mektebi'ne gider. Bu arada Cevat Şakir'in ince çocuk ruhu herkesin dikkatini çeker. Annesine karşı ayrı bir bağlılığı olan Cevat Şakir, onun piyanoyla çaldığı parçaları dinlemekten hoşlanır. Dinlediği parçalar onu derinden etkiler ve hüngür hüngür ağlamaya başlar. Bu durum üzerine evde müzik yasaklanır. O yine de

¹ İ. Hatice Orman, 'Merhaba' Halikarnas Balıkçısı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s. 11

² Azra Erhat, Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 242-243

Ayşe ve Hakkiye halalarına yalvararak müziğin büyüğü sesini duymaya çalışır. Sonunda aldığı ucuz bir fonografla müzik ihtiyacını karşılar.

Büyükada'daki evde İngilizce dersleri almaya başlayan Cevat Şakir, kitapların dünyasına dalar. İlk İngilizce dersinde kitapta gördüğü harp sahnesi onu derinden etkiler. İnsan sevgisi daha o yaşta adeta onun damarlarına işlemiş bir değerdir. Konaktaki hizmetçilerin yanına gider, onların çocuklarıyla oynar ama ailesi bu durumu hoş karşılamadığı için sonunda dayak yer. Azra Erhat'a yazdığı mektupların birinde kendisinin bu yaşantılarını dile getirir:

“Kitapta bir harp resmi, insanlar birbirlerini öldürüyorlar. ‘Neye öldürüyorlar birbirlerini?’ diye bir canım biçildi, bir hıçkırığa hıçkırığa ağlamak tutturmuştum. Bu çocuk nasıl yaşayacak, deyen deyene. Sanki onlar öğretecekti bana yaşamayı! Mutfağı gider, hizmetçilerin odasına girer, onlarla konuştuğum zaman ya paylanır ya dayak yedim.”³

Ortaokuldan sonra liseyi okumak üzere Robert Kolej'e gönderilir. Cevat Şakir bu dönemde ailesini çok özlediğini ve eve dönmek için can attığını söyler.

“Son gece mümkün mertebe seslerini duymak için, yani uyuyakalmamak için, gözlerime tükürük sürerdim. Ona rağmen uyuduğumu anlayınca yatağı gizlice bir tırnak makası götürürdüm. Sağ elimle, sol elimin derisini keserdim. Acı uykuyu kaçırdı. Hâlâ sol elimde o yaraların yerleri ağarır durur. Bir ay sonra eve geldiğim zaman annem bana elini kediye nasıl tırmalattır derdi.”

Robert Kolej'in rutininden çok sıkılan Cevat Şakir, okul kütüphanesini keşfeder. Büyük bir tutkuyla kitaplara sarılır. Fakat kitaplara olan bu aşırı bağıllığı bir süre sonra okul yönetimi tarafından normal görülmez ve kütüphane Cevat Şakir'e yasaklanır. O da kitapları arkadaşlarına aldırıp okumaya devam eder:

“Sen o protestan *bigoterie*'sinin ne kadar miskin, mürai olduğunu bilmezsin. Sabah kalkınca dua. Kahvaltıda, öğle ve akşam yemeklerinde dua, dua ve sermon oğlu sermon. Yegâne teselli kolejin kütüphanesi. Orada hayat ve can dolu kitaplar var. Amma on dört yaşına doğru 700 talebe içinde yalnız bana kütüphaneyi yasak ettiler. O zaman elektrikli cep feneri aldım. Koğuşun-elektrik yoktu- lambaları söndürdükten sonra, kütüphanede başkalarına aldırtdığım kitapları-battaniye ve yorganı dışarıya ışık sızmaz yorgan yaparak- sabaha kadar okurdum.”

Cevat Şakir, liseden sonra denizcilik eğitimi almak istese de ailesi tarafından üniversite okumak üzere Oxford Üniversitesi'ne gönderilir. Burada Yakın Çağ Tarihi okur. Cevat Şakir, Porstmouth'daki mektebe gitmek isteyip de gidemediğinden Oxford'a isteksiz gittiğini söyler. Ayrıca Yakın Çağ Tarihi'ni de en kolay konu olduğu için seçtiğini belirtir. Üç dört yılda öğrendiklerini unutmak için üç dört yıl daha harcar.

³ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2002, s. 80-81-86-87

Ama bütün bu isteksizliğinden kurtulmak için sığındığı yer Oxford'un ve İngiltere'nin kütüphaneleri olur. Burada okudukları ve gördükleriyle mitoloji tutkusu ve tarihe ilgisi gittikçe artar. İngiltere'den İtalya'ya geçen Cevat Şakir, Roma'da Güzel Sanatlar Akademisine kaydolur. Buradaki eğitimini İstanbul'a döndüğünde devam ettirir. Minyatür sanatıyla ilgilenir ve Türkiye'de ilk kez renkli kapaklar yapar. *Mavi Sürgün* adlı eserinde kapak baskısında o dönem Balkanlar'dan çok daha ilerde olduğumuzu vurgular.

Yaradılışı gereği doğallığa vurgun olan ve sahte hal ve tavırlardan nefret eden Cevat Şakir Kabağaçlı amirli-memurlu işlerde mutlu olmaz. Bunun birinci sebebi karşısındakini memnun etmek adına türlü hallere girme zorluğunun olmasıdır. İkinci sebebi ise Cevat Şakir'in rutinden nefret etmesidir. Aynı saatte işe başlamak, işte sürekli aynı hareketleri yapmak ve akşam belli bir saatte çıkıp eve gitmek ona göre değildir. Denediği işler neticesinde bu yargıya varır. Bunun üzerine aylık ve haftalık gazetelerde yazılar yazmaya ve karikatürler çizmeye başlar. Ayrıca renkli kapaklar yapar.

1913'te Agnesia Kaferia isimli İtalyan kızıyla evlenir. Mutarra Agustina isimli bir kızı olur. Pilar adlı bir İspanyol kadınıyla da resmen evlenmeden yaşayan Cevat Şakir'in ondan bir oğlu olur ve bu çocuk bir yaşındayken İspanyol iç savaşında ölür.⁴

1.1.3 Büyük Felâket

Maddî sıkıntılar yaşayan Şakir Paşa ailesi 1914 yılında Afyon'daki Kabağaçlı çiftliğine yerleşir. Ülkesine dönen Cevat Şakir, bu çiftlik evinde babasıyla tartışırken tabancayla babasını vurur. Bâki Asiltürk "Halikarnas Balıkçısı'nın *Aganta Burina Burinata* Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar" başlıklı yazısında bu konuyla ilgili söylentilere değinir. Bunlar olayın para tartışmasından kaynaklandığı, olaya ağır hakaretlerin sebep olduğu, namus kavgasına dayandığı yönündedir. Naci Sadullah ise olayın Şakir Paşa'nın cimriliğinden ve kimseye güvenememesinin bir hastalık şeklini almasından kaynaklandığını söyler. Ona göre Şakir Paşa insanlardan korktuğu için oturduğu odanın her yerine silahlar koyar. Bu tartışmanın sonunda da silahına sarılır. İlk ateş eden odur. Kurşun Cevat Şakir'e isabet etmeyince Paşa tekrar ateş eder. Bu sefer Cevat Şakir de karşılık verir ve Paşa, Cevat Şakir'in silahından çıkan kurşunla ölür. Cevat Şakir on beş yıl kürek cezasına çarptırılır. Yedi yıl hapiste

⁴ İ. Hatice Orman, 'Merhaba' Halikarnas Balıkçısı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s.12

kaldıktan sonra verem hastalığına yakalanır ve bu sebeple tahliye edilir. Yaşanan bu elim olayla ilgili pek çok şey söylenir.

Cevat Şakir’le babasının arası bazı sebeplerden dolayı açıktır. Şakir Paşa’nın yaptığı yüklü harcamalara rağmen Cevat Şakir, Oxford’dan mezun olamamıştır. Ayrıca ailesinden habersiz evlenmiş ve ülkeye döndüğünde eşini de yanında getirmiştir. Kimileri Şakir Paşa’nın geliniyle ilişkiye girdiğini ve bunu duyan Cevat Şakir’in çılgına dönüp babasını vurduğunu söyler. Bu görüşe katılanlardan biri Murat Bardakçı’dır. 02.12.2001 tarihli **Hürriyet** gazetesindeki köşesinde bu konuyu yazar. Bir toplantıda Cevat Şakir’in birinci dereceden bir yakınına bu konuyu sorduğunu ve sebebinin yasak aşk olduğunu öğrendiğini söyler. Şirin Devrim ise **Şakir Paşa Ailesi** isimli eserinde bu düşünceye katılmadığını belirtir. Ona göre Cevat Şakir küçüklüğünden beri babasını bir engel olarak görür. Hapishanede gördüğü kâbusların hep çocukluk dönemine ait olması bundan kaynaklanır. Şirin Devrim’e göre babasını ortadan kaldırmak isteyen Cevat Şakir, Kabağaçalı Çiftliği’ndeki tartışma esnasında babasını öldürmüştür.

Bu olaydan sonra Cevat Şakir, hem ailesi hem de toplum tarafından bir köşeye itilir. Ona sahip çıkan yegâne insan annesi olur.

“Kocası ölen, en büyük oğlu hapiste yatan, damatları da savaşa gitmiş olan anneannem, kendini iki büyük kızıyla avutmaya çalışıyordu. Ama ne Hakkıye ne de Ayşe, kardeşleri Cevat’a karşı duydukları hıncı saklamıyorlardı. Aralarında hep ‘Annem nasıl Cevat’ın bu kadar üstüne titrer, nasıl alçakça işlediği bu cinayeti bağışlar, nasıl her fırsatta hapishaneye onu görmeye gider?’ diye konuşup sık sık annelerine sitem ediyorlardı. Bir gün yine aynı konu yüzünden tartışmaya girdiklerinde anneannem onları evden kovdu ve haftalarca onlarla konuşmadı. Sonunda zavallı anneannem bir tekkedeki hasta ve fakirlere yardım ederek, kendini büsbütün dine vererek bir yaşam yolu buldu.”⁵

Cevat Şakir bu olayın ayrıntılarına ömrü boyunca çok fazla değinmez. Üzerine çok fazla şey söylenen bu olayı Azra Erhat’a yazdığı mektubunda kısaca anlatır:

“Babam çiftlikte, her zaman bir suikasttan korktuğu için, yanında müteaddit tabancalar ve silahlar bulundururdu. Evvela zengin bir adam, sonra asker. Münakaşa öyle bir raddeye vardı ki benim üzerime ateş etti. Ben rastgele oradaki bir tabancayı alarak, -amma onun eli tabancaya giderken yüzünden okudum- ona doğru nişan almadan ateş ettim. Il y a eu deux coups. İlk onunki sonra- hemen sonra- benimki. Aynı zamanda gibi bir şey. Bu münakaşa götürmez, yoksa ölen ben olurum. Hayır, o öldü! Ben de ölümden beter mahvoldum. O kurtuldu. Korkunç bir acı duydum- hani buna olmaz da neye olur?- amma vicdan azabı duymadım. Ondan daha korkunç bir şey oldu. Kendi kendime olan güvenimi kaybettim. Yani kendimi o gün bugün yalan sanıyorum. Beni

⁵Şirin Devrim, **Şakir Paşa Ailesi, Harika Çılgınlar**, Doğan Kitap, 7. Baskı, İstanbul 1998, s. 53

methettikleri zaman kızarım. Mamafih olanlar üzerine yürürsek şöyle: Hapishanede gece rüyamda çocukluğumu görürdüm. Uyanınca rüya imiş deye sevinirdim, hapishanede olduğum halde. Yani ondan kurtulduğuma sevinirdim.”⁶

1.1.4 Hayat Devam Ediyor

Cevat Şakir on beş yıllık cezasının yedi yılını çektikten sonra hapisten çıkar. Bunun sebebi hapishanede verem olmasıdır. Hapisten çıktıktan sonra Cevat Şakir, halasının kızı Hamidiye ile evlenir. Bu evlilikten oğlu Sina dünyaya gelir. İstanbul’un işgaline şahit olan Cevat Şakir, büyük üzüntü duyar. İşgal güçleri şehrin her yanına yayılmışlardır. Cevat Şakir bir gün bindiği vapurda farkında olmadan işgal güçlerine ayrılan yerde oturur. Bunun neticesinde yabancı askerler Cevat Şakir’i darp ederler.⁷ O da İstanbul’un bu acı yaşantısından uzaklaşmak için daha sakin semtlerde dolaşır. Fatih’te bir Rıfai dergâhında derviş olur. İstanbul’un eğlenceleri, paranın kendini gösterdiği hayatı Cevat Şakir’de hep bir uzaklık duygusu uyandırır. İstanbul’a onu bağlayan tek şey gökyüzü, ağaçlar ve kuşlardır.

1.1.5 “Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler”

Cevat Şakir, **Resimli Hafta** dergisine yazılar yazar, karikatürler çizer. Başka işleri de denediğini söyleyen Cevat Şakir onlardan zevk almadığını belirtir. 13 Nisan 1925 tarih ve 35 nolu **Resimli Hafta** dergisinde Hüseyin Kenan takma adıyla “Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler” başlıklı yazısı yayımlanır. Cevat Şakir, bu öyküsünde idama giden kaçak erlerin hapishanedeki son gecelerini anlatır.

1925 Ramazan’ının arifesinde Cevat Şakir’in Üsküdar’daki evine gelen polisler onu karakola götürürler. Karakola geldiğinde Ankara İstiklal Mahkemesi’ne gönderileceğini öğrenir. Tren garında gazete patronu Mehmet Zekeriya Sertel’i gören Cevat Şakir, yazdığı yazıdan ötürü tutuklandığını anlar. Çünkü bu yazının yayımlanması, Şeyh Said İsyanı’nın ortaya çıktığı döneme rast gelmiştir. Cevat Şakir, yazının bu dönemde yayımlanmaması noktasında Zekeriya Sertel’i uyarsa da o, bu uyarıyı dikkate almamıştır.

Cevat Şakir ve Zekeriya Sertel, Cebeci Hapishanesi’ne götürülürler. Hüseyin Cahit de bu hapishanede kalmaktadır. Uzun süre bu hapishanede kalan Cevat Şakir ve Zekeriya Sertel, İstiklal Mahkemesi’ne gönderilirler. İstiklal Mahkemesi ikisinin de üç

⁶ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s. 135

⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Mavi Sürgün**, Bilgi Yayınevi, 18. Baskı, İstanbul, s. 18

yıl kalebent olarak cezalandırılmasına karar verir. Bu doğrultuda Zekeriya Sertel, Sinop'a, Cevat Şakir Bodrum'a yollanır.

1.1.6 Sürgüne Giderken

Cevat Şakir'in yolculuğu zor şartlar altında gerçekleşir ve beklenenden uzun sürer. Kendisi bu yolculuğun en fazla on iki gün süreceğini düşünmektedir ama yolculuk üç buçuk ayda biter. Bu yolculuk yorucu olsa da Cevat Şakir'e çok şey kazandırır. Tabiata çevrilmiş bir göz kesilir. Romanlarının pek çoğunda yer verdiği tasvirlerin zenginliğinin bir kaynağını da bu yolculuk oluşturur:

“Her günkü hayatta bir yerden bir yere giderken olanağı yok, çevremdeki insan ve olaylarla böylesine ilgilenmez ve Batı'nın observation dedikleri gözlem yeteneğim bu kadar uyanık olmazdı. Herhalde aylardan beri başıma gelenlerden ve bir yerde kapalı kaldıktan sonra birdenbire az da olsa özgürlüğe kavuşmam bende çevremle ilgilenme yetisini kat kat arttırmıştı. Her günkü hayatın şu fenalığı vardı ki, insanın ilgisini her günkü hayatın dar gereksinmelerine toplar. Ben âdeta can kulağıyla dinliyor, gönül gözüyle bakıyordum.”⁸

Bodrum'a götürülürken Cevat Şakir'in başına bazı trajikomik olaylar da gelir. Bunlardan biri kendisine “sevgi kâtipliği” görevinin verilmesidir. Üsküdar'dan ayrıldıktan dört beş hafta sonra Muğla'da konaklarlar. Karakoldaki komutan Cevat Şakir'i yanına çağırır ve ondan bir ricada bulunur. Durum şudur: Muğla'ya gelen seyyar bir tiyatro heyetindeki aktriste komutan âşık olur. Cevat Şakir'in yazar olduğunu öğrenen komutan ondan kendisine yardım etmesini, kendi ağzından kadına aşk mektupları yazmasını ister. Cevat Şakir mektupları yazar ama komutanın onu Bodrum'a göndermeye niyeti yoktur. Bunun farkına varınca tepesi atar. Valiye durumunu anlatan bir dilekçe gönderir. Dilekçeye verilen cevapta Cevat Şakir'in Bodrum'a gönderilmesi ve Bodrum'da denize açılmamak kaydıyla serbest kalması emri yer alır. Bu emir matbu olarak da Cevat Şakir'e teslim edilir. Bu olay âdeta ona hayatı yeniden bağışlar.

1.1.7 Aşına Deniz

Cevat Şakir yol boyunca Bodrum'da onu bekleyen hayatı düşünür. Ama Bodrum görüldüğünde içi biraz ferahlar. Çünkü çocukluğunda büyüüne kapıldığı Ege Denizi karşısında durmaktadır:

“Eh koca deniz bu bitkilere, yalnız bitkilere değil, insanlara da korku verir. İlerliyoruz. İçimde bir heyecan var. Denizi görmüyorum ama kulağım delik, güçlü sesini duyar gibiyim. Uzaktan işitilir işitilmez iri bir uğultu. Bir dereye indik, önümüzde bir sıra kırık dış gibi kayalar var. Kuşku yok

⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Mavi Sürgün**, Bilgi Yayınevi, 18. Baskı, Ankara 2011, s.89

artık, bu uğultu homurtu değil, sütbesüt hazretin gürleyişi. İki ağır başlı davudi nota, biri bir oktav daha yüksek. Gelip giden bu notalar yuvarlanıcı bir inilti halinde. Ama bir saat rakkası gibi “trik!trak! değil. Monotonluğu yok. Canlı bir şivenin duygululuğu var. Çıktık kayaların tepesine. Al sana Cevat, işte Arşipel!”⁹

Bodrum’a geldiğinde yetkililer Cevat Şakir’e denize açılmamak kaydıyla serbest olduğunu söylerler. Burada çok az bir parayla deniz kenarında bir ev kiralar ve bu eve yerleşir. Anılarında hissettiği sevinci ve duyduğu minneti şöyle ifade eder:

“Çocukluktan beri ilk defa çocuk gibi hıçkırma hıçkırma ağlayarak kapıya diz üstü düştüm. Şiddetle hayret ettim. İçimde hayranlık, gönül açıklığı, şükran, kıyamet kopuyordu. Parmaklarımı yosunlara, kumlara daldırdım. Güzel dünyanın kumlarını, deniz çakıllarını, yosunlarını, sanki inci pırlantaymışlar gibi yüzüme gözüme sürdüm, üstüme başıma avuç avuç akıttım. O deniz, o adalar güzellikte en aşırı hayalin cennet diye göz önüne getirilebileceğinden bir kat daha güzeldi. Hele o berrak gök, uzaklıklarda ne uysaldı! Denizi, asma yapraklarının fısıltısını duyuyordum. Burada ölmeyecek kadar kuru ekmek ve suyla yaşamak mutluluğunu özlüyordum. (...) Tanıdım, tanıdım! İşte o! O! Orasını ta erken çocukluğumda tanıdım. Üç buçuk yaşımdayken babam Atina’da büyükelçiydi, “Faleron’da”, hafızamın dünyaya ilk göz açtığı çağda, o denizi görmüştüm de apansızın güçlü bir tokat yemişim gibi dünya ta ayakuçlarıma kadar fısıldıyordu. Uyandım, hem de pir uyandım. Kaç yıldır, bir vakitler şimşek gibi gördüğüm bu dünyanın özlemini çekip duruyormuşum da farkında değilmişim.”

1.1.8 Cevat Şakir’den Halikarnas Balıkçısı’na

Cevat Şakir Bodrum’u gördüğünde bir cennete düştüğünü hisseder. Denizin o sonsuzluktan gelen sesini duyduğu, çocukluğunda ruhunda iz bırakan muhteşem görüntüsünü gördüğü zaman şükretmek için yerlere kapanır. O artık buraya aittir. Burayı daha da güzelleştirip cennetini bütün dünyaya tanıtacaktır.

Cevat Şakir’e burada bir ev bulunur. Bu ev denizin hemen kıyısındadır ve kocaman bir bahçesi vardır. Cevat Şakir evi gördüğünde ona hayran olur. Evin kirasını ödemek için parasının yetmeyeceğinden korkar fakat evin kirası çok ucuzdur. İlk gece hâlâ bu şekilde serbest olduğuna inanamaz. İçinde öldürüleceği korkusu vardır. Kaçak sünger avcılarının neden oldukları patlama onu iyice korkutur. Sabah uyandığında olanları öğrendiğinde rahatlar. Bodrum sokaklarını, kahvelerini gezer. Bu kadar güzel bir yerde insanların bu denli duyarsız olmasına şaşar. Çoğu insan çardak kahvelerinde tembel tembel oturur. O ise yerinde duramaz. Tarımla, denizcilikle ilgili kitaplar okur. Çiçek tohumları getirir, modern yöntemlerle balık tutmaya çalışır. Bazıları onun bu yaptığına bir anlam veremezler, kimileri kızarlar hatta gülerler ama o vazgeçmez.

⁹Halikarnas Balıkçısı, **Mavi Sürgün**, Bilgi Yayınevi, 18. Baskı, Ankara 2011, s. 142, 156-157

Buraya geldiği ilk gün kendi kendine verdiği sözü hiç unutmaz ve burayı güzelleştirmeye, buranın güzelliklerini tanıtmaya çalışır. Artık öyle bir durum ortaya çıkar ki Cevat Şakir, Halikarnas Balıkçısı olarak anılır.

1.1.9 İstanbul ve Bodrum Hasreti

Cevat Şakir, Bodrum’da bir buçuk yıl kalır. Sürgününün geri kalanını İstanbul’da geçireceği söylenir. Bir buçuk yıl İstanbul’da bekler, kendisine İstanbul’da kalma zorunluluğunun olmadığı bildirilir. Bir buçuk yılını boşu boşuna İstanbul’da geçirdiğini öğrenen Cevat Şakir, sevdiği Bodrum’una döner.

1.1. 10 Halikarnas’ın Balıkçısına Kavuşması

Bodrum’a kendini adayan Cevat Şakir artık Halikarnas Balıkçısı olarak anılır. Bodrum’un toprağını sevgisi ve emeğiyle yoğurur. Getirttiği fidanlar ve tohumlarla Bodrum’u bir cennete çevirir. Balıkçılar ve süngercilerle dost olur. Okuduğu kitaplardan öğrendiği bilgileri yanındakilere aktarır, modern yöntemler geliştirir. İlkere imza atar. Türkiye’ye greyfurt fidanını getiren ilk kişi olur. İlk başlarda Halikarnas Balıkçısı halk tarafından çok fazla anlaşılmaz, yaptığı iş bir angarya olarak görülür. Ama yaptıklarının meyvesini almaya başladığını görenler onu desteklemeye başlarlar. Torunu Cevat bu durumu şöyle anlatır:

“Halikarnas Balıkçısı bitkilere gübre bulmak için sokaktaki at ve eşek pisliklerini elindeki bir torbayla toplar. Önce onunla alay eden insanlar bitkilerin büyüdüğünü gördüklerinde kendileri Balıkçı’ya yardım etmeye başlarlar.”¹⁰

Bodrum’a tam yirmi beş yıl emek veren Halikarnas Balıkçısı orayı Türkiye’nin ve dünyanın dikkatini çekecek bir diyar haline getirir. Azra Erhat bu durumu şöyle değerlendirir:

“Bodrum Halikarnas Balıkçısı ile yaşayışa uyanmıştır. Gökova bükleri, adalarıyla, dağları burunlarıyla, orfozu, skarosu, ulahosu, turnası, bin bir çeşit balığıyla Halikarnas Balıkçısı var olduğu için vardır. Bu varlıksa dünyada tek gerçek varlıktır. Balıkçı engin düşüncesiyle bu varlıkların hepsini kavramış ve kültüre açmıştır. O Türkiye’de az adamın yaptığı bu büyük işi gerçekleştirdiği içindir ki biz yirmi kişilik bir grup Kuşadası’ndan Gökova’ya açıldık.”¹¹

Bodrum yakın geçmişteki güzel kimliğine Halikarnas Balıkçısı’yla kavuşur. Çünkü Cevat Şakir kendini tamamıyla bu şehre adar. Ege Denizi’nin güçlü rüzgârlarından korunmak için bir mimari yaratır. Çatısız, düz damlı evini kendi elleriyle

¹⁰ İsmet Kabaagaçlı Noonan, **Anılar Akın Akın**, , Bilgi Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2010, s. 310

¹¹ Azra Erhat, **Mavi Yolculuk**, , Can Yayınları, İstanbul 2005, s. 18,

inşa eder. Dünyanın dört köşesinden getirttiği tohumları şehrin dört bir yanına eker. Portakal, greyfurt fidanları; palmye ağaçları dikerek şehrin peyzajını zenginleştirir. Sadece Bodrum'u yaşadığı bir şehir olarak tanımaz ve tanıtmaz. Bodrum'un tarihini, arkeolojik ve kültürel zenginliklerini araştırır. Bunları dünyaya tanıtır. Yurtdışından gelen pek çok araştırmacı, gazeteci onunla röportaj yaparlar. Ülkesinde belki bundan pek söz edilmez ama yaptıkları dünya basınında yer bulur. “Mavi Yolculuk” kavramı ilk kez onunla başlar. Azra Erhat, Sabahattin Eyuboğlu, Erol Güney ve pek çok dostuyla günlerce denize açılır. Bazen bu gezilere ailesini de dâhil eder. Turist rehberliğini gerçek anlamıyla Türkiye’de ilk defa icra eden isim Halikarnas Balıkcısı’dır. İlerleyen yaşına rağmen diğer ülkelerden gelen yetkilileri gezdirir. Bütün işlerin arasında yazmayı da bırakmaz. Bir yandan emeğiyle diğer taraftan kalemiyle Halikarnas’a hizmet eder. Öyle ki artık Cevat Şakir Bodrum’dan, Bodrum Cevat Şakir’den ayrı düşünülemez olur.

1.1. 11 İzmir’e Göç ve Sıkıntılı Yıllar

Halikarnas Balıkcısı’nın Bodrum’da evlendiği Hatice Hanım’dan İsmet, Aliye ve Suat isimli çocukları olur. Çocukların okul zamanları gelince ve İkinci Dünya Savaşı’nın zorlukları iyice hissedilince Halikarnas Balıkcısı, İzmir’e göç etmek zorunda kalır. Bu, o ve ailesi için büyük bir üzüntüye sebep olur. Çocuklarının iyi yerlere gelmesini isteyen Halikarnas Balıkcısı, bu üzüntüye de katlanmaya çalışır. Duyduğu kederi anılarında çok net dile getirir:

“Ayrılış günü geldi. Sabahtı. İngiliz komutanı bir kamyonu emrime verdi. Ama yolculuk etmek isteyenlerin hepsini aldım. Kamyon diktiğim ağaçların arasından geçti. Yokuşbaşı’na vardı. Yirmi beş ya da yirmi yedi yıl önce jandarma muhafazasında, oradan ilk sefer Bodrum ve Arşipel’i görmüştüm. Yine baktım! Çocuklar deniz kıyısında, büyüdükleri evin damını seçince ağladılar. Dönemeci döndük, artık ne Bodrum görünüyordu, ne de Arşipel! İşte o kadar...”¹²

Halikarnas Balıkcısı, İzmir’e yerleştikten sonra yazarlık ve rehberlikle hayatını sürdürür. İzmir’de bulunduğu yıllarda en verimli yıllarını yaşayan Halikarnas Balıkcısı, İngilizce yazılarını damadı John Noonan’a temize çektirir.¹³ İzmir’deki evi Bodrum gibi değildir, kapkara duvarlara bakan bir apartman dairesidir. O yine de bulunduğu ortam ne olursa olsun iyimserliğini kaybetmez. Azra Erhat’a yazdığı mektuplarında yine umudun ve sevginin ışıltıları görülür. Bir yandan durmadan eserler yazar, bir yandan da yurdunun güzelliklerini tanıtmak için çabalar. Bazen çok hasta olmasına rağmen işini

¹² Halikarnas Balıkcısı, **Mavi Sürgün**, Bilgi Yayınevi, 18. Baskı, Ankara 2011, s. 226

¹³ İ. Hatice Orman, **‘Merhaba’ Halikarnas Balıkcısı**, Bilgi Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2005, s. 23

aksatmaz. Onun yakındığı tek şey vardır o da kendisini rahat bırakmamaları ve kendi ülkesinde yeterince anlaşılamamasıdır:

“Sana başıma gelen ufak tefek şeylerin bir kısmını anlattım. Zannetmem ki beni öldürmeye çalışsınlar. Amma hayat imkânı vermiyorlar. Öylesine vermiyorlar ki, insan ister istemez bir kastın mevcut olduğunu sanıyor. Bırakın beni şu yazacağım kitapları yazayım, be adamlar. Yahu eyilikten başka bir şey yapmadım, bir mükâfat da beklemedim. Bu inadına hıznırlık ne oluyor? Bak Azra İtalyan televizyonuna çıktım, Fransız televizyonuna da çıktım en önemlisi Amerika ve hemen hemen bütün Batı’da ‘spectacular’ dedikleri uzun televizyonda görünüp konuştum. Onda İnönü, Ecevit ve birçokları konuştu. Amma en uzun ben konuştum. Yirmi dakika kadar sürdü konuşmam. Hem sonunda konuştum ve Türkiye hakkında benden öncekilerin söylediklerine ne anlam verilmesini ve Türkiye’nin durumunu anlattım. Sefarethanele var, hiç söylemezler.”¹⁴

Yazarı en çok üzen noktalardan biri işte bu, kendi ülkesinde anlaşılamamış olmasıdır. Bazıları onu babasıyla ilgili suçlar, bazıları toplumcu eserler vermediğini iddia eder, kimileri onun ülkesi için yaptıklarını göz ardı eder. Ama o yine de iyiyi ve güzeli anlatmaya ve yazmaya devam eder.

1.1.12 Halikarnas Balıkcısı’nın Ölümü ve Ardından Söylenenler

Gittikçe yaşlanan ve yıpranan Halikarnas Balıkcısı’nın hastalıkları ilerlemeye başlar. Bu sırada Şadan Gökovalı’yı manevi oğlu kabul eder ve ona vasiyetini iletir:

“Yazacağım bunları ama belki yazmadan giderim. Sana şimdiden söylemiş olayım. Bodrum’a gömülmek istiyorum. Orayı çok sevdim. Hayli hizmetim de geçti. Belediyeye de yazmak istiyorum ama sana söyleyeyim daha iyi. Mindos kapısı taraflarında bir yere gömsünler beni, yanımda Hatice’ye de bir yer ayırsınlar. Sakın mermer, beton falan istemem ha. Bir taş bulun, uzunca bir taş, yazısız. Onu dikin mezarımın başına. Falanca oğlu filancaymış da, şu tarihte doğup şu tarihte ölmüşüm. Katiyen yazı istemiyorum, basit bir taş. Eh, bizim tekne su almaya başladı. Şatafatı da sevmem, tepelere, deniz gören yerlere gömülmem şart değil. Nasıl olsa yattığım yerden denizi seyredemem. Denizi ruhumda yaşıyor, gönül gözüyle her zaman görüyorum. Suat sık sık ziyaret edebilmeleri için İzmir’e gömmek istediklerini söylüyor. İstemem yahu. Bodrum’u severim bilirsin. Beni ziyaret için çocuklar ara sıra da olsa gezmiş, hava almış olurlar. Zaten ben saygı duruşu isteyecek değilim ya. Balıkçıya bir merhaba yaraşır.”¹⁵

13 Ekim 1973’te Halikarnas Balıkcısı İzmir’de vefat eder. İzmir Belediyesinden cenaze arabası istenir fakat belediye arabayı vermez. Temin edilen minibüsle cenaze taşınır. Azra Erhat onun ölüm törenini şöyle anlatır:

¹⁴ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 192-193

¹⁵ “Şadan Gökovalı, Halikarnas Balıkcısı, Özel Sayı”, **Dönemeç**, S.9, 1982 Haziran- Temmuz

“Cenaze katafalktan alındı, iki sıra insan, baktım ihtiyar, yamru yumru balıkçılar, süngerciler çarşının ta başından ta ucuna, duruyorlar, aldılar tabutu ellerinin üstüne, hayır parmaklarının üstünde uçtu, koşuyordum arkasından. Nasıl uçtu hâlâ anlayamam. (...) Vardık tepenin dibine, indik, baktım dik bir tepe. Nasıl çıkarılacak tabut oraya. Gene iki sıra oldular. Gene parmaklar üzerinde uçtu tabut, ta yukarı. Çocuklar ellerinde birer sopa, ellerinde birer çiçek kadınlar çıkıyorlardı yokuşu. Vardık yukarıya. İki yanıma baktım: İyi seçmişti yerini Balıkçı. Bir yanda deniz gözüktüyordu, girintili çıkıntılı bir koy, karşısında koca koca dağlar. Bütün Bodrum güzelliği el altında. (...) Gavur Ali yaklaştı, başladı toprağı elleriyle yoğurmaya, yalnız elleri mi; göğsü ile abanıyordu toprağın üstüne. Kara toprak, onu kucaklıyor, düzlüyordu. Bir şeyler söylüyordu elbet Balıkçı’ya, çilekeş dostuna. (...) 0 sırada birkaç damla yağmur aktı yüzüme, rahmet diye bir mırıltı dolaştı kalabalığı.”¹⁶

Halikarnas Balıkçısı’nın anısına çeşitli yapılar yapılır ve alanlar düzenlenir. Bunlar şunlardır: Ahmet Priştina Kent Müzesi, Cevat Şakir Kabaağaçlı Bitkiliği, İzmir’de yaşadığı evin müzeye dönüştürülmesi.

Halikarnas Balıkçısı’nın son eşi Hatice Kabaağaçlı 22 Ekim 1982’de, ikinci eşi Hamdiye Hanım 20 Temmuz 1997’de, oğlu Sina Kabaağaçlı 17 Ekim 1997’de, oğlu Suat Kabaağaçlı 2009’da vefat ederler. Halikarnas Balıkçısı’nın kızları İsmet Noonan, Bodrum’da, Aliye Önce, İzmir’de yaşamaktadır.

¹⁶Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 255-256

1.2 EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.2.1 İlk Yazısı

Halikarnas Balıkcısı'nın ilk yazısı, Robert Kolej'deyken 1907'de yayımlanır. Bu yazı İngilizceden yaptığı bir çeviridir.

1.2.2 Dergilerdeki Yazıları

Halikarnas Balıkcısı İngiltere'deki eğitiminden sonra ülkesine döndüğünde çeşitli dergilerde yazılar yazar, karikatürler çizip dergi kapakları hazırlar. Zekeriya Sertel'in "Resimli Ay" ve Sedat Simavi'nin "İnci" dergilerinde çalışır. Gazete ve dergilerdeki yazılarında Hüseyin Kenan, Musa Cevat ve M.C takma adlarını kullanır. Hüseyin Kenan imzasıyla yazdığı "Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler" başlıklı yazısı 13 Nisan 1925 tarihinde **Resimli Hafta** dergisinde yayımlanır. Yazı Şeyh Sait İsyanının izlerinin olduğu bir döneme denk geldiği için yazar tutuklanır ve Bodrum'a sürgün edilir.

1947 yılında İzmir'e taşınan yazar burada da gazete ve dergilerde yazmayı sürdürür. Gündüz Hikâyeleri, Anadolu dergilerinde; Demokrat İzmir, Tan ve Cumhuriyet gazetelerinde yazılar yazar.

1.2.3 Sanat ve Edebiyat Görüşü

Halikarnas Balıkcısı eserlerinde özellikle denizi ve deniz insanını anlatır. Ege Denizi'nin büyümlü dünyası onun eserlerinin temelini oluşturur. Roman ve hikâyelerinde mitoloji ve şiirle yoğurduğu kurgular ortaya koyar. Özellikle Anadolu kültürünü, Anadolu'nun tarihsel zenginlikleriyle gün ışığına çıkarmayı amaç edinir. Mavi Anadolucular denilen grubun en önemli ismi kabul edilir.

Halikarnas Balıkcısı için yazmak durdurulamaz bir istektir. Ömrünün son anlarına kadar hatta eli tutmaz hale gelinceye dek yazar. Onun amacı iyiyi ve güzeli anlatmaktır. Toplumsal sorunlara ve hayatın haksızlıklarına da eserlerinde yer verir fakat her zaman bir umut ışığı bırakır. Kötünün çokluğuna rağmen ötelerden birinin sesini bu dünyada duyurur. Kendisini eleştirenlere sert çıkar. Kötüyü anlatıp, ah vah edip insanı umutsuzluğa düşürmenin onun işi olmadığını söyler. Onun için de insanı eserlerinin merkezine alır. Yaradılışı ve bu yaradılışın en önemli parçası olan kadını yüceltir. Bütün kahramanları yaradılış, iyilik, güzellik ve deniz izleklerinde buluşturur. Sanat iyinin ve güzelin ifadesi, edebiyat bu ifadenin aracıdır denilebilir.

Halikarnas Balıkçısı, hikâye ve romanlarıyla Türk edebiyatında yeni bir çığır açar. Döneminde kara insanının yaşantısı ve sıkıntıları anlatılırken o, yüzünü denize çevirir. Denizi ve deniz insanını anlatır. Bunu yaparken de umudunu ve iyimserliğini hiç kaybetmez. Kimileri onu toplumun yaşantısına duyarsız kalmakla suçlar ama o bunu şiddetle reddeder. Sadece acıları ve kötülükleri anlatmak istemez. Bütün bunların üstünde olan iyilik ve güzellik kavramları eserlerinin özünü oluşturur.

Azra Erhat Halikarnas Balıkçısı'nın edebî kişiliği için şunları söyler:

“Bütün romanları, öyküleri, bütün sözleri, yazılarıyla ve asıl asıl günlük yaşamıyla tüm Halikarnas Balıkçısı vardı, doğanın kırk bin yılda bir yetiştirdiği, uluslararası, evrensel değerde bir insan, hele Türkiye'miz için geleceğe aydınlık saçacak, düşüncesi bir ok gibi fırlayıp kim bilir kaçınıcı yüzyılda hedefini vuracak bir ulu. Sonra da bir insan ki iyiliği, güzelliği ve sevecenliği, ‘Merhaba’sı gibi yürekleri çınlatıp insanları sevgi cümbüşüne çağırın bir ses.”¹⁷

Halikarnas Balıkçısı, her şeyden önce bir hümanizma kaynağıdır; gerek yaşantısında gerek eserlerinde bunu görmek mümkündür. Onun insan yüreği ve şiirsel sesi bütün eserlerinde görülür. Eserlerini belli bir kalıba sokma derdi olmayan yazar, doğal olanı, bu yaradılışın güzelliklerini anlatmanın peşindedir. Bunu yaparken de gâh kendisi girer araya gâh kahramanlarını uzun uzun konuşturur. Bazen kıyamaz kahramanlarına, onları ölümden sonra bile güzel bir dünyada yaşatır. Bazen de insanın düştüğü hale bakar, üzüntüsü ve merhameti satırlara siner. Türk edebiyatında “deniz ve deniz insanının” anlatımıyla yeni bir çığır açan Halikarnas Balıkçısı, bütün insanlığın ve özellikle deniz insanının sesi olur.

Halikarnas Balıkçısı, 1926'dan sonra yazdığı deniz konulu hikâyeleriyle tanınır. Eserlerinde Bodrum ve buradaki denizcilerin yaşantıları önemli bir yere sahiptir. Özellikle mitolojik öğeler, tabiat tasvirleri ve şiirsel coşkulu bir söyleyiş onun eserlerinde göze çarpar. Konularının anlatımında kimi zaman dağınık bir söyleyiş karşımıza çıksa da Halikarnas Balıkçısı samimi söyleyişi içerisinde okuyucuyu yolculuğuna dâhil etmeyi başarır.

Halikarnas Balıkçısı, Azra Erhat ile tanıştığında ilk konuşmaları Azra Erhat'ın yazdıkları üzerinedir. Yazar, bu yazıları hem içerik hem de üslup açısından değerlendirir. Süreç içerisinde Azra Erhat yazdıklarını Cevat Şakir'e gönderir. Cevat Şakir'in bu konuda yazdığı mektuplarda edebiyat ve sanat görüşü çok net olarak karşımıza çıkar. Yazar, gereksiz ifadelerin kullanılmasına kesinlikle karşıdır. Bir şeyin

¹⁷ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 19

net ifade edilmesinden yanadır. Bunun için de Azra Erhat'ı en fazla bu nokta da uyarır. “Bir sözü iki üç kelimeyle söyleyebiliyorsan bunu beş altı kelimeyle söylemeye çalışma.”, der. Fakat kendisi eserlerinde bunu çok fazla uygulayamaz. Çünkü onun zihnindeki yoğunluk kaleminde aksaklığa uğrar. Belki de kelimeler o yoğunluğu taşıyamadığı için yazının son hali genellikle içine sinmez.

Halikarnas Balıkcısı için eser, okuru yukarı doğru çeken bir daldır. Dolayısıyla yazarın amacı okura ulaşmak ve onu yükseltebilmektir. Halikarnas Balıkcısı eserlerinde bu anlayış doğrultusunda davranır. Hayatı ve insanları anlatırken hep iyiyi ve güzeli vermeyi amaçlar. Onun için en acı olayların bile sonu bir umuda çıkar. **Ötelerin Çocukları**’ndaki Elif’in çocuğu buna en iyi örnektir.

Yazar, yazı yazma sürecinin son aşamasını yazılanların kâğıda döküldüğü an olarak değerlendirir. Ona göre yazma işi zihinde başlar ve zihinde tasarlananlar kâğıda dökülerek bu süreç tamamlanır. Yoksa masa başına geçip yazmaya çalışmak korkunç bir şeydir.

Halikarnas Balıkcısı yazdıklarının içinde bir fırlayış, bir hız olduğunu söyler. Bu onun hiç bitmeyen yeni arayışıdır. Her arayış kendinde bir müzikalite gizler. Ona göre sanat insanoğlunun anarşist tarafından doğar. Bunun için de sanatçı ve bürokratlar asla uyuşamazlar. Aralarındaki savaşta sanatçı çoğu kez yenilir ama yazdıklarıyla insanlığın takdirini kazanır.

Halikarnas Balıkcısı, bizdeki realist yazarların tavırlarını da eleştirir. Onlar olanı anlatmayı amaçlarken bir klişeye mahkûm olurlar. Fakat görünmeyeni ifade etmedikleri veya bunu göremedikleri için monotonlaşırlar. Yazar, bu durumu kültür noksanlığına bağlar. Ona göre söz nasıl doğal ortaya konulacaksa o şekilde yazılmalıdır. Eseri belli kalıplara sokmaya çalışmak yanlıştır. Bunu söylerken grameri tamamamen reddetmez. Fakat sanatçının amacının grameri, anlatımın doğallığını bozmayacak şekilde kullanmak olduğunu savunur.

Eser ile yazar değerlendirmesini yaparken Halikarnas Balıkcısı, ikisini birbirinden ayırmaz. İnsanın hayatı ve hareketleriyle eserinin aynı doğrultuda olması gerektiğini savunur. Yani sanatçının sanatı başında taşıdığı bir şapka gibi olmamalıdır.¹⁸ Bu doğallığı eserleriyle bize aksettirir. Kendi hayatından ve tanık olduklarından eserlerinde sıkça bahsetmesi onun bu tavrını gösteren en önemli özelliktir.

¹⁸ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 118

Bodrum’u, denizi, insanları ve her eserinde görülen insan sevgisiyle Halikarnas Balıkcısı Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

1.3 ESERLERİ

1.3.1 Öykü

Ege Kıyılarından (1939)

Merhaba Akdeniz (1947)

Ege'nin Dibi (1952)

Yaşasın Deniz (1954)

Gülen Ada (1957)

Ege'den (1972)

Gençlik Denizlerinde (1973)

Parmak Damgası (1986)

Dalgıçlar (1991)

Çiçeklerin Düğünü (1991)

Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek (1995)

1.3.2 Roman

Aganta Burina Burinata (1945)

Ötelerin Çocukları (1956)

Uluç Reis (1962)

Turgut Reis (1966)

Deniz Gurbetçileri (1969)

Bulamaç (1996)

1.3.3 Otobiyografi

Mavi Sürgün (1961)

1.3.4 Deneme-Araştırma

Anadolu Efsaneleri (1954)

Anadolu Tanrıları (1955)

Anadolu'nun Sesi (1971)

Hey Koca Yurt (1972)

Merhaba Anadolu (1980)

Düşün Yazıları (1981)

Altıncı Kıta Akdeniz (1982)

Sonsuzluk Sessiz Büyür (1983)

Arşipel (1993)

1.3.5 Çocuk Kitapları

Yol Ver Deniz (1998)

Denizin Çağırışı (1998)

İmbat Serinliği(2002)

1.3.6 İngilizce Yazdığı Kitaplar

An Outline of the History of Turkey (Türkiye Tarihinin Bir Özeti) Turizm ve Tanıtma Bakanlığına vermiş, yayımlanmamıştır.

The Meditteranean Civilization (Akdeniz Uygarlığı) Dışişleri Bakanlığına vermiş, yayımlanmamıştır.

Ephesus (Turistik kılavuz: Türkiye'de ilktir.) (1988)

Halicarnassus (Turistik kılavuz) (?)

Asia Minor (?)

1.3.7 Çevirileri

Hortlak Rikşav - Rudyard Kipling (1939)

Uykulu Kuytu Menkıbesi - Washington Irving (?)

2. BÖLÜM

2. ROMANLARINDA YAPI VE İZLEK

2.1 Romanlardaki Ortak Yapı ve İzlekler

Halikarnas Balıkcısı bıraktığı eserleriyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Yazar, Türk romanı içerisindeki yerini kendisi de değerlendirir ve Azra Erhat'a gönderdiği mektupların birinde bunu dile getirir. Önce **Aganta Burina Burinata**'ya ve **Ötelerin Çocukları**'na değinir sonra da bunların edebiyatımızdaki yerini iki önemli ifadeyle belirtir: “Türkçe yazılmış ilk serbest ve orijinal romanlar.”¹⁹

Halikarnas Balıkcısı'nın altı romanı bulunmaktadır. Romanları farklı konular üzerinde yoğunlaşsa da Halikarnas Balıkcısı, romanlarında pek çok ortak ögeye yer verir. Yazarın romanlarını konu, kişi, mekân, üslûp, toplumsal gerçeklik, biyografik ve otobiyografik özellikler, tarihsel ve güncel boyut açısından değerlendireceğiz. Böylece eserlerindeki yapıdan yazarın edebî anlayışına ulaşmış olacağız.

¹⁹ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 70-71

2.1.1 Konular

Halikarnas Balıkcısı eserlerinde pek çok konuya değinir. İşlediği ortak konulara baktığımızda deniz, çocukluk, deniz işçiliği, aşk, tabiat ve bazı toplumsal konular karşımıza çıkar. Deniz bütün eserde üzerinde en çok durulan izlektir, diyebiliriz. Onun anlattığı insanlar deniz tutkunudurlar. Hepsinin ortak kaderleri denizdir. Bütün sıkıntılarına rağmen deniz yine de güzeldir ve iyiliğin ve güzelliğin sembolüdür. Kahramanlar onun kendilerini çağıran sesini duyarlar. Sevdikleri kadınları genellikle denizde görürler. Deniz karanın bütün kusurlarını örter. Felç olan dalgıçlar karada hareket edemezlerken denizde eski yaşantılarına dönerler. **Aganta Burina Burinata**'da, **Deniz Gurbetçileri**'nde, **Ötelerin Çocukları**'nda, **Uluç Reis** ve **Turgut Reis** 'te bunlara göre az da olsa **Bulamaç**'ta deniz ana konulardandır.

Aşk, eserlerin olmazsa olmazıdır denebilir. Birer sevgi nişanesi olan hikâyelerde kahramanların aşkları sanatsal bir dille anlatılır. Bu aşk sadece kişinin kişiye duyduğu aşk değildir. En başta yazarın yaradılış dediği, kimi zaman tabiatla kendini bulan güzelliklere duyulan bir aşktır. Bu aşkın eserlerdeki tezahürü ise her şeye rağmen var olan bir yaşama sevincidir. Diğer taraftan kadın ve erkek arasındaki aşk da eserlerde işlenir. Halikarnas Balıkcısı, kadına çok değer verir. Kahramanların kadınlar hakkındaki tavır ve düşüncelerine baktığımızda kadın adeta ilahlaştırılır. Kadınların üzerinde durulan en belirgin özellikleri ise annelikleridir. Kadınların doğum anları doğal bir süreç olarak, yaradılışın gereği şeklinde anlatılır. Çocuklarını korumaları gerektiğinde kadınlar birer pars kesilirler. En zor anlarında eşlerinin yanlarında bulunurlar. Eserlerde dikkati çeken bir özellik de hemen hemen her eserde annesinin ölümüne şahit olan çocukların ve ölüm sahnelerinin anlatılmasıdır. Belki de bunda yazarın kendi yaşantısı da etkilidir. Çünkü Halikarnas Balıkcısı annesini çok sevmektedir. Onun ölümü yazarı derinden etkiler.

Halikarnas Balıkcısı'nın kızı İsmet Hanım, Bodrum'a gelen bir doktor çiftten bahseder ve bu doktorun Halikarnas Balıkcısı'nın **Ötelerin Çocukları**'ndaki doğum sahnesiyle ilgili söylediklerine değinir:

“Babamın kitaplarına verdiği değer çok fazla olmalı ki anlattığına göre her yıl, üniversitedeki ilk dersine babamın, **Ötelerin Çocukları** isimli kitabındaki “doğum” bölümünü okuyarak başladığını söylemişti.

‘Hiç doğum yapmayan bir insan böyle doğal bir olayı dakikası dakikasına bu kadar doğru ve canlı anlatabilir; her okuyuşta şaşar, heyecanlanırım.’ derdi.”²⁰

Kadınların düşmüş hallerine de değinen yazar bu durumdan erkekleri sorumlu tutar. Çünkü bir kadın erkek olmadan kötü bir yaşantıya düşmez ona göre. Özellikle **Bulamaç**’ta Doktor Muammer’in ağzından bu düşüncelerini dile getirir.

Tabiat, eserlerde canlı bir varlık olarak karşımıza çıkar. Hatice Orman, araştırmasında özellikle yazarın işlediği “doğa” konusuna dikkati çeker ve tabiatın onda sonsuz bir yaşam isteğinin sembolü olduğunu vurgular. Halikarnas Balıkcısı hayatını da doğaya adar. Bodrum’daki yaşantısı boyunca tabiatla iç içedir. Getirttiği tohumlar ve fidanlarla yepyeni bir Bodrum yaratır. Yaradılışla başbaşa veren Cevat Şakir, Halikarnas’ın balıkcısı’na dönüşür.

Mitoloji, Halikarnas Balıkcısı’nın bütün eserlerinde karşımıza çıkar. Anadolu’nun mitolojik tarihine geniş yer veren yazar, her şeyin Anadolu ile başladığına inanır. Ege Denizi onun için ayrı bir yere sahiptir. Beş yaşındayken ışıltısına vurulduğu bu güzellik yıllar sonra onu bir sürgünde bulur ve adeta ona hayatı yeniden bağışlar.

Halikarnas Balıkcısı işlediği konular dolayısıyla döneminde çeşitli olumsuz eleştirilere de maruz kalır. Mektuplarında bunlardan da bahseder ve bu ithamlara cevap verir:

“Bugünlerde gençlerden tuhaf kritiklere çatıyorum. Neden, köylülerin zavallı halinden bahsetmiyor muşum? Makal’ın, Yaşar Kemal’in arasında yaşadıkları köyler başka, benim yaşadığım kıyıların insanları başka. Ben gördüğümü yazabilirim. Bodrum’da köylüler evlerini toprak içinde mağara gibi yapmıyorlar. Yapıyorlar deye mi yazayım? Kıyı halkı daha açıkgozlü oluyor. Bir haksızlık varsa yazıyorum. Bodrum yerine en çirkin köye gitsem de, haysiyetime dokunurdu, içimden güneş gibi can patlardı, pasif kalmazdım, kupkuru sefil çölü bir sevgi cennetine çevirmeye kalkışardım, herkesi de arkamdan sürükler, hayır sürüklemeyi, iterdim kendimi vererek. Viranlığın üzerindeki baykuş gibi, ‘Bu kadar harap, bu kadar sefil’, deye ötüp durmazdım.”²¹

2.1.2 Kişiler

Halikarnas Balıkcısı eserlerinde daha çok deniz insanını ve bu insanlarla bağlantıları olan kişileri anlatır. Onun eserlerinde insanlar deniz ve kara insanı olmak üzere ikiye ayrılır. Halikarnas Balıkcısı’nın gönlü deniz insanlarının yanındadır. Ona

²⁰ İsmet Kabağağalı Noonan, **Anılar Akın Akın**, Bilgi Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2010, s. 251

²¹ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 189

göre ne olursa olsun deniz insanı daha saftır ve daha insancıldır. Çünkü deniz, insanları birbirine yaklaştırır ve bütün kusurları örter.

Yazar, kendi yaşantısında karşılaştığı kişileri de eserlerinde kahraman olarak işler. Bunlara anılarında değinir. Çakır Ayşe isimli kahraman buna örnek verilebilir.

“Çökertme, duraklarımızdan biri idi. Babamın bir hikâyesine konu olan Çakır Ayşe bu köyde yaşardı. Buraya yolcular daha çok Çakır Ayşe’yi görmek, tanımak, onunla muhabbet için gelirlerdi. Bazen de taze süt, yumurta, kekik, nane almak için. Biz maalesef Çakır Ayşe’yi göremedik; Bodrum’da mahkemesi varmış oraya gitmişti.”²²

Bazı kahramanlar ise birkaç romanda aynıdır. Bazen bu kahramanların özellikleri de ortaktır, bazen ise isimleri aynıken özellikleri farklılık gösterir. Romanlarında geçen ortak kahramanlar şunlardır:

²² İsmet Kabağaşı Noonan, **Anılar Akın Akın**, Bilgi Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2010, s. 179

Tablo 1.1 Romanlardaki Ortak Kahramanlar

KAHRAMANLAR	AGANTA BURİNA BURİNATA	ÖTELERİN ÇOCUKLARI	ULUÇ REİS	TURGUT REİS	DENİZ GURBETÇİ- LERİ	BULAMAÇ
Etem Reis		x				x
Kerimoğlu		x		x	x	
Barba Vangel		x			x	x
Hoşbulduk Kaptan		x				
Ateşoğlu	x				x	x
Hacı Resul	x	x				
Danacıların Hanife	x	x				
Haşmet Bey		x				x
Emeti			x		x	
Badi Badi Nuri		x				x
Megafon Şaban		x				x
Aliş	x	x			x	
Stavro		x			x	
Cura		x				x
Uluç Reis			x	x		
Andrea Dorya			x	x		
Turgut Reis			x	x		
Hızır Reis			x	x		
Piyale Paşa			x	x		
Rüstem Paşa			x	x		
Tahta Bacak			x	x		
Koca Yusuf				x		x
Kara Yusuf			x		x	x
Tiyatrocu Rüştü		x				x
Hırsız Selim		x			x	

2.1.3 Mekân

Halikarnas Balıkcısı, eserlerinde özellikle Bodrum ve çevresini anlatır. Ege onun için yaradılışın bütün güzelliklerinin aksettiği bir ayna gibidir. Bunun için de eserleri kara ve deniz eksenli olarak gelişir. Bazı kahramanları karaya aitken bazı kahramanları denize aittir. Büyük şehirler sevimsiz bir çehreyle tasvir edilir. İstanbul, İzmir gibi yerler yaradılışın doğallığının ve güzelliğinin yozlaştırıldığı mekânlardır. Genellikle yazar, gezip gördüğü yerleri eserlerinde mekân olarak işler.

Turgut Reis ve **Uluç Reis** romanları tarihî romanlar olduğu için bunlarda olaylar daha geniş bir coğrafyaya yayılır. Diğer eserlerinde ise genellikle Bodrum-Aydın-İzmir-İstanbul gibi başlıca mekânlar ve bunların alt birimleri işlenir.

Halikarnas Balıkcısı'nın yaşadığı ve anılarında da ayrıntılarıyla anlattığı aynı zamanda romanlarında da benzer özellikleriyle işlediği mekânlar şunlardır:

Tablo 1.2 Romanlardaki Mekânlar ve Gerçek Hayatla İlgileri

ROMANLARDA GEÇEN MEKÂNLAR	YAŞANTISINDA TAŞIDIĞI İZLER
Bardakçı	Çocuklarıyla buraya gezmeye gider.
Katakombalar	Çocukları buraya çiçek ve ot toplamaya götürür.
Karaada	Sıcak günlerde kalmak için buraya gelirler.
Gökova	Buraya gezmeye gelirler. Halikarnas Balıkçısı “COVA” der buraya.
Kıran Dağları	Halikarnas Balıkçısı’nın Gökova’da en sevdiği yerdir.
Adalar Denizi, Mersincik Limanı, Datça	Halikarnas Balıkçısı ailesini buralara götürür.
İstasyonlar	Halikarnas Balıkçısı Bodrum’a trenle gider.
Çine Çayı	Halikarnas Balıkçısı Bodrum’a götürülürken onu görür.
Gökbel	Anılarda yazar buranın vahşi görüntüsünden bahseder.
Kayırlı Suyu	Yolculuğu esnasında ona hayran olur.
Bodrum Yolu	Halikarnas Balıkçısı pek çok kez buradan gelip gider.
Güvercinlik	Arşipel’in mavi sularını buradan görür.
Sali Adaları	Halikarnas Balıkçısı onları masum çocuklara benzetir.
Torba	Buraların güzelliklerinin ihmal edildiğini düşünür. Anılarda anlatır.
Bodrum	Çocukluğundaki hayalin gerçekleştiği mekân olarak anlatır. Anılarda geçer.
Çardakaltı Kahveleri	Halikarnas Balıkçısı, eserlerinin bazılarını burada kaleme alır.
Bodrum Kalesi	Halikarnas Balıkçısı için başlangıçta meçhuldür ama daha sonra buraya hapsedilmeyeceğini öğrenir.
Knidos (Tekirburnu)	Halikarnas Balıkçısı Bodrum’a ilk geldiğinde burayı da gezer.

Ayrıca romanlarda iç mekân veya kapalı mekân diyebileceğimiz yerler de vardır. Buralar genellikle evlerdir. Burada denizcilerden çok aileleri kalır. Yoksullukları ve hasretleri bu mekânlara adeta işler. Bu evlerin tek çıkış noktası denize bakan pencereleridir. Kızlar kendilerini gelip alacak bir eşi bu pencerelere oturup beklerler. Anneler ve eşler denizden dönecek sevdiklerinin yollarını gözlerler. Kahramanları sıkışıp kaldıkları bu yerlerden kurtaran yegâne yer ise tabiat ve onun muhteşem bir güzelliği olan denizdir.

Gemiler de ayrı birer mekân gibi anlatılır. Çünkü onlar da üzerlerinde çeşitli yaşantılar barındırırlar. Adeta bir ülke gibi gemilerin de kuralları ve orada yaşamının şartları vardır. Orası denizcilerin evidir. Hepsi değişik yaşantılardan ve yerlerden kopup gelseler de deniz tutkunudurlar. Deniz onları kardeş eder. Kendilerinden çok diğerlerini tanırırlar. Geminin kaptanı bu yerin en kıdemli kişisidir. Onun için kaptana yapılan bir hakaret hemen cezalandırılır. Ayrıca gemilerde temizlik çok önemlidir. Güverte sürekli temiz tutulur. Çünkü insanlar ibadetlerini güvertede yerine getirirler. Güverteyi kirletenler falakaya yatırılırlar. Yani gemi denizcilerin en fazla içinde bulundukları mekânlardandır. Türk gemilerinin yabancı gemilerden daha temiz olduğu vurgulanır. Böylece aslında Türk denizcilerinin övgüleri yapılır.

Kara ve deniz mekânlarını anlatırken yazar, denizi yüceltir. Burada yaşayan insanlar da kara insanlarından çok farklıdırlar. **Aganta Burina Burinata**'da Mahmut, denizden ayrılıp da karaya yerleşince bunu yakından görür. Kara insanı acımasızdır, gereksiz konular üzerine saatlerce konuşur ve o da ruhunu dinlendirmek için denize muhtaçtır. Onun için de saatlerce deniz kenarında oturur.

Halikarnas Balıkçısı, eserlerinde büyük şehirlerden de bahseder. Bunlar İstanbul ve İzmir'dir. Fakat anlatılanlara baktığımızda yazarın buraları sevmediğini görürüz. Çünkü buralar doğallığın artık yitirildiği ve insanın insana yabancı olduğu yerlerdir. **Deniz Gurbetçileri**'nde Çağanoz İdris ve **Aganta Burina Burinata**'da Mahmut İstanbul'dan, **Bulamaç**'ta Martı İzmir'den şikâyet eder. Hatta buralardan neredeyse nefret ederler. Yazar kendisi de ilerleyen yıllarda İzmir'e yerleşmek zorunda kalır. Bir apartman dairesine yerleşir. Mektuplarında bahsettiği bu apartman dairesine **Bulamaç**'ta da yer verir.

“Şimdi apartmandayız, modern yapı, çok hoştur, açıklıklarda cömert uzaklıklar arayan gözlerim yirmi metro ötedeki çamaşır dizilerine çatıyor. Her katta var, hem enlice bir yandan öteki yana. Mebuslar gibi kafasız sallanıyorlar, anlaşılmaz surette işaretleşiyorlar. Aceba ne anlatıyor derken hop bir yel üfürüşüyle takla atıyorlar partiden kavanço eden partililer gibi. Eh! Yok başka görececek. Çamaşır bare oynar da göz tutar. İç açıcı bir insan yüzü gelirse, bakamazsın herif düşünüyor da demezler ki, dikiz ediyor derler. Hiç farkında ve aklında olmadan rahatsız edersin insanı. Biz de elalemi rahatsız etmek için gelmedik a bu dünyaya.”²³

Halikarnas Balıkçısı mekânın olumsuz izlerini iyimserliğiyle silmeye çalışır. Bunu hem yaşantısında hem de eserlerinde görmek mümkündür. İzmir'deki apartmanda

²³ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 208

onu ziyaret eden arkadaşları böyle olumsuz bir ortamda onun kendilerine nasıl o kadar hayat dolu mektuplar yazabildiğine hayret ederler. **Ötelerin Çocukları**'nda ise Elif, çocuğunu Âdem Dayının ahırında doğurmak zorundadır. Bu ahır tüm olumsuzluğuna rağmen Elif'in yuvası olur.

2.1.4 Toplumsal Gerçeklik

Halikarnas Balıkcısı'nın romanlarında pek çok sosyal mesele karşımıza çıkar. Başta denizcilerin yaşadığı sıkıntılar olmak üzere genel olarak insanlığın ortak sorunları işlenir. Romanlarda karşımıza çıkan başlıca toplumsal konular şunlardır:

- Yoksulluk
- Halkın sömürülmesi ve terk edilmişliği
- İnsanların acımasızlıkları ve birbirlerine zulümleri
- Toplumun kadına ikinci planda bir varlıkmış gibi bakışı
- Kadın-erkek ilişkileri, evlilik ve eşler arasında yaşanan sıkıntılar
- Denizcilerin çileleri, karadaki ve denizdeki zalim ağalar
- Sünger avcılarının ve dalgıçların sıkıntıları
- Devlet işlerinin aksayan yönleri
- Batıl inançlar
- Haksızlık

2.1.5 Biyografik ve Otobiyografik Özellikler

Yazarın tarihi bir gerçeklik çevresinde oluşturduğu ve biyografik nitelikler taşıyan iki romanı vardır. Bunlardan biri **Turgut Reis**, diğeri ise **Uluç Reis**'tir. Yazar, bu eserlerde tarihi olaylara bağlı kalsa da bazı yerlerde olayları bir kurgu içerisinde değiştirerek verir. Örneğin Uluç Reis İtalyan'dır ve sonradan Müslümanlığı kabul eder. Ama yazar onu kaçırılarak İtalya topraklarına götürülen bir Türk kadınının çocuğu olarak anlatır. Eserlerde bu türden ufak tefek tarihi değişiklikler olduğunu görmekteyiz.

Bâki Asiltürk, "Halikarnas Balıkcısı'nın **Aganta Burina Burinata** Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar" başlıklı çalışmasında yazarın eserlerinde otobiyografik özellikler olduğuna değinir. Özellikle **Aganta Burina Burinata**'da bu çok belirgindir. Kahramanın deniz tutkusu, çiftçilik ile ilgili bölümler, amcanın cimriliği

gibi konular bu duruma verilebilecek birkaç örnektir. Buradaki kahraman, yazarın kendisini temsil eder. Bazı olayların tam tersinin verilmesini veya kahramanın başka bir isimle anlatılmasını Asiltürk, “estetik mesafe” olarak değerlendirir.²⁴

Halikarnas Balıkcısı’nın romanlarında az ya da çok ama muhakkak kendi hayatından izler görürüz. Bodrum’da yaşayan ve denizcilerle dost olan yazar, etrafındaki kişilerden ve olaylardan eserlerinde bahseder. Özellikle mektuplarına ve anılarına baktığımızda eserlerde birebir yer alan yaşanmışlıklara rastlarız. Özellikle **Ötelerin Çocukları**’nda bu durum çok belirgindir. Adeta coğrafya ve bazı kahramanlar yazarın **Mavi Sürgün** isimli eseriyle aynı doğrultudadır. Eserlerde yazarın hayatına ait özellikleri sıralamaya çalışırsak karşımıza şu maddeler çıkacaktır:

-Mekân olarak yazarın yaşadığı veya gezdiği yerler seçilir: Bodrum, Gökova, Bardakçı, İzmir...

-Yazarın gerçek hayatta tanıdığı kahramanlar eserlerde de yer alır: Hovarda Kaptan, Çakır Ayşe...

-Halikarnas Balıkcısı bir dönem süngercilerle yakından ilgilenir hatta onların hakkını aramak için dilekçeler yazar: **Deniz Gurbetçileri**’nde aynı durum söz konusudur.

-Yazar kendine ait özellikleri kahramanlarına yansıtır: Martı’nın tohumlar getirip ekmesi, okul kütüphanesinden kitap alması ve bu yasaklanınca gizlice kitap okuması; **Uluç Reis**’in İspanyol bir kız görmesi ve ondan çok etkilenmesi; Hoşbulduk Kaptan’ın ‘merhabasıyla’ tanınması...

- Yazar kendi görüş ve düşüncelerini kahramanların ağzından söyler: **Bulamaç**’ta Doktor Muammer’in düşünceleri...

-Eserlerde ölüm sahneleri çok etkili anlatılır: Karısının delirdiğini ve çocuğunun öldürüldüğünü gören denizcinin gördüğü sahne...

-Kahramanlar ilerlemiş yaşlarına rağmen âşık olurlar: Uluç Reis’in gemide gördüğü genç kıza âşık olup onunla evlenmesi...

-Sürgün edilmiş kahramanların ve kürek mahkûmlarının anlatılması: Turgut Reis’in forsalığı ve Asım Kaptan’ın Bodrum’a sürgün edilmesi

²⁴ Bâki Asiltürk, “Halikarnas Balıkcısı’nın Aganta Burina Burinata Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar”, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, S.14, Temmuz-Aralık 2015

2.1.6 Tarihsel ve Güncel Olaylar

Halikarnas Balıkcısı, eserlerinde yaşadığı dönemin olaylarına geniş yer verir. Bununla birlikte sadece dönemini anlatmakla kalmaz. O, insanın her dönemde evrensel olan yaşantılarını ve değerlerini de anlatır. Yani insan gerçeği onun eserlerinin başta gelen “günceli”dir. Aşk, korkuyu, çaresizliği, umudu, yoksulluğu akıcı bir dille ve ayrıntılı betimlemelerle anlatır; onları olay ve kişilerle somutlaştırır.

Uluç Reis ve **Turgut Reis** tarihi konuların ağırlıklı olarak anlatıldığı romanlardır. Türk denizcilik tarihi, deniz savaşları, Avrupa’nın Haçlı Seferleri ve Türklerle diğer ulusların deniz savaşları ayrıntılı olarak anlatılır. Halikarnas Balıkcısı, bu tarihi olayları kimi kez değiştirerek ve yeni bir bakış açısıyla verir.

Türkiye’de süngercilerin yaşadıkları kısmen de olsa **Deniz Gurbetçileri**’nde karşımıza çıkar. Türk denizleri Türk denizcilere yasaklanır, Yunanlı denizciler denizlerimizde çıkardıkları süngerleri Avrupa’ya götürüp satarlar. Daha sonra yapılan çabalarla bu durum engellenir ama Türk suları da yağma edilmiştir.

Ötelerin Çocukları’nın sonunda Birinci Dünya Savaşı’nın başladığından bahsedilir. Savaşın kaynağı ise görünürdeki olay olarak değil, her yerde mevcut olan insana karşı haksızlık olarak gösterilir. **Aganta Burina Burinata**’da İtalya’nın Trablus’a savaş açtığından bahsedilir.

2.1.7 Üslup

Halikarnas Balıkcısı’nın romanlarında kimi zaman savruk bir dil kullandığı görülür. Olayın akışını durdurup farklı bir anlatıma geçebilir ya da kendi düşüncelerini romanın içinde aktarabilir. Fakat ne olursa olsun yazarın sanatlı ve coşkulu bir anlatımı vardır. Tasvirlerde ve tahlillerde bu özelliği ön plandadır.

Halikarnas Balıkcısı eserlerini hızlı bir akış halinde yazar. Duyguların ve düşüncelerin akışı içinde ifade şekillenir. Kimi zaman içerik şekli peşinden sürükler kimi zaman da şekil içeriği taşıyamayacağı için bir kopukluk belirir. Hiçbir zaman söylemek istedikleriyle söyledikleri aynı şeyler değildir. Bunun için de her zaman bir burukluk duyar. Kimi eserlerini birkaç kez düzeltir ama son halleri yine de içine sinmez. Çünkü onun yoğun anlatımı ve coşkulu üslubu sözcüklerin sınırlarında daralır. Yazar, bazen bu duruma aldırış etmez ve dil kurallarına bağlı kalmadan ifadelerine devam eder. Bazı yerlerde anlatımı durdurup yeni bir olaya geçer. Bunlarda anlatımın dil açısından kusurlu olmasına sebep olur.

Halikarnas Balıkcısı, yazdığı eserlerin çoğunu Azra Erhat'a gönderir. Ondan onları okumasını ve değerlendirmesini ister. Bazen de daktilo etmesi için yazılar gönderir. Halikarnas Balıkcısı'nı yakından tanıyan Azra Erhat onun eserlerindeki bu kusurun farkındadır. Fakat o, bu durumu yazarın hep akan yaratısına bağlar. Bu kadar hızlı akan bir nehrin karşısında hiçbir yüzücünün dayanamayacağını belirtir.²⁵

Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde doğa tasvirleri çok canlıdır. Adeta tabiat bir insan gibi oradan oraya koşar. Tabiatı genellikle kadına benzetir ve ona da bir kutsallık atfeder.

Her ifadesi içinde şiirsel bir öz taşır. Onun için Nazım Hikmet, Kemal Tahir'e yazdığı mektubunda "Şakir büyük şairdir. Hiçbirimiz onun ayarında klasik manasıyla, lirik anlayışla şair olamadık..."²⁶ der. Yazarın eserlerinde mecazî kullanımlar geniş yer tutar. Kişileştirmeler ve benzetmeler sıkça görülür. Hatice Orman '**Merhaba' Halikarnas Balıkcısı** isimli kitabında Jack Deleon'un **Milliyet**'te yayımlanan "Onuncu Ölüm Yıldönümünde" isimli yazısından bölümlere yer verir. Jack Deleon, Halikarnas Balıkcısı'nın anlatımı ile ilgili şunları söyler:

"...Ege'yi, Akdeniz'i anlatan yazılara denizcilerin ortak dilinden aganta patlatıveren ve 'Bellek ne güzel olay yahu, kapkaranlık bir gecesinde Arşipel'in güneşini, mavisini yaşıyor insana.' Diye seslenen Halikarnas Balıkcısı'nın Türk edebiyatına vurduğu mührü, özgürlüğü kuşku götürmez."

Halikarnas Balıkcısı romanlarında parantez içi bilgilere geniş yer verir. Bu bilgiler genellikle denizcilik ile ilgili olduğu gibi değişik konularda da olabilmektedir. Yazar bilgi verirken kimi zaman romanın akışını bozmaktan da çekinmez. O, okuruna söylemesi gerekeni söyler. Kahramanlarının bazılarını sever ve onları anlatırken yücelten bir dil kullanır. Bir de yaptıkları kötü işler iyilerden fazla olan kahramanlar vardır ki yazar bunları olumsuz ifadelerle anlatır. İçlerinden bazılarını mazur görse de bir kısmını mazur göremez ve onlara duyduğu öfkeyi açıkça dile getirir. Örneğin **Ötelerin Çocukları**'ndaki Şıpşıpın Ayşe'nin yaşadıklarından dolayı bu hale geldiğini anlatılanlardan fark ederiz. Ona kızsak da içimizde bir acıma duygusu uyanır. Buna karşın Hacı Resul'ü sevimli gösteren hiçbir ifade yoktur. O tamamıyla sevilmeyen bir kahramandır. Sadece olumsuz özellikleri vardır.

Halikarnas Balıkcısı'nın romanları bir araya getirilmiş hikâyelerin bütünü gibidir. Özellikle **Ötelerin Çocukları**, **Deniz Gurbetçileri** ve **Bulamaç**'ta bu yapı çok

²⁵ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s.208

²⁶ Hatice Orman, **Merhaba Halikarnas Balıkcısı**, Bilgi Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2005, s. 44

nettir. Hele **Bulamaç** bir romandan çok ayrı ayrı hikâyelerin harmanlandığı bir eser gibidir. **Uluç Reis** ve **Turgut Reis** ise tarihî roman özelliklerine sahiptirler.

Halikarnas Balıkcısı, sanatta doğaldan yanadır. Eserleri belki de bu doğallığın ürünü olarak bazen kopukluklar ve dağınıklık barındırmaktadır.

“Söz, konuşma, yani ister yazıyla ister sesle insan nasıl eyi duyuyorsa, o şekle sokulmalı. Her çeşidin, çeşidini eyi yapan eyi yapmıştır. Yoksa eser mutlaka şöyle olacak deye klişelere uydurmamalı. Ben gramere bile önem veririm. Gramer âdeti formüle edendir, âdetin kanunu değildir. İnsan onu en münasip surette nasıl kıracağını düşünmeli yahut duymalı, ona nasıl alt olacağını değil. Bu güç, entelektüel bir iştir, kaslar en yüksek tansiyonla kasılmalı, İkaros’un kanatları gibi. (...) Yani artist ister istemez ‘verba’ında olduğu kadar ‘acta’ında da artisttir. İnsanın hayatı ve hareketleri başka türlü ve eserleri başka türlü olmaz a! İnsan ne ise- gerçekten- ta dibine kadar o olmalıdır. Sanatı, başında taşıdığı şapka gibi olmamalı.”²⁷

Romanlarda ironi de geniş bir yer tutar. Yazar olumsuz bir durumdan söz ederken alaycı bir dil kullanır. Böylece hem okuyucunun dikkatini o konu üzerine çeker hem de bunu ince bir sanatla etkileyici bir şekilde yapar. Bu tür anlatımlarda her şeye rağmen tebessümü ihmal etmeyen Halikarnas Balıkcısı’nın tavrı görülür. O bütün eksiklere veya kötülüklere rağmen hep iyimser bir hal taşır. Bu tavrına mektuplarında kendisi de değinir.

“Biz demokratik insanız. Yüreğimizde sempati var. Ancak insanla ‘humain’ münasebette bulunurum. İster şah, ister padişah veya hamal olsun insani hasbıhal meşrebimcedir.”

Yazar, bazen romanın bir yerinde geçen ifadeleri başka bir yerde tekrar eder hatta birebir aynı ifadeleri kullanır. Bazı yerlerde ise tekrara düştüğünde “bunu daha önce söylemiştik” veya “daha önce değindiğimiz gibi” ifadelerini kullanır. Romanlar arasında da bu özelliğe rastlamak mümkündür. Bir eserdeki bir anlatım veya kişi diğer bir romanda aynen yer alabilir.

²⁷ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 44-118

2.2 AGANTA BURİNA BURİNATA

2.2.1 Romanın Kimliği

Aganta Burina Burinata, Halikarnas Balıkcısı'nın ilk romanıdır. Roman 1945 yılında yayımlanır. Romanda deniz tutkunu olan Mahmut'un denizciliğe başlaması, denizden uzaklaşması ve bunu başaramayıp çok sevdiği denize dönmesi anlatılır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın "100 Temel Eser" arasına aldığı romanın, 2013 yılında Bilgi Yayınevi tarafından 33. basımı yapılmıştır.

2.2. 2 İsimden İçeriğe

Halikarnas Balıkcısı'nın romanına isim olarak seçtiği "Aganta Burina Burinata", denizcilikte kullanılan bir ifadedir. Bu denizcilik terimi "serenlerin üstündeki üst ve alt yelkenleri tut" anlamındadır.

Halikarnas Balıkcısı romanlarını yazarken onlara hemen isim vermez. Roman akışı içerisinde adını da kendi belirler. Azra Erhat'a yazdığı 11 Haziran 1957 tarihli mektubunda bunu dile getiren Halikarnas Balıkcısı **Aganta Burina Burinata** romanına adını nasıl verdiğini anlatır:²⁸ Deniz tutkunu olan Mahmut, bir eskicinin dükkânına çırak olarak verilir. Fakat dükkânın sahibi total eskici de aslında bir deniz kurdudur. Denizde geçirdiği bir kaza yüzünden karaya mahkûm olmuştur. İçindeki deniz aşkı artık yokmuş gibi dursa da gönlünde küllenmiştir sadece. Mahmut bu küllenmiş aşka tutkusunun ve merakının kıvılcımlarını düşürür, böylece total eskicinin dükkânı bir gemiye dönüşür. Eskici, denizle ilgili bütün bildiklerini Mahmut'a öğretir. Mahmut'u denizden uzak tutmaya çalışan babası onu bu dükkândan alır. Son gün Mahmut için bir tören gibidir. Mahmut'u sınava tabi tutan eskici, onun her şeyi öğrendiğini görünce artık son emrini verir: "Aganta Burina Burinata!". Bu hem eskici dükkânının karanlığını yırtan bir sestir hem de Mahmut'un parolası niteliğindedir.

2.2. 3 Olay Örgüsü

Kitap on iki alt bölümden oluşur. Bu bölümler şu şekildedir:

2.2.3.1 Aganta Burina Burinata

Bâki Asiltürk, "Halikarnas Balıkcısı'nın **Aganta Burina Burinata** Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar" başlıklı çalışmasında bu romanı yazarın otobiyografisiyle ilişkilendirir ve yazarın hayatından en fazla izler taşıyan eseri olduğunu söyler.

²⁸ Azra Erhat, *Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı*, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 70-71

Roman, kahramanın babasıyla ilgili söylenenleri anlatmasıyla başlar. Daha ilk cümlede deniz insanı ve kara insanı mukayesesini karşımıza çıkar. Anlatıcının babası ölmüştür fakat onu anarlarken “Nur içinde yatsın” ya da “Toprağı bol olsun” demezler. Çünkü o deniz insanıdır ve ölüsü de denizde kalmıştır.

Deniz adeta bir kader olarak anlatılır. İnsanlar denize veya karaya ait olarak doğarlar.

“Ne olacak, toprak insanı topraktan, deniz insanı da sudan yaratılır. Topraktan olanlar toprağa dönerler, sudan yaratılanlar akıp denize kavuşurlar.”²⁹

Bunu çok iyi bilen denizci baba ve denizci kızı ve karısı olan anne, çocuklarını denizin kendine çekmesinden korkarlar. Bunun için de ona denizci olmayı aklından bile geçirmemesini tembihlerler.

Kahramanın içinde olduğu gibi, yaşadığı yerde de bütün sokaklar denize açılır. Fakat denize giden bütün yollar ona yasaklanır. O, mahallelerindeki çıkmaz sokakta oynamak zorundadır. Yine de deniz bırakmaz peşini. Bulduğu çalı çırpıyla kendine oyuncak bir kayık yapar. Kayığıyla saatlerce oynarken vaktin nasıl geçtiğini anlamaz bile. Bir denizci gibi, kayığına emirler verirken yanı başında amcası Davut’un sesini duyar. Amcasının sesinde kızgınlık alametleri görmeyen çocuk ona gemisini gösterir. Amcası çocuğun yaptığı gemiyi beğenmez ve ona daha güzel bir gemi yapacağına söz verir. Eve giderken çocuğun aklında olan tek şey yapılacak gemisidir. Öyle ki amcasından hiç ayrılmamaya çalışır ve bir an önce gemisine kavuşmayı ister.

Kahraman, amcasıyla denizcilerin oturdukları kahveye gider. Burada denizcilerin kendi aralarındaki konuşmalarına şahit oluruz. Birbirinin dertlerini dinler, birbirlerine destek olmaya çalışırlar. Evlilik konusu üzerinde tartışırlar. Denizciler için evlilik kolay değildir. Çünkü denize açıldıktan aylar sonra gelebilmektedirler. Demir Ağa kendisini terk edip giden karısından şikâyet eder, Zimba Yusuf kadınların bitmeyen isteklerinden yakınır. Davut’un evlenmemesini takdir ederler. Arkasında kimseyi gözü yolda bırakmak istemediği için evlenmediğini söylese de yazarın ifadelerinden Davut’un içinde bir burukluk olduğunu anlarız.

Romanın anlatıcı-kahramanı olan Mahmut’a güzel bir gemi yapılır. Amcası Davut ve bütün diğer denizciler bu gemiyi yapmak için çalışırlar. Gemisini her gece yastığının altına koyup uyuyan Mahmut, bir gün onu koyduğu yerde bulamaz. Gemi

²⁹Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33.Baskı, Ankara 2013, s.7

yerinde olmadığı gibi, amcası da etrafta görünmez. Sorduğunda amcasının uzak bir sefere gittiğini söylerler. Babası ise gemisi yerine ona bir kuzu alır. Fakat kuzu onu mutlu etmez. Çünkü kuzu karaya aittir. Denizden hoşlanmaz ve sürekli ot yer durur. Mahmut da Balıkçı Ateşoğlu'nun evinin yakınındaki ev yıkıntısını kendi gizli yeri edinir. Orada Ateşoğlu'nun kızı Fatma'yla kayık yaparlar. Ama bu kayıklar asla amcasının yaptığı kayık kadar güzel olmaz.

Bir gün babası, Milas'a gideceği zaman onu da yanına alır. Kara yoluyla gideceklerdir. Babası onu denizden ne kadar uzaklaştırmak istese de yol bir yerlerde hep denize çıkar. Bu zamanlarda babası ona denizi kötüler ve karanın üstünlüklerinden bahseder. Sakın ha, denizci olayım deme diye onu uyramayı da ihmal etmez.

“Bak oğlum, sakın bunun bu haline aldanma. Kim bilir kaç gemiciyi boğmayı tasarlıyor. Seni de boğuncaya kadar aç, çıplak ve yoksul bırakır. Sen toprağa bak’ dedi ve iki yanımızdaki incir harımlarını göstererek: ‘Benim çocukluğumda buraları hep yabancıktı, toprak değil mi ya, deniz gibi insana başkaldırmaz, onun emeğine yatıştır. Ben on yaşında iken buraların çalısı çırpısı, taşı ayıklandı. Toprakları sabanla uysallaştırıldı. Bunları yapan nesil artık benim gibi ihtiyarladı. Görüyorsun ya, bahçelenmiş topraklarında şimdi yan gelmiş, çocuklarının gülüşe oynaşa yemiş toplayışını seyrediyorlar. Gel gelelim deniz uysallaşır mı hiç? Değil yalnız benim, dedenin ve dedenin dedesinin denize verdiğimiz emeği şu toprağa harcasaydık buraları çoktan cennete çevirmiş olurduk. Şimdi sürer, eker; biçer, yan gelir yerdik. Toprak kadına benzer, bağrına attığın tohumu sana çiçek ve yemiş diye yetiştirir.’” diyordu.³⁰

Milas'a doğru ilerlerlerken arada bazı kahvelerde mola verirler. Babası denizi sürekli kötüleyip toprağı överken o, içinde giderek perçinlenen bir deniz sevdası görür. Gördükleri diğer denizcilerin denizden şikâyetlerini de çok sahici bulmaz. Çünkü denizden o kadar şikâyet eden bu adamlar yine de denizden kopamazlar ve mutlu ya da şanslı oldukları söylenilen kara insanları deniz kıyısına gelip saatlerce onu seyrederek.

Milas'a geldiklerinde babasının arkadaşı bakkal Fehmi'nin yanına uğrarlar. Bakkal Fehmi eski kaptanlardandır. Otuz kırk yılı denizlerde geçirdikten sonra denizciliği bırakır ve bakkalında çalışmaya başlar. Mahmut'un babasıyla Bakkal Fehmi'nin konuşmalarından Davut'un başına gelenleri öğreniriz. Davut, uzun süre çobanlık yapar. Fakat onun da damarlarında deniz aşkı vardır, karada çok duramaz. Denizcilikte herkesi şaşırtacak kadar iyidir. Denizden karaya geldiklerinde soluğu meyhanede alır ve kazandığı bütün parayı harcar. Ama denizde ağzına bir damla içki sürmez.

³⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 13-14

Davut, iyi yürekli biridir. Hapishanenin yapımında yer almadığı için horlanan ve kızına kötü davranılarak evi taşlanan yapıcı Veli Usta'yı korur. Onu rahatsız eden Alyanak Terzi Muhsin'e haddini bildirir. Bunun için de hapiste iki yıl kalır. Bir keresinde de zavallı bir ihtiyar olan Kozanoğlu Hüseyin'in küçük oğlu, gemide bir hırsızlık yaptığında suçu Davut üzerine alır.

Hapishaneden çıktıktan sonra Davut, kardeşinin bulunduğu kayığa tayfa yazılır. Kardeşi, art randa maçosunu bağlamayı unuttur. Deniz durgunken birden bir rüzgâr çıkar ve bütün ipler kopar. Herkes iplerden korunmak için yere uzanırken Davut dümeni bırakmaz, gemiyi kurtarır ama gelen bir pala başını gövdesinden ayırır. Kardeşi, Davut'un ölümünden kendini sorumlu tutar. Onu karaya gömmek isterler ama bir türlü bunu başaramazlar. Deniz sevgilisini başkasına vermek istemeyen biri gibi, anlatılır. "Arkadaşlar 'Deniz Davut'u istiyor' dediler"³¹ O, Davut'u kendi bağrına almak ister ve sonunda Davut'u denize attıklarında deniz sakinleşir. Kardeşi ise ne zaman boş kalan dümeni görse Davut'un acısını duyar ve kendini suçlu hisseder.

Mahmut'un babası bunları anlatırken Bakkal Fehmi yine de denizin bambaşka olduğunu savunur. Bakkal dükkânında, samimiyetsiz bir hava içinde insanlarla muhatap olmaktan ve kâr derdiyle ömrünün bu köhne yerde çürümesinden yakınıyor. Oğlunun bunları duymasını istemeyen babası, onu yatmaya gönderir. Ama deniz, çocuğun aklında iyice yer etmiştir.

Babası, Mahmut'u bir zanaat öğrensin diye eskici Halil Usta'nın yanına çıkararak verir. Halil Usta, eski denizcilerdendir. Giritlidir. Gençliğinde gemide bir kaza geçirir ve kötürüm kalır. Denizciliği bırakır ve eskiciliğe başlar. Yazar, burayı bir mağaraya benzetir. Bu karanlık yerin daimi iki ziyaretçisi vardır. Bunlardan biri emekli gümrük ambar memuru Kasım Efendi, diğeri de bahçıvan Nusret Ağadır. Kasım Efendi güçlü bir hafızaya sahiptir. Sürekli geçmişe, yaşadıklarına dair bir şeyler anlatır. Gözleri iyi görmeyen Nusret Ağa ise söylenenleri dinler. Yazar, Kasım Efendi'ye dair çok geniş malumat vermezken Nusret Ağa'yı ayrıntılı anlatır.

Nusret Ağa her söylenene inanır, onun zihninde mümkün olanla mümkün olmayan iç içedir. Nusret Ağa dünyada tek iyiliği dolap beygirinde görür. Başında çıkan uru dolap beygiri bir nal darbesiyle silip atar. Nusret Ağa, bu olaydan sonra dolap beygirine şükran duyar. Hatta Mahmut, onun bakışlarını bazen dolap beygirinin

³¹ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 24

bakışına benzetir. Dolap beygiri ölünce Nusret Ağa, dolaba kendini ve karısını sürer. Hasta olan çocuğu için doktora başvurur ama parası olmadığını bilen doktor müşhil ver, diyerek onu başından savar. Müshil pahalı olduğu için aktar ona hintyağı verir. Her hastalandığında hintyağı içirilen çocuk sonunda ölür.

Nusret Ağa saf gönüllüdür. Bir gün müftü Abdül Vehap hoca vaazında Hazreti Peygamberin Düldülüyle cennete gittiğini anlatırken, Nusret Ağa'nın aklına ölen çocuğu ve dolap beygiri gelir. Dolap beygirinin de cennete gidip gitmediğini müftüye sorar. Müftüden olumlu yanıt alınca, karısına koşup dolap beygiriyle çocuğun cennette birlikte oldukları müjdesini verir. Karısı da bir yıl sonra ölür. Parasızlık yüzünden bahçesini Nallıların Hacı Ağa'ya satar. Hacı Ağa ona da dolap beygirinin görevini verir. Zamanla gözleri bozulan Nusret Ağa'yı Hacı Ağa kovar. O da Halil Usta'nın dükkânına gelip Kasım Efendi'nin söylediklerinin yegâne dinleyicisi olur.

Çocuk, eskici dükkânına ayrı bir hava getirir. Yazar bu yeniliği mektuplarında dile getirir:

“Topal eskicinin dükkânı karanlıktır. Oraya cemiyetin bunalttığı- adını unuttum ihtiyar bahçevan- ve deforme ettiği ambar memuru vardır. Oraya bir çocuk, bir yeni geliyor. Bir gün bir eskiden ayrılış olacak.”³²

Çocuğun denizle ilgili şeyleri samimiyetle dinlediğini ve yeni şeyler öğrenmek istediğini gören Halil Usta'ya bir dirilik gelir. Ona denizle ilgili kavramları ve bazı durumlarda neler yapması gerektiğini öğretir.

Mahmut'un Halil Usta'nın dükkânı dışında sevdiği bir yer de Kör Halit'in kahvesidir. Orada çalışan ve Halil Usta gibi kötürüm olan Murat Dayı ona iyi davranır. Murat Dayı'nın oğlu Aliş de denizcidir. Ama babası uzun zamandır ondan bir haber alamamıştır. Mahmut'un kahvede en çok sevdiği şey duvarlardaki resimleri incelemektir. Bu resimlerden biri onu daha çok etkiler. Bu, Kristof Kolomb'un resmidir.

“Ondan sonra kuzguni Arabın elbiselerine benzeyen elbiseler giymiş, tatlı yüzü yaşlıca bir adamın resmi geliyordu. Geminin direğine zincirlerle bağlanmıştı. Geminin çatık suratlı tayfaları çevresini sarmış, onu yumruklarıyla tehdit ediyorlardı. Limanımıza uğrayan şilebin kaptanı yok mu? İşte o, bu adamın Kristof Kolomb olduğunu ve Amerika'yı keşfettiğini söylerdi. Anlattığına göre Kristof Kolomb İspanya'dan ayrılalı günler geçtiği halde, hâlâ karaya rast gelmedikleri için tayfası, onu

³² Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 70

geri dönmeye zorlamaktaymış. İşte bunu duyduktan sonra, kendimden geçkin, Kolomb'un yüzüne hayranlıkla uzun uzun bakardım. İçimden, "Koca denizciyi görüyor musunuz?" derdim."³³

Kasım Efendi, Halil Usta'nın artık onu dinlememesinden ve Mahmut'la sürekli deniz hakkında konuşmasından rahatsız olur. Bunu Mahmut'un babasına söyler. Mahmut'un babası da Mahmut'u Halil Usta'nın dükkânından alır ve topal hocanın mahalle mektebine verir. O akşam Halil Usta'yla dükkânında oturan Mahmut adeta Halil Usta tarafından imtihana alınır. Mahmut, Halil Usta'nın sorduğu her soruya doğru yanıt verir. Sonunda kumandayı tekrar etmesini isteyince "Aganta Burina Burinata" diye bağırır. Bu ses bütün dükkândan diğer dükkânlara yayılır ve hepsinin ağzından yankılanır.

"Bütün eskiciler takır tukur ederken bir müjde duymuşlar gibi olurlar, bir meydan okuyuş. Eskiciler sevinçle irkilirler. Karanlık dükkân da bir gemi olur, karga funda göklere süzülür."³⁴

2.2.3.2 Çıngırağın Sesi

Bu bölümde Kör Halit'in kahvesinde çalışan Murat Dayı'yla ilgili daha geniş bilgi verilir.

Halil Usta'nın dükkânındaki "Aganta" sesi her tarafa yayılır ve artık bir parola halini alır. İnsanlar birbirlerine selam verirken veya seslenirken "Aganta" diye bağırırlar. Bu arada kahvedekiler Murat Dayı'yla alay ederler. Ona ahıra gidip çıngırağıyla oynamasını söylerler. Murat Dayı üzüntüyle ahıra gider. Mahmut da onu takip eder. Murat Dayı'nın elinde bir çıngırak vardır. Mahmut'a Alish'in yaşayıp yaşamadığını sorar ve çocuktan olumlu yanıt alınca yüzü aydınlanır. Sonra da Mahmut'a hikâyesini anlatır.

Murat Dayı eskiden çobandır. Dağ bayır demez keçileriyle dolandır. Fakat sayım vergisinin altından çıkamayınca yavaş yavaş hayvanlarını satar ve küçük tarlasıyla uğraşır. Ama o çıngırak sesine ve dolaşmaya alışmıştır. Bunun için de karısını tarlada bırakıp kendisi başını alıp dolaşmaya gider. Arttırdığı parayla bir eşek alır ve onunla taşımacılık yapar. Doğacak çocuğuna bez alabilmek için dağda topladığı otları çarşıya satmaya götürür. Eşegi ahıra bağlarken bir şeylerden ürken hayvan ona çift atar ve ayağını kırar. Yanında da oğlu Alish vardır. Alish koşup Kör Halit'i çağırır. Murat Dayı'nın ayağını gören Halit bunu ancak Danacıların Hanife'nin iyileştirebileceğini söyler. Oysa ikisi de Murat Dayı'yı dolandırmak için anlaşır. Önce kandırıp eşegini

³³Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 36-37

³⁴ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 70

alırlar. Sonra K r Halit Murat Dayı'nın evini satın alır. Yoksulluk içinde kalan Murat Dayı onun yanında çalışmak zorunda kalır.

 ıngırak sesi eski sağlıklı ve mutlu günlerini hatırlattığı için Murat Dayı arada onu kulağına götürür ve sesini dinler. Mahmut bunları dinlediğinde çok etkilenir ve günlerce  ıngırak sesi onun da kulağından gitmez.

2.2.3.3 Mahalle Mektebinde

Kasım Efendi'nin, Mahmut'un Halil Usta'yla sürekli denizi konuştuğunu babasına söylemesi  zerine Mahmut, Topal hocanın mahalle mektebine başlar. Fakat burada mutlu değildir. Amme cüzünü ve Tebareke'nin yarısını zar zor ezberler. Bu arada okumayı da öğrenir. Hz. Âdem'den başlayarak peygamberleri, Sultan Osman'dan başlayarak da padişahları öğrenir. Fakat bunlarla kendisi arasında bir ilgi kuramaz. Geçmişteki bu isimleri ezberlemenin ona ne fayda sağlayacağını bilmez. Ateşoğlu'nun kızı Fatma'nın arkasına saklanıp elindeki iplerle denizci düğümü  eşitleri yapar. Bu arada sık sık da falakaya yatırılır.

Bir gün Topal Hocaya Nuh peygamberin gemisinin cinsini sorar. O, "Salapurya!" yanıtını verince dışardaki Kalafat Ahmet Usta'nın kakhahaları duyulur. Yazar, Kalafat Ahmet Usta'dan bahseder. Ahmet Usta Halil Usta'dan sonra Mahmut'un ikinci hocası gibidir. Teknelere bir insan gibi muamele eder, onları onarır. Denizcilerin hayatıyla ilgili kitapları okuması için Mahmut'a verir. Bu kitaplar içinde en çok onu kendine çeken Kristof Kolomb'u anlatandır. O da onun gibi bir denizci olmak ister ve bizim denizcilerimizin neden onun gibi yapmadıklarına şaşır. Etrafındakiler onu şaşırtır. Çünkü o her şeyi iyi ve güzel tasavvur eder. Dünyanın ona kucak açan bir yer olduğunu ve denizin de bu yerdeki güzelliklerin başında geldiğini düşünür. Onlar ise onu denizden uzaklaştırmaya çalışırlar.

"Ne biçim dünyaya doğmuştum ben? "Güzel" diyordum, güzel dediğime dönüp bakmıyorlardı bile. " yi" diyordum, omuz silkiyorlardı. Birisinin dobra dobra dosdoğruyu söylediğini duyuyor, heyecanlanıp "Doğru!" diye bağırıyordum. "Aman sus!" diyorlardı. Hele "Deniz!" deyince, bütün kaşlar  atılıyor, "Sakin ha!" diyorlardı. Peki güzele bakma, iyiye aldırma, doğruya kulak asma, denizi anma; peki  yleyse ben ne edip ne söyleyecektim? (...)

 yi ama ben parayı görünce, yaradılıştan öz düşmanı olan bir hayvana rasgelen bir başka hayvan gibi, tüylerim nefretle diken diken oluyordu. Benim  zlediklerim, hiç de onların özledikleri değildi."³⁵

³⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33.Baskı, Ankara 2013, s. 52

Bir gün yine Topal Hoca ona ceza vermişken İmdadın Halil koşarak gelir ve Murat Dayı'nın çıldırmış olduğunu söyler. Hepsi koşarak ahıra giderler. Bu arada onlarla ahıra doğru koşan Kasım Efendi yol boyunca, çıldıran bir kâtipten bahsetmeyi ihmal etmez. Ahıra geldiklerinde Murat Dayı'nın öldüğünü görürler. Çingırağı kulağındadır, gözleri açılmıştır ve yüzünde bir memnuniyet vardır. Halil Usta Murat Dayı'nın öldüğünü duyunca çok üzülür. Halil Usta üzgün olduğu zamanlar gemide direktten nasıl düştüğünü anlatır. O gün de bunu anlatır ve Mahmut'a nasihatler verir.

Mektepte falakalardan bir türlü kurtulamayan Mahmut'u Ateşoğlu'nun kızı Fatma, babasıyla balığa gitmeye davet eder. Mahmut'un babasına yalvarır ve izin almayı başarır. Ateşoğlu ve yanındakilerle Mahmut da denize açılır. Balık tutmaya çalışırlarken çok sıkıntı çekerler. Sonunda karaya gelirler. Bu sefer balıkları satma telaşı başlar. Onca emekle tutulan balıkları almaya gelenler daha az para vermek için bahaneler uydururlar. Ateşoğlu ve yanındakiler kıza kıza verdikleri düşük paraya razı olurlar.

Ateşoğlu'nun kız kardeşinin evinde kaldıklarında bir kadın gelir. Yedi yaşındaki kızı hastalıktan ölmüştür. Fakat kızına kefen alacak parası yoktur. Kocasını da denizciler ve şu an denizdedir. Ateşoğlu'ndan yardım ister. Ateşoğlu ve diğer denizciler ona yardım ederler ve çocuğu gömerler.

Mahmut eve geldiğinde Ateşoğlu'nun gönderdiği balığı bırakır ve gördüklerini annesine anlatır. Dayanamayıp yine Ateşoğlu'nun yanına gider. Balığa çıkarlar ama bu sefer bir fırtına başlar. Gemiye fırtınadan zar zor kurtarılırlar. Babası onu ertesi gün rıhtımda görünce azarlar ve mektebe gönderir. O ise mektebe değil de Ateşoğlu'nun yanına gider, onu da yanına alması için yalvarır ama Ateşoğlu bunu kabul etmez. Mahmut ise denize açılmayı aklına koymuştur, ne yapıp edip annesinden izin alacaktır.

2.2.3.4 Akıbet Açık Deniz

Ateşoğlu, Mahmut'u yanına almayı kabul etmez. Fatma ise Mahmut'un annesine gidip denize açılmasına izin vermezse Mahmut'un canına kıyacağını söyler. Mahmut, cimriliğiyle meşhur amcası Hakkı Reis'in yanına gider ve onu tayfa olarak almasını ister. Mahmut'un annesiyle konuşan Hakkı Reis onu tayfa olarak alır.

Hakkı Reis, Mahmut'un babasının tam zıddıdır. İnsanların emeğini sömürür, onlara hak ettiklerinden daha azını verir. Mahmut deniz aşkıyla çok çalışır. Verilen bütün işleri yapar.

2.2.3.5 Hazır Olun Fırtına Geliyor

Mahmut, denize açıldıktan beş on gün sonra gemileri şiddetli bir fırtınaya tutulur. Fırtına ile boğuşurlarken sanki yardım isteyen diğer denizcilerin sesini duyar. Fırtınadan sonra İzmir'e gelirler. İzmir'de annesinden ilk mektubunu alır. Mektuptan babasının denizde boğulduğunu öğrenir.

Mazlum isimli on beş on altı yaşlarında bir çocuğu kayıklarına alırlar. Çocuk, onlara yemek pişirir. Bir gün yemek yaparken Hakkı Reis onu görür ve zeytinyağını çok kullandığı gerekçesiyle çocuğu döver. Mahmut bu haksızlığa dayanamaz ve amcasına kafa tutar. Diğer tayfaların araya girmesiyle sakinleşir ama artık amcasının yanında kalamaz ve oradan ayrılır.

2.2.3.6 Artık Dünyada Bir Başına Kalmış Bir Denizciyim

Amcasının yanından ayrılan Mahmut çeşitli kayıklarda çalışır. Selanik Seferindeyken Murat Dayı'nın oğlu Aliş'i de yanlarına alırlar. Artık Mahmut da Aliş de delikanlıdırlar. İkisinin de hayalinde genç kızlar vardır. Bu onlarda derin bir özlem olur. Rüyalarını işgal etmeye başlar. Mahmut'un aklına ise sürekli Fatma gelir. Bir erkek çocuğu dövdüğü için ona Erkek Fatma demişlerdir. Mahmut Fatma'yı ve memleketini çok özler.

2.2.3.7 Delikanlılık

Palamut Bükü'ne geldiklerinde portakal toplayan köylü kızları görürler. Tayfalar arasında bulunan Tosun Ahmet onlar gibi çekingen değildir. Kadınlarla ve kızlarla rahatça konuşur hatta onlara uygunsuz tekliflerde bulunur. Mahmut ile Aliş'in ise gönlü aşk hasretiyle yanar. Ama onların istediği Tosun Ahmet'in istediği şeyle aynı değildir. Onlar zevki değil gerçek sevgiyi ararlar. Aliş içindeki derdi Mahmut'a anlatır ve Tosun Ahmet'in tavrını eleştirir:

“Herifin sevgisi yok ki utancı olsun. Sevgi isteyebilir, çünkü sevgiye ihtiyacı yok. Sevgiyi teklif eder çünkü vereceği sevgi yok. İşte bizim sevgimiz var. Ve o sevgi bize başkasının sevgisiyle karıştırmayı özletiyor. Ne var ki gık demiyoruz, susuyoruz vesselam.”³⁶

Aliş'le Mahmut bir gün saklanıp kumsaldaki kızları gözetlerler. Varlıklarındaki özlemi o an daha derin duyarlar. Aliş İzmir'e gider. Mahmut ise İstanbul'a gider. Ateşçilik ve çeşitli işler yapar. Memleketine gidebilecek parayı toplamak için çalışır.

³⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, İstanbul 2013, s. 110-11

2.2.3.8 A Canım, Yurt Başkadır

Mahmut memleketine geldiğinde önce annesinin mezarının yerini öğrenir ve onu ziyarete gider. Etrafındaki çoğu şey değişmiştir. Nusret ağa ölmüş, Kasım Efendi'yi de tımarhaneye kapatmışlardır. Bunları öğrenen Mahmut, Ateşoğlu'nun evine gitmek için sabırsızlanır. Ama Ateşoğlu da o bıraktığı koca balıkçı değildir artık. Haddinden fazla yaşlanmıştır ve yorgundur. Evde Fatma'yı bekler. Fatma geldiğinde ise şaşkına döner. Kızın bir gözü akmış ve paramparça olmuştur.

Ballı Çiftliği sahibi İsmail Çavuş Fatma'yı rahatsız eder, onu kaçırmaya çalışır fakat Fatma onu yumruğuyla yere serer. O da Fatma'dan öcünü almak için baba kıza bir tuzak kurar. Fatma'nın yüzünü attığı mermiyle dağıtır. Mahmut yine de onu sevdiğini ve onun için geldiğini söyler. Fatma kararını sonra söyleyeceğini ve halasıyla ona bildireceğini söyler. Bir daha da gelmez ve ortadan kaybolur.

Köyde Zeynel Kaptan isimli ahabplarının Ayşe isimli kızları vardır. Aileler daha çocuklar küçüklerken onları birbirine yakıştırırlar. Tanıdıkların da araya girmesiyle Ayşe ve Mahmut evlenir. Fakat Zeynel Kaptan'ın bir şartı vardır: Mahmut denize açılmayacaktır. Zeynel Kaptan'ın büyük bağları ve bahçeleri vardır. Mahmut Ayşe'yle burada çalışır. Bahçelerinin yanında yerleri olan Gavur Ali ve Hüseyin Dayı ile ahabplık kurar. Buradaki yaşantı ona kara insanının acımasızlığını gösterir.

2.2.3.9 Köylüler, Ortakçılar

Günler geçtikçe Mahmut Ayşe'nin başka bir yüzüyle karşılaşır: acımasız, para düşkünü ve kırıncı. Ortakçılardan para alınması gerekince bu iş için Mahmut gider. Adamların halleri çok kötüdür. Mahmut'tan da çok korkarlar. Mahmut parayı almadığı gibi bir de yanında getirdiği eşyaları onlara bırakır. Bunu duyan Ayşe küplere biner. Mahmut'a bağıırır hatta hakaret eder. Bir daha da ortakçıların yanına onu göndermez.

Köyde kuraklık olur. Köylüler yağmur duasına çıkarlar. Önlerinde de köy imamı Abdül Vahap Efendi bulunur. Abdül Vahap Efendi'nin karakteri alaycı bir dille anlatır. Hoca, parası olduğu için Hacı Kıranların kızıyla evlenir. Aslında evlidir hoca. Karısını ve çocuklarını kız kardeşi ve onun çocukları olarak tanıtır. Sonunda foyası meydana çıkar. Mahmut hocayı, hoca da Mahmut'u sevmez.

Mahmut ve Ayşe Bodrum'daki bir düğüne gitmek için yola çıkarlar.

2.2.3.10 Yine Denizlerle Yüz Yüze Geldik

Mahmut denizi görür görmez kendinden geçer. Denizin onu çağıran sesini duyar.

“Gel! Gel de koynuma gir. Öpüşümle sana can vereceğim. Ve seni kuvvetli kanatların üzerinde uçuracağım, niçin orada cansız bir küme kereste gibi yatıyorsun? ...Gel benim beyaz sevgilim gel!”³⁷

Ondaki bu değişikliği Ayşe de fark eder ve bu durumdan tedirgin olur. Mahmut döndüklerinde tekrar bahçe işleriyle oyalanır. Fakat ne yapsa toprakla anlaşılamaz. Toprak onun emeğinin karşılığını vermez, adeta onunla zıtlaşır. Bu zamanlarda Mahmut, denizi daha da özler.

2.2.3.11 Yağmur Duası

Kuraklıktan kurtulmak için çıkılan yağmur duaları sonunda semeresini verir. Yağmur herkesi sevindirir. Fakat bu sefer de yağın yağmur dur durak bilmez. Ekinler kırılır, bahçeleri sel götürür.

Ayşe, Mahmut’un deniz özleminin depreştiğini anlar ve yaşlılardan yardım ister. Eve gelip gidenler karanın nimetlerinden ve denizin sıkıntılarından bahsederler. Fakat artık deniz Mahmut’un gözlerinde tüter. Denizin sesi kulaklarından gitmez, onun daveti Mahmut’un her zerresini kuşatır. Deniz yârini geri isteyen bir kadındır. Artık Mahmut iki kadın arasında kalmıştır. Bir yanda eşi Ayşe, diğer yanda çocukluğundan beri sevgisi içinde büyüyen deniz. İnsanî olan eşini seçmesidir ama Mahmut bundan emin değildir.

2.2.3.12 Fırtına Kabarıyor

Bir gece ev fırtınayla sarsılır, Mahmut denizi düşünür. Ayşe ise Mahmut’un ne düşündüğünü kestirmeye çalışır. Onun aklında denizin olduğunu bilir. Mahmut da Ayşe’nin içinden geçenleri duyar: çocuk sahibi olmak, burada güvende yaşamak... Mahmut, Ayşe’nin bu isteklerini doğal bulur. Ona hak verir. Onu bu halde bırakıp gitmenin acımasızlık olduğunun farkındadır. İçinde büyük bir savaş verir. İki seçenek vardır önünde: Ayşe’nin sevgisiyle yetinip karaya mahkûm olmak ya da bir kadını arkasında gözyaşlarıyla bırakıp sevdiği denize koşmak. Mahmut ikincisini tercih eder, daha doğrusu varlığı bu tercihe onu zorlar. Çünkü deniz artık onun damarlarındaki kana karışmıştır. Ondan uzak olmayı başaramaz, yaşamını ondan uzakta sürdüremez. Liman kayıklarından birine gemici yazılır.

³⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 170

Aganta'nın coşkusuyla başlayan roman yine "Aganta" kelimesiyle biter.

2.2.4 *Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslup*

Eserde olaylar kahraman anlatıcının ağzından aktarılır. Eserin başkahramanı Mahmut, başından geçenleri çocukluğundan başlayarak anlatır. Olayların merkezinde kahraman anlatıcı olduğu için eser anı şeklinde kurgulanmıştır diyebiliriz. Çünkü olayların anlatımında geçmişten şimdiye uzanan kronolojik bir akış söz konusudur.

Eserde geriye dönüşler Mahmut'un dayısı Davut'un, Ateşoğlu'nun ve kızının başına gelenlerin anlatıldığı bölümlerle Murat Dayı'nın geçmişinin anlatıldığı yerlerde görülür. Kahraman anlatıcı bunları diğer kahramanlardan dinleyerek öğrenir.

Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde canlı ve renkli tasvirlerle rastlanır. Yazar, özellikle doğayı anlatırken ona insan hüviyeti verir. Doğa, yaradılışın gözlemlenebildiği sahadır aslında. Orada her şey diridir ve sürekli bir yenilenme-değişme halindedir. Eserde denize geniş yer verilir ve deniz bir kadın gibi, tasvir edilir. Deniz, Mahmut'a âşık bir kadın diliyle seslenir:

"Gel! Gel de koynuma gir. Öpüşümle sana can vereceğim. Ve seni kuvvetli kanatların üzerinde uçuracağım, niçin orada cansız bir küme kereste gibi yatıyorsun? Ormanda ağaçken bir yerde saplanakalmaktan ve iradesiz bir ömür yaşamaktan hâlâ bıkip usanmadın mı? Yazıklar olsun sana! Açık hava, açık deniz ve açık ışığa fırla. Gel de dalgalarımın savaşı ve kılıç pruvanla onları biçip yenerek zaferinde mağrur onları üzerlerine bin, rüzgârın gözüne işle, fırtınaları paçavralar gibi yırtarak ileri geç. Deniz ejderinin rakibi, yunus balığının yoldaşı, yoksul martının tesellisi, kaptanın gururu, denizcinin türküsü ol! Gel benim beyaz sevgilim gel!"

Yazar, şiirsel bir dille tabiatı tasvir eder. Kişileştirmeler ve benzetmeler anlatımında geniş yer tutar.

"Rüzgârın öylesine rüzgâr mı denilir? Bir elma kabuğunu soyarmış gibi yeryüzünün derisini yüzmeye çalışan bir bıçak salıydı o. Direkler acı acı haykırdı, çarmık ipleri katıla katıla ağlıyormuş gibi oldular."

Sanatsal anlatım nesnelerin anlatımında da karşımıza çıkar. "Amcamın beline sardığı denizci kuşağı bana sonsuzluk kadar uzun geldi."

Eserde coşkulu bir anlatım vardır. Denizin sevdası gönlüne düşmüş Mahmut'un bir eskici dükkânında "Aganta" diye bağırın sesiyle etraftaki her şey canlanır. Bütün eskiciler köhnemiş dükkânlarında irkilirler. Sur'dan üflenen nida gibi etrafa yayılan "Aganta Burina Burinata" ulaştığı herkesi uyandırır. Artık insanlar birbirlerini bu sözle selamlarlar. Kara insanına can veren bu deniz dili gittikçe bir parola halini alır. O, bir

yerden çıkışın, bir zorluktan kurtuluşun ve esenliğin sembolüdür. Roman bu sese doğru gidişin ve bu seste özgürlüğe kavuşmanın ekseninde oluşmuştur, denilebilir.

Halikarnas Balıkcısı'nın eserinde ironiye sıkça rastlanır. Yazar gördüğü ve yaşadığı aksaklıkları alaycı ve iğneleyici bir dille anlatır. Bunu yaparken hem tebessüm ettirir hem de okuyucunun dikkatini o noktalara çekerek okuyucuyu düşündürür.

Resmi dairelerdeki bazı uygulamalar gülünçtür. Yazar, emekli ambar memuru Kasım Efendi'nin resmi uygulamayı çok ciddi bir dille anlattığı ifadelerle yer verir. Saçma ve gülünç bir durumun bu kadar ciddi bir dille anlatılması güldürü ögesini oluşturur:

“Ah Nusret Ağa, resmi muamele domates, patates yetiştirmeye benzemez. Alimallah Sırat köprüsü gibidir. Kılıçtan keskin, kıldan incedir. Kılı kırk yarmak lazımdır. Yılan canlı bir mahlûktur, sıhhatlisi olur, hastası olur. Ya Allah göstermesin hasta olur da memleketin bütün yılanlarına geçerse! Onlara, “Yılanı baytar raporu olmadıkça gümrükten geçirmek nizam ve kanuna muhaliftir. Yoksa nizamı âlemi altüst mü edeceksiniz?” diye gürledim. Yılanı gümrük ambarına hapsedtim. Bütün arkadaşlar ‘Doğru!’ dediler. Yılandı ha bire gelir, ‘Aman etmeyin, eylemeyin. Ben yılanı oynatıyorum da ekmek paramı zar zor çıkarıyorum. Yılan ambarda, ben de dışarda açlıktan öleceğiz. Kötürüm bir adamım. Çapa kürek sallayamam. Ayaklarını öpeyim, çocuklarınızın başı için yılanı bana verin’ der, yalvarır, ağlar. Bittabi biz de, ‘Hayır olmaz da olmaz!’ deriz.

Herif istida yazdı. Baytar yılanı muayene etti. Başka yılanlara geçecek hastalığı olmadığı hakkında rapor verdi. Böylece yılan burnundan kuyruğunun ucuna kadar muamele-i resmîyeden geçirildi; ondan sonra yılanı serbest bıraktım.”³⁸

Bazen resmi uygulamalar öyle bir hal alır ki insanların aklını kaçırmalarına sebep olur:

“Ertesi gün müfettiş bey yine başkâtibin odasına girmiş. Bir de ne görsün? Akif Efendi masanın üzerine çıkıp çömelmiş, ‘İllallah, illallah!’ diye yakasını silke silke evrakı resmîye üzerine def’i hacet etmekte! Düşün bir dakika Nusret Ağa! Evrakın üzerlerinde nal gibi tuğralar var. Nusret Ağa, tuğra bu, lahana tarlası değil ki, su götürsün.”

Mahmut, delikanlılık çağındayken bir kadın özlemi duyar. Arkadaşı Tayfa Tosun Ahmet, lakayt biridir. Kadınlara kolayca yaklaşır, onlarla teklifsiz bir tarzda konuşur hatta onlara uygunsuz tekliflerde bulunur. İstanbul’un arka sokaklarında bir evin adresini ondan alan Mahmut, çok tedirgin olur, kendinden utanır. Ama sonra

³⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33.Baskı, Ankara 2013, s. 54-55

kendine telkinlerde bulunur ve toplumun kadına bakış açısını dile getirir. Söylenen bu ifadelerde bir eleştirinin olduğu çok barizdir:

“Fakat dişlerimi sıktım. ‘Hayde bire sen de! Pısırik, mıymıntı. Sen budalasın! O evlerdeki kadınlar namussuzsa oraya gidenler değil a. Oraları hep namuslu erkeklerin uğrağıdır.’ dedim.”³⁹

Mahmut, ortakçılara giderken yolu köylülerden sorar. Hepsinin kullandığı “Bir sigara içimliğı ötede” ifadesi bir türlü bitmez:

“Yolu bulmak kolay oldu. Çünkü biricik patika güneşte apak ağarıyordu. Yolda ara sıra rast geldiklerime Samancılar köyüne daha ne kadar kaldığını sorup durdum. Hepsi de “Bir sigara içimi ötededir” dediler. Hangi bir cigara içimi, iki paket içtim ortada hâlâ köy yoktu. Akşam olunca “Eh köy, artık bir cigara ötededir” diye rast gele bir pınar başına uzandım.”

Mahmut’un yanına gittiğı kara adamları tembel tembel oturur ve hep aynı konuyu önemli bir meseleymiş gibi, konuşurlar:

“Belli başlı birkaç demirbaş mevzu tükenince sıra Durmuş Ağa’nın eşeğinin yaşına gelirdi. Eşek ne zaman doğmuştu ve bugün kaç yaşında idi. İşte kâinat bu meseleyi fasletmek için yaratılmıştı.”

Mahmut’ta deniz aşkının uyandığını fark eden Ayşe komşularından yardım ister. Dilli Düdük Huriye Mahmut’a kocasının İstanbul’da tuvalet bekçiliğıyle zengin olmasını ve tuvaletin yıkılışından duyduğu öfkeyi ciddi bir tavırla anlatır.

“Memişaneler pek fena kokuyor diye yıktılar. Ah o canım yeri yıkanların evleri barkları da inşallah tepelerine yıkılsın. Biz de kaldık mı açıktaki. Elimizdeki avcumuzdaki paralar rüzgâr gibi uçtu. Bayram Ağa para tutarken Bayram Ağa aşağı Bayram Ağa yukarı diye etrafında pervaneler gibi dolaşıp üzerine toz kondurmayanlar, üzerimize sümüklerini bile atmaya tenezzül etmez oldular. Ah o çamuru bal şeker olan İstanbul’umuzdan da olduk. Açlık bizi ta bu köye kadar kovaladı. Neyse köyün ağaları sayesinde hiç olmazsa namerde el açmaktan kurtulduk.”

2.2.5 Zaman

Aganta Burina Burinata’nın zamanı ile ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Fakat Mahmut’un kullandığı “Aksiliğe bakınız ki İtalya bize Trablusgarp savaşını açtığı zaman Türk kayıkları Akdeniz’de gezemiyorlardı. Kala kala yabancı yolcu vapurlarında iş bulmak kaldı.” ifadesinden olayın geçtiğı dönemde İtalya’nın Trablusgarp’a savaş açtığını öğrenmekteyiz. Bu da 1911 yılına denk gelmektedir. Ama eserde bununla ilgili tarihi bir anlatım veya değerlendirmeye rastlamayız.

³⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi,33. Baskı, Ankara 2013, s. 115-116-151-173-179-180

Denizcilik, denizcilerin çektikleri, insanlar arasındaki ilişkiler ise değişmeyen güncel konular mahiyetindedir. Yazar genellikle eserinde evrensel konuları işler. O, geçmişte yaşanmış bir olayı anlatmaktan çok, evrensel durumları veya duyguları anlatır. Özlem, emek, deniz, aşk, sömürü, yoksulluk gibi insanlığın -her devirde yaşanış şekilleri değişse de özünde değişmeyen– durumları üzerinde durur. Yani onun anlattığı insandır. En başta da deniz insanıdır ve anlattığı insan bugünün de insanıdır.

2.2.6 Mekân

2.2.6.1 Kara- Deniz

Eserde mekânı genel olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bunlar deniz ve karadır. Denizciler için deniz büyülü bir mekndır. Yazarın genellikle kadına has özellikleri yakıştırarak anlattığı deniz, kahramanları kendine çeker. Onlar anlatıcının eserin başındaki ilk cümlelerde belirttiği gibi denizden gelen ve yine oraya dönen kişilerdir. Bu yönüyle deniz özlenen, istenilen ve içinde kaybolunan yerdir. Kara ise eminliğin sembolüdür denilebilir. Süleyman, oğlu Mahmut’a karayı vp denizi yererken karanın güvenilirliğinden denizin ise cefasından ve acımasızlığından bahseder. Buna rağmen anlatıcının dilinden denizin karadan üstün tutulduğunu anlarız.

2.2.6.2 Genel- zel Mekân

Eserin genel mekânı Bodrum’dur. Bir deniz kasabasında yaşananlar anlatılır. Kahramanların seyahatleriyle mekân zenginleşir. Genç ve masum halleriyle Sali Adaları mavi “buğu gibi” denize uzanır. Babasıyla Milas’a doğru yol alan anlatıcı, Milas’ın mevsimsel özelliklerine değinir. Değirmen Burnu, Akçabük Harımları, Sporad Adaları, erido Adaları, Palamut Bk gibi yerler denizcilik esnasında gidilen yerler arasında anlatılır. Güvercinlik ise Ayşe ve Mahmut’un düğüne gittikleri yerdir ve Mahmut’un hayatında bir dönüm noktasıdır. Eserde mekânın kişi üzerindeki etkisini görmek mümkündür. Güvercinlik, onda deniz aşkını tekrar uyandırır.

Mahmut gemiyle İzmir’e ve İstanbul’a da uğrar. İzmir annesinin ilk mektubunu aldığı ve babasının öldüğünü öğrendiği yerdir. İstanbul ise onda ayrı bir duygu oluşturur. İstanbul’un ara sokaklarında insanoğlunun karanlık yüzüyle tanışır ve oradan uzaklaşır.

“iek sokağına doğru yollandım. Getiğim güneş görmez dar yerler, leş gibi sidik kokuyordu. Yolun iki tarafındaki yüksek binaların kapalı pencereleri, kapanmış kapaklarından apak ve irin sızan hastalıklı gözlere benziyordu. Uzaktan uzağa alınan latarinalar ve dişili erkekli şarkı

söyleyen bozuk sesler, kadınların çılgımsı yılışık kahkahalarının gürültüleri, sanki deniz tutmuş gibi, bana bir bulantı verdi.”

Yazar, bu ifadeleriyle insana yakışmayan hiçbir durumu kabul etmediğini belirtir. Mekân bu duygularının ifadesinin aracı olur.

2.2.6.3 Tarihsel Mekân

Eserde tarihî mekânlar da karşımıza çıkar.

Ceneviz Şatosu, Selçuk Kulesi, Yunan Harabesi pek çok uygarlığı içinde barındıran ve birbiriyle adeta iç içe geçmiş mekânlardır. Yazar, “onlarda zamanın gelmiş geçmiş şeylere verebileceği azamet ve güzelliğin” olduğunu söyler.

Perçin Kalesi ise ovanın kenarındaki tepeden yükselir.

Tarihî mekânlar, eserde Anadolu’nun birleştirdiği farklı değerlerin ifadesi olarak karşımıza çıkar. Yazar adeta buranın kültürel mirasına vurgu yapar. Yunan Harabesi’nden Selçuk Kulesi’ne uzanan tarihî birikim Anadolu’nun zenginliğini gösterir. Bu tutum bize yazarın Mavi Anadoluculuk görüşünü de anımsatır.

2.2.6.4 Kamusal Mekânı

Mahmut, denizci olmayı aklına koyar ve en son çare olarak küçük amcası Hakkı Reis’in gemisine tayfa yazılmaya karar verir. Hakkı Reis onu tayfa olarak almak için gemici tezkeresi almasını şart koşar. Bunun için Mahmut, liman dairesine gider. Mahmut’un gözünden bir kamu mekânı olan liman dairesi anlatılır.

“Eh ne diyeyim? Orada, insan gönlünün, dağları yerinden oynatacak atılış ve fırlayışının, masmavi hür havasını boğan ağır bir kırtasiyecilik vardı. Sanki tomar tomar kâğıtlar, kalın kalın defterler, hokkalar, kalemler, mühürler büyüdüler, büyüdüler de gelip cüsselerinin bütün yüküyle deve gibi üstüme abandılar. En aydın umutlarımın kırtasiyeciliğin kara mürekkebiyle kapkara edileceğinden korktum.”⁴⁰

Ayrıca kamu alanı olarak ele alınabilecek yerlerden biri de mahalle mektebidir. Mahmut, burada hiç mutlu değildir; o, gizli gizli denizci düğümlerini bağlamaya çalışır. Topal Hocanın anlattıkları ona çok da cazip gelmez. Bunun için de orada bolca dayak yer.

⁴⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 80

“Bana öğretilen bu sultanları ve peygamberleri ben neleyecektim? Bunlar benim akranım değillerdi. Sultan Beyazıdı Veli ile çelik çomak oynamaz, Süleyman Aleyhisselam’la da deniz kıyısı boyunca oyuncak kayık yüzdüremezdim.”⁴¹

Eserde ayrıntılı olarak anlatılmayan fakat ismen geçen yerler de vardır. Buralar anlatıcı- kahramanın deniz seferleri esnasında gördüğü yerlerdir. Pire Limanı, Mataban ve Malea Burunları, Çerigo Adaları, Girit, İda Dağı, Etna Yanardağı, Sicilya, Katanya, Messina Şehri, Taormani, Strumbuli Yanardağı, Napoli, Sardenia ve Korsika, Cenova, Barselona ve Malaga bu yerlerdendir.

2.2.7 Kişiler

Romanda kişi kadrosu oldukça geniştir. Eserin otobiyografik yönünü göz önüne aldığımızda eserdeki çoğu kahramanın yazarın hayatından izler taşıdığını veya tanıdığı kişilerin özelliklerini yansıttığını görürüz. Bu kişilerden bazıları toplumun belli bir kesimini veya bir özelliği temsil ederek belli bir tipi, bazıları da kendine has özellikleri yansıtarak belli bir karakteri yansıtır.

Eserde Mahmut’un deniz aşkı ve denizcilerin hayatları anlatıldığından olsa gerek erkek kahramanların sayısı oldukça fazladır. Eserde otuz altı erkek kahraman vardır.

Eserdeki erkek kahramanlar kara ve deniz adamı, olumlu ve olumsuz yönleri ağır basanlar olarak karşımıza çıkarlar. Kahraman anlatıcının ağzından konuşan yazar, deniz insanının ve olumlu yönleri ağır basan kahramanların yanında olduğunu hissettirir bize.

Eserdeki kadın kahramanların sayısı erkek kahramanlara göre oldukça azdır. Eserde sekiz kadın kahraman vardır. Kadınlar genellikle denizcileri bekleyen anneleri veya eşleridir.

Metindeki kahramanları tip ve karakter özelliğine göre gruplandırdığımızda aşağıdaki tablonun ortaya çıktığı görülür.

⁴¹ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 49

Tablo 2.3 Aganta Burina Burinata'daki Kahramanlar

TİP	TEMEL ÖZELLİĞİ	KARAKTER	ÖZELLİKLERİ
Mahmut	Denize tutkun	Kozonoğlu Hüseyin	Oğlu hırsızlık yapar.
Kristof Kolomb	Denizci	Veli Usta	Yapı ustası
Kirpi Halil Usta	Deniz tutkunu	Aşçı Yaşar	Aşçı
Kasım Efendi	Geçmişin anlatıcısı	Kalafat Usta	Gemi tamircisi
Ateşoğlu	Balıkçı	İmdadın Halil	Haber getirir
Kör Halit	Yalancı-zalim	Manav Muharrem	
Danacıların Hanife	Yalancı-hilekâr	Elif Kız	Güzel kız
Murat Dayı	Çaresiz- yoksul	Halime Hala	Ateşoğlu'nun kardeşi
Nallıların Hacı Ağa	Zalim- sömürücü	Zeynel Kaptan	Ayşe'nin babası
Bakkal Fehmi	Deniz tutkunu	Gavur Ali	Bahçe sahibi
Katircıların Muhsin	Çıkarıcı	Diktiğin Hüseyin Dayı	Bahçe sahibi
Bahçıvan Nusret	Yoksul- zavallı	Fatma	Ateşoğlu'nun kızı
Deli Zehra	Deli	Karakaşların Ferit Efendi'nin Oğlu	
Eğriboyun İbrahim	Zorba	Lostromo Yaşar	Kaptan
Hakkı Reis	Cimri	Mazlum	
Ayşe	Hırslı	Emine Kadın	Çocuğu ölen anne
Tosun Ahmet	Çapkın	Kara Hüseyin	Denizci
Müftü Abdülvahhap	Dini kullanıyor	Demir Ağa	Denizci
Dilli Dündük Huriye	Geveze	Karamanoğlu	Denizci
Davut	Deniz Tutkunu	Molla Efendi	Denizci
Süleyman	Deniz tutkunu	Zimba Yusuf	Denizci
Aliş	Deniz Tutkunu		
Alyanak Muhsin	Mirasyedi		
Himmet Ağa	Akıl hocası		

Eserde ana kahraman anlatıcı Mahmut'tur. Eser onun etrafında gelişir. Onun deniz tutkusu ve denize kavuşması ekseninde olaylar şekillenir. Kişiler de bu noktada önem kazanır. Bazı kahramanlar olayın akışında önemli bir yere sahiptir, bazı

kahramanlar ise eserde daha geri planda yer alır. Eserdeki başlıca kahramanlarımızı şu şekilde değerlendirmek mümkündür:

Mahmut, eserde kahraman, anlatıcıdır. Yazar bize onu kendi ağzından tanıtır. Kahramanın fiziksel özelliklerine eser boyunca rastlamayız. Onun iç dünyası ve içinde bulunduğu sosyal yapı ise ayrıntılı olarak anlatılır.

Eserin ilk cümlelerinde Mahmut, deniz insanını ve kara insanını çarpıcı bir şekilde karşılaştırır. Kimi insanlar kara adamıdır, onların ölüleri de toprağa aittir. Kimi insanlar ise deniz insanıdır ve deniz onların cesetlerini bile geri vermez. Mahmut'un ailesi işte bu deniz insanlarından oluşur. Annesi bir kaptan kızıdır, babası da kaptandır. Ayrıca pek çok atası, dedesi denizcilik yaparken hayatlarını kaybetmiştir.

Anne ve babanın tek derdi Mahmut'u denizden uzak tutmaktır.

“Ne var ki kasabanın bütün sokakları, her ne kadar sağa sola sapsalar da eninde sonunda denize çıkıyorlardı. Öteki, çocuklar, mahalle aralarında topaca kamçı salları, çatal dala lastik bağlar, dut ağacından dut toplarken ben deniz kıyısına kaçardım. İşte bundan dolayı, sokağımızın biraz ötesindeki çıkmaz sokaktan başka her yeri bana yasak etmişlerdi.”⁴²

Fakat buna rağmen Mahmut'un gönlünde deniz yer etmeye hatta giderek bir tutku halini almaya başlar.

Onu denizden biraz daha uzak tutmak için bir eskici dükkânına verirler. Fakat Mahmut, onlara uyacağına o, oraya yeni bir hayat götürür. Kötürüm olan Eski denizci Halil Usta'nın uyanışına vesile olur. Ondan denizcilikle ilgili pek çok şey öğrenir. Fakat babası onun denizle ilgili şeyler öğrendiğini duyunca onu mahalle mektebine gönderir.

Mahmut mahalle mektebinden çok sıkılır. Topal Hocadan yediği dayaklar öğrendiklerinden fazladır. Ama Topal Hoca karşındaki tavrından onun dik bir duruşa sahip olduğunu görürüz. Falakaya yatırılmasına rağmen ağlamaz ve falakadan sonra hocanın elini öpmez. Ateşoğlu'nun kızı Fatma'nın gözlerindeki takdir onun için çok kıymetlidir.

“Sopa tabanlarıma indikçe dişlerimi sıktım, inat ya bu, gık bile demedim. Falakadan kalkınca hocanın elini öpmek âdetti, öpmedim de öpmedim vesselam. Çocuktum ama Çakır Fatma'nın gözlerinin mavi alevlerle cayır cayır yanıışından, topal hocaya fena kızdığını, bağırıp ağlamadığım için de bana hayran kaldığını gördüm. Fatma'nın bakışı âdeta bana, “Aşk olsun!” diye bağırıyordu.

⁴² Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 7.

Topal Hoca, her gün işkence ve cefalarını sayıp tüketemediği cehenneminde de beni yakıp kül etse, o bakışın hüzmesinde kaldıkça kendimi cennette sanır, ses çıkarmazdım”⁴³

Mahalle mektebinden kaçıp amcasının gemisine tayfa yazılan Mahmut artık denizcilik hayatına başlar. Amcasıyla yaşadıkları bir tartışmadan sonra onun yanından ayrılıp başka gemilerde çeşitli işler yapar. Gençlik çağında memleketini özellikle de Fatma’yı özlediği için evine döner. Bir pusuya düşürülen ve yüzü parçalanan Fatma ondan kaçır. Zeynel Kaptan’ın kızı Ayşe’yle evlenen Mahmut bir süre kara adamı olur. Ama sonunda bu hayata dayanamaz ve denizde boğulmak üzere olan bir çocuğu kurtarmaya çalışırken denizin kollarının varlığına sarılmış olduğunu hisseder ve her şeyi arkasında bırakarak bir gemiye tayfa yazılır.

Denizci Süleyman, anlatıcının babasıdır. Eserde onun da fiziksel yapısı verilmez. Süleyman bir deniz adamıdır Ama oğlunun denizci olmasını istemez. Atalarını, dedelerini ölüme mahkûm ettiğini düşündüğü denize lanetler okur ama denizden de ayrılamaz. Onun deniz hakkında söyledikleri Mahmut’u denizden uzaklaştıracağına ona daha da yaklaştırır. Süleyman, bir fırtınada ölür.

Davut, Mahmut’un amcasıdır. Mahmut, onu denizden veya enginden doğmuş bir adam olarak tasvir eder. Amcasının öldüğünü duyduğunda aklına ilk gelen onun sarı saçlarıdır. Mahmut’un denizcilik serüveninin ilk aşamasında etkili olan kişilerdendir Davut. Mahmut’a bir gemi yapar. Mahmut bu gemiyi yastığının altından ayırmaz fakat Davut’un ölmesiyle gemi de yerinden kaybolur.

Davut önceleri çobanlık yapar, daha sonra ise denizciliğe başlar. Denizcilerle konuşmalarından onun hiç evlenmediğini anlarız. Fakat yazar, onun evlilikle ilgili sözlerindeki burukluğu bize hissettirince Davut’un bir kederinin olduğunu anlarız. Ama eser boyunca bununla ilgili başka bilgi yer almaz.

Davut, kardeşinin gemisinde çıkan bir fırtına sonucu açılan palanın kendisine isabet etmesi sonucu hayatını kaybeder.

Ateşoğlu, balıkçıdır. Anlatıcı, onun cesur bir adam olduğunu ve ailesinin rızkını kazanabilmek için eski püskü teknesiyle balığa çıktığını söyler. Mahmut’u yanında iki kez balığa götürerek onun denize açılmada ilk adımı atmasını sağlar. Kızının yüzünün mermiyle dağılmasından sonra ise Ateşoğlu çok değişir. Yaşlanır, çoğu şeyi hatırlamaz olur.

⁴³ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 49.

Fatma, Ateşoğlu'nun kızıdır. Güçlü, kuvvetlidir. Ona kafa tutan erkek çocukları bile döver. Gözleri denizi anımsatır ne mavi ne yeşil. “Onun yeşil değilse mavi, mavi değilse yeşil gözleri, derin deniz akıntıları ile koyulaşır, şimdi açılırdı.”⁴⁴ Fatma, balığa açılırken babasının yegâne yardımcısıdır. Fakat Ballı Çiftlik sahibi İsmail Çavuş, Fatma'ya sulanır, Fatma'dan sert bir karşılık görünce de ona bir pusu kurar. Fakat Mahmut, döndüğünde Fatma'nın yüzünün parçalandığını görür.

“Yanaştıkça yüzünü seçebiliyordum. Ne var ki yüzü erkek Fatma'nın yüzü değildi. Tanımadığım, mosmor, koskocaman ve tostoparlak bir surattı. (...) Bu karmakarışık söz kalabalığına hep dikkat kesilen gönlümü, kulağımı, zihnimi verince, bir av tüfeğiyle yüzüne saçmalar ateş edilmiş bulunduğunu, yüzünün berbat ve bir gözünün de akmış olduğunu anladım”

Mahmut, hangi halde olursa olsun Fatma'yla evlenmek ister. Fakat Fatma, kaçıp gider ve Mahmut onu bulamaz.

Eskici Kirpi Halil Usta'yı Mahmut, denizcilikte ilk hocası kabul eder. Halil Usta Giritlidir. Eski bir denizci olan Halil Usta, yelken direğinden düşerek kötürüm kalır. Dükkânında ayakkabılarla meşgul olur.

“Denize bakacağına, senelerce çeşit çeşit ayakkabıların taban ve topuklarına dikkatle bakmak mecburiyeti, Halil Usta'nın gönlünde, karalara ve topraklara karşı zehir gibi bir kinin peydahlanmasına sebep oldu. Aynı zamanda damarına basan papuç tabanları, deniz özleyişini baskılaya baskılaya, o özleyişe bir aşk şiddetini vermişti.”

Halil Usta, dükkânında işini yaparken hep denizcilik terimlerini kullanır. Mahmut'un ilerde denizci olacağını yüzünden anlar ve ona denizcilikle ilgili şeyler öğretir.

Kalafat Ahmet Usta için Mahmut, “denizcilik hayatımın bir direği” ifadesini kullanır. Ahmet Usta, kayıklara insanlarmış gibi, yaklaşır ve onları tamir eder. Mahmut'a okuması için denizcilikle ilgili pek çok kitap verir.

Ahmet Usta bir deniz seferinde kayığı batınca yanındaki oğlunu kurtarmak için kendini feda eder, bir daha da ona ulaşamaz. Cesedi denizde kaybolur.

Hakkı Reis, Mahmut'un küçük amcasıdır. Fakat kardeşlerinin aksine cimridir. Yanındaki tayfalara eziyet ettiği gibi, onlara verdiği parayı da adeta burunlarından getirir. Denizci olmayı aklına koyan Mahmut, her şeyi göze alarak onun yanında tayfa olur. Gemide yaşanan bir olayda amcasına kafa tutunca yolları ayrılır.

⁴⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, S. 12-32-127-128

Bahçivan Nusret Ağa, Halil Usta'nın dükkânının daimi misafiridir. Nusret Ağa feleğinin çemberinden geçmiş zavallı bir adamdır. Başında çıkan uru, dolap beygiri bir tekmesiyle temizlediği için olsa gerek bakışları dolap beygirini hatırlatır. Dolap beygiri öldükten sonra parası olmadığı için dolabı kendisi ve karısı çevirir. Derken çocuğu hastalanır. Doktor, Nusret Ağa'nın parası olmadığını bilir, onun için de “Çocuğa müşhil ver.” diyerek onu geçirir. Bu sefer de aktar onu başından def eder. Müshil az bulunduğu için ona hintyağını önerir. Sonunda her hastalandığında hintyağı içirilen çocuk ölür. Çocuğunun ölümünden bir yıl sonra da karısını kaybeder. Parası azaldığı için tarlasını Nalların Hacı Ağa'ya satar. Tarlayla birlikte kendisi de dolabı döndürmek için kalır. Gözleri görememeye başlayınca kovulur, o da Halil Usta'nın dükkânında oturup Kasım Efendi'nin anlattıklarının dinleyicisi olur. Mahmut, köye geldiğinde Nusret Ağa'nın öldüğünü öğrenir.

Kasım Efendi, emekli, gümrük ambar memurudur. Kasım Efendi'nin hafızası çok iyidir. Sürekli yaşadığı ve gördüğü şeylerden bahseder. Anlatıcı onu

“Kasım Efendi'ye dükkânı, rutubeti ve loşluğu dolayısıyla, alışkın olduğu gümrük ambarına benzetirdi. Bunun için oraya gelirdi. Fakat dükkânın yegâne cazibesi gümrük ambarına benzemesi değildi. Kasım Efendi'nin, düşünmemiş, büyük bir keder ya da büyük bir sevinç duymamış olanlara has bir hafızası vardı. Mesela, yirmi şu kadar sene, şu kadar ay ve gün evvel ne kadar maaşla, nerede ve ne memurlukta bulunduğunu, daire arkadaşlarının kimler olduğunu ve nereye becayiş edildiklerini hep hatırlar ve bilirdi. Hatırladığı bu şeylerden konuşmaya başladı mı, sözleri dinleyicilerine bir dişçi törpüsü ve matkabı gibi tesir ederdi. Kendisiyse sözlerinin tesirinin farkında olmaz, hep dinleyici arardı. İnsanlar ona söz dinletmeyi, karşlarına bir gramofon alıp gramofonla konuşmaya benzettikleri için, ondan kaçarlardı. Son ve sadık dinleyicisi Nusret Ağa'ydı”⁴⁵

ifadeleriyle anlatır. Mahmut döndüğünde Kasım Efendi akıl hastanesine kapatılmıştır.

Murat Dayı, Kör Halit'in kahvesinde çalışır. O da Halil Usta gibi, kötürümdür. Çok fazla konuşmaz ama Halil Usta'yı ve Mahmut'u dinler. Oğlu Aliş denizci olur. Ondan haber alamayan Murat Dayı, oğlunu merak eder durur.

Etrafindakiler Murat Dayı'yla alay ederler. Onun ahıra gidip çingırağını dinlediğini görenler fırsat bulduklarında ona takılırlar. Kimseye bir şey demeyen Murat Dayı, böyle durumlarda sessizce ahıra gider. Yine bir gün böyle ahıra giderken arkasından giden Mahmut, onunla konuşur ve hikâyesini öğrenir.

⁴⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 26-27.

Murat Dayı, eskiden çobandır. Vergi yükü artınca keçilerini satmak zorunda kalır. Ama dolaşmaya ve çingirak sesine alışmıştır bir kere. Parasını toplayıp bir eşek alır, çingırağı da eşeğin boynuna asar. Eşekle yük taşır. Şehirde eşeği bir hana bağlarken eşeğin attığı tekmeye ayağı kırılır. Yardıma çağırdığı Kör Halit ve daha sonra yanında getirdiği Danacıların Hanife onu kandırırlar. Kör Halit, önce Murat Dayı'nın eşeğini sonra da evini elinden alır. Murat Dayı'yı da yanında karın tokluğuna çalıştırır. Sonra da verdiği parayı sürekli başına kakar.

Bir gün mahalleli Murat Dayı'yı ahırda kulağında çingirak, gözleri kocaman açılmış olarak bulur. Murat Dayı ölmüştür.

Ayşe, Zeynel Kaptan'ın kızıdır. Anlatıcı onu,

“Badem gözleri karaydı. Kara saçları fitasından taşıyordu. Kız parasızlık çekmemiş, ıstırap duymamış, yokluk nedir bilmemiş, sere serpili fiskeye gibi boy atıp gelişmiş. Onu durgun kadife karası okşayıcı bakışı bana sakın sütlümanlıklardan doldurulmuş cam gibi suların ve yumuşak rıhlı ve kumlu kıyılardan ibaret, yorgunluk ve argınlık giderici bir hayat vadediyordu”⁴⁶

şeklinde tarif eder. İlk zamanlardaki bu görüş tarzı zamanla değişir. Çünkü Ayşe'nin paraya ve hizmetinde çalışanlara karşı tavrına bakınca onun başka bir yüzü olduğunu da görür. Ayşe'nin gözü yalnız karşısındakinden ne koparacağındadır, menfaatleri için karşısındakini ezmekten hiç çekinmez. Mahmut, Ayşe'nin bu hallerine de alışmaya çalışır fakat sonunda deniz aşkı Ayşe'nin aşkından sütün gelir ve onu bırakıp gider.

Romanda bu kişilerin yanı sıra daha az bahsedilen ve dolaylı yoldan kahramanın yaşamını veya çevresini etkileyen kişiler vardır. Bu kişiler: Davut'un denizci arkadaşları Kara Hüseyin, Demir Ağa, Karamanoğlu, Molla Efendi ve Zimba Yusuf; Davut'un nasıl öldüğünü Süleyman'la konuşmalarından öğrendiğimiz Bakkal Fehmi; oğlu hırsızlıkla suçlanan Kozanoğlu Hüseyin; hapisane için duvar yapmayı kabul etmeyen Veli Usta; Veli Usta'yı rahatsız eden Karakaşların Ferit Efendi'nin oğlu Alyanak Terzi Muhsin; Nusret Ağa'yı işten kovan Nallıların Hacı Ağa; Aşçı Yaşar; Murat Dayı'yı kandıran ve sömüren Kör Halit ve Danacıların Hanife; Murat Dayı'nın oğlu Aliş; Murat Dayı'yı ahırda çıldırmış bir halde gördüğünü söyleyen İmradın Halil; han sahibi Katırcıların Muhsin Ağa; Deli Zehra; Fatma'nın dövdüğü Eğriboyun İbrahim; manav Muharrem; Lostromo Yaşar Reis; gemideki Marmarisli çocuk Mazlum; gemi tayfalarından Ömer, Tosun Ahmet; Elif Kız; Hacı resul; Ateşoğlu'nun kardeşi Halime

⁴⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 136.

Hala; Ballı Çiftlik Sahibi İsmail Çavuş; Ayşe'nin babası Zeynel Kaptan; Ayşe'nin tarlalarına komşu tarlaları olan Gâvur Ali; Diktiğin Hüseyin Dayı; Milis İptidai Mektebi baş hocası; Dilli Düdük Huriye Hanım'dır.

2.2.7.1 Lakaplar

Eserde geçen şahıs isimlerine baktığımızda isimlerle kullanılan lakaplar dikkatimizi çeker. Lakap kelimesi Türkçe sözlükte “isim, bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad”⁴⁷ şeklinde tanımlanır. Ülkemizde 21 Haziran 1934 tarihinde soyadı kanunu kabul edilmiştir. Bu kanundan önce kişileri çağırmak, aynı isme sahip olanları birbirinden ayırmak için lakaplar kullanılmıştır. Çeşitli lakaplara baktığımızda lakapların değişik yollarda oluşturulduğunu görmekteyiz. Yaşanılan yer (Erzurumlu İbrahim Hakkı), gösterilen bir yararlılık (Aferin Memiş), işlenen bir kusur (Sakar Ahmet), vücuttaki herhangi bir noksanlık (Kör Ethem) veya belirgin bir özellik (Çakır Ayşe), yapılan iş (Balıkçı Recep) gibi kavramlar lakapların verilmesinde etkili olmuştur.

Lakabı, kişiye herhangi bir özelliği dolayısıyla kendi alt kültürü bağlamında sonradan verilen isim olarak tanımlayan Şeref Boyraz⁴⁸, lakapların verilisinde de üç temel amacın olduğunu vurgular. Bunlar yüceltme, tanıtma ve küçültmedir.

Eserdeki lakapların ve verildiği kişilerin özelliklerinin bir şemasını çıkarmaya çalışırsak aşağıdaki tablo karşımıza çıkar:

⁴⁷ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts (15 Şubat 2016)

⁴⁸ Şeref Boyraz, **Bir Yöre Örneğinden Hareketle Lakap Konusunda Bazı Dikkatler**, http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_3/boyraz.php, (5 Şubat 2016)

Tablo 2.4 Aganta Burina Burinata’da Lakaplar

LAKAPLAR ve İSİMLER	KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ
Ateşoğlu	Balıkçı, çok cesur ve merttir.
Erkek Fatma	Güçlü, erkeklere bile kafa tutar, onları döver.
Bahçıvan Nusret Ağa	Bahçıvan, fakir, az görür.
Kirpi Halil Usta	Eski denizci, ayakkabıcı, eskici dükkânı var.
Danacıların Hanife	Hilekâr, her tarakta bezi var.
Kör Halit	Kahveci, hilekâr ve sömürücüdür.
Kalafat Ahmet Usta	Gemleri tamir eder, kalafat işini yapar.
Nallıların Hacı Ağa	Çıkarıcı ve acımasızdır.
Kozanoğlu Hüseyin	Yaşlı ve zavallıdır.
Karakaşların Ferit Efendi	Alyanak Muhsin’in babasıdır.
Alyanak Muhsin	Mirasyedidir.
İmdadın Halil	Murat Dayı’nın ölüm haberini getirir.
Katircıların Muhsin Ağa	Han sahibi ve çıkarıcıdır.
Deli Zehra	Aklını oynatır.
Eğriboyun İbrahim	Zorbadır, Fatma onu döver.
Lostromo Yaşar	Bomba atarak hortumu parçalar.
Tosun Ahmet	Açık seçik konuşur, kadınlara sarkıntılık eder.
Hacı Resul	Kadınlar onun evinde badem kırar.
Zeynel Kaptan	Ayşe’nin babasıdır.
Gâvur Ali	Mahmut’un bahçe komşusudur, serttir.
Diktiğin Hüseyin Dayı	Tam bir toprak adamıdır.
Dilli Düdük Huriye	Gevededir.
Kara Hüseyin	Denizcidir.
Demir Ağa	Denizcidir.
Karamanoğlu	Denizcidir.
Molla Efendi	Denizcidir.
Zimba Yusuf	Denizcidir.
Kazayak Hamit	Madrabaz

2.2.8 İzleksel Kurgu

2.2.8.1 Deniz

Eserdeki temel izlek denizdir. Deniz, düşlenen, gönül verilen ve onun için her şey feda edilendir. Kahramanın çevresi onun peşine düşenlerle doludur. Kimileri eziyetlerinden şikâyet etseler de denizden kopamazlar.

Deniz bir kader şeklinde anlatılır. Ona ait olanlar mutlaka onda yaşarlar ve ölürlür. Çoğunlukla deniz, onların cesetlerini bile geri vermez. Hepsini adeta kendi

içinde eriterek içine alır ve aslında denizde her ölen, kaybolan denizin bir parçası olup onda yaşamaya devam eder.

Denizin karşısında toprak vardır. Bazıları toprak adamıdır. İki grubun içinde de bulunan Mahmut, denizin çağrısına kayıtsız kalamaz ve sonunda denizi tercih eder. Deniz insanının cömertliğini, hürlüğünü ise kara insanının hesapçılığını ve bir yere mahkûmiyetini gördükçe denizin üstünlüğünü kabul eder.

2.2.8.2 Yıldızlar

Yıldızlar, denizcinin en önemli yoldaşdır. Kimi zaman ona evinden haber getirirken kimi zaman da umudunun ışığı olur. Kimi zaman da çocuk düşlerini süsler:

“Nedir bu yıldızlar?” diye sordum. Gülüşü çingıldadı.

“Göklerde mısır, buğday patlatıyorlar galiba.” dedi.

Yıldızlarda, annemin evde patlattığı mısır buğday kokusunu andıran bir sıcakkanlılık vardı. Sanki göklere avuç avuç mısır taneleri savrulmuştu. Güney gecesinin ateşli koynuna değen taneler, neşe ve ateşle patlayan yürekler gibi çat pat çakıyorlardı.”⁴⁹

2.2.8.3 Provezza

Provezza, denizdeki imparator olarak anlatılır. O, Arşipel’in sakin denizini birdenbire alt üst eder. Denizciler onu çok iyi bilirler. Nice denizciler onun girdabında boğulur:

“Akdeniz’in en büyük fırtınası ve en kuvvetli rüzgârının adı Provezza’dır. Denizdeki yelkenlilerin ve içlerindeki denizcilerin mukadderat ve canları bu fırtınalar imparatorunun elindedir. Herhalde hazret birkaç gün sonra esmeye hazırlanıyordu. Göklerde işaretlerini gösteriyordu. Ne var ki Provezza en büyük kasırgasında bile salt şairdir. Biz baldırı çıplak denizciler, kral ve kraliçelerin saraylarını, tahtlarını, mücevheratlarını seyretemeyiz.”

2.2.8.4 Eşya

Eşya, insan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanın yaşamsal alanı içinde ona kolaylıklar sağlar. Bununla birlikte eşyanın insan üzerinde önemli etkileri de söz konusudur. Eşyanın insanı ruhsal olarak rahatlattığı, onu mutlu ettiği durumların yanı sıra kişiyi rahatsız ettiği durumlar da mevcuttur. Eserde eşyanın olumlu şekilde anlatıldığı yerler mevcuttur. Bu durum en net Murat Dayı’nın çingırağında karşımıza çıkar. Murat dayı onu güzel günleriyle, özgürlükle özdeşleştirir. İnsanların acımasızlığından kaçıp onun sesine sığınır:

⁴⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 60-61-87

“Görüyorsun a, yakın müşterilere kahve götürmeden başka ahırdan çıktığım yok. Hâlbuki çoban ve sürücüyken dünyaları dolaşırdım. Bazen koynumdan çingırağı çıkarır, çingırdatırdım. Çobanlıkta başımı alıp dere tepe gezdiğimi, çocukların süt diliyle bana konuştuklarını hatırlarım. Geçmiş iyi günler acı acı gözümün önünden geçer.”⁵⁰

Mahmut’un, Halil Usta’nın dükkânından sonra en çok sevdiği yer kahvehanedir. Oradaki resimlere dikkatlice bakar ve adeta resimler onunla konuşur. Bunlar içerisinde onu en çok etkileyen bir gemici resmidir. Bu resmin ünlü denizci Kristof Kolomb’a ait olduğunu öğrenir:

“O resmin yanı başında rafa dizilmiş bir sıra nargilelerin tunç başlıkları arasından, Mesudiye zırhlısı görünürdü. Şark dilberinin sağ memesine ön toplarıyla ateş ederdi. Ben ona; “ Hah şöyle!” derdim. (...) Ondan sonra kuzguni Arabın elbiselerine benzeyen elbiseler giymiş, tatlı yüzü yaşlıca bir adamın resmi geliyordu. Geminin direğine zincirlerle bağlanmıştı. Geminin çatık suratlı tayfaları çevresini sarmış, onu yumruklarıyla tehdit ediyorlardı. Limanımıza uğrayan şilebin kaptanı yok mu? İşte o, bu adamın Kristof Kolomb olduğunu ve Amerika’yı keşfettiğini söylerdi. Anlattığına göre Kristof Kolomb İspanya’dan ayrılalı günler geçtiği halde, hâlâ karaya rast gelmedikleri için tayfası, onu geri dönmeye zorlamaktaymış. İşte bunu duyduktan sonra, kendimden geçkin, Kolomb’un yüzüne hayranlıkla uzun uzun bakardım. İçimden, “Koca denizciyi görüyor musunuz?” derdim.”

Denizcilerin seferde kederlerini dağıtan, onlara neşe veren ispirto ocağında kaynatılan çaydır. O çay, şekersiz de olsa bulaşık suyunu da andırsa içlerini aydınlatan bir güneş gibidir:

Onu, uzun uzun şarıldata şarıldata ve her sıcak damlasının ayrı ayrı keyfine vararak içerdik. Dumanı bile gözümüzü şenlendirirdi de hepimiz birden iyimser olur, dünyayı pembe görür, gülüşür şakalaşırdık. Amma çayın içine soğan kabuğu kaçmış, a canım onun ne ziyanı vardı! Sıcaktı ya.”

Bu anlatımla çayın bir nesne olmaktan çok bir çağrışım değeri taşıdığını görmekteyiz. O hayatın sıcaklığını, umudunu simgeler. Soğuk ya da sıcak olması önemli değildir önemli olan o an var olmasıdır.

⁵⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s.36-37, 47, 106

2.2.8.5 Dostluk

Dostluk adeta denizciler için sağlam bir iptir. Denize adını atan denizciler kırk yıllık dost kesilirler. Birbirlerine dert ortağı, sevinç kaynağı olurlar.

Gurbet de insanları birbirine yakınlaştıran bir unsurdur. Hatta din ve milliyet farkı da bunun için bir engel olmaz. Mahmut bu duyguyu Bodrumlu Pahos'la karşılaştığında yaşar.

“Orada kime rast gelsem istersiniz: Bodrumlu Pahos’a. Gerçi Bodrum’dayken biz Rumlara gavur derdik, herhalde onlar da bize daha çok iltifatkâr olmayan sıfatlar verirlerdi; fakat yabancı illerde birbirimize rastlayınca içtiğimiz su ayrı gitmez, bir anadan doğmamışız gibi birbirimize sarılırdık.”⁵¹

Halikarnas Balıkcısı eserinde dostluğu evrensel bir değer olarak ele alır. O yüce bir duygudur; dili, dinî, ırkı ne olursa olsun bütün insanlığı kuşatır.

2.2.9 İçerik İncelemesi

2.2.9.1 Denizcilerin Kaderi ve Çilesi

Eserde denizcilik bir kader olarak karşımıza çıkar. Bazı insanlar deniz insanı olarak doğarken bazıları ise toprak insanı olarak doğar. Denizcinin yeri de mezarı da denizdir. Bu yüzden denizci eşleri ve çocukları hep bir korku ve çoğu kez de kaybedişin acısı içinde yaşarlar. Anneler çocuklarını denizden uzak tutmaya çalışırlar ama deniz onların içlerinde yer etmiştir:

“Rahmetli babamı andıkları vakit, “Nur içinde yatsın” veyahut “Toprağı bol olsun demezlerdi. Çünkü babam denizde boğulmuştu. Zaten boğulan yalnız o muydu? Soy sopumuzun erkeklerinin çoğu, denizde kalmıştı. Annem kaptan kızıydı. Babama varınca kaptan karısı oldu. “Babamı doyasıya göremedim. Evlendim, kocamla sürekli olarak iki aycağız yaşadım.” der; beni gösterir, “Buncağız da denizci olursa halim ne olur? Kaptan kızı, kaptan karısı oldum, bunlar yetmiyormuş gibi bir de kaptan anası olmasam bari” diye ilave ederdi. Mezarlık selvilerinin altlarında ninelerim, teyzelerim yatarlardı. Fakat orada erkek hısım akrabamın mezar taşlarına rastlanılmazdı. Neredeydiler? İnsan her yerde ölür- ne bileyim, dağda, taşta, harp meydanında- ne var ki denizden başka her yerde bir izi, bir kemiği, dikili bir mezar taşı kalır. Denizde boğulan denizcinin ise, tıpkı bir hülya, bir rüya gibi tam bir kayboluşu, bir silinişi vardır.”

Denizciler evlerini geçindirebilmek için canlarını dişlerine takıp sefere çıkarlar:

⁵¹ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi,33. Baskı, Ankara 2013, S. 7- 118-119

“Gerçekten bu denizcilerin on parmağında on çeşit marifet oluyor. Bana bir oyuncak yapılacağını öğrenince birisi yelkeni kesti, öteki direkleri yonttu, amcam güzel bir tirandi teknesi oydu; bizim koca kayık gözle kaş arasında yapılıp çatıldı.”⁵²

Denizcinin peşini hiç bırakmayan korkulu rüyası fırtınalardır:

“Babam; “Kara kış fırtınaları denizdekileri, ölüm dirim savaşında denizle gırtlak gırtlığa getirirken, sen gürül gürül yanan pınar kütüklerinin karşısında ocak keyfi çatarsın” diyordu.”

Davut, gemide bir kaza sonucu ölür ama cesedini bir türlü karaya ulaştıramazlar. Bütün denizciler tek bir fikirde birleşir; “Deniz, Davut’u istiyor”dur. Davut’un cesedini denize atarlar ve deniz sakinleşir. Denizcinin geldiği yer denizdir ve yine oraya döner.

Denizci ailesi olmak da ayrı bir çiledir. Seferden dönecek babaların veya eşlerin yolları gözlenir. Fırtınalar denizde tekneleri, evlerde anne ve çocukların yüreklerini titretir. Bir de buna yoksulluk çilesi eklenir. Ateşoğlu balıktan gelince yanına gelen kadın ölen çocuğuna kefen bulamadığını söyler. Daha önce yardım istemek için belediye başkanı Katırcıların Muhsin Ağa’ya gitmiştir ama Muhsin Ağa denizcilerin çok parası olduğunu söyleyip onu göndermiştir. Balıkçılar paralarını bölüşüp çocuğun cenazesini gömerler.

Denizcinin rahata alışma lüksü de yoktur. O tahta üzerinde, kimi zaman da ıslak zeminde yatmaya alışkıdır. Hatta yumuşak bir döşeği yadırgar duruma gelir. Ateşoğlu kız kardeşi Halime’nin kendisi için serdiği döşeğe bunun için yatmak istemez.

Denizcinin çilelerinden biri de bir bekleyeninin olmamasıdır. Aliş, bu dertten mustarıptır. O, yolunu bekleyen bir eş hayal eder durur. Yeter ki bir bekleyeni olsun o bin kere boğulmaya razıdır.

Mahmut, denizcilerin çilesini birkaç cümleyle şu şekilde özetler:

“Ne olacak a canım, dünyanın neresinde olursa olsun, denizcinin talihi hep birdir. Kaptandan azar ve küfür, tüccardan küçümseme, denizden tehdit, karadan tekme. Nereye dönersek dönelim, düşmanla karşılaşırız.”

2.2.9.2 Yoksulluk ve Cehalet

Eserde üzerinde durulan toplumsal meselelerden biri yoksulluktur. Yoksulluk cehalet illetiyle birleşince büyük acılara sebebiyet verir. Nusret Ağa yoksuldur. Vergi veremediği için keçilerini satmak zorundadır. Bu sefer çocuğu hastalanır. Parası olmadığı için önce doktor, sonra da aktar tarafından def edilir. Kendisine söylenen hintyağını tek

⁵² Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, S.13-15-102

deva bildiği için onu çocuğa içirir. Sonunda çocuk eriyeye eriyeye ölür. Miraç Kandilinde dinlediği şeyleri kendi çocuğuyla ve ölen dolap beygiriyle ilişkilendirmeye çalışır. Müftü Abdül Vahap Hoca'nın alaycı sözlerine inanır. Arazisini kaybettikten ve kendisi de dolap beygiri vazifesini üstlendikten sonra görme yetisini kaybeder ve sonunda işinden de kovulur.

Karada tefeciler çoktur. Denizciler zor zamanlarında eşyalarını onlara rehine verirler ve seferden kazançlı dönerek eşyalarını almayı ümit ederler. Ateşoğlu, kızı Fatma'nın gümüş bileziğini Kazayak Hamit'e rehine bırakmak zorunda kalır.

Mahmut, ortakçının evine gittiğinde bir sefalet sahnesiyle karşılaşır. Kapıyı açan çocuk, bir deri bir kemiktir. Üstü başı ise perişandır. Evdekiler mal sahibinin geldiğini duyunca telaşa kapılırlar. Evin içinin anlatımında bu yoksulluk gözler önüne serilir:

“Bir iki toprak güveç, bir kör balta, ocağın üzerindeki yağ kandili ve eşiğindeki, sapı kesik su kabağının içinde kaba saba yontulmuş tahta kaşıklarla el değirmeni (çünkü köyde yel değirmeni yoktu) evde oturacak olanların ölünceye kadar muhtaç olacakları âlet ve edevatın bütününi teşkil ediyordu. Kuru duvarın taşları arasına sokuşturulmuş dal parçalarından bir bağ soğan ve biber sarkıyordu. Yine o dal parçalarına asılı kirli ve yamalı torbalarsa, hem kiler, hem çamaşır dolabı hem de öteberi çekmecesini vazifesini görüyorlardı. Avludan ara sıra tavuklar da içeri giriyorlar ve gık gık ederek lafımıza karışıyorlar ve söylediklerimizi önemsemediklerini göstermek için öteye beriye pisleyip gidiyorlardı. Çift öküzlerinin altındaki sidik birikintisinden de tavuk pisliklerinden de sayısız sinek rızıklanıp evin içinde beneklemedik yer bırakmıyorlardı.”⁵³

2.2.9.3 *İnsanın Sömürülmesi*

Eserde üzerinde durulan en önemli toplumsal konulardan biri de insan emeğinin ve insanın sömürülmesidir. Mahmut, Nusret Ağa'yı dinlerken bunlara şahit olur. Nallıların Hacı Ağa Nusret Ağa'nın emeğini sömürür. Kör Halit ve Danacıların Hanife Murat Dayı'yı kandırıp elinde ve avucunda ne varsa alırlar. Murat Dayı öldüğünde ise Kör Halit'e Murat Dayı'yı himaye ettiği için methiyeler düzülür.

Mahmut çevresinde yaşananlara ve ona edilen nasihatlere bakınca şu sonuca ulaşır: “Hiç kimseye hiçbir şey vermeyeceksin, herkesten koparabildiğin kadar koparacaksın ve gözünü paradan ayırmayacaksın.”

Ateşoğlu insanın insanı sömürmesini kurulagelen bir düzen olarak görür. Bu düzen böyle gelmiş, böyle gidecektir.

⁵³ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 52-154-155.

2.2.9.4 Yanlış Eğitim Tarzı-Dayak

Mahmut, mahalle mektebine istemeyerek gider. Orada okumayı, peygamberlerin ve sultanların isimlerini öğrenir. Ama onun akli denizdedir. Gizli gizli gemici düğümleri yapmaya çalışır ve gökyüzüne bakıp hayaller kurar. Sonunda da bol bol dayak yer. Bunu yazar alaycı bir dille ifade eder:

“Benim öğrendiğime göre bilgi başta olur. Bize ise bilgiyi sopayla tabanlarımızdan tıkıyorlardı.”⁵⁴

Onun için Topal Hoca'nın anlattıkları tatsız tuzsuz şeylerdir.

2.2.9.5 Dinin Yanlış Anlaşılması, Anlatılması ve İnsanları Aldatmak İçin Kullanılması

Din, başlangıcından bu yana toplumdaki en önemli olgulardan biri olmuştur. Kişilerin yaşantısını düzenlemiş, belli kurallar getirmiş veya kabul görmemiştir. Bu müessese bazı kişiler tarafından da kullanılmıştır. Eserde bununla ilgili örnekleri görmek mümkündür.

Topal Hoca mektepte çocukları cehennemle korkutur. Cehennemin “işkence ve cefalarını sayıp tüketemez”.

Abdül Vahhap Efendi dini kullanarak insanları kandırır. Cehennemin işkencelerini vaazlarında uzun uzun anlatır. Beğenmediği veya çıkarına dokunan kişilere göndermeler yaparak onların mekânı olarak cehennemi gösterir.

2.2.9.6 Kadına Bakış

Yazar, satır aralarında toplumun kadına bakışını da bize anlatır. Mahmut, ne olursa olsun denize açılacağını söylediğinde Fatma ona çok imrenir ve erkek olarak doğmadığına hayıflanır. Çünkü bir kadının istediği işle uğraşma şansı çok da yoktur.

Hayat kadınları hakkındaki algının değerlendirmesi de birkaç cümle içine sığdırılır. Onlar yaptıkları iş dolayısıyla namussuz addedilirler ama oraya giden erkekler hep namusludur.

⁵⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s.49

2.2.9.7 Gelenekler

Toplumun yaşantısının yanında gelenekleri de karşımıza çıkar. Ateşoğlu ile balığa çıktıklarında Mahmut bağırarak bir kadının sesini duyar. Bu Deli Zehra'dır. Halkın delileri iyileştirmek için kullandığı farklı yöntemler olduğunu öğreniriz:

“Köylülerde bir âdet varmış. Birisi delirince, onu dağlarda serbest bırakırlarmış. Köylülerin fikrinde, kuzular, koyunlar, keçiler, hatta karaca, geyik, dağkeçisi ve başka tatlı bakışlı hayvanlar deliye yavaş yavaş alışıyor, ona sokulup etrafında toplanıyor ve onunla sanki kardeşmişler gibi yaşıyorlarmış. O hayvanların tatlı bakışlarının deliler üzerinde sakinleştirici bir tesiri oluyormuş.”⁵⁵

Halk, yaşantısını düzenlerken kendince bazı araç gereçler ve teknikler de bulur. Örneğin ilk barometre köpekbalıklarının yağıyla yapılır. Köpekbalıkları fırtına kopmadan önce derinlere giderler. Köpekbalıklarının yağları şişelere konulur. Hava bozulacağı zaman yağ bulanır.

2.2.10 Biyografik Özellikler

Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarında biyografik unsurlar geniş yer tutar. **Aganta Burina Burinata**'da da bu özelliklere rastlamak mümkündür. Yazarın yaşantısının esere yansımalarına baktığımızda aşağıdaki özellikler karşımıza çıkmaktadır:

- Yazar, Bodrum'da uzun bir süre yaşar. Hatta Bodrum'u Türkiye'ye ve dünyaya tanıtarak Halikarnas Balıkçısı olarak anılır. Çocukken görüp hayran olduğunu söylediği Ege onun için apayrı bir yere sahiptir. Eserde de ana mekân olarak Bodrum ve temel izlek olarak deniz karşımıza çıkar.
- Yazar Yatağan isimli kayığıyla balığa açılır. Balıkçılarla ve denizcilerle dostluk kurar. **Aganta Burina Burinata**'da denizcilerin yaşantıları ve çektikleri sıkıntılar anlatılır. Balıkçı Ateşoğlu'nun başına gelenler belki de yazarın yakınlarında şahit olduklarıdır.
- Eserde Mahmut, babası Süleyman'la Milas'a giderken babası yürümeyi tercih eder. Çünkü ayağı çabuktur ve ata ya da eşeğe binmeyi sevmez. Halikarnas Balıkçısı'nın kendisi de bu özelliğe sahiptir. Yazdığı yazı sebebiyle Bodrum'a gönderildiğinde ata binmeyi istemez, o yürüyerek gitmeyi tercih eder.
- Çardakaltı kahveleri neredeyse yazarın her eserinde mekân olarak geçer. Yazar anılarında da çardakaltı kahvelerinden bahseder.

⁵⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013, s. 65.

2.2.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme

Aganta Burina Burinata, Halikarnas Balıkçısı'nın basılan ilk romanıdır. 1946 yılında basılan eserin adını bir denizci terimi oluşturur. Aganta Burina Burinata "serenlerin üstündeki üst ve alt yelkenleri tut" anlamına gelmektedir. Halikarnas Balıkçısı **Aganta Burina Burinata**'yı ve **Ötelerin Çocukları**'nı değerlendirirken bunların "Türkçe yazılmış ilk serbest ve orijinal romanlar" olduğunu söyler. Çünkü bu romanlar birilerinin yazma şekillerine veya konularına göre düzenlenmiş romanlar değildir. Yazar, romanının adını da daha sonra verir. Romana bu adı vermesinin sebebinin duygu itibarıyla o tarafını en karakteristik yön olarak bulması olduğunu ifade eder.⁵⁶

Aganta Burina Burinata'nın konusu denize tutkun biri olan Mahmut'un denizciliğe adım atması ve ondan uzaklaştığı bir süre sonunda tekrar ona dönmesidir. Bu konu çerçevesinde denizcilik, denizcilerin yaşadıkları, kara insanı ve deniz insanı karşılaştırması, yoksulluk gibi konular da eserde yer alır.

Romanda anlatım kahramanın ağzından verilir. Mahmut başından geçenleri ve gördüklerini anlatır. Biz yaşananlara onun bakış açısından ve muhayyilesinden bakarız.

Romanın akıcı bir dili vardır. Yazar, betimlemelerinde ve anlatımında şiirsel bir dil kullanır. Kişileştirme ve benzetme gibi sanatlara sıkça yer verir. Günlük konuşmalar doğallığı içinde verilir.

Kişi kadrosu oldukça geniş olan romanda birincil derecede önemli olan kahramanımız Mahmut'tur. Diğer kahramanlar onun hayatına yön veren veya hayatında önemli yerlere sahip olanlardır.

Eserde olaylar Bodrum ve çevresinde geçer. Ama anlatıcının denizdeki yolculukları değişik coğrafyalara uzanır. İtalya, İstanbul gibi mekânlar da eserde karşımıza çıkar. Buralar genellikle isim olarak geçer, ayrıntılı tasvirler görülmez.

Zaman ile ilgili geniş bir bilgi olmamakla birlikte, anlatıcının ifadesinden olayların yaşandığı dönemde Trablusgarp savaşının başlamak üzere olduğunu anlarız.

Yazar, eserde sadece Mahmut'un başından geçenleri anlatmaz, toplumsal sorunlara da yer verir. O dönemde toplumsal konuları işleyen romanlar mevcuttur. Fakat Halikarnas Balıkçısı sadece kara insanının sıkıntısını anlatmaz. O, edebiyatımıza

⁵⁶ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 70-71.

yeni bir pencere açar ve deniz insanının, denizcinin çilesini anlatır. Karada toprak ağaları varsa denizde de deniz ağaları vardır. Köylü, çiftçi, işçi yoksulluk yaşadığı gibi yoksul denizciler, balıkçılar ve sünger avcılar söz konusudur.

Eser konusu, dil ve anlatımı ile denizi, deniz insanını ve genel olarak insanı bize en içten dille anlatır.

2.2.12 Eserde Geçen Denizcilikle İlgili Terimler

Alabanda: Bordanın iç kısmı veya dümenin 35° ye kadar basılması. Yeke ucunun borda iç yüzeyini gösterecek kadar çevrilmesi.

Alesta: Hazır olmak.

Alesta tira mola: Yelken seyrini rüzgâr üstüne çıkarıp kontra değiştirmeye hazır olma.

Aganta skuta flok: Başta bulunan üç köşe yelkenlerin kısa bir süre için elde tutulup bırakılmaması.

Baştankara etmek: Tekneyi bir sahile beya kumsala bas taraftan oturtmak veya yanastırmak.

Başalt: Baş tarafta güverte altı.

Babafingo Burinaları: Dört köşe yelkenlerin yan yakalarına, alt tarafa doğru bağlanan halat.

Camadan: Dört köşe yelkenlerin yüzeyini küçültme işi.

Çıma: Halat ucu.

Cunda yelkenleri: Yatay serenlerin her iki başındaki yelken.

Duba: Yük taşımak ya da köprü kurmak için kullanılan altı düz bir tür deniz aracı. İçi boş, her yanı kapalı, suyun üstünde yüzen bir tür büyük şamandıra.

Dümen kırmak: Yön değiştirmek.

Flok skutaları: Geminin cıvadrasına çekilen üçgen yelkenin halatları.

Gabya: Ana direklerin üzerine sürülen çubuklara ve serenlere verilen ad.

Heyamola: Gemicilerin ya da işçilerin birlikte bir şey çekerken "haydi çek, gayret" anlamında bir ağızdan yüksek sesle ve makamla söyledikleri söz.

Kuntra: Iskota yakasına bağlanan iki inceden birisi iskota olarak kullanıldığında diğeri kuntra olur.

Karamusal: çifte demir atıldığında geminin dönmesiyle zincirlerin karışmasını önlemek için kullanılan x biçiminde ve firdöndüye bağlı zincir düzeni

Küpeşte: gemilerde güverte hizasında ıskarmoz başlarına tutturulan dikmelerin dış yüzlerine kaplanan kaplamaların oluşturduğu siperler, borda kaplamalarının en üstü, güverteden yukarı kalan bölümler, parapet.

Karina: Gemi omurgası.

Laçka: Gemi halatının gevşetilip boşa bırakılması.

Lumbar: Oyuk yer, küreklerin konulduğu oyuk.

Lumboz: kamaralarla alt güverteleri aydınlatmak için bordalardan ve güvertelerden açılan yuvarlak pencere.

Liva: Sancak, bayrak.

Mola burina grandi: Geminin baştan ikinci direğindeki yelkenleri bırakma.

Mola kontra: İpleri çözme.

Mavuna: Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan, güvertesiz büyük tekne. Büyük, üç köşe yelkenli yük gemisi

Orsa alabanda: Gemiye birdenbire rüzgârın üstüne çevirme.

Pruva direği: Teknenin ön tarafından ileri istikametindeki direk.

Pruva desteği: Teknenin ön tarafından ileri istikametindeki destek.

Parakete: Geminin saatteki hızını anlamak için kullanılan aygıt.

Pruva serenleri: yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan öndeki gönder.

Randa: Gemilerin mizana direğinin gerisindeki yelken.

Seren: yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan gönder

Salapurya: Ticaret eşyası taşımakta kullanılan, 10-15 tonluk, üçgen biçiminde yelkeni olan deniz taşıtı

Salmastra: Halat tellerinden saç gibi örölmüş olan ip. Özellikle makinelerde birbirine sıkıca değen iki yüzey arasına yerleştirilerek, bu yüzeyler arasına su, buhar ya da yağların sızmasını önleyen urgan.

Şamandıra: Halkalarına tekne bağlamak için limanda demirlenmiş olan, içi boş, her yanı kapalı, çoğunlukla metalden yapılan fıçı vb; kandilde fitili tutmak için yağda yüzen telli mantar düzeni. Denizde yol göstermeye, bir tehlikeyi ya da geçiş yolunu haber vermeye yarayan yüzer cisim.

Tiramola: Geminin rüzgâr üstüne ya da altına dönmesi için yelkenlerin kimini gevşetme, kimini germe işlemi. Makaraları birbirine kavuşan bir palangayı açıp uzatma işi.

Trinket: İç istrelyaya çekilen flok (=üçgencik)

Tirandil: Ege/Akdeniz balıkçı/süngerçi yelkenli teknesi.

Trinket yelkeni: Flok yelkeni.

Eserdeki terimlere baktığımızda çoğunun gemi ve gemicilik ile ilgili olduğunu görürüz. Geminin kısımları, gemicilerin birbirlerine geminin hareketiyle ilgili verdikleri emirler bu terimleri oluşturur.

2.3 ÖTELERİN ÇOCUKLARI

2.3.1 Romanın Kimliği

Halikarnas Balıkcısı'nın **Ötelerin Çocukları** romanı 1956 yılında yayımlanır. Roman bu dünyanın bozulmuş düzenine karşı çıkan, içlerinde hâlâ iyiliği ve güzelliği barındıran insanları ve bunların mücadelelerini anlatır.

Eserin ilk baskısı Yeditepe, ikinci baskısı Remzi Yayınevi tarafından yapılır. Kitabın sekizinci basımı 2010 yılında Bilgi Yayınevi tarafından yapılmıştır.

2.3.2 İsimden İçeriğe

Halikarnas Balıkcısı bu eserini yazarken esere ismini sonra verir. Diğer eserlerinde olduğu gibi eser oluşumu içerisinde kendi adını belirler. Eserin ismiyle ilgili açıklama yapan Halikarnas Balıkcısı şunları söyler:

“Ötelerin Çocuğunda da ad sonradan geldi. Sonradan Karakız’a Ötelerin soyadını koydum. (...) ‘Ötelerin’ demek zamanımızın değil demek. ‘Ötelerin Çocuğu’ doğan çocuk. Karakız öldükten sonra o yaşıyor, ağlıyor.”⁵⁷

Ötelerin Çocukları birinci ve ikinci basımında **Ötelerin Çocuğu** ismiyle yayımlanır. Şadan Gökovalı, Halikarnas Balıkcısı'nın eserine **Ötelerin Çocukları** adını verdiğini, bu iki basımda niçin **Ötelerin Çocuğu** isminin tercih edildiğini anlayamadığını söyler.⁵⁸

Ötelerin Çocukları, ayrı ayrı hikâyelerin bir araya getirilişini anımsatır. Eserde Elif'in, Aliş'in, Cafer ve Emine'nin, Haşmet Bey'in ve diğer dalgıçların hikâyeleri anlatılır. Bu hikâyeler ilk önce birbirinden bağımsız gibi görünse de daha sonra bir noktada buluşur. Kahramanlar birbirlerinin hayatlarını etkiler veya dolaylı yollardan da olsa birbiriyle irtibata geçerler. Kahramanlar adeta iki çizgi üzerine sıralanır: Ötelerin çocukları ve bu dünya düzeninin çocukları. Yazar ‘Ötelerin Çocuklarının’ çilelerini anlatır. Onların küçük görülen sıkıntılarının aslında dünyanın büyük sıkıntısının kaynağı olduğunu Elif'in ölümüyle dünya savaşının başladığı anı aynı zamana denk getirerek vurgular. Elif'in çürümeye yüz tutmuş cesedi inceleme beklerken yetkililer onu önemsemeyip dünya savaşı hakkında harıl harıl tartışırlar.

Halikarnas Balıkcısı eserinin sonunda düşüncesini de vurgular:

⁵⁷ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 70-71.

⁵⁸ Şadan Gökovalı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 7.

“Haksızlıklar birincisinde düzeltilmezse ikincisinde, ikincisinde olmazsa üçüncüsünde... Dördüncüsünde... Beşincisinde... Altıncısında... Sürer giderdi.”⁵⁹

2.3.3 Olay Örgüsü

Roman iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin içerisinde ise alt bölümler yer alır. İkincisine göre daha kısa olan birinci bölüm, on iki alt bölüme ayrılır:

Kitap bir doğum sahnesiyle başlar. Karanlık bir odada çocuğunu güçlükle doğuran anne onun yüzünü görmek için sabahı beklemek zorundadır. Bundan sonrasında anlatılanlar geçmişe dönüktür. Kerimoğlu adında bir kaçağın tanıtımına geçilir. Yazarın bu tavrı okuyucuda bir merak uyandırır. Kadının Ötegillerden Elif olduğunu öğrenen okuyucu, Kerimoğlu’yla Elif arasındaki bağlantıyı öğrenmeye çalışır. Hemen zihinlerde çocuğun Kerimoğlu’ndan mı olduğu sorusu uyanır. Bu soruyu duyan yazar, çocuğun Kerimoğlu’ndan olmadığını söyler ama kimden olduğunu da açıklamaz. Hacı Resul denilen köy ağasının kişiliği ve Kerimoğlu’yla kişiliklerinin zıtlığı en küçük ayrıntısına kadar verilir. Kerimoğlu’nun Hacı Resul’ün hilesiyle öldürtülmesi ve Hacı Resul’ün Elif’e göz koyduğunun belirtilmesiyle birinci bölüm biter. Bu sefer okuyucunun kafasındaki soru acaba çocuğun babası Hacı Resul müdür şeklini alacaktır.

Çatalkaya köyündeki kişiler ve olaylardan İstanbul’a geçilir. Bu kez yazar Kristal Bar isimli bir barda iki kişinin konuşmalarına yer verir. Bunlardan birinin adının Cemal, diğersininkinin ise Ulalı Haşmet Bey olduğunu öğreniriz. Cemal ile Haşmet Bey aralarında konuşurlar. Haşmet Bey Cemal’in yaptığı işi onaylamaz. Cemal buna çok öfkelenir ve onun yaptığı işin köpek pisliğiyle para kazanmak olduğunu, kendisinininkinden çok da temiz olmadığını söyler.

Cemal’in anlattıklarından onun geçmişini öğreniriz. Cemal, eskiden İngilizce ve Fransızca dersleri veren, şiirle ilgilenen biridir ama beş para kazanamaz. Bir gün Amerikalı bir turisti onun isteği üzerine bir randevu evine götürünce Amerikalı, eline elli dolarlık banknotu sıkıştırır. Bu olaydan sonra Cemal, kolay para kazanma yolu olarak bu işi seçer. Ulalı kendi yöresindeki delikanlıların efe olduklarından, babayığitçe sevdalandıklarından bahsedince Cemal iyiden iyiye sinirlenir ve kendisinin medeni bir insan olduğunu söyleyerek onları küçümser. Burada yazar üstü kapalı da olsa Kerimoğlu ile bu insanları mukayese eder. Kerimoğlu’na eşkıya derler ama o merttir ve

⁵⁹Halikarnas Balıkcısı, *Ötelerin Çocukları*, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 304.

kadına bakışı da bu kimselerinkinden çok daha üstündür. Cemal bu gerçeği Haşmet Bey'in yüzüne adeta haykırır:

“A Haşmet, sen bir Kerimoğlu'na benzemek istersin. Ne var ki sen bir Kerimoğlu olamazsın. Çünkü sen ancak gerçekte ne isen o olabilirsin.”⁶⁰

Bu sırada Haşmet Bey'e bakan Cemal, onun uyuduğunu fark eder.

Haşmet Bey, İstanbul sokaklarında toplattığı köpek pisliklerini Fransız Bompart Şirketi'ne satarak parasına para katar. Ama para yönünden şanslı olan Haşmet Bey kadınların iltifatı noktasında şansızdır. Parasının bütün kadınları kendisine kul köle edeceğini düşünerek “Beyoğlu'nun meşhur güzeli” Zizi'ye yanaşır. Zizi Haşmet Bey'i sadece bir para kasası olarak görür ve ona iltifatı yanında bulundurmaktan öteye geçmez. Hatta herkesin içinde köpeği Pişon'u Haşmet Bey'in kucasına tutuşturarak Haşmet Bey'den onu tuvaletini yaptırmaya götürmesini ister. Onun biraz tereddüt ettiğini görünce suratına okkalı bir tokat aşk eder. Bu hallere düşen Haşmet Bey bir daha da Zizi'ye yanaşmaz.

Zizi'den umudunu kesen Haşmet Bey, köpek pislği getiren Zarife'yi gözüne kestirir. Zarife, kaba sabadır ama endamlı hoş bir kızdır. Haşmet Bey, onu istediği gibi yönlendirebileceğini hatta gerekirse ilerleyen zamanlarda dövebileceğini düşünür. Yardımcısı Şaban Ağa'dan kızın adresini öğrenir ve evine gider. Anne ve kızı onu iyi karşılar, ona hürmet ederler. Haşmet Bey, filmlerde gördüğü ilan-ı aşk sahnelerini kızın karşısında oynamaya kalkışınca komik bir hale düşer, bundan korkan kız yumruğu Haşmet Bey'in burnunun üstüne indirir. Çareyi kaçmakta bulan Haşmet Bey'in peşine bir de köpek takılır, köpekten kaçamaz ve hayvan onun üzerine işer. Oradan uzaklaşıp kendi kendine söylenirken yanından geçen iri yarı çoban onun kendine hakaret ettiğini düşünerek Haşmet Bey'in üzerine yürür. Bu beladan da zar zor kurtulunca Eğri Kapı'dan Edirnekapi'ya doğru yürür. Bu sefer gördüğü çingene kızı Cura'ya yanaşmaya çalışır. Ama Cura da ona yüz vermez, Cura'nın gönlü uzaklara bakar ve gözlerinin derinliklerinde hasret gizlidir. Haşmet Bey işi Cura'ya evlenme teklif etmeye kadar götürür ama olumlu cevap alamaz.

Kerimoğlu'nun cesedinin Arşipel'de yüzdüğü ve Hoşbulduk Selim Kaptan isimli kahramanın onu bulduğu görülür.

⁶⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 44.

Hoşbulduk Selim Kaptan herkes tarafından merhabasıyla tanınır. Kendisine haykırılan “Hoş geldin”lere “Hoşbulduk, Hoşbulduk!” diye verdiği karşılıklar neticesinde bu adı almıştır. Selim Kaptan, çocukluğundan beri merhametiyle tanınır. Küçükken evindeki hayvanların üzerine titrer, onları sakınır. Arkadaşlarına karşı da tavrı böyledir. Mahallenin çocukları ona vursalar da o “vurup da acıtırım” korkusuyla onları dövmez.

Selim Kaptan büyüdükçe gönlünde çocuklara karşı büyük bir sevgi uyanmaya başlar. Aslında o, insanı sever ve herkesin yardımına koşar. Onun bu haline bakanlardan bazıları ona deli derler ama “keşke biz de onun gibi deli olabilsek” demekten kendilerini alamazlar.

Selim Kaptan’ın üç oğlu olur ve üç oğlunu da kaybeder. Selim Kaptan da öksüz ve yetim çocuklara sahip çıkar ve onları kendi evine götürür. Zamanla Hoşbulduk Kaptan’ın işleri bozulur, elindekileri satmak zorunda kalır. Kendisine küçük bir dükkân kiralar, çocuklardan bazılarını burada bırakarak kendisi balık avına gider. Vakit buldukça Kocakaya adasına gider, orada bir martısı vardır, onu dinler. Kaptan onu kendine yoldaş edinir.

Selim Kaptan bakkalı da olması gerektiği gibi işletemez. Parası olmayana acır, sürekli veresiye verir. İşleri daha da kötü gider. Ev sahibi Danacıların Hanife onu evden çıkarır. Başını alıp giden Selim Kaptan martısıyla konuşur, bazen onun bu haline şahit olanlar onun aklını oynattığına hükmederler. Ama o martısıyla konuşur durur. Bir gün martısını aramak için kayığıyla ilerlerken Kerimoğlu’nun cesedine rastlar.

Kerimoğlu kaçırdığı yiyecekleri mağaralara gizler ve bunların yerini Selim Dede’ye söyler. Onlardan almasını ve ihtiyaç sahiplerine dağıtmasını ister. Hoşbulduk Kaptan, Kerimoğlu’nun ölüsünü denizden çıkarır, onu denize has olanlara yapılan bir törenle yelkene sarıp denize atar. Bu olaydan sonra üç- dört gün hasta yatar.

Artık Kerimoğlu’nun cesedi denizler altında, Ulalı Haşmet Bey Kristal Bar’da ve Tiycan Kerimoğlu’ndan beşi birliği aldıktan sonra başka bir haldedir.

Hoşbulduk Selim Dede, iyileştikten sonra martısına seslenir ama ondan bir karşılık gelmez. Kaptan, onu aramaya çıkar. Martıyı yumurtaları üzerinde oturmuş bulur. Ona seslenir, martı ona cevap verince sesini bir yırtıcı kuş duyar. Martı, yavrularını korumak için çırpınır ama sonunda ölür. Selim Dede, yumurtaları koynuna alır ve onları ısıtır. Yumurtadan çıkan kuşların annelerinin yerini tutmak için onlara

uçmayı öğretmeye çalışır. Kuşlar sonunda uçmayı öğrenirler ama Selim Kaptan da uçurumdan düşüp ölür.

Herkesin hayvanlarla konuşuyor ve tuhaf davranıyor diye itham ettiği Selim Dede'nin ölüm haberi duyulur. Birkaç martının sesini duyanlar Selim Dede'nin haykırışını hatırlarlar.

Elif'in köyü Çatalkaya'nın ayrıntılı bir tasvirini yapılır. Burası bir dağ tepesine kuruludur. Köyden önce mezarlık gelir ve korkulu bir görüntü teşkil eder. Köyde ise sefaletin izleri görülür. Köyden uzaklaşıp denize yaklaştıkça ise manzara değişir. İnsan “ Bu cennetin ortasında bu köy, bu cehennem parçası ne arıyor?”⁶¹ diye düşünür.

Elif'in, diğer adlarıyla Tiycan ya da Karakız'ın, ailesi ablaları ve kardeşi Aliş'le ilişkileri anlatılır. Elif'in üç kız kardeşi bir de erkek kardeşi Aliş vardır. Elif ve Aliş'in ayrı bir bağları vardır. Onlar birbirlerini anlar ve birlikte vakit geçirmeyi çok severler. İkisini birleştiren en önemli şey deniz aşkı ve enginlerin hayalidir. Ama Aliş hayalinin peşinden gidebilirken Elif, kız olduğu için bunu yapamaz.

Yazar, evlilik ile ilgili anlayışı da bize verir. Kızlar, evlenenlerin çok mutlu olmadığını görürler ama yine de onu bir üstünlük sayarlar. Dövülmek, aşağılanmak korkusu onları caydırmaz. Pencerelelerinin önüne oturup kismetlerinin adeta denizden çıkmasını beklerler.

Yazar, Elif'in ablalarını bize teker teker anlatır. Fatma'nın yaşının epey geçtiğini ve umudunu kaybettiğini, Zehra'nın hâlâ camın önünde kismet beklediğini, Ayşe'nin ise gelip geçen kayıkları ezbere bildiğini söyler. Evdeki kızlardan en acımasız Zehra'dır. Zehra'nın üstüne gidemediği tek kişi ise Elif'tir.

İlerleyen satırlarda Elif'in babası Şerif hakkında bilgiler ediniriz. Şerif, bir pars avından sonra çok ciddi yaralanır. Evde perişan bir halde kalır ve bir müddet sonra da ölür. Altı ay sonra da annelerini kaybederler. Annesinin ölümüne şahit olan çocuk Elif'tir. Elif Aliş ile dolaşır, beraber söyleşirler. Sonunda Aliş sünger avcılığını tercih eder ve köyden gider.

Birinci bölüm Aliş'in sünger avcısı olup evden gitmesi ve Florida'dan mektubunun gelmesiyle biter. İkinci ana bölüm ise yirmi dokuz alt bölümden oluşur. İlk

⁶¹ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 80.

bölüm adeta kurgunun ana düğümlerinin verilmesi gibiyken ikinci bölüm bu düğümlerin çözülüşünü içerir.

İkinci bölüm Hacı Resul'ün Elif'ten Kerimoğlu'nun ona verdiği beşi birliği alıp gitmesiyle başlar. Hikâyeye iki kişi daha dâhil olur. Bunlar annesi tarafından hizmetçi olarak verilen Emine ve ana babasını hiç görmemiş olan kahveci çırağı Cafer'dir.

Emine, Gökçeler köyünden dul Mutafların Zeynep'in on çocuğundan biridir. Çocuklarına bakamadığı için Emine'yi Hamutçuoğlu Kocabekir Efendi'nin karısı Pakize Hanım'a evlatlık verir. Pakize Hanım ve kocası kıza sürekli eziyet ederler. En zor işleri ona yaptırırlar ve ikisi de çocuğu öldürünceye kadar döverler.

Emine dağda gezerken bir gün on üç, on dört yaşlarında olan Cafer'le karşılaşır. Cafer, berber Nafiz'in dükkânında çırağıdır. Nafiz, Cafer'i sık sık döver, hem dükkânda hem de evde işleri ona yaptırır. Emine evden yiyecek bir şeyler getirir ve Cafer'le evcilik oynarlar. Cafer her zaman Emine'nin elindeki yiyecekleri kaptığı gibi kaçar. Emine, on dört yaşlarına gelince Cafer'le kaçar. Ahi köyü yani Yatağan'da iki komikle karşılaşır.

Cafer ve Emine bir süre komiklerle yol alırlar. Komiklerden Rüştü, Cafer'e Emine'nin onların oyunlarında oynamasını teklif eder ama Cafer ne derse desin Emine'ye bunu yaptıramaz. Cafer eline verilen koca davulla komiklerin oyunlarını duyurur. Çok içtikleri için oyunda birbirleriyle kavgaya tutuşan komikler ortalığın karışmasına sebep olurlar ve köyden kaçmak zorunda kalırlar. Onlar teftişe gelen müfettişlerin arabasına gizlice binerken Cafer ve Emine yürüyerek Aydın'a doğru yola devam ederler.

Cafer'le Emine yolda giderlerken onları gören köylüler, onların hallerine acıyıp onlara yiyecek verirler. Gökbel'e geldiklerinde çetin bir arazi görürler. Çine'ye vardıklarında satıcı Numan Ağa'yla karşılaşır. Numan Ağa, Cafer'e iş verebileceğini ama Emine'yi yanında getirmemesini söyler. Cafer, Emine'yi geleceğim diye kandırarak gider. Cafer'in gelmediğini gören Emine Aydın'a kadar gelir. Aydın'da Cafer'i bulur. Pek çok iş yaptığını ve sonunda "cenabet bir adamın" başına iş açtığını söyler ama Cafer onunla ilgilenmez. Milas'a dönen Cafer'e Danacıların Hanife göz koyar ve Cafer parası sebebiyle onunla evlenir. Beraber Bodrum'a taşınırlar. Cafer, Danacıların Hanife'nin pek çok pis iş yaptığını görür, bu onu çok da rahatsız etmez. Cafer, Emine'nin adı çıkmış evlerden birinde olduğunu, Danacıların Hanife yüzünden

buraya düştüğünü öğrenir. Bunu da çok umursamaz. Dalgıç Hasan isimli denizci Emine'yle evlenir. Dalgıç Hasan öldükten sonra, Emine çıldırır.

Emine'yle evlenen ve daha sonra boğulan Dalgıç Hasan anlatılır. Hasan babasını hiç görmez, annesiyle meşakkatli bir hayat geçirir. Yedi sekiz yaşlarında, annesinin ölümüne şahit olur. Hoşbulduk Selim Kaptan, kimsesiz kalan çocuğu yanına alır. Çocuk, kendi adını bile bilmez. “Anam beni hep ‘A oğul!’ diye çağırırdı”⁶² der. Selim Kaptan'ın işleri bozulunca Hasan dalgıçlığa başlar.

Yazar anlattığı kahramanları birbirleriyle ilişkilendirir, tanıştırır veya bir yerde yollarını kesiştirir. Burada Hacı Hasan da Emine'yi görür görmez ona âşık olur. Herkes Emine'ye kötü nazarla bakarken o, Emine'nin içindeki güzelliği görür ve onunla evlenir.

Hacı Hasan'dan haber alamayan Emine, onun boğulduğunu öğrenince çıldırır. Yazar, bu olayı anlattıktan sonra Elif'e geçer. Elif'e Kerimoğlu'nun beşi birlik verdiğini öğrenen Hacı Resul ona hakaret etmiştir, Elif de onun yüzüne Kerimoğlu'nun ondan bin kat daha insan olduğunu haykırmış ve bir pars tavrıyla Hacı Resul'ü korkutup göndermiştir. Ablaları bu olaydan sonra köyün ağası olduğu için Hacı Resul'ü mazur göstermeye çalışırlar. Elif, köylülerin nazarından da düşer, onu kınarlar. Ama Elif'in dünyada “en çok saygı duyduğu adam” Kerimoğlu'dur. Dağ bayır dolaşır. Bir gün Aliş'in sesiyle irkilir. Aliş seferden döner ve Elif'le yine eski zamanlarında olduğu gibi söyleşirler.

Aliş yüklü bir parayla eve döner ve ablalarına yardım eder, fakat onların isteklerinin aksine evde kalmaz ve aybaşında sefere çıkar. Çakır Raziye'ye âşık olan Aliş türlü zorluklardan sonra onunla evlenir. Bir dalış esnasında Aliş felç olur.

Alyanak Cafer karısı Danacılar'ın Hanife'nin isteğiyle zaptiye olur ve Emine'yi tımarhaneye götürmek için onunla Bozkurt gemisine biner. Gemi batır. İkisi de ölürler.

Halk Bozkurt gemisindekileri kurtarmaya çalışır fakat çok az kişi dışındakiler boğulur.

30 Mart tarihiyle başlayan bölümde süngercilerin denize açılmaları anlatılır. Ulalı Haşim Bey'in kâtibi Abdürrezak'ın ve yine onun hizmetinde olan dalgıç Davut'un

⁶² Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 118.

anlatımı yer alır. Haşmet Bey, Abdürrezak'a yüklü miktarda bir para verir ve Bozkurt gemisine bindir. Dalgıç Davut'u ise yanında tutar.

Davut, Kristal Barı'nda çalışan Müslüman kız Veda'ya âşık olur. Ona duygularını söyler ama Veda intihar eder. Davut ve Haşmet Bey Bozkurt'ta batan paraların yerlerini bulmaları için dalgıçlarla görüşmeye Güllük'e giderler.

Bir fırtınada alabora olan bir kayık gören Elif hiç çekinmeden denize atlayıp insanları kurtarmaya çalışır. Herkes ona bir kadından öte bir nazarla bakarken orada olan Hacı Resul rahatsız edici gözlerle ona bakar ve her yerde onu takip eder.

Aliş ve diğer süngercilerin yolculukları ve Bodrum'a gelişleri anlatılır. Aliş sefere gitmeden önce Etem Reis'in yanında kalır. İyi bir kılavuz olan Etem Reis'in geçmişi hakkında kimse bir şey bilmez. Megafon Şaban Kaptan'a geçmişinden kısmen bahseden Etem Reis, bir yalan olduğunu ve bir yalan olarak yaşamaktan hoşlanmadığını söyler. Süngerciler Etem Reis'in bir pusula bırakarak kaybolduğunu öğrenirler.

Dalgıçlardan Badi Badi Nuri Bozkurt batığına girerken karısının da başkasının yanında ölmüş olduğunu görür, acı duyar ve o da ölür. Onun ardından dalan Aliş de hayatını kaybeder.

Elif otuz yaşına gelir. Köylülerden para toplanması, onların ise Elif hariç kaçmaları anlatılır.

Şefik Ulvi Bey isimli görevli köye gelir fakat köylü onun tavırlarını yadırgar, o da köylülere üstten bakar. Şefik Ulvi Bey'le Elif birlikte zaman geçirirler. Şefik Ulvi evlidir fakat bunu Elif'e söylemez. Elif gece evden kaçır ve Şefik Ulvi Bey'le birlikte olur.

İki aylık hamile olan Elif'e Şefik Ulvi Bey mektup gönderir. Afif'e hanım mektubu Elif'e okur.

Şefik Ulvi Bey'in yardım etmeyi ve çocuğu aldirmayı teklif eden mektubuna karşılık Elif sert dille bir mektup yazdırır. Bir çocuk doğurmayı utanç olarak görmez. Artık doğumu yaklaşan Elif, ablalarından ayrılır ve değirmenci Âdem Dayının evine sığınır.

Bu bölümde yazar kitabın başındaki olaya döner ve Elif'in doğum yapışını anlatır.

Elif'i linç etmek isteyenler Şefik Ulvi'nin kaymakam olduğunu duyunca davranış ve konuşmalarından çark ederler.

Şefik Ulvi Bey Elif'le konuşur fakat Elif onun tekliflerini kabul etmez. Hacı Resul ise Elif'e bir tuzak kurar.

Hacı Resul'ün adamları evi basıp Elif'i ve Âdem Dayıyı öldürürler, sonra kaçarlar.

1. Dünya Savaşı'nın çıktığı anlatılır. Yazar yaşanan olayla dünya savaşının aynı kaynaktan beslendiğini ve ikisinin temelinde haksızlığın olduğunu vurgular. Âdem Dayının karısı Nefise Bacı çocuğa sahip çıkar.

Sorgu kurulunun duyarsızlıkları, gördükleri olayı ehemmiyetsiz görüp dünya savaşını konuşmaları ve haksızlıkların ardının arkasının kesilmediği anlatılır.

Görüldüğü gibi roman ayrı ayrı hikâyelerin birleşimi gibidir. Her hikâyenin birbiriyle buluştuğu, kaynaştığı bir yer bulunur. Sonunda iki çizgi vardır: Biri düzenin acımasız çarkı, diğeri ise bu düzenin öğüttüğü ama bu düzene ait olmayan ötelerin çocuklarının yaşantılarıdır.

2.3.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslûp

Yazar, anlatımında soyutlamalara başvurur. Örneğin, “Gövdelerini türkülerin çizgilerine vermek”, “Düşler boşluğunda yüzegelen gülümsemeler”, “yazgısına göz kırpmadan bakmak” gibi ifadelere sıkça rastlanır.

Yazar bazı kahramanların yaptıkları işleri anlatırken doğrudan işin adını söylemez. İşin ayrıntılarına, çağrışımlara yer verir fakat işin adını sezmeyi okuyucuya bırakır. Bu da üslupta adeta bir letafet oluşturur. Yazar kınamadan, yargılamadan olduğu gibi yaşananları, hayatı okuyucunun gözleri önüne serer. Örneğin, Danacıların Hanife'nin yaptığı iş hamile kadınlara düşük yaptırmaktır fakat yazar eve gelen kadınların ağlama ve inlemeleri ve ardından bir paçavra sarılmış paketle zar zor yürüyerek evden çıkmalarıyla olayı anlatır. Ya da Cemal'in yaptığı işin mahiyetini Haşmet Bey'le yaptığı konuşmalardan öğreniriz.

Yazar eserini hâkim bakış açısıyla okuyucuya sunar. Biz satır aralarında onun varlığını, sevincini veya acımalarını duyarız. “Delikanlımız yalnızlıktan hoşlanırdı. Ama burada, yalnızlığı değil, kalabalığı duyuyordu.”⁶³

Şahit olunan bir olayı şahit olanla beraber değerlendiriyoymuşuz hissine kapılırız. Yani kitabın satırlarında yazarla beraber yürürüz. Beraber duygulanır veya öfkeleniriz. “Paçavralar giyinmiş, öksüz yavru, kumlarla, denizle oynayakaldı.” Bazen de yazar kendi düşüncelerine açıkça yer verir. “Zaten sevmek insanoğluna en yakışan şey değil miydi?”

Yazarın hayat felsefesini kimi kez de kahramanların ağzından dinleriz.

“Bre Etem ne tuhafsin? Gülesin geldiği zaman, kaç çatarsın. Sanki şu yeryüzünde gülmek fırsatına her yol dönemecinde rastlıyormuşuz gibi! Gevşeyiver bre arkadaş. Gülesin geldi miydi gül gitsin. Şimdi iş var, gülmek sırası değil, deme; gülesin geldi miydi, işi bırak, gül. Çünkü iş bitip de neşe sırası neşe gelmez. Bilmem bir şeyler umut ediyorsun da ondan mı üzülüyorsun? Sen umudun eteğini salıver. Bunca yıldır umut koşar, onun eteğini tutacağım diye, ardından ben koşarım. Hınzıra hiç kavuşamam. Sevinç öyle mi ya? Kendini kovalatmaz. Kendi sana gelir. Geline de sen kaç çattın mıydı, yok şimdi işim var, diye başından savdın mıydı, gider, küser, ne etsen de bir daha semtine uğramaz. Gül bre kardeşim gül be yahu! Derler a bu dünya Süleyman mı İsmail mi hangisi ise, işte ona bile kalmamış!”

Yazar Aliş ile Çakır Kız’ın aşkını anlatırken türkülere yer verir. Denizcilerin de dillerinde sürekli türküler vardır. Elif de denize doğru bakıp dalarken türküler söyler.

Denizle iç içe yaşayan Halikarnas Balıkçısı eserinde denizcilikle ilgili terimlere ve bilgilere de yer verir. Örneğin yelken açma teknikleri gibi...

Eserin diğer bir özelliği de karşıtlıklara yer vermesidir. Kimi zaman bu karşıtlık insanlar arasındayken ya da doğanın bunca güzelliğine rağmen yaşananlar arasındayken kimi kez de aynı varlığın sahip olduğu karşıtlıklar verilir. “Kızgın demiri bir çekiç vuruşu ile sakızmış gibi yamyassı eden demircinin ta içinden ağlayan bir çocuğun iç çekişine benzeyen bir hıçkırık koptu.” Örneğin Hacı Resul adından, görünüş ve tavrından başlayarak bir portre oluşturur fakat onun karakterine baktığımızda bunun tam tersini aksettirdiği görülür. Ya da Dalgıç Badi Badi Nuri kusurlu bir görünüşe sahiptir ama engin bir gönlü vardır. Onun gibi Âdem Dayı da eciş bücüş bir adam görüntüsü verirken sevgi ve merhametin kaynağı olarak anlatılır. Hatta Şefik Bey onun yanında giderken Allah’ın neden böyle bir varlık yarattığını sorar kendine ve Âdem Dayı’yı

⁶³ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 64-81-88-154-155-188

küçümser. Elif'in tahsil ve terbiye kavramına ilişkin ilk izlenimlerinde de aynı karşıtlık görülür. Şefik Bey çocuğunu kasabaya götürüp tahsil ve terbiye vermek isteyince Elif'in gözünün önüne gittiği kasabadaki insanlar gelir. O, zehirlenen bir anne köpeğe yardım etmeye çalışırken Kasabalı Hanım onlara hayvan gibi davranır ve yapmadıkları bir şeyden ötürü onlara kızar ve onları kovar.

Yazar metindeki kahramanların fonksiyonlarını, neyi ifade ettiklerini ve niçin var olduklarını bazen okuyucuya duyurmak ister. Fakat bunu Ahmet Mithat Efendi'de olduğu gibi bir hâce edasıyla yapmaz, kahramanın içinde bulunduğu ruh haliyle veya iç konuşmasıyla verir.

“Şefik kendini, kendi gözünde, eli ayağı bağlı, canlı bir güçsüzlük parçası olarak gördü. Sanki bir marangoz dükkânında, tezgâh üzerinde bırakılakalmış dururken kendisini bir işte kullanacak- yani varlığına bir amaç verecek- olan becerikli elleri bekliyordu. Bir usta marangoz da, bir kenara atılmış olan bir alete – o aleti mükemmel bir yapıt yaratmakta ustalıklı kullanacağını düşünerek- bakarken, kendi kendine mutlaka Kara Kız gibi gülümserdi.”⁶⁴

Eserdeki diyaloglar günlük konuşma diliyle oluşturulur. Yazar, diyaloglarla konuşanların kişiliklerini de bize aksettirir. Şefik Ulvi Bey'in Elif'e söylediklerini okuduğumuzda ona kızarız belki ama acımdan da kendimizi alamayız. Çünkü âdeta bir Bihruz Bey vardır karşımızda ve hayal dünyasındakileri dile getirirken Elif'in gerçek dünyasının farkına varmaz. Sonra da onun verdiği karşılığı yadırgar. Ulalı Haşmet Bey'in özellikle kadınlarla konuşmaları komiktir. Filmlerden ezberlediği cümleleri türlü pozlar takınarak bir köylü kızına söylerken burnunun üzerine yumruğu yer.

Yazar diyalogları bazen şiirsel bir söyleyişle oluşturur. Aliş, Çakır kızla konuşurken konumunun farkındadır ama söylediği ifadelerle onun görüldüğünden daha yüce yürekli olduğunu fark ederiz:

“Okuması kıt, baldırı çıplak bir denizci parçasıyım, ama içimdeki insan gönlü fırsatını bir bulsa, değil şu dalın duvarı aşan kolunda gökte samanyolunda yürür, ceplerime pireler değil, avuç avuç yıldız doldurur, gök tavanının bütün parıltılarıyla beraber ayakucuna düşerdim.”

Romanda mekân ve doğa tasvirleri çok ayrıntılı yapılmıştır. Özellikle doğaya insana has özellikler verilmiş, o da bir insan gibi sunulmuştur. Öyle ki kahramanlar insanların ve hayatın acımasızlığından doğaya sığınır ve ayrı bir dünyanın ve huzurun kapıları onlara açılır. Doğa ve insan iç içe birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak anlatılır.

⁶⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 143- 263-264.

“Kim bilir hangi deprem, bu kayalar devini, okyanus yatağında yüzyılların dalgın uykusundan sarsıp uyandırmış tepesini bulutlara kaldırmıştı. Ada, Hoşbulduk Selim Kaptan’a yapıyın uçurumlarını göstererek, denizlerin sesiyle “Sade sen mi sıkıntı çektin? Bak şu kırılan kemiklerime!” diye bağıyordu. İşte Selim Dede’nin deniz yoldaşı martısı, o adada otururdu.”⁶⁵

Süngercilerin denize açılışları, balıkların su içindeki görüntüleri, felç geçirme tehlikesi olan dalgıçlar için yapılanlar ayrıntılı bir şekilde anlatılır.

Halikarnas Balıkçısı eserinde bazı olay ve durumları alaycı bir dille anlatır. Bu eserde böyle bir anlatımın görüldüğü yerler adeta gülünç bir tiyatro sahnesini anımsatır. Eserde beş yerde böyle bir anlatıma rastlamak mümkündür:

Köpek dışkılarıyla zengin olan Haşmet Bey, köpeklerin elinden kurtulamaz. Zizi’nin köpeğini çişini yapmaya götürmediği için okkalı bir tokat yiyip rezil olur, köylü kızının elinden kaçarken köpek peşine takılır ve sonunda köpek üzerine işer.

Afife Hanım, iri yarı bir bayandır. Kısa boylu Apak Efendi’yle evlenir. Evlenmeden önce annesinden öğrendiği yegâne kural kocasını memnun etmesi hatta dayaklarına boyun eğmesidir. Kocasına kolaylık olsun diye çeyizine bir oklava konulur ve kocasının elinin altında, yakınlarında bulundurulur. Fakat Elif’in tavrına hayran olan Afife Hanım buna bir dur der ve bu sefer kendisini dövmeye yeltenen Apak Efendi’yi bir güzel pataklar.

Hacı Resul türlü dalaverelerle istediği her şeyi elde etmeye alışkıdır. Bu tavrını Elif’e karşı da sergilemeye çalışırken Elif’in attığı yumrukla burnu kırılır.

Şefik Ulvi Bey’in hali, kitabî bilgilere göre hayata bakışı ve insanlara yaklaşımı gülünç bir durum oluşturur.

Müfettişlerin köylerde dolaşarak karınlarını doyurmaları, sonra da yediklerini küçümsemeleri; halktan para toplanacağı zaman bandoyla köy köy, kaza kaza dolaşılması gülünç sahnelerdir.

⁶⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 71

2.3.5 Zaman

Roman bir doğum sahnesiyle başlar. Bu doğum olayının anlatımından sonra geriye dönüş yapılır. Eserde geriye dönüşlere sık sık başvurulur. Elif'in, Haşmet Bey'in, Badi Badi Nuri'nin hayatları bu geriye dönüşlerle anlatılır.

Eserin geçtiği zaman son kısımda kısaca verilir. Elif, evinde vahşice öldürüldüğü sırada Birinci Dünya Savaşı başlar. Bu savaşı çok önemseyenler bu savaşın hazırlayıcısı olan yaşantıları göz ardı ederler. Aslında insanlığın kendi haysiyetini kaybettiği noktalar savaşları besler. Yazar bunu son kısımda vurgular. Mektuplarında buna başka bir son da eklemeyi düşündüğünü söyler ama muhtemelen bunu yapmaktan daha sonra vazgeçer.

“Savaşa, Bosnasaray’da ölüleri uzananların katledilmiş olmaları sebep gösteriliyordu. Oysa savaşa, onların öldürülmesinden çok, Tiycan’la Âdem Dayı’nın, Kerimoğlu’yla Hoşbulduk Selim Dede’nin, Emine’yle Vedâ’nın ölümleri neden olmuştu. Çünkü zorluklar, haksızlıklar yüzyıllarca birbirinin üzerine yığılmış, çözümlenmeyi bekliyordu. Dağ başındaki iki ölüden çok, Bosnasaray’daki iki ölünün savaşa sebep olduğu sanısı, bir olayın kendisine değil, daha çok olayın dekoruna önem verilmesinden ileri geliyordu. Oysa bir insana yapılan bir haksızlık, o insanın unvanına ya da haksızlığın ipek perdeli bir salonda mı, yoksa bir köy ahırında mı yapıldığına göre hiç önem değiştirmez. İşte, bu nokta göz önünde tutulmuyordu”⁶⁶

İnsanlık tarihine ışık tutan yazar, bu tarihteki kötü olayları insanın ihmal edilmesine bağlar. Kimsenin varlığından bile haberdar olmadığı Elif ve onun gibilere yapılan haksızlıklar insanlığı dünya savaşlarına sürüklemiştir.

2.3.6 Mekân

Romanda olaylar geniş bir mekâna yayılır. Bir ucunu Çataalkaya köyü oluştururken diğer ucu İstanbul’a kadar gider. Ayrı mekânlarda anlatılan insanlar başlarından geçen olaylar neticesinde bir yerde buluşurlar. Böylece birbirinden ilgisiz gibi görünen, ayrı mekânlarda anlatılan kişilerin olay örgüsünün zincirlerini tamamlayan halkalar olduklarına tanık oluruz.

2.3.6.1 Genel- Özel Mekânlar

Olay Ege’nin bir köyü olan Çataalkaya’da geçer. Yazar bu köyü anlatırken bir harabe sahnesi çizer: Yoksul, ürkütücü, yaban... Köyün bütün bu özellikleri az ya da çok kahramanların özelliklerine de yansır. Hacı Resul, Danacıların Hanife, Alyanak Cafer gibi kahramanlar köyün görüntüsüyle özdeş özelliklere sahiplerdir. Fakat köyün biraz ilerisinde deniz görünür ve adeta bu cehennemden bir çıkış noktası olur. Denizle

⁶⁶ Halikarnas Balıkçısı, *Ötelerin Çocukları*, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 301.

irtibatı olan kahramanlar daha olumludur. Deniz sanki onların içlerini de arıtır. Aliş, Elif, Hoşbulduk Kaptan, Kerimoğlu gibi kahramanlar buna örnek verilebilir.

Eserde genel olarak Ege ve daha sonra Savranköy, Orak Burnu, Kriyo Burnu, Mersincik Adası, Bodrum iç limanı, Bardakçı, Mazılı, Çataköyü, Gökbel, Bodrum, Torba ve güney illeri mekân olarak geçer.

Eserde daha dar mekânlar diyebileceğimiz ve daha özel bir alanı anlatan alanlar ise Elif'in evi, Etem Reis'in evi, Kristal Bar, Tokatlıyan Oteli ve Kahvesi ile Âdem Dayının damıdır.

Elif'in evi dört kardeşin yoksulluğunu gösterir tarzdadır. Küçük bir yerdir. Penceresinden deniz görünür. Kızlar bu pencerenin önüne oturup gelip geçen kayıklardan kendilerine bir kısmet çıkmasını beklerler. Elif ablaları gibi yapmaz, o dışarıda, doğayla iç içe olmayı sever.

Etem Reis'in evinin yanındaki bahçede kadınlar oturup badem kırarlar. Aliş, Etem Reis'in evinin bahçesindeki portakal ağacına gizlenip onları seyreder ve Çakır Raziye'yi orada görür.

Kristal Bar'da yazar bize iki kahramanı tanıtır: Kokoz Cemal ve Ulalı Haşmet Bey. İkisi de birbirinin yaptığı işleri beğenmeyip aşağılarlar ama ikisinin yaptığı iş itibar bakımından birbirinden pek farklı değildir. Arada köylüleri Kokoz Cemal'i Tokatlıyan Oteli ve Kahvesi'nde görürler. Onun bu haline hepsi imrenerek bakarlar.

Olay karanlık bir hayvan damında biter. Elif burada çocuğunu doğurur. Bu karanlık mekân adeta yaşanan hayatın ve olayların karanlığını ifade eder. Bu karanlık insanların Elif'i mahkûm ettikleri karanlıktır, toplumun tavrı, bakış açısı ve gelenekleşmiş yargılarıdır. Ama bu karanlık damda yaradılışın bir parçası olarak anlatılan Elif, bir çocuk doğurur: Işıksız, yardımcısız... Çocuğunun göbek bağını bir taş parçasıyla keser. Yüzünü görmek için sabahı bekler. Onun çocuğu bütün bu baskıya ve karanlığa bir başkaldırıdır. Bu köhneleşmişliğin içinde diriliktir. Hacı Resul'ün adamları onu götürmeye geldiklerinde bir pars kesilir ve çocuğunu korur. Onu ağır yaralayıp kaçmak zorunda kalırlar. Elif ölür ama bebek yaşar. O geleceğin umududur, bu karanlığın ışığıdır. Aslında **Aganta Burina Burinata**'da karanlık eskici dükkânında yükselen "Aganta" sesi ile bu karanlık damda doğan "Çocuk" aynı umudun ve yeniliğin sembolüdür.

2.3.6.2 Kara-Deniz

Eserde deniz de önemli mekânlardandır. Özellikle dalgıçların anlatıldığı bölümler denizde geçer. Deniz hepsi için birer tutkudur. Karadaki kusurlar onda yok olur. Alish felç olduktan sonra karada yürüyemezken denize daldığında normal haline döner. Denizciler birbirlerinin dostlarıdır, kara insanı ise acımasızdır.

2.3.7 Kişiler

Ötelerin Çocukları romanı yazarın bütün eserlerinde olduğu gibi “insan” kavramına dayanır. Her şey insanla anlamlıdır, her şey insanla güzelleşir. Fakat yaradılışın bir parçası olan insanın da iki yüzü vardır. Bazıları tıpkı tabiat gibi saf, eşsiz bir güzelliğe ve merhamete sahiptir; bazıları ise hoyrat düzlükler, derin uçurumlar gibi yırtıcı ve parçalayıcıdır.

Ötelerin Çocukları’nda diğer romanlarda olduğu gibi erkek kahramanların sayısı kadın kahramanların sayısından fazladır. Eserde yirmi üç erkek kahraman vardır. Bu kahramanları genel olarak iki grupta toplamak mümkündür: Bu düzenin içinde yok edilmeye çalışılan Ötelerin Çocukları ve sömürücü-yıkıcı diğer insanlar. Hacı Resul, Hacı Bekir Efendi, Alyanak Cafer, Dürri Efendi, Kokoz Cemal, Abdülhak Efendi ve Haşmet Bey olumsuzlukları ön planda olan kahramanlardır.

Eserde on üç kadın kahraman vardır. Bu kadın kahramanlar erkek kahramanlarda olduğu gibi iki çizgi üzerinde yer alır. Olumlu ve olumsuz yanlarıyla karşımıza çıkanlar. Hayvan damında öldürülen Elif insanlığın timsali olarak anlatılır. Elif’in ölüsü inceleme için bekletilirken yetkililer ve diğerleri çıkmış olan dünya savaşını konuşurlar. Savaşın sebebini, olacakları ve sonucunu tartışırlar. Ama önlerindeki ölüye, bu acımasız ölüme hiç dikkat etmezler. Onlar için bu bir köyde hayvan damında öldürülen bir kadından öte bir şey değildir. Cahildir, muhtemelen suçludur ve ölümü üzerinde Âdem Dayı’nın karısından başka kimse durmaz. Yazar artık son sayfada düşüncelerini açıkça dile getirir. Savaşların kaynağının bu umursanmayan ölümlerden, haksızlıklardan kaynaklandığını vurgular. Böyle devam ettiği takdirde savaşların da devam edeceğini belirtir. Danacıların Hanife, Şıpşıpın Ayşe ve Pakize eserdeki olumsuz yönleri ön planda olan kadın kahramanlardır.

Eserdeki kahramanları tip ve karakter şeklinde gruplandırırdığımızda aşağıdaki tablo ortaya çıkar:

Tablo 2.5 Ötelerin Çocukları'ndaki Kişiler

TIPLER	TEMEL ÖZELLİK	KARAKTERLER	ÖZELLİKLERİ
Kerimoğlu	Eşkîya	Elif	Cesur, anne, dürüst
Barba Vangel	Merhametli	Durmuş Ağa	
Hoşbulduk Kaptan	Merhametli	Aliş	Denizci, âşık, cesur..
Fatma	Evde kalmış kız	Şerif	Elif'in babası
Hacı Resul	Zalim	Hacı Hasan	Dalgıç
Danacıların Hanife	Acımasız	Atike Bacı	Elif'in sütannesi
Şıpsıpın Ayşe	Kötülükler yapan	Etem Reis	Denizci
Ulalı Haşmet Bey	Zengin	Çakır Raziye	Aliş'in sevdiği
Pakize	Acımasız	Megafon Şaban Kaptan	Denizci
Hacı Bekir Efendi	Acımasız	Badi Badi Nuri	Denizci
Alyanak Cafer	Çıkarıcı	Âdem Dayı	Değirmenci
Rodoslu Stavro	Tüccar	Davut	Dalgıç
Abdülhak Efendi	Dayakçı	Afife Hanım	Müftünün kızı
Zehra	Deli	Şefik Ulvi Bey	Kaymakam
Emine	Deli		
Meczup	Deli		
Dürri Efendi	Zengin baba		
Veda	Bar kadını		
Kokoz Cemal	Bar sahibi		

Eserde kahramanların özellikleriyle üç grup teşkil ettiklerini görmekteyiz:

-Varlıkları iyilikle dolu olan, merhamet ve sevgi kaynağı olarak tasvir edilen doğayla iç içe insanlar: Hoş bulduk Selim Kaptan, Aliş, Elif, Etem Reis, Âdem Dayı...

-İnsanların ellerinde iyiliklerini ve değerlerini kaybeden ve sonunda yiten insanlar: Vedâ, Emine.

- İnsanları kullanan, hırpalayan ve onların yoksullukları ve zayıflıkları üzerinden kendine paye veren insanlar: Hacı Resul, Al yanak Cafer, Danacıların Hanife...

İlk iki grupta yer alanlar Ötelerin çocuklarıdır, onlar bu hayatın yıkıcılığına ve zorbalığına ait değillerdir. Özlerinde var olan değer çok ötelerden gelir. Hepsinin ortak yanı insanlardan çok onları tabiatın anlamasıdır. Buluştukları yer denizdir. Deniz hepsinin kaçıdır. Onları olduğu gibi kabul edendir. Badi Badi Nuri dış görünüşü itibarıyla karadan horlanırken deniz onu bağrına basar. Dalgıçların en

maharetlilerindendir. Felç olan dalgıçlar, Aliş gibi, yeryüzünde sedyeye mahkûmken denizde özgürlüklerine kavuşurlar. Ellerindeki kollarındaki bağlar çözülür.

Kitap bir yaradılış sahnesiyle başlar. Ötegillerin Elif diğer adlarıyla Kara kız ya da Tiycan değirmenci Âdem dayının ahırında çocuğunu dünyaya getirmektedir.

“Ama doğa, doğum işini, babayiğit doğurucuya amma da güçleştiriyordu. İlk önce içini kıyan acıya gık demedi. Bir aralık acı diner gibi oldu. Ne var ki kadının dizinde kolunda derman kalmadı. (...) Ölümün yalın kılıcı, kelle uçuran cellat palası gibi kadının başının üstünde çark ediyordu. Ölümle hayat savaşıyordu. Düşmanının, elle tutulur gövdesi yoktu ki gırtlığına saldırınsın. (...) Sonra kadından öyle bir çığlık koptu ki; bağırsın öylesini insan ölmeden iki kere haykıramaz; bir dinleyen de olursa, çıldırmadan iki kere işitemez! İşte o zaman mert doğurucunun gövdesi doğuma yarıldı. Ananın karanlık ve gür kanayan rahminden mıcık mıcık yoğrulmuş gibi, yamrı yumruşarak bir insan kafası doğdu. Doğurucu, çocuğunu kendi gövdesine bağlayan göbek bağına –kaba tuzu yerde oğmak için kullandığı- yuvgu taşıyla döverek kopardı. Yavrusunun dünyada ilk bağırsının yardımıyla sıcak yüzünü buldu. Ve o yüzü görmek için tan yerinin ağarmasını bekledi.”⁶⁷

Hikâye, Elif’le başlar. Fakat yazar ondan bir kadınmış gibi bahsetmez sadece, o bu doğanın yaratılış mekânıdır. Öyle ki “Doğurucu” ifadesiyle adeta onu kutsar. Elif bütün insanların varlığını kendi bünyesinde barındırır. Bu dünyanın çirkefine kafa tutar. Geleneklerin varlığını bağlamasına izin vermez ama sonunda bu düzen onu da öldürür. Ama Elif yazarın da çoğu yerde belirttiği gibi ismiyle vasıflanmıştır. Elif gibi doğrudur, kimse onu kendi keyfiyetlerine eğemez. O yaratılışının hakkını yaşamaya karardır. O, üç ablasının kaderlerine boyun eğişlerinin zıddıdır. O Hacı Resul’e kul köle olan köylülerden ayrılır. Belki medeniyeti bilmez, tahsili yoktur ama Şefik Ulvi Bey’in kitabı bilgilerinden daha çok hayatın gerçeğine yakın ve doğaldır.

Elif, kitabın başında anlatılan kahramandır. Yazar ondan “babayiğit doğurucu” olarak bahseder. Onu Ötegiller’in Elif diye anar. Elif Çatalkaya köyünde üç ablasıyla yaşar. Bir de kardeşi Aliş vardır. Elif en çok Aliş’i sever. İkisini de buluşturan deniz sevdası ve yüreklerindeki merhamettir.

Köydekilere Elif’e Kara Kız ve Tiycan lakaplarını uygun görürleri Tiycan lakabını vermelerinin sebebi güçlü, kuvvetli âdeta yedi canlı olmasıdır:

“Gerçekten de yedi canlıydı. Şimşekler savuruyormuş gibi yıldırان güneşin altında, saatlerce eğilip toprak kazıp, taş taşıyıp, ağaç kökledikten sonra, yüzünde boncuklanan terini gülümseyerek elinin

⁶⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 9-10.

tersiyle silerken, yorgun argın bir insan değil, hemen o dakika taze taze hamamdan çıkmış bir yaratığı seyretmekte olduğunuzu sanırdınız.”⁶⁸

Tuz toplamaya giderken haydut Kerimoğlu’yla karşılaşan Elif diğer kadınların aksine ondan korkmaz. Hatta Kerimoğlu’nun örtmeye çalıştığı merhametini, insan özlemini uyandırır. Kerimoğlu üzerindeki beşi birliği Elif’e verir. Bunu duyan Hacı Resul kıza hakaretlerde bulunur, bunun üzerine Elif beşi birliği onun yüzüne fırlatır. O an pars avcısı olan babası Mazılı Şerif’in kanı uyanır damarlarında. Eline bir bıçak alır ve Hacı Resul’ün korkarak gitmesine neden olur.

Elif diğer kardeşlerinden, hatta köydekilerden farklıdır. O kimseye boyun eğmez, yaşanan haksızlıkları sorgular.

“Karakız’ın gözleri parlar, ablalarına, “Neden erkekler istedikleri yere gidip, istedikleri gibi çalışıyorlar da bizler yerli yerimizde mıhlı kalıyoruz, anlamıyorum.” Derdi. Ablaları, “ Hele şunun sorduğuna bak. Eskiden beri böyleydi de ondan!” derlerdi”

Elif’in içinde büyümeyen bir çocuk vardır. Öyle ki bir an bile yerinde duramaz. Sakinleşip de durabildiği tek yer deniz kıyısıdır.

“Bilmezlerdi ki (Sonradan ona uygun buldukları lakaba göre) Tiycan iki yüzyıl da yaşasa yine çocuk kalacaktı. Onda dünyanın en büyük masumluluğu olan açık mavi gökler kadar sebepsiz sevinçler vardı. İsteddiği kendisine yasak edilirse, birdenbire gözyaşları boşanırdı. Hem de ne iri iri gözyaşları! Ama birdenbire içten gelen bir neşeyle, gölgede, yapraklar arasında oynayan gümüş ışınları gibi gülüşlerle katılırdı. (...) Tiycan’sa kasırga ve fırtına gibi yaşıyordu. Gündüzün, “Aman oradan atlama, aman bu kadar koşma!” gibi uyarılarla yorulan anasıyla ablaları, geceleri Karakız’ın artık uyumakta olduğunu görünce derin bir “oh!” çekerlerdi.”

Elif’in en önemli özelliklerinden biri içinde kocaman bir sevgi ve merhamet barındırmasıdır. Bu sevgi sadece insanlara yönelik değildir, Elif doğaya âdeta vurgundur ve hayvanların dostudur.

“Karakız’da, Aliş’te olmayan bir şey vardı. O da hayvanları çok sevmesiydi. Avludaki eşeğin sıpalayacağı zaman yaklaşıyordu. Karakız eşeğin yanından ayrılmıyordu. Bir gün ablalarıyla Aliş evdeyken avludan, dört yanı çın çın çınlatan bir sevinç çılgılığı koptu. Karakız, “Eşek sıpaladı!” diye haykırarak odaya fırtına gibi daldı.”

Elif genç kızlığa geçtiğini denizde yüzerken fark eder. Deniz onun her anının en yakın şahidi ve dertlerinin sırdaşıdır. Adet olduktan sonra Elif’te ayrı bir duygunun varlığına şahit oluruz o da dişilik, annelik duygusudur.

⁶⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s.22-81-85-86-93

“En erken çocukluğunda bile oyuncak nedir, bilmemişti. Kuklası, bebeği yoktu. Onu keçi yavruları, buzağılar, civcivler, sıpalar, kedi, köpek yavruları çok meşgul etmiştir.

Kendini bildi bileli “Keşke ablalarımın hiç olmazsa birinden biri evlense de bir çocuğu olsa! Ben de ona seve seve baksam” diye bir özleyiş duyardı. (...) İşte artık yaradılış kendisine bir çocuk getirmek gücünü bağışlamıştı.”⁶⁹

Elif başkalarının hayatını kurtarmak için bazen bir erkek kesilir. Öyle ki ona bakanlar onu bir kadın olarak değil bir kurtarıcı olarak görürler. Onu öyle göremeyenler ise Hacı Resul ve onun gibi insanlıklarını yitirmiş olanlardır.

“Kıyı kızının çıplak gövdesi, buluttan çıkıp çıkan şimşek gibi içtendi. Görenler hayretten, hayranlıktan, korkudan başka bir şey duymuyorlardı. Parlayan gövdesinin ışığında, kara ve çirkin, ne varsa, hepsi de nurdan kaçan karanlıklar gibi paniğe tutulmuşlardı.”

Elif korkan, kaçan, erkeklerin karşısında eğilen bir kadın değildir. Kaçgöç tavrırları içine girmez. Kendisinden yararlanmak isteyen Hacı Resul’ün burnunu bir yumrukta kıracak kadar da güçlü ve cesurdur.

Elif, Anadolu’ya görevli olarak gelen Şefik Ulvi Bey’le tanışır ve onunla ahab olur. İstanbul’da tahsil gören ve hayatı romantik bir bakışla değerlendiren Şefik Ulvi Bey diğer köylüleri olduğu gibi Elif’i de biraz kaba bulur. Ama Elif’te onu çeken bir şeyler vardır.

“Tiycan teşekkür etmesini bilmezdi. Yalnız şükran duyardı. Kara kız çarçabuk sardığı tahtaları sanki kuş tüylerindenmiş gibi kucaklayıp taşıdı. Konuşa konuşa, yan yana yürüdüler.”

Aslında evli olan Şefik Ulvi Bey zihninde karısı ve Elif’i karşılaştırır. Karısının fotoğraflarını çeken Şefik Ulvi, Elif’i de bir kayanın üzerine oturtup fotoğraflarını çeker. Karısının dekolteli fotoğraflarını çeken adam, bunu Elif’ten asla isteyemez. Elif’te onun bu isteğini engelleyen bir hal vardır. “O cırılçıplak soyunabilir ama dekolte olamazdı.”

Şefik Ulvi Bey’le birlikte olan Elif bunu kötü bir hareket olarak değerlendirmeyiz. Bir çocuk doğuracağı gerçeği ise ona sevinç verir. Fakat Şefik Ulvi, Elif’e yazdığı mektupta yaşananları bir utanç gibi anlatıp çocuğun aldırılmasına yardımcı olabileceğini söyleyince Elif ona öfke duyar. Analık hissi her şeyden üstün gelir.

“Fakat kadınlığının ve analığının bu adamdan ve bu adamın inandıklarının topundan daha üstün olduğunu, daha büyük olduğunu duyuyordu. (...) Karakız, “Afife Teyzeciğim, ben kendimi kurban ediyormuşum, varsın kurban olayım! Ben kendimi kurban ettikten sonra, artık el âlemin ne

⁶⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 131-219- 259-260

diyeceği, ne yapacağı umurunda olur mu? İyilik etmek istiyor, diyorsun. Ben onun sığırı, sıpası, avradı mıyım ki, çocuğumun diriliğine, ölümüne onun sözü geçsin?”⁷⁰

Kitabın başında çocuğunu doğurduğuna şahit olduğumuz Elif, kitabın sonunda çocuğunu doğurduktan birkaç yıl sonra Hacı Resul’ün bir oyunuyla öldürülür. Onun evini basıp onu kömürcülerin içine götürüp iftira atmak isteyenler buna güç yetiremezler. Çocuğunu korumaya çalışan ananın o vahşi hali onları korkutur ve Elif’i ağır şekilde yaralayıp kaçarlar. Elif ise aldığı yaralar neticesinde hayatını kaybeder.

Kerimoğlu, bir haydut olarak tanıtılır; özü itibariyle iyi biridir. Paraya düşkünlüğü yoktur. Kimsenin malına, canına ve namusuna kastetmez. O zenginlerden, halkı sömürenlerden hesap sorar, onların elindekini alıp yoksullara verir. Yüreği bir çocuk kadar narindir.

“Kerimoğlu pek erken yaşında eşkıyalık ve korsanlığa sapmıştı. Bodrum ve güney kıyılarında düğünlerde esmer kızlar (hep gülüş, dudak, diş ve güneş) gövdelerini türkülerinin çizgilerine verdiler miydi mutlaka onun adını anarlardı: “ Kerimoğlu kıyı boyu geliyooo/ Tıp tıp etsin zenginlerin yüreği” diye seslerini fişekler gibi salıverirler, topuklarını sert ve kısa tak taklarla yerlere çakarlardı.

Kerimoğlu bağlı olduğu deniz gibidir. Onun bazı anları durgunken bazı anları fırtınalı deniz gibi hareketlidir.

“Kerimoğlu’ysa, öyle boyunduruğa gelecek takımından değildi. Gün olur, bağırıp çağırısı, çıldırıp hoplayası, her önüne geleni öpüp okşayası ya da kakıp kakmalayıp tekmeleyesi gelirdi. O kurak yerde, gönlü her idealden yoksun olan küçük- yedi bela- Kerimoğlu can kulağıyla dinlediği Koroğlu ve Ödemişli Çakıcı Efe masallarının etkisi altında güç ve tehlikeli bir iş olan eşkıyalık ve efeliği ideal edinmişti...”

Kerimoğlu yazgısını kabullenmiştir. Ara sıra içinde bir yalnızlık hissi duysa da bu duygusunu örtmeye çalışır.

Kerimoğlu köylülerin sözünden çıkmadığı, zorba ve hilekâr Hacı Resul’ün zıddıdır.

“Kerimoğlu çuvaldızı ilk peşin kendine soktuğu için, toplu iğnesini başkasına batırmayı eğlenceli bir şaka sayardı. Eline geçirdiği para, para olarak kendisine bir zevk vermiyordu. Hacı Resul ise, yeryüzünde paradan başka hiçbir şeye inanmıyordu.”

Kötülüklerinden dolayı insanlara kızan Kerimoğlu Elif’i görünce duyguları değişmeye başlar. Bu saf çocuk onda merhamet ve insan sevgisini uyandırır. Fakat bu

⁷⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 10- 11-23-274-276

duygunun kendisi için tehlikeli olduğunun da farkındadır. Yine de o çocuğu bir kez daha görebilmek için bütün silahlarını bırakıp onu gördüğü yere gider. Hacı Resul ve adamları tarafından kurulan pusuda öldürülür.

“Kerimoğlu o çocuğu bir türlü aklından çıkaramıyordu. Yahu onun adını bile bilmiyordu, adını neylesindi, bir insandı ya, kendisinden korkmamıştı. Kerimoğlu’nun gözlerinde, değil yalnız kendini, fakat bütün insanoğullarını temsil ediyordu. Çocukcağız, ancak bir kişi olmasına rağmen, eşkiyaya bütün insanoğullarını affettiriyordu.”⁷¹

Hacı Resul, kitaptaki olumsuz yönleriyle ön plana çıkan kahramanlardandır. Öyle ki onun iyi hiçbir yanı, özelliği yoktur.

“Hacı Resul’e gelince, Çatalkaya’nın ve başka köylerin en dişlek kodamanıydı ve ağasıydı. Köy başkeseni, sahipkıranı denince sakın ha burma bıyıkları kulaklarından birer karış aşan, kara saçları hançer gibi birbirine kancalanan, pehlivan yapılı, sırık boylunun biri sanılmasın. Hacı Resul yahut köyde anıldığı gibi Hacı İresil tatlı dilli, ufak tefek bir adamdı. Ama doğrusu yaman avcıydı. Uçarla kaçır elinden kolay kolay kurtulamazdı. Fareyi delik ağzında bekleyen kedi kadar da sabırlı idi. İspinozları, isketeleri, sakaları yağmur gibi şakır şakır yağdırırdı. Geyik demez, karaca demez, şakkadanak alınlarından vururdu. Bir tarlaya göz koydu muydu, artık namlusunun gezini, gözünü avını bir çizgiye koymaz, ama tarlayı kara kitabın çalımına getirir, pazarlık arasında yalvarıp gülümser, burasında kaş çatıp hırlar, orasında kuzu gibi meler, tarlayı da, tokadı da turnaymışlar gibi gözlerinden vururdu. Ondan sonra tarlanın sahibini ortakçı diye kullanır, eline bakan karı kızanlarına da dilediğini ederdi.

Hacı Resul unvanı ve dış görünüşüyle tezat teşkil eden bir karaktere sahiptir. Kerimoğlu’nun aksine para düşkünüdür. Kerimoğlu tarafından rezil edildiği için de ona karşı derin bir kin beslemektedir. Sonunda Kerimoğlu’nun insanî yönünden faydalanarak onu pusuya düşürüp öldürecektir.

Elif Kerimoğlu’ndan beşi birliği alınca sevinçle eve döner. Herkesin korktuğu, ardından çeşitli dedikodular uydurduğu Kerimoğlu’ndan beşi birlik almak onu utandırmaz; aksine sevinçle ve gururla anlatır olanları. Fakat diğerleri Elif gibi düşünmezler ve ona zulmederler. Elif Hacı Resul’e hizmet ederken onun verdiği parayı nasıl onu mihnet altında bırakarak verdiğini hatırlar ve Kerimoğlu’nun davranışındaki inceliği fark eder.

Hoşbulduk Kaptan, hem yazarın kendinin hem de anılarında Hovarda Kaptan diye belirttiği kaptanın özelliklerini bünyesinde toplar. O da yazar gibi selamıyla tanınır, hayata, yaratılanlara karşı sevgi doludur.

⁷¹ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 23-31.

Küçükken hayvanlarla dost olan, bayramlarda dahi hayvanların kesilmesine dayanamayan Selim Kaptan; özellikle çocukları ve bütün insanları sever. Üç çocuğu olur ve üçü de ölür. Hoşbulduk Selim Dede de kimsesiz çocukları evine alır. Zamanla daha da yoksullaşır ve bir başına yaşamak zorunda kalır. Kerimoğlu'nun cesedini de o bulur. Yoldaşı olarak kabul ettiği martının yavrularına uçmayı öğretmeye çalışırken uçurumdan düşüp ölür.

Barba Vangel, Hoşbulduk Kaptan'ın başka bir milliyette hayat bulmuş şekli gibidir. O da balıkçıdır. Yıllarca balıkçılık etmiştir. Onu herkes tanır çünkü kimin ne işi ne müşkülü varsa o koşar.

Hiç çocuğu olmayan Barba, çocuklara karşı büyük bir şefkate sahiptir. Onları memnun etmek için girmedığı hal kalmaz.

“‘Bakındı şu çocuklara. Doğarken ağlarlar, yaşarken ağlarlar, ölürken ağlarlar, bir de ben mi ağlatayım?’ derdi”⁷²

Onun bu halini görenler aklından şüphe ederler ama yine de onun gibi olabilmeyi istemekten kendilerini alamazlar.

Aliş, Elif'in erkek kardeşidir. On yedi yaşına geldiğinde evden ayrılır ve sünger avcılarına katılır.

Aliş en çok Tiycan'la anlaşır. Her şeyi onunla yapar ve ablalarının yanında oturup köyün dedikodularını dinlemekten zevk almaz. Deniz kıyısı ikisinin özel yerleridir.

“O zaman Tiycan on bir, Aliş ise on dört yaşında idi. Aliş de iki üç yıl önce o kıyıların çocuğu olmuştu. Oralarda yalnız kaldıkça çokluk gülmez, derin derin düşünürdü. İnsanlara bakarken gözlerinde kimi yol yadırgama ve çekingenlik, kimi yol da sokulganlık akıntıları gidip gelirdi. O da deniz kenarına gelir ve akşamları ta uzaklara bakakalır, o da bir türkü tutturur, onu tekrarlayıp durmaktan kendini alıkoyamazdı. Köyde ablalarının ettiği dedikoduyu, şunun bunun birbirini çekıştirmesini dinleyeceğine burada kendi gönül sesleriyle baş başa kalırdı. Gönül sesleriyle ta uzaktaki açıklıklardan, ona “Gel, gel! Geel!” diye çağırırdı. Sonunda dayanamadı. Kendisini köyde alıkoyan bağları koparıp attı. Bodrum'da bir süngerci kayığında kürekçiliğe gitti. Bir iki yıl içinde dalgıçlığı öğrendi. Ne var ki; seferler ancak yılın yaz aylarınca devam ediyordu. Altı ay kış köye dönmesi gerekiyordu.”

Aliş bir gün yüklü bir parayla eve gelir. Ablaları onun artık temelli köye geldiğini düşünerek sevinirler. Fakat Aliş onlara maddi olarak yardım eder ve sünger

⁷² Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 33-90

avcılığına devam edeceğini söyler. Denize açılınca kadar Etem Reis'in evinde kalan Aliş, komşu evdeki Çakır Raziye'yi görür ve ona âşık olur. Çakır Raziye ve diğer kadınlar bahçede badem kırarlarken portakal ağacına çıkan Aliş onların üzerine topladığı pireleri atar. Sonunda ağaçtan düşerek yakalanır fakat Çakır Raziye de onun sevgisine karşılık verir.

Çakır Raziye'nin babası Aliş ile evliliklerine ilk önce razı olmaz fakat kızının ölümünden kurtulmasına şahit olunca onu Aliş'e verir. Düğünden sonra çıktığı sünger avında Aliş felç olur. Sadece denizdeyken hareket edebilir. Arkadaşları her sünger avında onu da yanlarında götürürler. Bozkurt gemisinin batığına dalarken Aliş hayatını kaybeder.

Tiycan'ın ablası Fatma, yaşı ilerlemiş ve evde kalmış bir kız olarak anlatılır:

“En büyükleri Fatma, artık adamakıllı kocamış olduğu için, ne deniz penceresine oturur, ne de, “Bir kayık geçiyor” dendiği zaman, merak edip başını döndürür bakardı. İlk şışmış, şişkolaşmış, sonra da rüzgârı kesilen yelken gibi, her tarafı sarkıvermişti. İşte o zaman her şeyi kara görmeye başlamıştı. Günleri cenaze alayı gibi geçiyordu. Yaşamıyordu, mezarlığa taşınacağı günü bekleyerek, ölmekte devam ediyordu.”⁷³

Fatma evde silik bir karakterdir. O da kardeşi Ayşe gibi Zehra'nın iradesi altına girmiştir. Onun boyunduruğuna girmeyen tek isim Elif'tir.

Elif'in ablası Zehra, Fatma'nın küçüğüdür. Hâlâ geçen kayıklardan bir kısmet çıkacağına umudu varken saçlarındaki akları gördükçe öfkesi artar. O da anne olmasına engel olan göreneklerin savunucusu kesilir. En büyük acısı anne olamayışıdır. Bu duygu onun tabiatını sertleştirir ve insanları ezmekten, onlara sözleriyle işkence etmekten adeta zevk alır.

Elif'in diğer ablası Ayşe ise, hâlâ camın kenarında oturup gelip geçen kayıklardan bir kısmet bekler. Kayıkları takipte o kadar dikkatlidir ki hangisi ne zaman geldi, ne kadar kaldı hepsini bilir. Çoğu kez onun bu halini gören Zehra, onu acımasızca eleştirir.

Elif'in babası Şerif, Elif daha çocukken hayatını pars avında kaybeder. Annesi ve ablaları tarlaya giderken Elif'e babası baktığı için Elif vaktinin büyük kısmını onunla geçirir.

⁷³ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010, s. 82

“Babası Şerif- ki Kara Kız çok şeyini annesinden değil, ondan almıştı- Mazılıydı. Köyü Gökova körfezi kıyısında taşlık bir yamaçtaydı.”⁷⁴

Çakır Raziye, Tahsin Usta’nın kızıdır. Aliş onu Etem Reis’in bahçesinin bitişiğindeki bahçede görür. Kadınlarla birlikte orada olan Raziye badem kırmaktadır. İçine bir bit kaçmış olacak ki kaşımak için göğsünü açar ve bahçe deliğinden onu seyreden Aliş bunu bir türlü aklından çıkaramaz. Portakal ağacının dalına tırmanıp ertesi gün kadınların üzerine bitler atar. Dal kırılınca bahçeye düşer ve durumunu açığa vurur. Raziye Aliş’e karşılık verir. Fakat babası biricik kızını bir dalgıca vermek istemez. Raziye at arabasının üzerindeyken atlar ürker ve uçuruma doğru gider. Son anda kurtulur. Kızının ölümden kurtulduğunu gören Tahsin Usta onu Aliş’e vermeye razı olur.

Şefik Ulvi Bey, tüccar Dürri Efendi’nin oğludur. “Kumral saçlı, mavi gözlü, buğday benizli, boylu poslu, otuz- otuz beş yaşlarında bir genç”tir. Babası, tahsiliyle ve kişiliğiyle yakından ilgilenir. Oğlunun duygularını dizginlemeye ve onu bir erdem abidesi yapmaya uğraşır. Mülküye-i Şahane mezunu olan Şefik Ulvi Bey Reşadiye bucağına müdür olarak atanır.

Şefik Ulvi Bey, babasından aldığı eğitimle her gün bir iyilik yapmayı kendine ilke edinir. Bunun için görevine gitmeden önce pek çok tarım bilgisini derler toplar. Böylece akılsız olduklarını düşündüğü köylülere bunları öğretmek için iyilik yapacağını düşünür.

Reşadiye’ye giden Şefik Ulvi Bey, fırtına sebebiyle Çatalkaya köyü kıyısına sığınmak zorunda kalır. Köylülerle karşılaştığında onlara bir şeyler öğretmeye çalışır, onların kendi yöntemleriyle işleri çözmeye çalıştıklarını gördükçe onlara öfkelenir. Onları hor görür. Elif ile tanışan Şefik Ulvi ondan hoşlanır. Aslında onu da cahil bir köylü olarak değerlendirir fakat Elif’te onu çeken, anlam veremediği bir hal vardır.

Evli olan Şefik Ulvi, Elif’le karşılaştıktan sonra evliliğini değerlendirir ve aslında mutlu olmadığını görür. Elif, Şefik Ulvi’yle birlikte olmaya karar verdiğinde ilk önce Şefik Ulvi ona acır, onu geri döndürmeye çalışır ama Elif’in kararlılığı karşısında o da duygularına mağlup olur. Çatalkaya’dan ayrıldıktan sonra Elif’e bir mektup gönderen Şefik Ulvi yaptıklarından pişmanlık duyduğunu ve onun için gerekli yardımı yapmaya hazır olduğunu söyler. Elif bunu kabul etmez.

⁷⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s.84.

Hikâyenin sonlarında kaymakam olarak Çatalkaya'ya gelen Şefik Ulvi, Elif'le konuşur. Onu ve çocuğunu kasabaya götürmek ister fakat Elif bunu kabul etmez. Hacı Resul, Elif'e iftira atar. Şefik Ulvi bunu kanıtladığı takdirde gerekeni yapacağını Hacı Resul'e söyler. Elif ve Âdem Dayı öldürüldükten sonra günlerce orada kalırlar, tahkikat olması gerektiği gibi yapılmaz. Bu da bize Şefik Ulvi'nin Elif'in öldürülme olayıyla gerektiği gibi ilgilenmediğini göstermektedir.

Danacıların Hanife, iyi olmayan halleri ve işleri kendi bünyesinde barındıran bir kahramandır. Bütün pis işleri yapar. Paraya düşkünlüğü ve hilekârlığı ile tanınır. O da Hacı Resul gibi, çaresiz ve kimsesiz kızları kandırıp onlardan faydalanır ve daha sonra onları istediği gibi kullanır. İş bittikten sonra ise bir köşeye atar. O da din kisvesine bürünür:

“Danacıların Hanife, yedi tarakta bezi olan bir kadındı. Mevlid okurdu. Dağa kaldırılıp oynatılan kadınlara efelerin emri üzerine, o çatlak zurna gibi sesiyle şarkı söyler, darbuka tokatlardı. Arada bir şehre uğrar, orada şu ya da bu kadına bıyık buran külhanbeylerin işini görür, onları arzuladıkları kadınlara kavuştururdu. Kimi gece bazı kadınlar gelir, kapısını gizlice tıkırtırlardı. Kapı yavaşça aralanır, kadın kaşla göz arasında içeri alınır, kapı ardında fiskoslar, pazarlıklar olurdu.

Ondan sonra Danacıların Hanife'nin havanda bir şeyler dövdüğü işitilirdi. Bunun ardı sıra iniltirler, boğuk boğuk şikâyetler, ağlamalar, hıçkırıklar... Aradan bir, bir buçuk saat geçtikten sonra da kadın, koltuğu altında pis paçavralara sarılı bir paket taşıyarak, yerde de kan izleri bırakarak sendeleye sendeleye dışarıya çıkıp giderdi.⁷⁵

Danacıların Hanife Alyanak Cafer'i görünce onu beğenir ve onunla evlenmek ister. Diğerleri Cafer'e onunla evlenirse rahat edeceğini söylerler. Sağlam bir karaktere sahip olmayan Cafer de onunla evlenir. Onun isteğiyle zaptiye olur ve Emine'yi akıl hastanesine götürmek için bindiği geminin batmasıyla ölür.

Alyanak Cafer, çok küçük yaşlarda babasını kaybeder. Berber Nafiz'in yanında çalışır. Berber Nafiz bekâr olduğu için Cafer, hem evde hem de dükkânda onun işlerini görür. Berber Nafiz'in baskılarına dayanamayan Cafer bir gün Emine'yle kaçar. Fakat kendini açlıktan kurtarmak için hiç çekinmeden Emine'yi yarı yolda bırakır. Emine onun bu tavrı yüzünden zor anlar yaşar. Sokaklara düşer. Cafer, malı sebebiyle Danacıların Hanife'yle evlenir, onun isteği üzerine zaptiye olur. Artık iyice çıldırmış olan Emine'yi akıl hastanesine götürmek için bindiği Bozkurt gemisinin batması sonucu ölür.

⁷⁵ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 22.

Emine, Gökçeler köyünden dul Mutafların Zeynep'in on çocuğundan biridir. Zayıf olduğu ve iş göremediği için annesi tarafından Milas'ta dükkânı olan Hamutçuoğlu Kocabekir Efendi'nin karısı Pakize Hanım'a evlatlık verilir. Kocabekir Efendi ve Pakize Hanım Emine'ye kötü davranır, ona zor işler yaptırır, onu eve kilitler ve eve geldiklerinde döverler.

On dört yaşına gelen Emine, bir gün dayanamayarak Alyanak Cafer ile kaçır. Fakat Cafer onu yarı yolda bırakmakta bir sakınca görmez. Onu kandırıp Numan Ağa'yla gider

Alyanak Cafer'in peşinden Aydın'a giden Emine aç susuz kalır. Ona kötülük ederler. Cafer'e sığınır fakat Cafer başkalarının geldiğini duyunca onu kovar. Danacıların Hanife, Emine'yi de kullanır ve sermaye haline getirir. Dalgıç Hacı Hasan, Emine'yi görünce ona âşık olur ve onunla evlenir. Dalgıç Hasan sünger avında ölünce Emine çıldırır. Sokaklarda bağırarak dolaşır. Ona kötülük edenler yine olur. Onun peşinde olan erkeklerin kız kardeşleri veya eşleri ondan şikâyetçi olunca zaptiye olan Alyanak Cafer onu akıl hastanesine götürmek için beraber Bozkurt gemisine biner. Gemi batınca ikisi de ölür.

Hacı Hasan, eserde adı geçen dalgıçlardandır. Babasını hiç görmez ve yedi, sekiz yaşlarındayken annesini kaybeder. Hasan, adını bile bilmez. Annesi onu sadece "A oğul!" diye çağırır. Hacı Hasan'ın tarlasında çalıştıkları için adı Hacı Hasan olarak kalır. Selim Kaptan onu yanına alır. Hasan'ın hırsızlık huyu vardır. Fakat o bu huyuna rağmen iyi biridir, merhametli ve cömerttir. Eline geçen parayı içkide tüketir. Hasan'ın diğer bir özelliği ise sesinin güzelliğidir. Onu dinleyenler cennetten bir ses duymuş gibi ferahlarlar.

Emine'yi gören Hacı Hasan ona âşık olur. Herkes Emine'ye kötü nazarla bakarken o, onun insan yüzünü, kirlenmemiş yanını görür. Bir dalış esnasında ölen Hacı Hasan'ı yazar ötelerin çocuğu olarak tanımlar:

"Oysa yeryüzüne melekleri getirebilecek olan şey, yalnız sesi değildi, ondan daha başka bir şey vardı ki, onu Hacı Hasan bile bilmezdi. Hacı Hasan bu yaşadığımız dünyanın değil, gelecek daha güzel bir dünyanın, ötelerin çocuklarındandı."⁷⁶

Etem Reis, dalgıçlardandır. Bekârdır. Kimse onun geçmişiyle ilgili bir şey bilmez. Kırk yıllık bir denizcidir. Vücudu bıçak ve kurşun yaralarıyla doludur. Ama hiç

⁷⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s.119.

kimse cesaret edip ona geçmişini soramaz. Fakat bu sert görünüşünün altında gizli bir hüznün fark edilir.

Başlarda bize bir meçhul olarak verilen Etem Reis'in hikâyesi son kısımlarda biraz netleşir. Megafon Şaban Kaptan ile konuşan Etem Reis ona hayatı bir yalan olarak yaşayışından bahseder. Birini sever, evlenir ama kadın onun yokluğunda onu aldatır. Etem Reis bunun doğru olup olmadığını sorduğunda kadın inkâr etmez ve o adamı sevdiğini söyler. Bunun üzerine kendini kaybeden Etem Reis onun boğazına yapışır ve onu öldürür. Bu olayı Megafon Şaban'a anlattıktan sonra ortadan kaybolur. Bıraktığı notla parasının fukara arkadaşlarına verilmesini vasiyet eder.

Megafon Şaban Kaptan, gür sesiyle ve gür sesine eşlik eden iri cüssesiyle tanınır. Çocukluğundan hatırladığı şey bir dayıyla teyzedir. O, anne ve babasını hatırlamaz. Sonra otuz-kırk yıl kadar denizcilik geçmişine sahip olur. Etem Reis'le konuşup onun derdini öğrenmeye çalışır.

Badi Badi Nuri, yaşadığı bütün olumsuzluklara rağmen içinde mutluluğu barındırabilen bir kahramandır. İnsanların zulmüne, dayaklarına karşın o denizde, gökte, ağaçta kısacası yaradılıştaki neşeyi bulur.

Fiziki olarak kusurlu bir görünüme sahiptir. Kamburdur, bacakları çarpıktır. Dışardakiler ona garip baksa da o asıl onların tavırlarını garipser.

Çil Hasan'ın yanında çalışır fakat ondan görmediği zulüm, duymadığı hakaret kalmaz. Çil Hasan'ın öldürülmesinden sonra da onun eşi ve akrabaları tarafından dövülerek kovulur. Hatta onlardan canını zor kurtarıp girdiği bir kahvede kahve çıraklığı yapar. Sonunda dalgıçlığa başlar ve Ege'nin en iyi dalgıçlarından biri olur.

Nuri karısından uzun süre mektup alamayınca üzülür. Bazen karaya özlem duyar, bazen de oradan adeta kaçmak ister. Nuri, Bozkurt gemisinin batığına dalarken günlerdir mektup alamadığı karısının cesedini görür. Aldatıldığını anlayan Nuri kadına kızamaz aksine ona üzülür. O halde suyun içinde boğulur.

Davut, yirmili yaşlarda yakışıklı, uzun boylu bir dalgıçtır. Güçlü kuvvetlidir. Haşmet Bey'in hizmetinde çalışan Davut, İstanbul'a gidip gelerek Haşmet Bey'e çiftliği hakkında bilgi verir.

Davut, Kokoz Cemal'in Kristal Bar'ında çalışan Vedâ'ya âşık olur hatta ona duygularını açıklar. Fakat o gece Vedâ'nın intihar ettiğini öğrenir. Haşmet Bey'le

süngercilerin yanına gider. Haşmet Bey'in Bozkurt'taki parası bulununcaya kadar onun yanında bulunur.

Veda, Kristal Bar'da çalışan Türk kızlardandır. O dönemde Türk kızlarının bara gitmesi yasak olduğu için kılık değiştirip evine gidip gelir. Yaşadığı hayat artık ona ağır gelir. İçkiyle başlayıp eroine kadar ulaşan alışkanlıklar vücudunu da zihnini de yıpratır.

Davut, Vedâ'ya âşık olur ve ona onu sevdiğini söyler. O gece Vedâ üzerini değiştirmeden sokağa çıkar ve kaldığı pansiyona gider. Sonra konuşmalardan Vedâ'nın kendisini camdan atıp öldüğünü öğreniriz.

Kokoz Cemal, Kristal Bar'ın sahibidir. Burada aslında kadınları pazarlar bunu da güzellik tellallığı olarak tarif eder. Haşmet Beyle konuşmalarından Cemal'in önceleri iyi biri hatta tahsilli olduğunu öğreniriz. Öğrencilere ders vererek geçimini sağlar fakat zor geçinir. Bir gün bir turisti istediği bir eve götürdüğünde turist ona yüklü bir para verir. Bunun üzerine bu işleri yapan bir kadınla anlaşılan Cemal ona turist müşteriler bulur. Sonra da Kristal Bar'ı açarak kendisi bu işi yönetir.

Ulalı Haşmet Bey, ünlü bir tüccardır. Elif'in ve Kerimoğlu'nun hikâyesinin bir kısmını öğrendikten sonra İstanbul'da Kristal Bar'da buluruz kendimizi. İki kişinin konuşmalarına şahit oluruz. Bunlardan biri Ulalı Haşmet Bey'dir. "Göbeği iri, ensesi kalın, muhterem, muhteşem bir adamla karşı karşıya oturuyordu."⁷⁷

Ulalı Haşmet Bey karşısında oturan ve kadın ticareti yapan Cemal'i eleştirir ama onun da geçmişi pek parlak sayılmamaktadır. Köpek pisliklerini çingenelere toplatıp yurtdışına satan Haşmet Bey böylece zengin olmuştur. Ulalı Haşmet'in en büyük derdi ise kadınların iltifatına nail olamamasıdır.

Parası sayesinde Beyoğlu'nun meşhur güzeli Zizi'yle birlikte olan Haşmet Bey onun elinde oyuncağa döner. Köpeğini tuvaletini yapmaya götürmedi diye Zizi ona herkesin içinde hakaret eder ve tokat atar. Bunun üzerine Haşmet Bey ondan ayrılır. Derken para için köpek pisliği toplayıp getiren Hüsmen Ağa'nın kızı Zarife'ye yanaşır. Onu ve annesini ziyarete gider, kıza türlü iltifatlar eder. Kıza yaklaşmaya çalışınca kızın yumruğunu karşılık olarak alır. Aksilikler bununla da bitmez. Kaçmaya çalışan Haşmet Bey'i çoban köpekleri kovalar ve köpeklerden biri üzerine pisler. Adeta köpekler Haşmet Bey'den oç almaktadırlar. Sonunda bir çingene kızına yanaşan Haşmet Bey ona

⁷⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s.38.

evlenme teklif edecek noktaya gelir fakat kız bunu kabul etmez. Haşmet Bey’de Kristal Bar’da parasını kullanarak kadınların iltifatına nail olmaya uğraşır.

Kitabın sonlarına doğru Haşmet Bey’le tekrar karşılaşırız. Haşmet Bey yardımcısına yüklü bir para emanet eder. Adam, Bozkurt gemisine biner ve gemi batar. Bunu duyan Haşmet Bey çılgına döner ve parasının çıkartılması için dalgıçlarla anlaşır. İki dalgıç dalış esnasında hayatını kaybeder ama Haşmet Bey’in parası çıkartılıp verilir. Haşmet Bey ölenlerle hiç ilgilenmez, onun için önemli olan tek şey vardır, o da parasının kurtarılmasıdır.

Kitapta adı geçen Durmuş Ağa, Kerimoğlu’ndan gelen eşyaları Muğla’ya sevk eder. Bunu yaparken de eşyalar fark edilmesin diye türlü kılıklara girer.

Atike Bacı, Elif’in sütannesidir. Elif’in babası pars tarafından yaralanınca annesinin sütü kesilir. Atike Bacı onu kendi çocuklarıyla bir tutar. Kerimoğlu’ndan beşi birliği aldığı için herkes Elif’i suçlarken o, Elif’e sahip çıkar.

Âdem Dayı ve karısı Nefise Kadın da Elif’e sahip çıkanlardandır. Âdem Dayı, değirmencidir. Onu gören Şefik Bey, onun yaratılışına hayret eder. “Kargacık burgacık bacaklarını, beberuhi boyunu, keçisakalını ve sivri külahını” yadırgar. Oysa bu görüntünün altında koca bir yürek çarpar. Âdem Dayı ve Nefise kadının çocukları olmaz. Onlar Elif’i evlerine kabul ederler.

Tiycan çocuğun doğumu yaklaşıncı ablalarıyla konuşur ve Âdem Dayı’nın evine sığınır. Âdem Dayı ve eşi Nefise kadın onu kabul ederler. Tiycan Âdem Dayı’nın ahırında çocuğunu doğurur. Ara sıra Âdem Dayı’yla kasabaya giden Tiycan böylece kasaba hayatına da tanık olur. Hacı Resul’ün topladığı adamlar Elif’i götürmeye çalışırlarken ona engel olan Âdem Dayı’yı da öldürürler. Elif’in çocuğuna Âdem Dayı’nın karısı Nefise kadın bakar.

Afife Hanım, Müftü Eyüp Efendi’nin birinci karısı Huriye Molla’dan olma kızıdır.

“Afife Hanım iki kız kardeşin küçüğüydü. Anası ona Kur’an, ilmihal ve Kısas-ı Enbiya okutmuştu. Bu arada, okuma yazma da öğrenmişti.”⁷⁸

Abdülhak Efendiyle evlenen Afife Hanım ilk gece başta olmak üzere sürekli ondan dayak yer. Elif, Şefik Ulvi Bey’den gelen mektubu ona okutur ve ona mektup

⁷⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 270.

yazdırır. Afife Hanım sonunda Abdülhak Efendi'ye mukabelede bulunarak dayaklarına karşı durur.

Şıpşıpın Ayşe, türlü kötülükler yapar. Ayşe'nin anlatımına baktığımızda, onun bazı yaşantılar neticesinde bu hale geldiğini anlarız:

“Kadının yüreği, sanki birkaç kez çelik suyu görmüş demir parçası gibi sertleşmiş, delinir kırılır yeri kalmamıştı. İşte o kaskatı yüreği varlığını savunmak için kullandığı kalkandı. Ne var ki; o bomboş gülüşü, kimi yol aralık verirdi. Kaşları derin acıda cızz ediyormuş gibi kavuşur, candan kopan “İmdat” çağırışı titreyerek dudaklarına gelirdi. Etrafındaki insan yüzlerine bakınca, yüzünün etleri taş kesilir, yine soğuk kahkahası kof kof takırdardı.”⁷⁹

Abdülhak Efendi, Afife Hanım'ın kocasıdır. “Apak Efendi” diye tanınır. Kısa boyu yüzünden herkes onunla bacaksız diye alay eder. O ise hep iri yarı kadınlarla evlenir. Dışarda duyduklarının hıncını karısından çıkarır ve onu sürekli döver. Elif'in tavrından etkilenen Afife Hanım, bir gün bu dayaklara yeter der ve Abdülhak Efendi'yi güzelce döver.

Dürri Efendi, Şefik Ulvi Bey'in babasıdır. Elindekini arttırma ve sürekli kâr etme derdindedir. Kimsenin etlisine sütlüsüne karışmayan, kendini kanaat ve edep sahibi bir adam olarak gösteren biridir. Oğlu Şefik Ulvi Bey'i de kendisine benzetmek için çabalar. Onun menfaatçi yönünü yazar, alaycı bir dille anlatır. “O kadar ki, cihanı kasıp kavuran bir felaket bile olagelse, tenceresini kapınca, böyle genel bir yangının ateşinde kendi özel fasulyelerini pişirmeye koşardı.”

Pakize Hanım, Emine'yi evlatlık alan kadındır. Şişmanlığıyla ünlenen Pakize Hanım, kumaş dükkânı sahibi Kocabekir Efendi'yle evlidir. Dükkânda kocasının yanında durur ve eğer bir kumaşı onun dediğinden daha az bir paraya satarsa ona demediğini bırakmaz.

Pakize Hanım'ın yemeklerde de seçiciliği söz konusudur. Etli ve sütlü yemekleri sever, her yemekte masasında bol sirkeli ve limonlu kaynamış otlar bulundurur.

O ve kocası, Emine'yi sürekli döverler ve sonunda evden kaçmasına sebep olurlar.

⁷⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 29-250

Rodoslu Stavro ise acımasız tüccarlardan biridir. Batık gemilerin peşindedir. Bozkurt'un batışı anlatılırken ondan bahsedilir. "Onu eşi dostu "leş kargası" anlamına, "koraka tzi psfizmenus" diye anarlardı."⁸⁰

Yazar, Emine'yi anlatırken yöre halkından bir meczubu ayrıntılarıyla anlatır:

"Merkezde bir de "Meczip" diye anılan bir adam vardı. Fersiz gözleri bakışsız denecek kadar boştu. Onları sağa sola yıldıır, yukarıya kaldırır, gökte melekleri görüyormuş gibi gülümserdi. Sonra birdenbire kaşlarını çatar, gözlerini diker, sanki Tanrı'nın ağzından konuşuyormuş gibi; "Ölüm de var!" diye haykırırdı. Bunu işitenler; "Ne doğru söz!" dermişçesine başlarını sallarlardı, birbirine anlamlı anlamlı bakarak onun bir evliya olduğuna hükmederlerdi. İşte bundan dolayı "uğurludur" diye düğün alaylarında ona bayrak taşıırlardı, bol bol sadaka verirlerdi. Böylece şımartılan bu "Meczip" verilen sadakalara, "Ölüm de var!" diye bağırmaktan başka bir karşılıktaki bulunmazdı. Zaten onun ağzından bu üç sözcükten başka bir sözün çıktığı pek duyulmamıştı. Ancak evliyalığını herkesin başına iyice perçinlemek için olacak, Emine'ye durmamacasına çatar, ona ad babalığı ederdi. Son olarak taktığı lakap "Veresiye veren kaltaktı!". Çarşıda, pazarda ona rastlayınca sesini en tiz bir çığlığa çıkararak, "Veresiye veren!" diye bağırır, sonra davudileşen bir sesle, "Kaltak!" diye eklerdi."

Yazar, anılarında da gerçek hayatta tanıdığı bir meczuptan bahseder. O da bu özelliklere sahiptir.

Eserdeki Daha Silik Kahramanlar İse Şunlardır:

Bekçi Tekirambarlı Hurşit (Hacı Resul'ün adamı, Kerimoğlu'nu öldüreceğini iddia eder), Bekçi Arnavut Şaban Ağa (Haşmet Bey için çalışır), Hüsmen Ağa ve Kızı Zarife(Zarife Haşmet Bey'i yumruklar), Zizi (Beyoğlu'nun ünlü güzelidir, Haşmet Bey'in parasını yer ve köpeğini gezdirmeyi için herkesin içinde ona tokat atar), tiyatrocular Rüştü, Hüsnü ve Yedi Benli Semra, Maliye Müfettişi Fazlı Şevket Bey, İç İşleri Müfettişi Muharrem Lutfullah Bey, Numan Ağa (Alyanak Cafer'i yanına alıp çalıştırır, kumaşçı), Tahsin Usta (Çakır Kız'ın babası), Aşçı Durmuş (Dalgıçlık yaparken ağzından kanlar saçarak çıktığı için dalgıçlığı bırakıp aşçılık yapar), Hovarda Remzi ve Karısı Selma, Bozkurt vapurunun güvertesindeki Kalender Mehmet Efendi ve Hacı Halil Efendi, Demirci Hüseyin Usta ve Marangoz Halil Usta, Ateşoğlu (Haşmet Bey'in gemisine kaptanlık eden doksanlık kaptan), Güllüklü Kara Yusuf ve kızı Zeynep, Patpatların Cüce Hasan, Gavur Ali, Müftü Eyüp Efendi, Şefik Ulvi'nin karısı Seniha, Çingene Kızı Cura (Haşmet Bey'in evlilik teklifini kabul etmez, o da ötelerin çocuğudur, Elif onun türküsünü duyar.)

⁸⁰Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s.116-117-189.

2.3.7.1 Lakaplar

Yazarın hemen hemen her eserinde olduğu gibi, bu eserinde de lakaplar önemli bir yer tutar. Kişilerin tanınmasında ve bazen de iç dünyalarının yansımada lakaplar bize yardımcı olur. Eserdeki lakaplar şu şekildedir:

Tablo 2.6 Ötelerin Çocukları'ndaki Lakaplar

LAKAPLAR ve İSİMLER	VERİLDİKLERİ KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ
Tiycan-Öteğillerin Elif- Kara kız	Cesur, güzel, anaç
Kerimoğlu, Deniz Defterdarı	Yiğit, efe, dürüst, paraya önem vermez
Hoşbulduk Kaptan	İnsan canlısı, merhametli
Hacı Hasan	Merhametli, dalgıç
Çakır Raziye	Güzel, Aliş'in sevdiği
Megafon Şaban Kaptan	Gür sesli, dalgıç
Badi Badi Nuri	Kamburca, çarpık ayaklı, merhametli, dalgıç
Hacı Resul	Hilekâr, zalim
Danacıların Hanife	Hilekâr, kötü nişler yapar, acımasız
Şıpsıpın Ayşe	Evine erkekler gider
Ulalı Haşmet Bey	Para düşkünü, tacir
Alyanak Cafer	Umursamaz, bencil, merhametsiz
Leş Kargası Rodoslu Stavro	Acımasız, tacir
Kokoz Cemal	Kristal Bar sahibi, para düşkünü
Yedi Benli Selma	Kadın oyuncu
Hovarda Remzi	Dalgıç
Kalender Mehmet Efendi	Denizci
Demirci Hüseyin Usta	Demirci
Marangoz Halil Usta	Marangoz
Ateşoğlu	Kaptan
Güllüklü Kara Yusuf	Balıkçı
Gavur Ali	Çiftçi
Koca Rıza	Denizci
Çil Hayri	Denizci
Aferin Ali	Denizci
Zimba	Denizci
Kara Yusuf	Denizci
Mutafların Zeynep	Emine'nin annesi
Haputçuoğlu Kocabekir Efendi	Pakize Hanım'ın kocası, acımasız
Dümbelekzedeler	Milas eşrafından tanınanlar

2.3.8 İzleksel Kurgu

2.3.8.1 Deniz

Eserde ana izlek denizdir. O, Ötelerin Çocuklarının birleştiği yerdir. Arıttıcıdır, kusur örtücüdür, kucaklayıcı bir dost, bir yârdır. Onunla yaşamak zordur ama yine de kahramanlar ondan kopamazlar. Sevdaları, kazançları ve ölümleri hep ondadır. Deniz Arşipel adıyla sembolleşir. O Ege denizidir ve sanki bambaşka bir hayattır. Yazarın anılarında da küçük bir çocukken onu gördüğünde duyduğu şaşkınlık ve hayranlık anlatılır.

2.3.8.2 Ötelerin Çocukları

Bu kavram da eserdeki önemli izleklerdendir. Aslında anlatılanlar ötelerin çocuklarının hikâyesidir. Bu dünyada bir düzen vardır. Acımasız ve sevgisizdir. Sürekli kötülük büyür bu düzende. Ama bu düzenin halini ve yaşantısını kabul etmeyen ötelerin çocukları burada barınamazlar. Buranın çürümüş kabulleri onlara yaşama şansı tanımaz. Elif, Kerimoğlu, Aliş, Badi Badi Nuri, Emine, Hacı Hasan hepsi güzelliklere ve iyiliklere ait olan Ötegillerdir aslında.

2.3.8.3 Su kuşu

Su kuşu demirde uyur, duruşuyla bir asalete sahiptir. Kerimoğlu da tıpkı ona benzer. Bir başınadır ve bir demirin üzerinde uyumak zorundadır.

2.3.8.4 Silah

Kerimoğlu'nun maddi olarak değer verdiği yegâne şeydir. Onu yanına almadığı için pusuda ölür.

2.3.8.5 Deniz Defterdarı

Kerimoğlu bazen adıyla anılmaz, herkes ona “Deniz Defterdarı” der. Ama o öyle bir defterdardır ki ondan iyiler korkmazlar, kötüler korkarlar. Çünkü Kerimoğlu, paraya önem vermez, onu ihtiyaç sahiplerine dağıtır.

2.3.8.6 Pars

Yazarın diğer eserlerinde de sıkça geçer. Gücün ve korumanın/korunmanın sembolüdür. Elif'in babası bir pars avcısıdır ve av sırasında yaralanır. Elif, Hacı Resul ona vurmaya yeltendiğinde ve çocuğunu elinden almaya çalıştıklarında adeta bir pars kesilir.

2.3.8.7 *Kaplumbağa*

Eserde uğursuzluğun sembolüdür.

2.3.8.8 *Güzellik Tellahı*

Kokoz Cemal, Kristal Bar’da kadın pazarlar ama yazar eserin hiçbir yerinde bu ifadeyi kullanmaz ama anlattıklarıyla bunu okuyucuya sezdirir. Bu iş için güzellik tellallığı kavramını kullanır. Hatta Cemal kendisinin yaptığı işle bir Eros, Kupidon veya bir Amor rolünü üstlendiğini söyler.

2.3.8.9 *Şafak*

Eserde deniz nasıl saflığın sembolüyse şafak da saflığı ve yeniliği ifade eder. Haşmet ve Kokoz Cemal, Kristal Bar’dayken gün ışıır ve içerdeki ışıklar “ölü gözleri” gibi sönük kalırlar.

2.3.8.10 *Köpek*

Kitapta üzerinde durulan bir unsur da köpektir. Yazar onu anlatırken alaycı bir dil kullanır. Çünkü köpeklerle Haşmet Bey yakından ilgilidir. Haşmet Bey köpek dışkısından zengin olur ama kadınların peşinden koşarken de hep köpeklerin azizliğine uğrar. Kimi onu kovalar kimi onun üzerine işer.

2.3.8.11 *Martı*

Hoşbulduk Selim Kaptan’ın dostu martı da önemlidir. Yalnızlığında ona yoldaş olur. Martı, yavrularını korumak için kendini feda eder. Selim Kaptan da onun yavrularına sahip çıkar ve onlara uçmayı öğretmeye çalışırken uçurumdan düşüp ölür.

2.3.8.12 *Mezar Taşları*

Yazar, Çatakkaya köyünün halini anlatırken köyün ayağındaki mezarlığa da dikkat çeker. Mezar taşları ölümün saldırısıdır. Geleneklerin, kabullerin, eskinin somutlaştırılmış halidir denilebilir. Onun için korkutucudur.

2.3.8.13 *Annenin ölümüne şahit olma*

Eserde çarpıcı bir şekilde tasvir edilen iki sahne vardır: Elif’in ve Hacı Hasan’ın annelerinin ölümüne şahit olmaları. İkisi de çocuk yaşlarında bu olaya şahit olurlar. İkisinin de tek sığınakları doğa olur. Teselliği insanlardan değil de kelebeklerden, rüzgârdan, uzayıp giden patikadan umarlar. Yaradılış bu iki yavrusuna sahip çıkar ve onları bir ana gibi bağrına basıp avutur.

2.3.8.14 Fok ve Ahtapot

Hayvanların anlatıldığı yerlerden fok ve ahtapot ile ilgili bölümler ilgi çekicidir. Fok anneliği ve merhameti kendinde barındırırken ahtapot acımasızdır. Elif, ahtapotun gözlerinde Hacı Resul'ün bakışını fark eder. Foku ahtapotun elinden kurtarmak için çabalar. Belki de bu sahne okuyucuyu kitabın sonundaki yaşananlara hazırlar. Foku ve yavrularını ahtapotun elinden kurtarmaya çalışan Elif, anne olduğunda çocuğunu Hacı Resul'ün elinden kurtarmaya çalışırken can verecektir.

2.3.8.15 Annelik

Üzerinde durulan önemli izleklerden biridir. Bu, yaradılışın doğasıdır. O bir doğurucudur ve kadına yüklediği bu vasıf zamanı geldiğinde kendini gösterir. Elif, hayvanlara bir anne şefkatiyle yaklaşır. Denizde kadınlığını duyumsadığı günden sonra bu duygu içinde gittikçe büyür. Şefik Ulvi Bey'i tanıdığı anda ondan bir çocuk doğurmaya karar verir. Bundan da utanmaz. Çocuğunu öldürmeyi asla kabul etmez. Bir doğum sahnesiyle başlayan eser, annenin çocuğunu korumak için çırpınması ve öldürülmesiyle biter.

2.3.8.16 Yaradılış

Sıkça kullanılan izleklerdendir. Hayatın doğallığı ve saflığı, devamı bu yasa içerisinde anlatılır. Yaradılışın en önemli mekânı da kadındır. Onun için Halikarnas Balıkcısı'nın kahramanları kadına yüce bir nazarla bakarlar. Hatta onu bazen bir ilahe şeklinde anlatırlar. Belki de bunun içindir ki deniz de bir kadın gibi, anlatılır. O da içinde sürekli bir yaradılışa gebedir.

2.3.8.17 Evlilik

Genç kızlar, evlilik hayalleri kurarlar. Çevrelerindeki evlilikler çok özenilecek tarzda olmasa da onlar her şeye razıdırlar. Hatta Afife Hanım, Elif'in tavrını görünceye kadar kocası Apak Efendi'nin dayaklarına ses çıkarmaz.

2.3.9 İçerik İncelemesi

Eserde toplumsal meseleler geniş yer tutar. Yazar, hayatın gerçeklerine dikkat çekerek aynı zamanda okuyucuyu düşündürmeyi ve sorgulatmayı amaçlar. Başlıca toplumsal meseleler şunlardır:

2.3.9.1 Yoksulluk

Yoksulluk, hayatın acı bir yüzüdür. Onun izleri en çok çocukların üzerinde görülür.

“Her çocuğun gönlü zaman zaman şanslı bir yaşama, büyük tehlikelere, zorluklara meydan okuma isteğiyle yanar. Ama o okulsuz kurak ve çorak köyler ortamında bu istekler bir ideale, bir yaratıcılığa bağlanıp şahlanamaz. Yaş ilerledikçe bu özelemler birçoklarında söner gider, baba ve ataları onların da ataları neylemişlerse, onun boyunduruğuna boyun eğlerler.”⁸¹

Köyde yoksulluk ortak derttir. Köyün hali zaten perişandır. Bir taraftan defterdarlar diğer taraftan da ağalar köylülerin ilğini emer. Herkes Hacı Resul’ün pisliğini bilir ama ona muhtaç oldukları için bir şey demezler.

“Pis ve pasaklı denker, sepetler, şilteler, yorganlar, battaniyelerle birlikte fıkarcılığa ait ne kadar zorluk ve sıkıntı varsa hep o daracak yere tıkmıştı. Sözelimi yüznumaranın kapısının kulpu, kapının kilidiyle ilgisini kesmiş olduğu için, devridaime uğramış gibi habire dönüyor, fakat kapı bir türlü açılmıyordu. İçerdekiler mahpus kaldıkça, dışarda tabur olarak bekleyen çoluk çocuk kalabalığı, talimde yerlerinde sayıyormuş gibi tepine tepine, donlarına da, yerlere de yazık ediyorlardı.”

Yoksulluğun çok bariz izlendiği bu sahne de Bozkurt vapurunun içinde görülür.

2.3.9.2 Halkın Sömürülmesi/ Terk Edilmişliği/ Haksızlık

Kerimoğlu kendi kendine konuşurken halkın sömürülmesinden şikâyet eder. Savranköy muhtarı imsağın sevak olduğunu söyler ama okul yapması için verilen paralarla okul yapmaz.

Köylere gelen müfettişler tıka basa yerler. Onlar geleceği için pek çok hazırlık yapılır. Köylü kendi bu kadar yiyeceği bir arada normalde göremezken müfettişler için elindekini avucundakini harcar. Onları memnun etmek için herkes uğraşır. Fakat bazen bu kadar ihtimam müfettişlerin memnuniyeti için yeterli olmaz.

“Fazlı Şevket Bey, gümbürdemekte olan karnının böğürtülerini mazur göstermek için: “Efendim, ne zaman taşraya çıksam midem bozulur. O yağları halkımızın nasıl yediğine şaşarım doğrusu!

⁸¹ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 11-158-169

Bundan sonra teftiŖe çıkarken beraberimde bir teneke de Halep yağı taşımak zorunda kalacağım galiba...”⁸²

Hacı Resul, halkı kendi keyfine göre kullanır. Sürekli bir hile peşindedir. Kydekiler onun bu halinin farkındadırlar ama ondan korktukları için bir Ŗey diyemezler.

“Hacı Resul”n evlerine uğradığı geceden sonra, üç ablası da Elif’e; “Ah, ne yapalım, ne edelim köyümüzün ağası. Toprağımızda bet bereket bırakmayan uğursuz yıllarda imdadımıza yetişiyor. Hkmetin işine kim akıl erdirir? Biz hkmetle debeleşebilir miyiz? Bizi hkmete karşı koruyor. Babamız gibi adam” dediler.”

Köylülerin halini sormayan yetkililer ancak para toplanacağı zaman onların yanına gelirler.

“Köylüler, uzaktan gürültüyü işitip de allı yeşilli bayraklarla donanmış kafilenin yaklaşmakta olduğunu görünce, kendilerinden gene para alınacağını, ya da bir angaryaya koşulacaklarını çarçabuk anladılar. Çünkü ancak bu iki konu için, onlara başvurulurdu. Dağa kaçmak istemeyen Tiycan’a kafileye ne diyeceğini tembih ederek, hep birlikte sıvıştılar.”

şefik Ulvi Bey köylülere kitaplardan öğrendiği tarım yöntemlerini öğretmeye çalışır. Onların kendisini dinlemediğini görünce onları odun kafalı cahiller olarak tanımlar.

şefik Ulvi’nin kafasında cahil, her söyleneni yapan kaba bir köy kadını tasviri vardır. Fakat Elif’i görünce bunun böyle olmadığının farkına varır.

“Saman altından yürütülen suyu anlamakta pek gözü açık davranan köylüler, kendilerinin şefik Ulvi Bey tarafından gövdeleri büyümüş birer ocuk, uysal birer hdk sayıldıklarını, böyle sayılmalarının da kendilerine karşı yapılmış büyük bir ltuf sanıldığını akmışlardı. Önceleri sakar birer eşek sayılırken, şimdi birer uysal eşek sayılmadaki şekerli ve pamuklu hareketi, tokat yemişesine duymuşlar ve kylseverliğin bu ilk turfanda temsilcisine bir türlü ısınamamışlardı.”

Köylüler aslında her Ŗeyin farkındadırlar. şefik Ulvi’nin onlar hakkındaki düşüncelerini bilirler.

2.3.9.3 Kusurlara Bakıp İnsanlara Lakap Verme

Köyde neredeyse herkesin bir lakabı vardır ve bu lakapların oluşturulmasında da noksanlar n plandadır.

“Köyünde elif adıyla anılmazdı. Zaten orada herkes adıyla değil, lakabıyla ağrılırdı. Lakaplar takılırken de, adamın mutlaka bir noksanlığı anılırdı. Örneğin, Ahmet adlı adamın biri ya il, ya

⁸² Halikarnas Balıkcısı, **telerin çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 107-125-248-249-289-290

topal, ya kör, ya çipil, ya kambur, ya badi badi ya da sırık Ahmet olurdu. Elif'te göze batan bir aksaklık bulamayınca onun başlıca özelliğini yani atkuyruğu gibi kalın telli saçları, zindanlar gibi kapkara iri gözlerindendolayı ona, “Karakız” ya da “Karabiber” derlerdi. Öte yandan şiddetli diriliğinin verdiği çeviklik dolayısıyla da “Yedi Canlı” ya da “Kedi Canlı”dan “Tiycan” diye bir ad uydurmuşlardı.”⁸³

Köydeki bu durum insanların birbirini değerlendirirken eksiklikler üzerinde durduklarının göstergesidir. İyiyi değil de olumsuzunu görürler.

2.3.9.4 Eğlence Anlayışı

Kristal Bar'dakiler “Paris, Paris!” diye hayaller kurarlar ve dümbeleklerin eşliğinde bacakları gövdeleri birbirine dolanıp durur. Onlar için bu eğlence hayatın ta kendisidir.

2.3.9.5 Kadınların Duyarsızlığı

Kadınlar toplumda ikinci plana atılmış bireylerdir. Bunda erkeklerin payı büyüktür ama kadınların tavırları da bu durumda etkilidir.

“Erkeklerin kof kof takırdayan kahkahalarının gürültüsüne kadınlar da katılıyor (erkekler görmesinler diye, bir tek gözleri dışında yüzlerini büsbütün örterek) “Şu Alyanak Efendi Ağa, ne de alaycı adamdır!” ya da “ Celep Mahmut, taşı amma da güzel gediğine yerleştirir!” diye onlara takılarak cıyak cıyak gülüyorlardı.”

“Emine’yse yavaş yavaş “Sap sokağa!” diye sokak sokak dolaşıyordu. İsteddiği kadar dolaşabilirdi, kimsenin umurunda değildi. Fakat ona birçok erkek sataşıyordu. Bu erkeklerin karıları, kız kardeşleri vardı. Bunlar elbirliği ederek kaymakama başvurdular. Eninde sonunda Emine’nin tımarhaneye gönderilmesine karar verildi.

Kadınlar Emine’ye üzülp ona sahip çıkacakları yerde onu suçlarlar. Emine’ye kötülük eden erkekler onların nazarında suçsuzdur, tek suçlu erkeklerini baştan çıkaran Emine’dir.

2.3.9.6 Kaba Kuvvet

Zizi’den tokat yiyen Haşmet Bey, köylü kızı gördüğünde birden sevinir. Çünkü onu dövebileceğini düşünür.

⁸³ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 38-120-167

2.3.9.7 Yoksul Anadolu

Yazar Anadolu'nun terk edilmiş halini “ Sanki bir insanın söylediği türkü değil, yüzyıllar boyunca kötü idare ve zulüm görmüş olan yoksul, aç, çıplak Anadolu'nun sesiymiş.”⁸⁴ ifadeleriyle tanımlar.

2.3.9.8 Kadın-Erkek Eşitsizliği

Elif, erkekler gibi istediği işi yapamamaktan ve istediği yere gidememekten şikâyet eder. Çünkü kadınların böyle bir hakkı yoktur.

Emine, Alyanak Cafer'e ailesini anlatırken oralardan geçerken babasının eşeğe bindiğini annesinin ve kendisinin ise onun arkasında yürüdüklerini söyler.

Kadınların içinde bulundukları bir tavır da kaçgöçtür. Fakat Elif böyle yapmaz.

Elif, ablalarının karşısında kendini müdafaa ederken kadına bakışı kısaca özetler:

“Yahu, ha yüzümüzün akıyla yaşamış, ha yaşamamışız kimin umurunda? Hangi erkek Zehra'nın ya da herhangi birimizin yüz akıyla kalmasını diledi ki? Ellerinden geleydi körpelğimizde, her birimizi dağa kaldırır, göbek attırır, kadehlerine rakı kattırırlardı...”

2.3.9.9 Evlilik Hayatı-Dayak:

Köyde genç kızlar evliliğin hayalini kurarlar. Aslında çevrelerindeki evlilikler hiç de özenilecek tarzda değildir ama onlar için çocuksuz yaşamak bu cehennemden daha beterdir. Afife Hanım da böyle düşünür. Apak Efendi'yle evlenmenin ne kadar büyük bir hata olduğunu bilir ama evde kalma hatasını bundan daha büyük görür.

Pakize Hanım'la Kocabekir Efendi, Emine'yi sürekli döverler. Artık kız bu dayakların altında sersemler. On dört yaşına gelinceye kadar kaçıp gitmek aklına gelmez.

Çakır Kız, Aliş'in felçli haline çok üzülür ama evde Aliş'in olması ve ona bağımlı hali onu bir taraftan da memnun eder:

“Şimdiyse Çakır Kız'da “Kocam” dediği zaman, sanki tam ve kesin bir güvenle, “benim çorabım, terliğim, bardağım ya da saç tarağım” diyormuş gibi bir sahip olma iddiası vardı. Çünkü Aliş evde sırt üstü yattıkça, Çakır Kız'ın bu hale üzülmeye rağmen, evinde yumurtaları üzerine kuluçka yatan, kendi kanadı altında barındırdığı civcivlere kimsenin yaklaşamayacağını bilen bir tavuğun memnurluğu vardı. Zaten her sözden çok, evlilik hayatını mutlu kılan söz “Benim” sözü değil

⁸⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 75-283

miydi? Nitekim Çakır Kız'ın nasihatlerini dinleyen kadınların akıllarında, kendi kocalarının da böyle bir kazaya uğramaları olasılığı geçerken, “Sakın ha!” dermişçesine tüyleri ürperir de irkilirken Aliş'in karısının sözlerindeki güven havasını hissederlerdi”⁸⁵

Yazar, Afife Hanım'ın kızına evlilikle ilgili ettiği öğütleri alaycı bir dille anlatır:

“Düğün gecesi, Afife Hanım'ın anası Huriye Molla, ona evlilik üzerine son öğütlerini verirken, çeyizi arasına konulan dört tane harup sopasının da görevlerini bir bir anlatmıştı. Bunlar, sokak kapısının ardına takılacaktı. Kocasının, eve karısını adamakıllı pataklamak arzusuyla geldiği takdirde, sopa aramakla zaman yitirmemesi gerekti. Çünkü karısını dilediği zaman dövme, kocaların bellibaşlı haklarından biriydi. Hatta dört kariya günde dört öğün dayak gerektiğini söylerlerdi. Eğer herif sopaları bulursa, ne âlâ, kocasının hakkı kariya geçmemiş olacaktı. İmanın dört direği olduğu gibi, evliliğin dirliği ve düzenliği de, işte bu sopaların üzerine kurulmuş bulunuyordu.”

Yazarın bu ifadeleri okuyucuyu gülümsetse de evlilikte kadının çektiği sıkıntıları göstermesi bakımından düşündürücüdür. Kadının çeyizine konulan sopa ona kaderi olarak sunulur. Bu kaderi değiştirmek ise çoğu kez aklına gelmez veya o gücü kendinde görmez. Ancak eserdeki Elif gibi kadınlar bunu başarabilirler.

2.3.9.10 İşçilerin Ezilmesi:

Hacı Hasan bir kış denizden uzak kaldıktan sonra tekrar dalgıçlığa döner. Uzun bir süre dalmayan dalgıcın yavaş yavaş dalması gerekirken patronu bunu kabul etmez ve Hacı Hasan'ın ölümüne sebep olur.

2.3.9.11 Denizcilik/Denizcilerin Çilesi

Süngercilerin işi çok meşakkatlidir. Bir taraftan dönülüp dönülmeyeceği bilinmeden evden çıkılıp gidilir, bir taraftan denizci denizde vurgun yeme tehlikesiyle kuşatılır. Her seferinde pek çok denizci hayatını kaybeder.

Denizde bir başlarına kalan denizciler çoğu kez farklı bir yüz görmenin hasretini çekerler. Aylarca eşlerinden ve çocuklarından uzak kalırlar. Bu hallerden kurtulmak için vurdumduymaz haller takınırlar, gülüp söyleşirler.

2.3.9.12 Dalkavukluk

İnsanlar çıkarları olduğu yerlerde dalkavukluk ederler. Haşmet Bey'i karşılayanlar onun nasıl biri olduğunu bilirler ama çıkarları gereği susarlar hatta ona methiyeler düzerler.

⁸⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 166-271

İmam Efendi kaymakamın hoşuna gitmek için türlü hallere bürünür:

“Onun bu halini gören İmam Hüseyin Efendi de “Bayram namazı yıldan yıla kılındığı için, cemaat nasıl kılınacağını unuttur. Biz de namazdan önce onlara tıpkı zatiâîlileriniz gibi, iki salla bir bağla, iki salla bir yat, diye kısaca namazı öğretiriz.” diyerek, kaymakamın hoşuna gidecek sözler etmek fırsatını hiç kaçırmazdı.”⁸⁶

Köyde en pis işleri yapanlar, en kötü huylara sahip olanlar erdem ve namus söylemlerinin ardına gizlenirler:

“Erdemin, gururun, namus ve onurun ne olduğunu kim bilmez? Yalnız onur ve namusun ta kendisi karşısına çıkıverince, köyün ve ilçenin bütün dişlek avcıları, “Aman a dostlar, buralarda kanadının tüyleri görülmedik renklerle bezenmiş garip bir kuş peydahlandı!” diye, hemen silaha sarılıyorlardı. Hacı Resul bunların başında idi. Danacıların Hanife de, “Tiycan bir piç doğurmuş. Artık köyde ar, namus kalmadı. Onun kafasını ezmeli!” diye ortalıkta dilli düdük kesilmişti. Dedikodu gümbürtüsü tehlikeli bir durum almak üzereyken, birdenbire kesiliverdi. Çünkü Şefik Ulvi Bey’in kazaya kaymakam olduğu duyulmuştu. Şüphesiz dedikoducular, rüzgârın esişine göre davranan insanlardı.”

Kötü niyetli insanlar kendi çıkarları doğrultusunda birer dürüstlük abidesi kesilirler. Hatta kendilerinin neden oldukları kötülükleri yok sayıp zavallı ve çaresiz insanlara saldırırlar.

2.3.9.13 Batıl İnançlar

Köylüler mezarlığı uğursuz sayarlar ve geceleri oradan geçenleri hortlakların yakalayıp mezarın içine sokacağına inanırlar.

2.3.9.14 Haksızlık

Haksızlık dünya üzerinde hiç yok olmadan artar durur. Bu haksızlık bir zavallıya yapıldığında kimse farkında olmaz ama makam sahibi birine yapıldığında kıyametler kopar.

“Savaş, Bosnasaray’da ölüleri uzananların katledilmiş olmaları sebep gösteriliyordu. Oysa savaşa, onların öldürülmesinden çok, Tiycan’la Âdem Dayı’nın, Kerimoğlu’yla Hoşbulduk Selim Dede’nin, Emine’yle Vedâ’nın ölümleri neden olmuştu. Çünkü zorluklar, haksızlıklar yüzyıllarca birbirinin üzerine yığılalmış, çözümlenmeyi bekliyordu. Dağ başındaki iki ölüden çok, Bosnasaray’daki iki ölü’nün savaşa sebep olduğu sanısı, bir olayın kendisine değil, daha çok olayın dekoruna önem verilmesinden ileri geliyordu. Oysa bir insana yapılan bir haksızlık, o insanın

⁸⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 248-289

unvanına ya da haksızlığın ipek perdeli bir salonda mı, yoksa bir köy ahırında mı yapıldığına göre hiç önem değıştirmez. İşte, bu nokta göz önünde tutulmuyordu”⁸⁷

Yazar, bütün savaşların kaynağını insana yapılan haksızlık olarak görür. Bu haksızlık en alt kademededen başlar ve kimi zaman en üst kademedede sonuçlanır. Birinci Dünya Savaşı bunun en bariz örneğidir.

2.3.10 Biyografik-Otobiografik Özellikler

Halikarnas Balıkçısı yazdığı yazıdan ötürü tutuklanır. İstiklal mahkemesince sürgüne mahkûm edilir. Bodrum’a doğru yola koyulur. Yol boyunca gördükleri, İstanbul-İzmir-Aydın-Muğla-Milas-Bodrum istikametinde yaşadıkları, tanıdığı insanlar adeta **Ötelerin Çocukları**’nın malzemesini oluşturur.

Eserdeki denizciler Halikarnas Balıkçısı’nın Bodrum’da tanıdığı balıkçılar ve süngercilerden izler taşır.

Ötelerin Çocukları’nda anlatılan mekânlarla, yazarın gördüğü, yaşadığı mekânların aynı olduğu görölmektedir:

2.3.10.1 Kriyo Burnu

Kriyo Burnu, Anadolu’nun güney batısından denize uzanan dağ zinciridir. Eserde bu burnun tasviri yapılır. Bir kadın olarak tasavvur edilen dağların yamaçlarında Knidos şehri yükselir. Halikarnas Balıkçısı, anılarında da bu yerden bahseder. Buraya kayıkla gitmek tehlikeli olduğu için kimse buna cesaret edemez. Fakat Halikarnas Balıkçısı, Bodrum’a gelişinin beşinci günü Knidos gezisine çıkar.

2.3.10.2 Mersincik Adası

Kerimoğlu yalnız bir insandır. Gönünde insanlara karşı hep bir şüphe taşır, onlara güvenmez. Arkadaşlarından ayrıldıktan sonra Mersincik’e gider. Burada içindeki özlemle kayığını yüzdürür. Halikarnas Balıkçısı da Bodrum’a gelişinin beşinci günü Mersincik adasına gider. Orada gördüğü ebabil kuşlarının büyüklüğü onu şaşırtır.

2.3.10.3 Çardak Kahveleri

Çardak kahveleri hem anılarda hem de romanda karşımıza çıkar. Bu kahveler kumsal üzerinde yer alır. Müşteriler burada kahvelerini içlerken denizin sesini dinlerler. Yazar, bu kahvelerden bahsederken insanların tembelliğine de dikkat çeker. Burada oturanlar da kara insanlarını temsil ederler. Genellikle denizin

⁸⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s.301.

olumsuzluklarından bahseden bu insanlar yine de onun manzarasıyla ruhlarını dinlendirmekten kendilerini alamazlar.

2.3.10.4 Bardakçı

Halikarnas Balıkcısı anılarında Bardakçı'nın önemli bir yer olduğunu söyler. İlk çağdan modern edebiyata kadar mitlerde yer aldığına değinir ve onun bu kıymetinden kimsenin haberi olmamasına hayıflanır. **Ötelerin Çocukları**'nda ise burada marul satan bir çocuğun ayağını akrep sokar ve oradakiler çocuğu kurtaramazlar.

2.3.10.5 Gölbel

Cevat Şakir, Gölbel'e geldiklerinde hayal kırıklığına uğrar. Burası bu kadar güzel manzaranın ortasına fırlatılmış bir cehennemi andırır. Manzarasıyla buradan geçenlerin umutlarını kırar. Hatta onlara “Bütün umutlarınızı bırakın.” Diye haykırır.

Ötelerin Çocukları'nda da burası aynı ifadelerle anlatılır:

“Şose yolu üzerinden taban teperek Gölbel'e dalınca, dört taraflarına korku ve hayretle açılan gözlerle bakmaya koyuldular. “Dünya” denilen toprak küresinin yüzünde insancıl ve yaban yerler vardır. Ama buranın korkunç yabancılığı yeryüzüne ait değildi. Cafer'le Emine bilmiyorlardı ki yirmi-otuz kilometrelik bir saha kaplayan Gölbel, dünyanın yanından geçerken, onun çekiciliğine kapılarak Anadolu'nun o noktasına düşmüş olan bir göktaşydı. Dev kayalar korkunç bir kargaşalık halinde birbirinin üzerine yığılakomuştı. Bir devler kaosuuydu bu, her taraf mağaralar, inler, tüneller, labirentleri delik deşikti. O Gölbel'in yirmi kilometresinin, yıllarca sonra şoförleri çıldırtacak olan üç yüz altmış dik virajı ve dönemeci var.”⁸⁸

Hem anılarda hem de romanda buranın vahşi yapısı ve insan üzerinde bıraktığı etki ayrıntılı bir şekilde anlatılır.

2.3.10.6 Küdür Burnu

Küdür Burnu Halikarnas Balıkcısı'nın sevdiği yerlerdendir. Burası adeta Gölbel'in karıştıdır. Arşipel'e tohumlar saçan cömert bir devi andırır. **Ötelerin Çocukları**'nda burası “güneşin denize âşık olduğu yer” olarak tasvir edilir.

⁸⁸ Halikarnas Balıkcısı, *Ötelerin Çocukları*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2010, S. 110.

Mekânların yanında kişiler de anılardakilerle ortak özellikler gösterir. Romandaki ve anılardaki kişileri mukayese ettiğimizde şu ortaklıklar karşımıza çıkmaktadır:

2.3.10.7 Hoşbulduk Kaptan

Hoşbulduk Kaptan hem yazarın kendinin hem de anılarında Hovarda Kaptan diye belirttiği kaptanın özelliklerini bünyesinde toplar. O da yazar gibi selamıyla tanınır, hayata, yaratılanlara karşı sevgi doludur.

Ötelerin Çocukları’nda geçen kahraman Selim Kaptan’dır. Kayıғыyla kıyıya yanaşırken bir taraftan da oradakilerin selamına cevap verir. O kadar çok “Hoşbulduk” der ki artık adı “Hoşbulduk Kaptan” olarak kalır. Halikarnas Balıkçısı anılarında da bu özellikleriyle tanınan bir kaptandan bahseder. O da merhabasıyla tanınır. Hatta bir keresinde herkesi selamlayayım derken teknenin hâkimiyetini kaybeder. Yelkeni kopar ve Tepecik Camiinin minaresine takılır.

Ötelerin Çocukları’ndaki Selim Kaptan’la yazarın en belirgin ortak özelliği yöre halkı tarafından çok sevimlileridir. Hatta yazar hem anılarında hem de romanda aynı ifadeyi kullanır:

“Selim Reis büyüyünce, yalnız hayvanları değil, çocukları da çok sever olmuştu. Çocuklar bunu anlıyorlar mıydı? Onlar da ona bayılırlardı. O kadar ki, olur olmaz saatlerde- örneğin gece sabaha karşı tatlı uyku yahut iştahlı yemek ortasında- sokak kapısı çalınır, bir kadın yahut erkek sesi;

“Seni bu saatte rahatsız ediyoruz Selim Ağa. Ne yapalım, bizim küçük Mahmut hasta. Selim Amca içirmeyince, ilacımı içmem de içmem diye tutturdu. Çok sıkıldık, ama ne kadar zahmetse eve kadar geliver” diye yalvarırdı.”⁸⁹

Halikarnas Balıkçısı çocukları çok sever. Onların dünyalarına dâhil olur ve kendini sevdirebilir. Çocuklarına söz geçiremeyen aileler ondan yardım isterler.

“Zaten iki-üç yıl içinde Bodrum ve çevresindeki köylerin orta malı olmuşum. Ne ekilecek, ne dikilecek ve bu işlerin nasıl yapılacağını kararlaştırmak bana düşüyordu. Öyle ki, doğan çocukların adları tarafımdan veriliyordu. Birisinin altıncı mı, yedinci mi çocuğunun adını “Yeter” koymuştum. Hatta sabahın üçünde dördünde kapı çalınır, “Rahatsız ediyoruz ama Mahmut hasta, ilacını almıyor, illa da Cevat Amca gelsin versin diyor. Çaresiz kaldık, gelin!” diyorlardı. Bu bir ananın sesiydi. Kalkıp giyiniyor, çaresiz gidiyordum.”⁹⁰

⁸⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8.Baskı, Ankara 2010, s. 61.

⁹⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Mavi Sürgün**, Bilgi yayınevi, 18. Baskı, Ankara 2011, s. 217.

Bütün bu örneklere baktığımızda Halikarnas Balıkcısı'nın kişilerinde kendisinden mutlaka bir iz olduğunu görürüz. Bazen kendisine ait bir özelliği kişileri üzerinde anlatırken bazen çevresindeki kişilerin özelliklerini onlara yansıtır.

2.3.10.8 Meczup

Halikarnas Balıkcısı, Bodrum'da gördüğü bir meczuba **Ötelerin Çocukları**'nda yer verir. Anılarında değindiği bu kişinin kullandığı ifadeyi olduğu gibi romanına da alır. Emine'nin düştüğü durumun vahimliği bu tabloyla somutlaştırılır.

2.3.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme

Ötelerin Çocukları merkezde Elif'in ve genelde tüm insanlığın yaşadığı sıkıntıları anlatan bir romandır. Aslında o insanlığın her türlü halini anlatır. Ne yazık ki bu tablo gerçeği yansıtır ve gerçekte olduğu gibi olumsuzluklar olumlu tarafları örter. Ama yazar yine de umutsuzluğa kapılmaz, Elif'in doğan bebeğiyle geleceğe dair umutlarını somutlaştırır.

Roman, kişilerin anlatımlarından oluşur. Her bölümde farklı bir kişi anlatılır ve daha sonra yazar, bu kişilerin kaderlerini bir yerde birleştirir. Örneğin Ulalı Haşmet Bey İstanbul'da Kristal Bar'da karşımıza çıkarken batan Bozkurt gemisindeki parasını kurtarmak için Bodrum'a gelir.

Olayların anlatımında birden çok mekân tercih edilir. Bodrum, İstanbul, güney illeri bunlardan sadece birkaçıdır.

Eserin hangi zamanda geçtiğini son kısımda öğreniriz. Zaman, Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı yıllardır. İnsanlar kendi içlerindeki savaşın farkına varmazlar, hepsi dışardaki savaşa dikkat kesilirler. Hatta bu yüzden Elif'in ölüsü günlerce yerde kalır. Tahkikatın yapılması beklenir.

Kişilerde ve mekânda yazarın hayatından izler karşımıza çıkar.

Bazı kahramanlar diğer romanlarda da ismen veya aynı özellikleriyle geçer. Parasını bulan Haşmet Bey'in ilerde yaşadıklarına Bulamaç romanında şahit oluruz. Romanlar birbirleriyle bağlantılı durumlar gösterirler.

Akıcı ve sade bir dil kullanan yazar, eserin çeşitli yerlerinde kendini hissettirir. Onun derdi iyi ve güzeli göstermektir. Bunun için de içten bir anlatım sergiler. Eserde geriye dönüşler karşımıza çıkar. Doğum sahnesiyle başlayan eser önceki yaşantıların anlatılmasıyla devam eder, çocuğun doğumu ve Elif'in öldürülmesiyle biter.

2.3.12 Eserde Geçen Denizcilikle İlgili Terimler

Babafingo:Yelkenli gemilerde direklerin ve gabyanın üstünde bulunan en yüksek bölüm.

Camadan: Dört köşe yelkenlerin yüzeyini küçültme işi.

Deniz aynası: Denizin dibini açık ve seçik görebilmek için özel olarak yapılmış cam, alet

Heyamola: Gemicilerin ya da işçilerin birlikte bir şey çekerken "haydi çek, gayret" anlamında bir ağızdan yüksek sesle ve makamla söyledikleri söz.

Karina: Gemi omurgası. Gemi teknesinin su içinde kalan bölümü.

Küpeşte: Gemilerde güverte hizasında ıskarmoz başlarına tutturulan dikmelerin dış yüzlerine kaplanan kaplamaların oluşturduğu siperler, borda kaplamalarının en üstü, güverteden yukarı kalan bölümler, parapet.

Laçka skuta: Yelkenin uç kısmında bulunan "skuta" adındaki ipi salıvermek.

Marpuç: Hortum biçimindeki uzun ve bükülgen boru.

Mitralyöz: Makineli tüfek.

Orsa alabanda: Gemiye birdenbire rüzgârın üstüne çevirme.

Pruva: Geminin ön tarafı, baş bölümü.

Rampa: Bir geminin, bir başka gemiye, dubaya, iskeleye ya da sala degecek biçimde yanaşması.

Salmastra: Halat tellerinden saç gibi örülmüş olan ip.

Seren: Yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan gönder.

Tirandil: Yelken ve kürekle yürütülen ve genellikle Bodrum'a özgü dayanıklı ve zarif tekne türü.

Yeke: Kayıkta dümeni kullanmak için dümenin baş tarafına takılan kol.

Eserde denizcilikle ilgili terimler fazla değildir. Kullanılan terimler geminin bölümleri ile ilgilidir. Özellikle Aliş'in ve dalgıçların anlatıldığı yerlerde bu terimlere yer verilir.

2.4 ULUÇ REİS

2.4.1 Romanın Kimliği

Uluç Reis, Halikarnas Balıkcısı'nın üçüncü romanıdır. Roman ilk olarak 1962 yılında Remzi Kitabevi tarafından yayımlanır. Romanda Osmanlı denizcilerinden Kılıç Ali'nin (Uluç Ali) hayatı anlatılır. Halikarnas Balıkcısı Uluç Ali'nin hayatını anlatırken Türk denizcilik tarihine de ışık tutar.

Uluç Reis'in on altıncı basımı Mart 2012'de Bilgi Yayınevi tarafından yapılır.

2.4.2 İsimden İçeriğe

Halikarnas Balıkcısı, Azra Erhat'a yazdığı mektuplarda **Uluç Reis** romanından bahseder. Türünün en iyilerinden olduğunu söylediği romanın adını "Yol Ver Deniz Uluç Ali Geliyor" olarak belirtir. İki yüz tefrikalıktır, dediği romanın altı ay süreceğini yazar.⁹¹

Uluç Ali, biyografik roman özelliği taşır. Osmanlı donanmasında görev alan ve adını İnebahtı Zaferi'yle duyuran Uluç Ali'nin hayatı romanın konusudur. Halikarnas Balıkcısı romanının uzunluğunun hatta bazen insanı yoran yanlarının olduğunu farkındadır fakat yine de romanda insanın hoşuna gidecek yerlerin de bulunduğunu söyler.

Halikarnas Balıkcısı, bu romanı yazmak için İspanya tarihini inceler. Uluç Ali'nin hayatını anlatırken bazı noktalarda tarihî gerçeklere bağlı kalırken bazı noktalarda tamamıyla kurguya gider. Tarihî kaynaklarda Uluç Ali İtalyan asıllıdır. İtalya'nın Kalabriya köyünde dünyaya gelir ve bir balıkçının oğludur. Asıl adı "Giovanni Dionigi Galeni"dir. Türk korsanları tarafından esir edilir ve forsalık yapar. Müslümanlığı kabul ettikten sonra Türk denizciliğinde önemli başarılar kazanır.⁹²

Halikarnas Balıkcısı Uluç Ali'yi Türk asıllı bir denizci olarak anlatır. Annesi İtalyan ve İspanyol korsanlar tarafından kaçırılan bir Türk'tür. Babası da bir Türk korsanıdır. Annesi tarafından bu gerçekler Ali'ye sürekli anlatılır ve sonunda Türk korsanları tarafından bulunan çocuk, kimliğini onlara da açıklar. Korsanların yanında yetişen ve türlü meziyetler kazanan Uluç Ali Türk denizcilik tarihinde büyük başarılar kazanır.

⁹¹ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 115-146

⁹² Samarcic, Radovan, **Sokollu Mehmed Paşa**, Sabah Kitapları, İstanbul 1995.

Halikarnas Balıkcısı Uluç Ali'nin başarılarını anlatırken döneme de değinir. Özellikle Uluç Ali'nin bazı haksızlıklara uğramasını anlatırken saray içi entrikalara ve işin ehli olmayanların hak etmedikleri yerlere gelmelerine yer verir.

2.4.3 Olay Örgüsü

Eser, beş ana bölümden oluşur. Diğerlerine göre daha kısa olan birinci bölümün başlığı yoktur. Diğer bölümlere ise isimler verilmiştir.

2.4.3.1 Birinci Bölüm

Başlığı olmayan bu bölüm iki alt bölümden oluşur. Eser, “1557 yılının haziran sonuydu.” cümlesiyle başlar. Sporad adalarında top sesleri gelir ve bunu duyan halk; Türk korsanları için dua, onların düşmanlarına ise lanet eder.

İkinci alt bölümde Fransız hanedanlarından, Fransız haçlı şövalyelerinin reisi Fransua dö Loren tanıtılır. Tek amacı daha çok Türk öldürmek olan Loren, 1557 yılının mayısında Malta adasına demir atar. Türk donanmalarına saldırır.

1557 yılı haziranında bir Türk yolcu gemisine saldırılır. Silah bakımından yetersiz olan Türk gemisinde pek çok kişi ölür. Bunların arasında kadınlar ve çocuklar da vardır. Uluç Reis ve tayfası yardım için gelirler ama geç kalmışlardır. Ama hemen Uluç Reis ve diğer Türk denizcileri düşman donanmalarına saldırırlar. Sen Jak ve Sen Flip kadırgaları ele geçirilir ve gemilere Türk korsan sancağı asılır. Loren'in filosu bu olay üzerine Malta'dan ayrılır.

2.4.3.2 Uluç Ali'nin Annesi

İkinci bölümde yazar, kahramanın geçmişini bize anlatır. Uluç Reis'in annesi Türkmen Yörüklerinden Emeti kadının kızıdır. Annesi onu bir göç sırasında dünyaya getirir. Doğum sırasında gökyüzünde görülen kartal onun doğuracağı çocuğun kaderiyle ilişkilendirilir. Böylece yazar, Uluç Reis'in kaderinin annesinin doğumuyla başladığını savunur ve onun gelecekte önemli şeyler yaşayacağını okuyucuya sezdirir.

On yaşına gelen genç kız annesinin ölümüne şahit olur. Kimsesi olmadığı için bütün Yörük aşireti ona sahip çıkar. Saçlarının renginden ötürü ona “Kara Perçim” veya “Perçim” derler. Perçim Ören denilen yerde kendisine bir koy bulur, her gece bu koya gelip suya girer.

İkinci kısmın üçüncü alt bölümünde balıkçı Frappa tanıtılır. Frappa otuz beş yaşlarında bir balıkçıdır. İtalyan'dır. Balık kıtlığı sebebiyle Kont Amedo

d'Aspromonte'nin uşaklığını yapar. Kont, Frappa'yı balık avına veya Anadolu kıyılarına hırsızlığa gönderir.

Bir gün kontun iki İspanyol adamıyla Anadolu kıyılarına hırsızlığa gönderilen Frappa denize giren Perçim'i görür. Onu kaçırıp kayığa götürürler. İspanyollar kıza kötülük etmek isterler ve bunun için biri diğerini öldürür. Bunu gören Frappa da diğer İspanyol'u öldürür. Frappa, Perçim'e saldırmaya yeltenince onun çılgılığı ve saldırısıyla karşılaşır. Durumun ciddiyetinin farkına varınca kızın elinden kurtulmanın çarelerini arar. Kadını Aspromonte için getirdiğini söyler. Aspromonte, Türk korsanlarından korktuğu için kadını hemen götürmesini ve kendisinin de ortadan kaybolmasını ister. Frappa yanına Perçim'i de alarak Napoli'ye doğru gider. Frappa'nın köyü Likastro'ya yerleşirler. Frappa, Perçim'e bir türlü dokunamaz. Ona başka bir odada yer yapar. Kız geldiğinden beri Frappa'nın işleri yolunda gittiği için Frappa, onu uğurlu sayar.

Perçim ara sıra odasından çıkar ve “Karanlık! Karanlık!” diye çılgınlık atarak dolaşır. Dört beş ay sonra Likastro'ya bir korsan gemisi gelir. Bundan kimsenin haberi olmaz. Perçim “Karanlık!” diye bağırıp dolaşırken yaralı bir Türk korsanı görür. Ona bakar, her gün ona evden gizlice yiyecek getirir. Adı Ali olan korsan iyileşir, Perçim'le birbirini severler. Perçim hamile kalır. Birlikte kaçmayı düşünürler. Kaçmayı planladıkları tarihten iki gün önce Ali yakalanır ve başı kesilip şehirde dolaştırılır. Perçim çılgına döner.

Perçim'in hamile olduğunu gören halk, çocuğun babasının Frappa olduğunu düşünür. Frappa gerçeği kimseye söyleyemez. 1510 yılında Uluç Ali doğar. Annesi çocuğa babasının adı olan “Ali”yi verir, Frappa bu adı “Aliyuzzo” şekline çevirir. Perçim oğluna asıl babasının kim olduğunu ve hikâyesini iyice öğretir. Ali yedi yaşına geldiğinde Perçim ölür.

2.4.3.3 Uluç Ali'nin Çocukluğu

Perçim'in ölümünden sonra Frappa çocuğu, yanında alıkoyar. Onu bir köle gibi çalıştırır. Çocuğun gelişmemesine gayret etse de çocuk büyüdükçe gürbüzleşir. Ali on yaşına geldiğinde Frappa'ya inme iner. Frappa bütün işlerini Ali'ye gördürür. Fakat çocuğun kayıkla açılmasını kesinlikle yasaklar. Ali, Frappa'nın akrabası yaşlı bir kadının yaptığı şekerlemeleri kasabada satar. Çocuğun aklında ise hep denize açılmak vardır. Bir gün şekerleri denize düşürdüğünü öğrenen ve buna inanmayan Frappa onu öldüresiye döver. Ali bir kayığa binip kayığın ipini çözer.

İzmir gençlerine ait bir tekne Ali'nin kayığını denizde fark eder. Ali'yi İtalya kıyılarına, evine göndermek isterler ama çocuk bunu kabul etmez. Onun Türkçe bildiğini gören korsanlar şaşırırlar. Çocuk, annesinden öğrendiklerini onlara anlatır. Teknedeki Koca Murat onun yalvarmalarına dayanamaz ve geminin reisi Kara Yusuf'la konuşup çocuğu gemiye kabul ettirir. Ali gemide her işe severek koşar.

Yazar, aralarda okuyucuya gemideki diğer kahramanları tanıtır. Bunlardan biri İspanya Müslümanlarından olan Necmeddin'dir. Necmeddin bir İspanyol soylusunu düelloda öldürdüğü için suçlu sayılır ve kaçır. Gizlice annesinin evine geldiğinde onun engizisyona götürüldüğünü öğrenir. Başpapaz kadını affedeceğini söylese de bunu yapmaz. Bunun üzerine Necmeddin annesine eziyet etmesinler diye bir hileye başvurur ve annesini kendi elleriyle boğar. Sonra da oradan kaçıp korsanlara katılır.

Deli Davut, şakaları sebebiyle Hoca Nasreddin diye de anılan bir denizcidir. Karısını ve ona yaklaşmaya çalışan ağayı öldürür.

Çatık kaş Ahmet kaptan somurtkanlığıyla tanınır.

Bu kahramanların geçmişlerini öğrendikten sonra yine kendimizi o anki olayın içinde buluruz. Ufukta bir gemi görünür. Geminin hangi millete ait olduğunu öğrenmek için Uluç Ali'yi karaya gönderirler. Geminin Santiago adında bir düşman gemisi olduğu öğrenilir. Tehlike söz konusu olduğu için Uluç Ali'yi sandalla denize göndermek isterler ama yalvarmalarına dayanamayıp onun gemide kalmasına izin verirler. Uluç Ali'yi, geminin altında bir fıçıya saklarlar ve asla çıkmamasını tembih ederler. Türk korsanları ile düşmanları çarpışırlar. Ali, dayanamayıp yukarı çıkar ve ufak bir yara alır. Türk korsanları vuruşmada üst gelirler.

Uluç Ali'nin sünnet olmadığını öğrenen korsanlar ona bir sünnet düğünü tertip ederler. Bütün korsanlar çocuğu eğlendirmek için ellerinden geleni yaparlar. Yine diğer korsanların başından geçenlere yer verilir. Hurşit adındaki korsan başından geçenleri anlatır.

Hurşit bir Venedik kadırgasıyla çarpışırken yaralanır. Onu köle olarak satarlar. Kadın gibi giyindirip Hacı Şavları ve Maklevi'nin sarayına götürürler. Oraya gittiğinde kadın sultanın onu halayık olarak aldığını öğrenir. Ama gece olduğunda diğer halayıklarla kalmak zorundadır. Kızlar onun erkek olduğunu fark edip bağırdıklarında camdan atlayarak oradan kaçır. Limana gidip bir denizcinin yanında iş bulur.

Uluç Ali'nin bulunduğu gemi Fromentara limanında tamir edildikten sonra denize açılır. Gemideki herkes Ali'yi çok sever. Her denizci ona en iyi bildiği meziyeti öğretmeyi kendine iş edinir. Böylece Uluç Ali, pek çok meziyetle donanır. Korsanlar onu Turgut Reis'in savaşçısı Kör Hüseyin'in karısı Emeti'nin yanına, Cezayir'e götürmeyi kararlaştırırlar.

Gemi yol alırken bir İspanya gemisiyle karşılaşır ve aralarında çetin bir çarpışma başlar. Bu arada vurulan bir Türk korsanının kan tükürdüğü ve tükürdüğü kanın güverteye gelmemesi için gayret sarf ettiği görülür. Burada yazar adı Himmet olan korsanın geçmişini anlatır. Himmet, üç ay önce korsan yazılır ve farkında olmadan geminin güvertesine tükürdüğü için korsan kuralları gereği falaka cezası alır. Himmet, aklına geçmişte yaşadıkları geldiği için güverteye refleks olarak tükürmüştür. Bu sefer Himmet'in anlattıklarına yer verilir.

Himmet Kaş'ın kıyı köylerindendir. Karısı ve iki çocuğu vardır. Bir gün köye geldiğinde köyün yakıldığını, çocuklarının öldürüldüğünü ve karısının da çıldırdığını görür. Bunlar aklına geldiği için farkında olmadan tükürür ve falaka cezasını da hak ettiğini söyleyerek bu cezaya razı olur. İspanyol gemisiyle savaşırken de ölür.

Bu arada Kara Yusuf esir alınan bir İspanyol asilzadesiyle düelloya tutuşur. İspanyol korkuya kapılır ve Kara Yusuf onu diğer esirlerin yanına gönderir.

Eserde Türk bahriyesinin kural haline gelmiş kırk nasihatine de yer verilir. Korsanlar arasında bu bir kanun hükmündedir. Mesela, forsalar güvenlik için Türk ve Frenklerden karışık seçilmelidir, denilmektedir.

Cezayir'e doğru gelirlerken başka gemilerle de savaşır. Cezayir'de onları Tahta bacak kolsuz Hasan karşılar. Seksenini aşmış bir korsandır. Levent olmayı çok istemiş ama levent alınan sancaktan olmadığı için bu hayali gerçekleşmemiştir. Ali'yi onunla Emeti'nin evine gönderirler. Tahta bacak kolsuz Hasan yol boyunca Ali'ye geçtikleri yerleri ve gördükleri insanları tanıtır. Emeti'nin komşuları Ayşe ve Zeynep kadınlardır. Hasan, Ayşetülşakşakin denilen ve düğünlerde şakrak çalan kadına âşıktır ama Ayşe ona pek yüz vermez. Ayşe Cezayirli, Zeynep Endülüslü, Emeti ise Türk'tür.

Uluç Ali, Emeti'nin yanında kalır ve Cezayir'deki Bahriye mektebine gidip gelir. Ali'nin gerçek anneannesinin adı da Emeti'dir, yazar bu ismi Cezayir'deki kadına da vererek adeta Ali'yi aile sıcaklığına kavuşturur.

Uluç Ali'nin derdi ise Kara Yusuf'la denize açılmaktır. Onu bırakıp gideceklerini sezmekte ve bundan çok korkmaktadır. Ayşe teyzenin ağzından laf almaya çalışır ve bunun için de onu yakından takip etmeye başlar. Ayşe'nin yanına İbni Zekaziki isimli bir adam fal baktırmaya gelir. Bu adamın sık sık gelişi Ali'nin dikkatini çeker. Adam sürekli gemilerle ilgili sorular sorar. Ali, bundan Kara Yusuf'a bahsedince o bunlardan kimseye bahsetmemesini söyler ve üç gün sonra onu Hızır Reis'in huzuruna götürür. Adamın casus olduğu anlaşılır, Ayşe'ye de ceza olarak Hasan'la evlenme zorunluluğu getirilir ama zaten Ayşe de Hasan'ı sevmektedir. Ali, bu dikkatinin mükâfatı olarak onlarla denize açılmayı ister ve bu kabul edilir.

Denize açıldıklarından dört gün sonra korsanlar düşman gemileriyle savaşır ama bu sefer düşmanların sayısı çok fazladır. Teslim olmayan korsanlar gemiyi infilak ettirirler.

İspanyol gemilerine yardıma gelen Don Luis de Montemayor komutasındaki gemi denizde Uluç Ali'yi de kurtarır. Don Luis Uluç Ali'nin yaralarını sardırıp onu çiftliğine gönderir. Barselon'da Ali, kâhya Viko Barrera'ya teslim edilir. Yanlarında da üç Kızılderili vardır. Viko, Tarragon'a geldiklerinde bir kiliseye girip Kızılderilileri haç çıkarmaya zorlar fakat Ali'yi buna zorlamaz. Tortosa şehrine geldiklerinde şehirde dans eden İspanyol kızları görürler. Kızlardan biri Ali'nin önünden geçerken “Ole!” yerine “Allah!” diye seslenir ve Ali'yi selamlar. “Mahzun olma kardeşim, bu da geçer!”⁹³İfadesini kullanır. Valenciya'ya geldiklerinde Oto da fe dedikleri Müslümanları yakma törenlerinin yapıldığını öğrenirler. Ali'nin burnuna yanmış et kokuları gelir.

Viko, Ali'yi Granata'da Don Luis'in karısı Donna Beatriz'e teslim eder. Kadın onu evladı gibi karşılar. Ali, Viko ile çiftliğe gider. Çiftlikte Pablo Kasım'la karşılaşır. Pablo Kasım aslında Hristiyanlığı kabul etmiş gibi görünür ama akli hep kaçmaktadır. Onunla aynı durumda olan bir diğeri de Miguel Muhsin'dir. Kasım, Ali'ye sabretmesini doğru zamanda kaçacaklarını söyler.

Don Luis'in kızı Dolores'e Ali'nin peşini bırakmaz. Hizmetçiler Ali ile Dolores'i birlikte görürler. Viko o olaydan sonra sürekli Ali'yi takip eder. Muhsin ise gizli gizli kılıçlar yapmaktadır. Viko bir gün Ali'yi acımasızca dövünce Ali ona karşılık verir. Ali ve Muhsin kaçarlar, Kasım, çok yaşlı olduğu için onlarla gidemez. Yolda

⁹³ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 188.

Muhsin ile Ali birbirini kaybederler. Ali kendisine “Allah!” diye bağırarak kızın sesine benzettiği çingene kızı Zehra’nın sesini duyar, onu görür. Köyde çıkan hastalığı Zehra’nın ailesinin uğursuzluğuna bağlayan halk onun annesini ve babasını kazıklara bağlayıp öldürür. Zehra ise bir mucize olarak kurtulur. Ali ve Zehra birbirlerini severler.

Velezgranata’ya geldiklerinde Cezayir’e giden gemiler görürler. Zehra bunlardan bir kalitanın dokuz forsanının Türk olduğunu öğrenir. Ali dokuz forsayı kurtarıp bir kayığı ele geçirmeyi planlar. Bu olayda Zehra açılan ateşle vurulur. Ali ve forsalar kayıkla denize açılırlar. Zehra’nın yarası derin olduğu için ölür. Kayık ilerlerken bir kadirgaya karşılaşır. Ali korkusuzca onları teslim olmaya çağırır ama bu kadirgadaki denizlerde namı yayılmış Turgut Reis’tir. Turgut Reis, Uluç Ali’nin yeteneklerini yoklar. Nişancılığının mükemmelliğini görür. Onu İskender Reis’in kırlangıcına topçu başı tayin eder. İskender Reis kendi dediğini yapan biridir. Uluç Ali’ye fikrini sorar ama yine de bildiği gibi hareket eder. İskender Reis Stromboli Adasına demir atmak isterken Uluç Reis bunun tehlikeli olduğunu düşünür. Düşman, gemiyi topa tutunca İskender Reis ölür ve Uluç Ali geminin kaptanı olur. Uluç Ali gemiyi kurtarır, gemisinin peşine taktığı düşman gemisini de Turgut Reis’in önüne getirir, düşman bunun farkında değildir. Düşman gemisi zapt edilir. Turgut Reis, Uluç Ali’yi Cezayir’e Zehra’nın tabutunu gömmeye gönderir.

Uluç Reis, Cezayir’e gelince Emeti’nin evine gider. Onu gören herkes çok sevinir. Zehra’yı Cezayir’de gömerler. Yörenin bütün genç kızları Uluç Ali’ye hayrandır, gözlerini ondan alamazlar. Uluç Ali, Mürsel Reis’le tekrar denize açılır. Turgut Reis’in talimatı üzerine Tortosa limanında kuleleri zapt ederler. Buradaki esir Müslümanları kurtarırlar. Bu arada yazar iki papazın konuşmasına yer verir. Günah çıkaranların ikiyüzlülüğünü eleştiren papazların konuşmalarında ince bir alay söz konusudur.

Turgut Reis ve yanındakiler Malaga’ya doğru yol alırlar. İki düşman gemisi zapt edilir ve içindeki Türk kızları kurtarılır.

Uluç Ali, Turgut Reis’in sağ kolu mesabesindedir. Sardanya’ya doğru giderken beş gemiyi zapt eder. Bunları bırakmak için Cezayir’e döner. Cezayir’de Ümmüşan Bacı’nın kızı Hatçe, Uluç Ali’ye âşık olur. Uluç Ali gemilerle Cezayir’e geldiğinde Hatçe onu görüp sevinçten “Allah!” diye bağırır. Kızı fark eden Uluç Ali kızın kim olduğunu Emeti teyzeye sorar ve kim olduğunu öğrenir. İkisi de birbirini severler.

Emeti ve diğer kadınlar düğün işlerinin yapılabilmesi için üç-dört ay gibi bir süreye ihtiyaç duyduklarını söylerler. Bu süre Uluç Ali'ye çok uzun gelir ama çaresiz bekler. Bütün eser boyunca soğukkanlı ve akılcı olduğunu gördüğümüz Uluç Ali'nin Hatçe karşısında bütün vakarını kaybettiğini görürüz.

Turgut Reis Pensikola'daki Müslümanları kurtarmak için harekete geçer, Uluç Ali'ye de yardıma gelecek düşman gemilerinin önlerini kesme görevini verir. Uluç Ali düşman gemileriyle savaşır, başarılı olur ama şehitler de vardır. Şehitleri Akdeniz'in sularına bırakırlar.

Yazar, 1530 yılı ağustosuna geçer. Bu tarihte Barselon şehri çok hareketlidir. Çünkü Avusturya Kralı Şarklen burada karargâh kurmuştur. Pensikola baskınının öcünü almak isterler. İspanya deniz kuvvetlerinin başındaki Andrea Dorya'yı Turgut Reis'i engelleyemediği için azarlarlar.

Tekrar Cezayir'e gelen Uluç Ali, Hatçe'nin evine gider. Hatçe'yle konuşur fakat onun halinde çözemediği bir hüznün vardır. Düğünden bir gün önce Hatçe kayıplara karışır. Uluç Ali, çılgına döner. Ertesi gün sefere çıkar. Yolda Don Estaban komutasındaki bir gemiye rastlarlar. Gemide asilzade İspanyol kadınlar vardır. Don Estaban kadınların karşısında kendini gösterebilmek için Uluç Ali'ye kafa tutar. Fakat yenik düşer. Bu arada gemide tahta parçasıyla yaralanan bir genç görülür. Uluç Ali daha sonra onun Hatçe olduğunu anlar. Böylece Hatçe, Zehra gibi, Uluç Ali'ye yaraşır kahraman bir eş olacağını kanıtlar.

1533 yılında Barbaros, Kanuni Sultan Süleyman tarafından Kaptan-ı Derya olarak atanır. 1534'te Barbaros Hayreddin Paşa, Çanakkale'den sefer için yola çıkar. Fransa kralı, Kanuni ile ittifak yapar ve Cenova'nın zaptı kararlaştırılır. Turgut Reis ve Uluç Ali de yola çıkarlar. Uluç Ali'nin bir oğlu olur.

Tunus, Barbaros tarafından alınır. Şarklen de Tunus'a gelir. Şarklen, Tunus'a girer ve Müslümanlara büyük eziyetler eder. Uluç Reis, İtalya kıyılarına gider. Fransız donanması da onlara yardım edecektir ama barutları bittiği için yardımları yarım kalır. Fransa'dan beklenen yardım da gelmez. Uluç Ali, Bretano kasabasını ele geçirir. Seferler gittikçe artar. Preveze deniz savaşı yapılır ve Türk donanması bir zafer kazanır.

Uluç Ali, Tolon limanına giderek Barbaros'un donanmasına katılır. Pek çok günahsız öldüren Don Pedro'nun gemisini ele geçirir. Uluç Ali, gemide buluna güzel

kız Dona Arabella'ya âşık olur ve ona eşi olmayı teklif eder. Kız bu teklifi sevinçle kabul eder. Tulon'a geldiklerinde Uluç Ali çok heyecanlıdır.

“O akşam Tulon'a varıldı. Uluç Ali'nin o akşam zifaf gecesi olacaktı. Uluç Ali onun için çok sevinliyordu. Sanki Kara Hatçe dirilmiş ve kendisine gelmiş gibiydi.”⁹⁴

İfadelerinden Hatçe'nin öldüğünü anlamaktayız.

Eserin bundan sonraki bölümlerinde tarihî olaylar geniş yer tutar. Olaylar tarih belirtilerek aktarılır. 1546'da Barbaros ölür, onun yerine Sokullu Mehmet Paşa, Kaptan-ı Derya olur. Rüstem Paşa, Turgut Reis'i kardeşi Sinan Paşa'ya rakip gördüğü için padişah'tan ve onun vereceği payelerden uzak tutmaya çalışır. Turgut Reis uzak mağribe gider. Sinan Paşa, Trablus'a girer. Piyale Paşa, Cebre adasına çıkar ve kaleyi zapt eder. Donanma İstanbul'a döner. Uluç Ali İzmir sancağına mutasarrıf olur. Turgut Reis şehit düşer. Piyale Paşa donanmanın serdarı olur. Denizcilikten hiç anlamamasına rağmen Pertev Paşa da donanmada görev alır. Donanma Lepanto (İnebahtı) savaşına hazırlanır.

2.4.3.4 Lepanto Savaşı

Kıbrıs'ın Türkler tarafından alındığı haberi duyulur. Türk donanması Lepanto'da sol kanadı hariç yenik düşer. Sol kanadın üstün gelmesini sağlayan ise Uluç Ali'dir.

2.4.3.5 Lepanto'da Uluç Ali

Uluç Ali, Lepanto'da büyük başarı gösterir. Kaptan-ı derya olan Uluç Ali, yazışmalarda Uluç yerine Kılıç ifadesini kullanır. Halkulvad kalesini ele geçiren Uluç Ali, kale komutanının yirmi ya da otuz yaşlarındaki kızına âşık olur. Kız da Uluç Ali'ye âşık olur. Uluç Ali ile kız evlenirler. Bu arada Tunus alınır. Portekizlilerle savaşılır ve adeta Portekizliler imha edilir. 1587 yılında Uluç Ali ölür.

2.4.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslup

Halikarnas Balıkcısı romanlarının çoğunda kullandığı hâkim bakış açısını bu eserinde de kullanır. Bazı bölümlerini bir tarihçi tavrıyla anlattığı eserde yazar, kurgusal yapıda kendini hissettirir.

Eser “1557 yılının haziran sonuydu” ifadesiyle başlar. Düşman kadirgaları Türk gemisine saldırmaktadır. Türk gemisinin imdadına Uluç Ali yetişir. Uluç Ali denizlerde başarılar göstermiş ve kaptanıderya olmuş ünlü bir Türk denizcisidir. Halikarnas

⁹⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 353.

Balıkçısı Uluç Reis'in son dönemlerine ait bir sahneyle romana başladıktan sonra geriye dönüş yapar. Eserde Uluç Ali'nin çocukluğu ve gençliği geniş bir yer tutar. Bu arada yazar tarihi olayları da ayrıntılarıyla anlatır. Lepanto Savaşı'ndan Uluç Ali'nin ölümüne kadarki süreç tarihî seyri içerisinde anlatılır.

Eser, tarihî çizgisinden dolayı geniş açıklamalar içerir. Yazar, denizcilikle ilgili pek çok terime yer verir ve bunların bazılarını parantez içinde açıklar:

“Kalita bir kırlangıç (en hafif savaş yelkenlisi, şimdiki torpidolar mesabesinde) ile beraber rüzgârını bulmuş, olanca yelkenlerini açmış, batı yönünde uçuyordu.”⁹⁵

“Bunlar, topların yalpa kösteklerini (gemi dalgalı havada sallanırken toplar öteye geriye saldırarak geminin parçalanmasına sebep olmasın diye, topların arabaları dört tarafından güverteye perçinlenmiş demir halkalara bağlanırlar. Bu bağlara yalpa köstekleri denilir.) çözüp, topları top lombarlarından (gemilerde toparlak pencerelere lombos, dört köşeli pencerelere lombar denilir) geri çekerek doldurup gene bataryaya (yani lombarlara) itinceye kadar berkende yanaşmış bulunuyordu.”

Yazar, parantez içinde sadece denizcilik ile ilgili terimlerin açıklamalarına yer vermez. Anlattığı olayla ilgili tarihi bilgileri de parantez içinde verir:

“Pertev Paşa 13 Haziran'da Eğriboz'dan Değirmenlik'ten (Milo adası, meşhur Afrodite heykeli bu adada bulundu) geçerek Girit'e, Hanya'ya doğru yol adı.”

“Sağında ve solunda iki Hristiyan azizi Pedros ve Pavlos görünüyordu. (Bu bayrak halen İtalya'da Gaeta kilisesinin minberinin üzerindedir.)

Yazar, olayı anlatırken bazen roman anlatıcısı tavrından sıyrılıp bir tarihçi anlatımı sergiler. Okuyucuyla konuşur:

“Bu noktada tarihlerin bildirdiklerinde başkalık var. Kimisi Turgut Reis ile Uluç Ali'ye Cerbe'de rast gelen düşman amiralinin meşhur Cenevizli Vikont Çikala olduğunu, kimisi Andrea Dorya olduğunu yazıyorlar. Biz burada Andrea Dorya'nın adını kullanacağız”

Yazar, bazı tarihi olayları anlatırken yabancı kaynaklardaki şekline de yer verir. “Bu bir Frenk tarihçisinin görüşüdür.” diyerek bunu belirtir.

“Avrupa tarihçilerine göre İkinci Selim, şarap tiryakiliği dolayısıyla ve Portekizli bir Musevi olan Dominikez'in (asıl adı Yasef Nassı idi) teşvikiyle, şarabı meşhur olan Kıbrıs adasına saldırmıştı.”

Eserde, Osmanlı devletinde o dönemde yaşananlarla ilgili bilgiler de yer alır:

“Bu noktada İstanbul'da sarayın hali hakkında kısa bilgi vermek faydalı olacaktır. O zamanki Osmanlı imparatorluğunda sarayda yetişmiş memurlar, paşalar ve kumandanlar vardı. Bu iki çeşit

⁹⁵ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s 9-10-65-66-364-414-437-442

insanlar arasında aşılmaz bir uçurum vardı. Enderunu Hümayun padişahlara kölelik, dalkavukluk ederek yetiştirilmiş olanlarla serhadlerde çarpışa çarpışa yetiştirilmiş olanlar bir türlü uyuşamazlardı.”⁹⁶

Yazar, okuru da yanına alıp üçüncü bir kişi halinde olaylara bakar. Elinde kamera tutan biri gibi olaylardan olaylara geçiş yapar.

“Ondan sonra gene Turgut Reis ve yanında Uluç Ali Akdeniz’de seferler, baskınlar ve akınlar yaptılar. Ta 1560 Şubatına kadar. Uluç Ali’nin adına Cerbe zaferi öncesinde rastlıyoruz”

“Şimdi Türk donanmasını bırakalım ve Kara Hoca ile beraber Messina’ya müttefikler filosunu keşfe gidelim.”

“Türk donanmasını Preveze’de bırakalım. Bir an için Mesina’ya gidelim.”

“Şimdi Frenk filosuyla beraber yol alalım.”

Türk ve düşman donanmaları karşılaştırılır. Malta kadirgaları anlatılırken ayrıntılı açıklamalar yapılır.

İnebahtı deniz savaşıyla ilgili bilgiler verilir. Donanmalar karşılaştırılırken sayısal değerlerden yararlanılır.

“Türk donanması: Pertev Paşa kumandasında 108 kadirga Korfu sularında. Müttefik donanma: Don Juan emrinde 26 kadirga Napoli’de, Jan Dorya kumandasında 36 kadirga Cenova’da.”

Olayın içinde diğer kahramanların geçmişlerine de yer verilir. Necmeddin’in, Deli Davut’un, Zehra’nın ve Kuşadalı Hurşit’in hikâyeleri aralarda verilen hikâyelerdir.

Aralarda denizci türkülerine yer verilerek eser zenginleştirilir.

“Şunlardı, şöyleydi, şöyle anlattı” gibi ifadelerle başlayan cümlelere eserde rastlamak mümkündür. Ayrıca tekrar edilen yerler varsa yazar, “Bunu daha önce yazmıştık” ifadesini kullanıp konuya kısaca değinir: “Gemideki kat kat siperlerden bundan önce söz etmiştik.”

Yazar eserde yer verdiği bir konuşmaya neden yer verdiğini hikâyeye ara vererek parantez içinde açıklar:

(Bu pasaj, birçok Batı yazarlarının ve bunların arasında Klod Farre’in “Akdeniz” adlı kitabında rast gelinen şu cümlelerden mülhemdir: “Fransa’nın, İspanya’nın, İtalya’nın Akdeniz kıyılarında Yakınşark’ın çok badem gözlülerine rast gelinir. Akdeniz ırkları çok karışmıştır. Fakat bu hale asıl Yakınşark korsanlarının sebebiyet vermiş olduklarına dair kuvvetli vesikalar vardır.”)

“Bu tarihte Akdeniz’de bir sürü hareket oluyordu. Aynı zamanda olan olayları hep birden aynı zamanda anlatmak imkânsız, onun için birer birer anlatıyoruz.”

⁹⁶Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s 246-369-376- 404-419-421-433-443

Eserde başka kitaplardan da alıntılar geniş yer tutar. Yazar, özellikle Kâtip Çelebi'den yaptığı alıntılara fazla yer verir. “Yapılanları Kâtip Çelebiden okuyoruz.” Diyerek Kâtip Çelebi'nin ifadelerini aktarır. “**Meşvereti Askerî İslam**” başlıklı bölüm olduğu gibi Kâtip Çelebi'den alınmıştır. Diğer alıntılara aşağıdaki birkaç örnek verilebilir:

Lepanto Savaşı hakkında yüz yirmi sayfalık bir kitap yazan Paul Chack adındaki Fransız yazarının Uluç Ali'nin Malta kapitanesine hücumunu anlatması.

Fransız amirali Jüriyen dö la Graviyer'in naklettikleri.

Frenk tarihçilerinin Uluç Ali için yazdıkları.

Olayın anlatımında genellikle geçmiş zaman kullanılırken bazı yerlerde geniş zaman kullanımı görülür:

“Gene bu sıralarda Türk donanmasına kavuşmak üzere Gelibolu'dan iki kadırğa ile gelmekte olan Ali Reis, Korfo adasının önünden geçerken Dorya'nın filosuna mensup birçok gemiye rast gelir.”⁹⁷

Geniş zaman kullanımı esere bir masal, bir destan anlatımı özelliği katar. Geçmiş zamanın kullanımındaki netlik ve somutluk geniş zamanda daha soyut bir hale döner.

Yazar, bazı yerlerde geniş tasvirlerle yer verir. Özellikle savaş hazırlıklarında ve savaş sahnelerinde bu tasvirler söz konusudur. Afrika seferi resmigeçidinin anlatımında bunu görmek mümkündür:

“14 Mayıs 1535'te Şariken Barselon'da Afrika seferine katılacak Avrupa asilzadelerinin geçit resmini seyredecekti. Bütün Barselon sokakları ipek bayraklarla, kıymetli kumaşlar, çiçekler ve yapraklarla donatılmıştı...”

Ardından Şariken'in kıyafetleri ayrıntısıyla anlatılır:

“Giydiği ceketin göğsünden gözüken gömleği beyaz setendendi; ceketini pırlantalarla süslenmiş siyah kadifedendi, omzuna kırmızı kadifeden bir manto atmıştı...”

Bazı yerlerde tabiata insana has özellikler verilir ve tabiat canlı bir varlık olarak anlatılır:

“Ertesi gün akşamının batan güneşi, Cezayir limanının cam gibi sularının üstünde renk üzerine renk geçiyordu. Bu, daha ziyade masumiyetin utançtan kızarmasına benziyordu.”

⁹⁷Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 237-313- 321.

Yazarın her eserinde karşımıza çıkan ironi az da olsa bu romanda da karşımıza çıkar. Dük dö Loren'in arkasına saplanan ok suni bir kuyruk olarak anlatılır.

İki Papaz'ın konuşmalarında günah çıkarma konusu alaycı bir dille ele alınır:

“Günahlarının kefareti olarak ne ceza verebilirim? Onlara on bin kere Ave Mariya, on bin kere de Pater Noster dualarını okumalarını emrediyorum. Fakat işin garibi şu ki, neredeyse günah işlemeyen, bu duaların onar binini peşin okuyacaklar; sonra da ‘Günahın kefareti biz ödedik, gel keyfim gel! Artık gelsin günah!’ deyip çıkacaklar.”⁹⁸

Barbaros'un gemisindeki bazı denizciler uzun saçlı Frenk askerlerini zennelere benzettirler.

Eserdeki üslûp özelliklerine genel olarak baktığımızda eserin zengin bir anlatım tekniğine sahip olduğunu görürüz. Halikarnas Balıkcısı, Uluç Reis'in hayatını anlatırken kendini tarihin akışına bırakır. Coşkun bir dille anlattıklarına dâhil olur. Okuyucu eserde onun kendisiyle konuştuğuna şahit olur. Bazen romanı okuyan okuyucuya yol gösterici bir tavra bürünür; denizcilik terimlerini, tarihî birtakım bilgileri açıklama gereği duyar. Romanın bazı kısımları roman kimliğinden uzaklaşır adeta bir tarih kitabı metni halini alır. Yazar, konuyla ilgili değişik kaynaklardaki ifadelerle yer verir. Aralarda eserin bu tarihî bilgi yoğunluğu kırılır ve değişik kahramanların hikâyeleriyle eser tekrar edebî çehresine bürünür.

2.4.5 Zaman

Eserde zaman çok nettir. 1557 yılıyla başlayan eser geriye dönüşlerle devam eder ve 1587 yılında Uluç Reis'in ölümüne kadar sürer. Aradaki yaşananlar tarihleriyle verilir. Kitapta geçen belli başlı tarihler şunlardır:

1557 yılı haziran sonu: Fransız Haçlı şövalyelerinin Sporad adaları yakınında Türk korsanlarına saldırımları

1530 ağustos: Şarlken'in Barselon'a karargâh kurması

14 Mayıs 1535: Afrika seferine katılacak Avrupalı asilzadelerinin geçit töreni

1537: Uluç Ali'nin donanmayla İstanbul'dan sefere çıkması

1538: Preveze Deniz Savaşı

1550 yılı sonbaharı: Turgut Reis'le Uluç Ali'nin Elcantara boğazına gelerek gemilerini tamir ettirmeleri

⁹⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 246.

1551: Şarlken'in Fransa Kralı II. Henri'ye savaş ilanı

1554: Piyale Paşa'nın Kaptan-ı derya olması

1560 yılı Mayısın 14. Günü: Avrupa ve Türk donanmasının karşı karşıya gelmeleri

1565 Mayısının 18. Günü: Türk donanmasının Malta adasının doğusundaki limana girmesi

19 Temmuz 1570: Malta filosuyla savaşıması

13 Aralık 1571: Piyale Paşa'nın İstanbul'a hareket etmesi

24 Haziran 1571: Uluç Ali'nin Cezayir filosunun Girit'in Akroteri Burnunda görünmesi

23 Aralık 1571: Uluç Ali'nin donanma ile ilgili raporunun İkinci Sultan Selim'e ulaşması

1573: Venedik'le Kıbrıs konusunda anlaşma yapılması

4 Haziran 1573: Türk donanmasının Venedik'e doğru yola çıkması

1587: Uluç Ali'nin ölmesi.

2.4.6 Mekân

Eserde olayların geniş bir coğrafyaya yayıldığı görülmektedir. Yazar, ayrıntılı mekân tasvirlerine yer vermez. Ama bazı yerleri anlatırken sanatlı ifadeler kullanmaktan da geri kalmaz. Kahramanların uğradığı yerler genellikle ismen zikredilir, o bölgenin olayla ilgili bir önemi varsa belirtilir.

2.4.6.1 Kara-Deniz

Olaylar iki genel mekânda cereyan eder: kara ve deniz. Olayların büyük çoğunluğu ise denizlerde geçer. Zaptedilecek yerler, kaleler ve uğrak yerleri kara mekânlarıdır. Savaşların şiddetli bir şekilde yaşandığı ve tarihte önemli bir yere sahip olan olayların meydana geldiği mekân ise denizdir. Denizdeki insanlar ile deniz arasında bir ilgi de söz konusudur. Bu insanlar deniz insanlarıdır. Ölüm ihtimaline rağmen içleri denizin üzerinde ferahdır. Uluç Ali bir çocukken bile denize gitmeye can atar. Hatta deniz üzerinde gördüğü çatışmalar, yaralanma ve ölümler onu korkutmaz.

Datça adasının güney yamaçlarında duyulan top sesleriyle olaylar başlar. Bu top sesleri Türk korsanları ve Fransız haçlı şövalyeleri arasındaki savaşın sesleridir. Sporad adalarında sesler yankılanır.

Uluç Reis'in annesi Perçim'in aşireti, yazın Mandalya körfezinin en iç noktasında Ören denilen eski İassos harabelerinin bulunduğu yere göç eder. Yazar bu bölgeyi "dantela gibi girintili kıyılar" olarak tasvir eder. Burada Perçim'in gittiği ve kendisine özel bir yer edindiği koy vardır. Yazar bu koyu şiirsel bir dille anlatır:

"O kıyının yüzlerce girintisi arasında Perçim'in asıl gözdesi bir koy vardı ki orası hakikaten durgun bir gümüş aynaydı. Üç bin yıllık harabenin beyaz sütunları altın kumlardan ve menekşe renginde bir denizden bemberrak bir göğe yükselirdi. Şuraya ve buraya serpili yüzlerce hurma ağacı, harabeyi fısıltılarıyla sarardı. Koy'un billur yüzeyi altında balıkların gelip geçtiği, temiz bir camın ardında yüzüyorlarmış gibi görünürdü. Asırların yaralarını taşıyan harabeye zaman, ıssız bir heybet ve insan gönlüne yakışır bir munislik vermişti."⁹⁹

Perçim'i kaçıran Frappa onu köyü Likastro'ya götürür. Perçim, Likastro'nun dağlarında, ormanlarında, deniz kenarlarında dolaşır. Buralarda kendi memleketinin hatırasını bulur.

Fromentera adaları, eserde geçen önemli mekânlardandır. Burası İspanya yakasına karşı savaşan Türk korsanlarının uğrağıdır. Denizciler burayı avuçlarının içi gibi bilirler:

"Fromentera adasının kara bir kaya ile kapanan güney limanının ağzı ve boğazı yarım deniz mili süresince sağa sola zikzaklayıp bel kırarak içlere doğru uzanır. Bundan dolayı boğazın dibindeki limanı, her rüzgâra karşı çatılı bulunur. Fakat liman üzerine abanır gibi yükselen uçurumlar, kuzey rüzgârlarında oluklamalar yaparak, topaç gibi dönen sağanaklar saçar. Bu rüzgârlar suları karıştırır ve boğazdaki kumların yerlerini değiştirir. Öyle ki boğazın bugün geçit veren bir noktası, ertesi gün sığ bir kum tepesiyle kapanır. Boğaz geçildikten sonra bir kumsalla çevrili yuvarlak bir limana girilirdi."

Kara Yusuf'un gemisi su almak için Sardinya adası ve Balear takımadalarından Minarko adasına gider. Daha sonra Fransa'nın Tolon limanına, Barselon limanına ve Minorka limanına gidilir.

Gemidekiler henüz bir çocuk olan Uluç Ali'yi yanlarında bulundurup tehlikeye atmamak için onu Cezayir'e götürürlər.

⁹⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 20-64

“Tâ uzaktaki bir noktada Cezayir’in tan ışığını kapan minare uçları ufkun üzerinde meşaleler gibi yanıyorlardı. İşte orası Barbaros’un ve Turgut Reis’in kurduğu korsanlar yurduydı. Bir saat sonra ufkun koyu mavisinin üstünde, biri altın sarısı, onun üstünde de bembeyaz iki yatay çizgi göründü. İşte onlar Cezayir kıyıları idi.”¹⁰⁰

Cezayir’i bir kadına benzeten yazar, onun sanatlı bir tasvirini yapar:

“Emin ol arkadaş, dünyanın en güzel şeylerinin biri bu Cezayir şehridir. Hem burası asıl bu saatte; yani sabahleyin güzel oluyor. Hani ya, gece, koyu örtüsünü yavaş yavaş şehrin üzerinden kaldırıncı... Mesela o demincekki üçüncü kız. Nehirden yıkandıktan sonra bütün güzellikleriyle çırpıplak kalkıp parlama nasıl olurdu? Hah, işte bu şehir de denizden sanki öyle çıkıyor. Işık gelip beyaz evlerin alnından öpüyor. Tek tük insan sesleri iştiliyor. Kuytu yerlerde birbirine sevgilerini fısıldayanlar gibi. Sonra yavaş yavaş uğultu başlıyor ve bütün sesler bir ses oluyor. Ah, o sesin belinden kavrayıp dudaklarını şakkadak öpsem.”

Eserlerde kahramanların âşık oldukları kadınlar denizden çıkıp gelirler. Cezayir de bu kadınlara benzetilir. Her yanında denizin köpükleri süzülür.

2.4.6.2 Uluç Ali’nin Don Luis’in Evine Giderken Yolda Uğradığı Şehirler

Viko ile Don Luis’in evine doğru giden Uluç Ali pek çok şehirden geçer. Bunlar şunlardır: Tarragona, Tortosa, Beninkarlo, Kastelon, Valenciya, Bilinsiye, Siyerra Segura geçidi, Alikonte, Orhuela, Nurciya, Lorka ve Baza.

Tarragona’da bir kiliseye uğrarlar. Viko Uluç Ali’yi haç çıkarması için zorlamaz.

Tortosa’da büyük bir Hıristiyan Fiestası panayırı vardır. Sokaklar rengârenktir ve rakseden kızlarla doludur. Bayle Kandil denilen bir dansı yapan kız Ali’nin karşısına gelip “Allah!” diye nida eder ve ona dertlenmemesini söyleyip kaybolur. Bu kız Uluç Ali’nin zihninde yer eder.

Valenciya’ya geldiklerinde yanık et kokusu genizlerini yakar. Bir hastalıktan sorumlu tutulan Müslümanlar kurulan Oto da fe’de yakılmıştır.

Don Luis’in evinin olduğu Granata’ya gelirler.

“Barselon’dan çıktıkları on altıncı günü sabahleyin bir vadinin dönemecini dönünce Granata şehrini gördüler. Uzaktan Elhamra dağı La Vega denilen yeşil ovanın bir kenarından yükseliyordu. Bu ovada Genil nehri, mavi bir şerit gibi kıvrılıyordu.”

¹⁰⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 146-149-192

Şehir etrafındaki tabiatla iç içe anlatılır. Yemyeşil bir ovanın ortasında yükselir, etrafında nehirler akar.

2.4.6.3 Uluç Ali'nin Don Luis'in Evinden Kaçtıktan Sonra Uğradığı Yerler

Don Luis'in evinde kaçan Uluç Ali denize açılır. Turgut Reis'le tanışıp onun sağ kolu haline gelir. Bu esnada gittiği yerler eserde anlatılır. Malaga'da Turgut Reis'in yanında yer alır. Algarobba'da esir edilen Türk kızları ve kadınları kurtarılır. Barbaros'a refakat eden Uluç Ali Brentano kasabasına gece bir baskın yapar. Lepanto'da Türk donanması yenilgiye uğrarken sol kanadı Uluç Ali başarıyla korur. Malta adasında Sen Jan'a karşı savaşı. Preveze'de savaşa katılır. Tunus'taki Halkulvad kalesini ele geçirir. Bu arada Tunus'un tasviri yapılır:

“Bu körfeze Elbahire denilir. Bu körfezin sonunda Tunus şehri kuruludur. Şehrin kuzeyinde ve yanında Riyâne gölü, güneyinde Secâne gölü vardır. Afrika'nın kuzeye doğru uzanan bir ucunda bulunan Tunus, Akdeniz'i hemen hemen ortasından ikiye biçer.”¹⁰¹

Eserde geniş bir coğrafyanın anlatımı söz konusudur. Bunun içinde geniş tasvirlerle yer verilmez. Tasvirler anlatılan yerlerin temel özelliklerini vurgulamak için kullanılır. Örneğin Tortoso panayırının canlılığı rengârenk sokaklar ve raks eden kızlarla anlatılır. Valenciya'ya gelindiğinde ise yanık et kokusu buradaki katliamın habercisidir. Korsanların sığınağı olarak kabul edilen Fromentere adaları ise ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Anlatımdaki sanatlı üslup göze çarpar. Ada adeta bir kadın vücudu gibi anlatılır ve girintileri “bel kırarak içlere doğru uzanma” ifadesiyle betimlenir.

2.4.6 Kişiler

Eser, tarihi bir kahraman olan Uluç Reis'in etrafında şekillenir. Olaylar da onun çocukluğundan başlayıp ölümüne kadar cereyan eder. Eserde, geniş bir kişi kadrosu görülür. Yazar, anlattığı tarihi olayların içinde yer alan gerçek kahramanlara yer verir. Fakat bunları her zaman olduğu gibi vermez, bir kurgu içerisinde onları yeniden şekillendirir.

Eserdeki erkek kahramanların sayısı oldukça fazladır. Romanda kırk dört erkek kahraman vardır. Bu kahramanların çoğunu denizciler daha doğrusu korsanlar oluşturur. Korsan kelimesi günümüzde olumsuz bir anlam çağırırsa da eserdeki anlamı olumludur. Bu kelime ilk başta belli bir kuruma bağlı olmayan Türk denizcilerini ifade eder. Bu denizciler bir bedel beklemeden Türk sularını düşmanlara karşı korurlar.

¹⁰¹ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 466-467.

Hatta kimi zaman devlet onlara yaptırım uygular ama yine de onlar fahri olarak üstlendikleri bu görevden vazgeçmezler. Tabii ki korsanlar sadece denizleri korumakla yetinmezler bazen düşman gemilerini zapt eder ve esirler alırlar. Yazar, bu durumu anlatırken yine korsanları idealize eder. Korsanlar forsalarına zulmetmez hatta onlar kendi istekleriyle Müslüman olmayı kabul ederlerse onları azat ederler. Diğer devletler vatandaşlarını kurtarmak için para verdiklerinde esirler serbest bırakılır. Hatta eserde bu durum biraz abartılarak şu şekilde anlatılır: Türk korsanlar liman şehirlerini ele geçirmeye çalışırlar. Bazı şehirlerdeki halk Türk korsanlarının gelmesini ve kendilerini esir almasını dört gözle bekler. Çünkü papazların ve diğer din adamlarının baskısı halkı canından bezdirir. Ele geçirilen gemilerdeki yabancı kadınlar korsanların onlara sahip olmalarını isterler.

Eserde genellikle Türk denizcileri ve devlet adamları olumlu yönleriyle karşımıza çıkar. Batılı devlet adamları, komutanlar ve denizciler olumsuz kişiler olarak anlatılır. Fakat yazar bu tek yönlülüğü kısmen de olsa kırmayı başarır. Türkler içerisinde de olumsuz davranışlar sergileyenler vardır. İskender Paşa ve Rüstem Paşa bu yönleriyle ele alınırlar. Ehil olmadıkları halde çeşitli hilelerle yüksek mertebelere gelirler. Kıskanç ve acımasızdırlar. Türklerin esir aldığı yabancılar arasında ise iyi gönüllüler vardır. Örneğin Emin ve Celal forsalarıdır, sonradan Müslüman olurlar ve Türk denizlerini savunmak için büyük çaba gösterirler.

Eserde kadın kahramanların sayısı çok azdır. Eserin tarihî roman özelliği taşıması bunda etkili olabilir. Romanda on kadın kahraman vardır.

Kahramanları tip ve karakter olarak sınıflandırdığımızda şu tablo karşımıza çıkmaktadır

Tablo 2.7 Uluç Reis'teki Kahramanlar

TIPLER	TEMEL ÖZELLİK	KARAKTERLER	ÖZELLİKLERİ
Uluç Reis	Kahraman denizci	Emeti	Uluç Reis'in anneannesi
Kara Perçim	Anne	Ali	Uluç Ali'nin babası
Rikardo Frappa	Zalim	Kara Yusuf	Gemi kaptanı
Deli Davut	Şakacı	Koca Murat	Merhametli, yiğit, saz ustası
Necmeddin'in Annesi	Mazlum	İspanyalı Necmeddin	Gemi tayfası
Çatıkkaş Kaptan	Somurtkan	Kuşadalı Hurşit	Türk korsanı
Diyego de Azueras	Zalim	Emeti	Kör Hüseyin'in karısı
Foçalı Mest	Obur	Himmet	Şehit olan korsan
Hızır Reis	Deniz Reisi	Tahta Bacak Kolsuz Hasan	Denizci
Mümin Usta	Topçu	Ayşetül Şakşaki	Emeti'nin komşusu
Turgut Reis	Kahraman denizci	Muhsin	Gemi tayfası
İbni Zekaziki	İspanyol casus	Zehra	Çingene kızı
Don Luis	Savaşçı asker	Hatice	Uluç Ali'nin eşi
Viko	Zalim	Andrea Dorya	Başkumandan
Pablo Kasım	Çiftçi	Pertev Paşa	Donanma serdari
Miguel Muhsin	Demirci	Piyale Paşa	Donanma serdari
Papaz Blasko	Zalim	Arabella	Uluç Ali'nin eşi
İskender Reis	Sabit fikirli	Emilya	Uluç Ali'nin eşi
Rüstem Paşa	Hilekâr	Don Piyetro	Emilya'nın babası
Gazâl	Kahraman kadın	Fra Bernardo	Fransisken Papazı
Domingo Perez	Bilgili	Don Jeronimo	Santa Mariya Mijiyore Kilisesinin Papazı
Kırlangıç Osman	Merhametli	Muslu Reis	Gemi reisi
Kantar Çıtar	Esir Fransız	Ayamavralı Memiş	Gemi tayfası
Sandoval de Flores	Muhbir	Celal	Nöbetçi Korsan
Markeze Rodulfo di Valreno	Zalim	Emin	Celal'in babası
Deli Cafer	Rodos Beyi	Don Frangapino	Eski deniz savaşçısı
Fransua dö Loren	Türk düşmanı		

Eserin merkezinde bir kişinin hayatı vardır. O kişi de Uluç Ali Reis'tir. Halikarnas Balıkcısı, Uluç Ali'nin hayatını ve onun hayatı çerçevesinde Osmanlı tarihinin bir bölümünü bize aksettirir. Bunu yaparken kimi yerlerde tarihi gerçekliğe birebir bağlı kalır, kimi yerlerde kahramanlarını kurgu içinde yeniden şekillendirir. Bunun en güzel örneğini Uluç Ali'nin anlatımında görürüz. Tarihi kaynaklarda devşirme olarak anlatılan Uluç Ali'yi yazar bir Türk çocuğu olarak anlatır.

Uluç Ali’yi eserin başında bir kalita komutanı olarak görürüz. Malta adasına saldıran Fransız Haçlı şövalyelerinin elinden Türk korsanlarını kurtarmak için gelir ama geç kalır. O zaman otuz yaşlarındadır. Bu sahneden sonra geriye dönüşler yer alır. Yazar, bize Uluç Ali’nin çocukluğunu ve ölümüne kadarki süreci anlatır.

Uluç Ali, Perçim adında bir Yörük kızının oğludur. Annesi yabancılar tarafından kaçırlır. Frappa adında bir İtalya’nın çiftliğinde kalmak zorundadır. Perçim, o bölgeye gelen bir yaralı Türk denizcisine bakar ve ona âşık olur. Uluç Ali’nin babası bu Türk denizci Ali’dir. Daha sonra babası yakalanıp öldürülür. Annesi her şeyi Uluç Ali’ye iyice öğretir. Yedi yaşına geldiğinde annesini kaybeder. Frappa onu köle gibi çalıştırır ama Ali gürbüz bir çocuktur. “Çocuk, on yaşına varınca on beş yaşında görünüyordu.”¹⁰²

Frappa tarafından denize açılması yasaklanır. Frappa’nın yaşlı bir kadına yaptırdığı şekerlemeleri kasabada satar. Bir gün şekerlemeleri suya düşürdüğü için Frappa tarafından acımasızca dövülür, o da bir kayığa binip açılır. Türk korsanları Ali’yi bulurlar ve onu çok severler. Her korsan en iyi bildiği şeyi Uluç Ali’ye öğretir. Böylece Uluç Ali bir sürü meziyeti kendinde barındırır hale gelir.

“Bu bir ay süresince Ali, hesap, cebir ve başka kitapların üzerine saatlerce abanmıştı. Küçük Ali matematiğe adeta tapıyordu. Öyle ki, cebir ve trigonometri onun için bir çocuk oyuncağı oldu. (...) Arz derecesini güneşten hesap etmek de ona kolay geldi. (...) Neyse küçük Ali, ayı da sürükleye sürükleye şiir sahasının dışına çıkardı ve onun engindeki yolunu tayinde kendisine yardım edebilecek bir kılavuz haline getirdi.”

Korsanlar Uluç Ali’yi tehlikelerden korumak için karada bırakmayı düşünürler ama o buna bir türlü razı olmaz. Onu Cezayir’e bıraktıklarında tek derdi denizcilerle beraber gitmektir. Cezayir’de Turgut Reis’in adamlarından Kör Hüseyin’in karısı Emeti’nin evinde kalır. Komşuları Ayşe ve Zeynep onu çok severler. Bu arada bir İspanyol casusunun yakalanmasını sağlar. Yazarın diğer eserlerinde yer alan deniz insanı ve kara insanı karşılaştırması burada da karşımıza çıkar. Deniz insanının kaderi doğar doğmaz belki de daha doğmadan denize yazılmıştır. Deniz reisi olarak adlandırılan Hızır Reis onun gözlerinde deniz insanını görür:

“Uluç Ali’ye uzun uzun baktı. Odada çıt yoktu. Yalnız dışarda nöbetçilerin adımları, konuşmaları odaya başka bir âlemden geliyormuş gibi donuk donuk aksediyordu. Hızır Reis, Ali’ye baktıktan sonra Kara Yusuf’a döndü, “Yusuf, korkmakta hem haklı, hem de haksızsın. İnsanın gözleri bir,

¹⁰² Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 39-93.

yalnız bir yöne bakmak üzere yaratılmıştır. Bazıları karaya, bazıları denize bakar. Bu çocuk denize açılmazsa-eh, kendimden pay biçiyorum- ölür demem, ama paçavraya döner. Onun yaradılışı böyle.”¹⁰³

Uluç Ali, metanetli ve soğukkanlıdır. Bunun en belirgin örneği evlendiği Zehra'nın ölümü karşısında gösterdiği sabırdır. Zehra'nın ölümüne rağmen Ali, düşmana karşı etrafındakileri yönlendirmeye ve akılcı stratejiler bulmaya devam eder. Sorun karşısında hemen çözüm üretir.

Cezayir'e tekrar gelen Uluç Ali burada Hatçe'yi görür. Hatçe zaten kaç zamandır onun yollarını gözlemektedir. Hatçe'ye âşık olan Ali, onun karşısında bütün soğukkanlılığını ve vakarını yitirir. Adeta bir çocuk halini alır. Bu sefer onu idare eden Hatçe olur. Hatçe ile evlenen Uluç Ali'nin bir oğlu olur. Fakat bunun dışında çocuklarıyla ilgili bir bilgi yer almaz. Daha sonra Uluç Ali'nin iki kez daha evlendiğini görmekteyiz. Bunlardan biri Uluç Ali'nin İspanyol gemisinde görüp âşık olduğu güzel Arabella'dır. Diğeri ise yaşlılık çağlarında görüp âşık olduğu yirmi-otuz yaşlarındaki Emilya'dır.

Turgut Reis'in yanında pek çok yararlılık gösteren Uluç Ali'nin 1551 yılından itibaren Türkiye filosunda kumandanlar arasına girdiği eserde ifade edilir. Cerbe adası zaferinden sonra Uluç Ali de Piyale Paşa'yla İstanbul'a gider. Rütbesi ise deniz fırkası kumandanlığıdır.

Lepanto savaşında Uluç Ali büyük bir yararlılık gösterir ve sol kanadın yenik düşmesini önler. İzmir sancağına mutasarrıf olur. Ancak o, doğal olmayan tavırlardan, etrafındaki dalkavuklardan hiç haz etmez. Onun için yegâne cennet denizdir. 1587 yılında Uluç Ali ölür.

Emeti, Uluç Ali'nin anneannesidir. Kocasını pars avında ölür. **Ötelerin Çocukları**'nda da Elif'in babası bu akıbete uğramıştır. Kara yağız bir Yörük kadını olan Emeti, göç sırasında bir kız çocuğu dünyaya getirir.

Kara Perçim, Emeti'nin kızıdır. Yanındakiler kara perçemleri dolayısıyla ona bu adı verirler. Küçük yaşta, annesini kaybeder ve bütün aşiret ona sahip çıkar. Perçim, büyüdükçe güzelleşir.

“Çocuk sere serpile büyüdü; çeviklik ve iri iri kara gözlerden ibaret, orman yangını alevi gibi bir Güney Anadolu kızı oldu.(**Ötelerin Çocukları**'ndaki Elif'e benziyor) Teni, açık denizköpüğü

¹⁰³Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 167-371

gibiymi. Gr saçların mavi mavi parıldayarak başından aşığda büklüm büklüm yıkılışı, onları gören gözlere bir gök gürültüsünü seyretmekte oldukları hissini verirdi. Perçim’in yeryüzünde sevinci ve gülüşünden başka serveti yoktu. O bitmez tükenmez glşlerinin ve her ne iş görürse görsün, onları görürken içinden ve dudaklarından szlp tellenen türkülerinin cömert savurucusuydu. Çamaşır tokalarken, harman savurur, ayran alkar ya da çapa sallarken mutlaka türkü söylerdi. Gördüğü iş dolayısıyla pazıları katılaşımyı ve tepeden tırnağaya kadar gövdesi evik ve ince bir elik yaya dönmüştü.”¹⁰⁴

Rikardo Frappa ve yanındaki iki İspanyol Perçim’i kaçırırlar. İspanyol’un biri diğeriini öldürür. Frappa da diğeri İspanyol’u öldürür. Perçim’e sahip olmak ister ama bunu başaramaz. Perçim aklını yitirmiş gibidir.

“Sonra kalkıp rast gele yürüyordu. Yürüdüğü yeri görüyor muydu? Kim bilir! Ama sendelemiyordu. Belki de adaleleri insanoğlunun hayvanlık devrinden kalma otomatik bir hareketle toprak engebelerinden korunacak bir tarzda adım atmasını sağıyordu. Zaten bir uçuruma kayıp düşseydi bile kimsenin umurunda olmayacaktı; hatta belki de sevinecekler olurdu. Çünkü dağlarda kızın karacalarla gezdiğiy görülmüş ve kendisinin şeytanla alaveresi olduğuy sanılmıştı.”¹⁰⁵

Bu zelliğiyyle **Aganta Burina Burinata**’daki Deli Zehra’yı hatırlatıyor. Hayvanların zellikleri ikisinde de aynı anlatılmış. Bu “Karanlık” diye bağırr, o ise “Zavallı Balıkçılar” der.

Perçim, dağ bayır dolaşırken yaralı bir denizci görür. Bu Aydınly denizci Ali’dır. Perçim onu iyileştirir ve birlikte kaçmayı planlarlar. Fakat Ali yakalanır ve ldrlr. Perçim iyice kendini kaybeder. Hamile olan Perçim’in bir oğlu olur. Ona babasının adı Ali’yi koyar ve ocuğaya asıl kimliğini iyice öğretir. ocuk yedi yaşına geldiğinde Perçim lr.

Ali, Aydınly denizcidir. Uluç Ali’nin babasıdır. Kastel Mirano kalesinin zaptı sırasında yaralanır ve bir mağaraya gizlenir. Perçim onu bulur ve iyileştirir. Ali’nin yerini tespit edenler onu yakalayıp ldrrlar, bir mızrağaya geçirdikleri başını da kasabada dolaştırırlar.

Rikardo Frappa, İtalyan balıkçıdır. Otuz beş yaşındadır. Balıkçılıkla hayatını sürdürmekte zorlandığiy için Napoli şehrinden Kont Amedo d’Aspromonte’nin uşaklığını yapar. Onun için balığa gider veya Anadolu kıyılarında koyun, kuzu hırsızlığı yapar. Yine böyle bir gün Perçim’i görür ve onu kaçırır. Kont, Türk korsanlarıyla başını belaya sokmak istemediğiy için Frappa’yı ve Perçim’i yanından gönderir. Likastro’ya

¹⁰⁴ Halikarnas Balıkçısı, *Uluç Reis*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2012, S. 8-9

¹⁰⁵ Halikarnas Balıkçısı, *a.g.e.*, S. 33.

gelen Frappa buraya yerleşir. Perçim’e bir türlü dokunamaz ama onu uğurlu saydığı için yanından da göndermez. Perçim’in hamile olduğunu öğrendiğinde kimseye bir şey diyemez. Çocuğu yanında köle gibi çalıştırır. Çocuk on yaşına geldiğinde Frappa’ya inme iner.

Kara Yusuf, Uluç Ali’yi bulan geminin kaptanıdır. Denizlerde yıllarını geçirmiştir. Yanında pek çok genç denizci vardır.

Koca Murat’ın tasviri ayrıntılı bir şekilde yapılır:

“Orta yaşlı, fakat hiç de orta boylu değil, çam yarması gibi bir adamdı. Savaşta ağır lobut zincirinin(iki ucu ağır demir topuzlu bir zincir) ortasını bir kavradı mıydı onu bir tüy imiş gibi kullanırdı. Lobudu döndüre döndüre kendine, düşman kalabalığı arasında yere serili ölümlerden yapılmış bir yol açardı. Ana baba günlerinde bir savaş Tanrısı kesilen Koca Murat’ın yüreği ise çok yufkaydı. Bir çocuğu olmadığına yanardı”¹⁰⁶

Koca Murat, Uluç Ali’nin yalvarmalarına dayanamaz ve kaptanla konuşup çocuğun gemide kalmasını sağlar. Koca Murat, aynı zamanda saz ustasıdır. Sesi de güzeldir.

İspanyalı Müslüman Necmeddin, arada hikâyelerine yer verilen kahramanlardandır. İspanya’daki Müslümanlara yapılan zulümden payını alır. Bir asilzadeyle düello yaptığı ve düelloda onu öldürdüğü için katil sayılır. Bu olay neticesinde kaçmak zorunda kalır. Evine gizlice geldiğinde annesinin engizisyona götürüldüğünü öğrenir. Onu kurtarmaya çalışsa da başarılı olamaz. Annesini düşmanların elinde acı çekmekten kurtarmak için onu kendi elleriyle boğar. Sonra da korsanlara katılır.

Deli Davut, Uluç Ali’nin olduğu gemideki tayfalarındandır. Altmış yaşlarında, kısa boylu bir adamdır. Aydın Çinelidir. Etrafında yaptığı şakalarla ve güler yüzüyle tanınır. Korsanlar ona bu tavrından ötürü Nasreddin Hoca lakabını verirler. Deli Davut’un geçmişi anlatılır. Davut, on sekiz yaşında evlenir. Fakat derebeyi karısına göz koyar. Bir gün derebeyininin karısına iltifat ettiğini ve onun da karşılık verdiğini görünce ağayı ve karısını vurur. Sonra da denizci olur. Tek dayanamadığı şey beylik laflardır.

Diyego de Azueras, yıllarca Batı Afrika kıyılarındaki halkın köylerini basıp onlara zulüm etmiştir. Burada yakaladığı kadın, çoluk çocuk herkesi Amerika’daki

¹⁰⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 44-45.

toprak sahiplerine köle olarak satmıştır. Karşılaştıkları düşman gemisi Santiago’da Diyeo de Azueras’ı görürler. Deli Davut, onunla çarpışır ve onu öldürür.

Foçalı Mesut, geminin tayfalarındandır. Herkes onun oburluğuyla alay eder. Bir gün Deli Davut’un onun için söylediği söz üzerine adı “Kulağına Üfler Mesut” olarak kalır.

Kuşadalı Hurşit de geminin tayfalarındandır. Uluç Ali için sünnet töreni tertip ettiklerinde o da Karagöz’ün Gelin oyununu oynar. Bu arada başından geçenleri anlatır. Venedik kadırgasıyla çarpışırken yaralanır. Köle olarak satılır. Onu bir hanım sultan alır. Akşam halayıklardan Hamra’yla yatar. Sabah kız bağırınca camdan atlayıp kaçır ve limana gidip Dırmanlı Koca Hüseyin adındaki korsanın gemisine katılır.

Emeti Kadın, Tutgut Reis’in savaşçısı Kör Hüseyin’in karısıdır. Korsanlar Cezayir’e geldiklerinde Uluç Ali’yi onun evine gönderirler. Çocuğu olmayan Emeti, Uluç Ali’yi kendi çocuğu gibi sever.

Bu arada denize açıldıklarında da düşman gemileriyle çarpışırlar. Bu çarpışma esnasında Himmet, isimli tayfanın vurulup kan kustuğu ama kanı güverteye tükürmemeye çalıştığı görülür. Burada Himmet’in hikâyesine geçiş yapılır. Himmet, Kaş’ın köylerindendir. Venedikliler köylerini yakarlar. Köyüne geldiğinde iki çocuğunun öldürüldüğünü ve karısının delirdiğini görür. Bu olayı hatırladığı için güverteye tükürür ve ceza alır. Çünkü denizcilerin kuralları vardır ve bu kurallara uymayanlar cezalandırılır. Cezasına razı olan Himmet vurulunca bu olayı hatırlar ve vurulmuş olmasını göz ardı ederek güverteye ağzındaki kanı tükürmemeye çalışır. Himmet, şehit olur.

Hızır Reis diğer adıyla Barbaros Reis, Avrupalıların korkulu rüyasıdır. Fransız gemilerinin Akdeniz’e gidiş gelişlerini yasaklar. Uluç Ali, onu gördüğünde kendini koca bir topun karşısındaymış gibi hisseder ve titrer:

“Bu adamın yaşı kaçtı? Bin yıl da olabilirdi, daha dün de doğmuş olabilirdi. Bu adam kirpi dikenleri gibi sert ve önüne doğru yönelen bir kirpik ve kaş kalabalığı altında Ali’ye okyanus ortaları kadar mavi ve derin gözlerle bakıp gülüyordu.”¹⁰⁷

Hızır Reis’in her şeyden haberi vardır. Uluç Ali, düğün olacağını Hızır Reis’in bilmesine çok şaşırır. Onun her yerde gözü olduğunu hisseder.

¹⁰⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 165.

Turgut Reis'i Uluç Ali ilk gördüğünde Turgut Reis yirmi dört, yirmi beş yaşlarındadır ama bu genç yaşına rağmen denizlerde ün salmıştır. Daha sonra Uluç Ali onu yakından görür. “Otuz beş, kırk yaşlarında, uzun boylu, kartal bakışlı”¹⁰⁸ bir adamdır.

Uluç Ali Tahta Bacak Kolsuz Hasan'dan Turgut Reis'in Modon Türklerinden Saraylat Salih Ağa'nın kızı ile evlendiğini ve bir kızı olduğunu öğrenir. Ayrıca Barbaros oğlunu ilerde Turgut Reis'in kızıyla evlendirmeyi düşünmektedir.

Turgut Reis, Uluç Ali'nin yeteneklerini denedikten sonra ona önemli görevler verir. Turgut Reis, Korsika adalarında esir düşer ve daha sonra kurtulur. Turgut Reis Kaptan paşalık mevkiini hak eder ama onun yerine Sinan Paşa bu göreve getirilir. Kaptan paşalık mevkiine getirilen Sinan Paşa, rüşvetçi, gaddar, ırz düşmanı bir adamdır. Yaşanan olaylardan sonra Turgut Reis, Trablus ve Malta sularından uzaklaşır. Padişahın ricası üzerine döner ve Malta'da şehit olur.

Tahta Bacak Kolsuz Hasan, eski denizcilerdendir. Seksen yaşlarındadır. Topçu ustasıdır. Kolunu ve bacağını denizdeki savaşlarda kaybeder. Karaya dönüp Cezayir'de kalır. Burada oturan Ayşe'yi sever. Ayşe ona pek yüz vermez, daha sonra Hızır Reis'in tasarrufuyla Ayşe ile Hasan'ın nikâhları kıyılır. Uluç Ali'yi Cezayir'e getirdiklerinde onu Hasan'a teslim ederler. Hasan da Uluç Ali'yi Emeti'nin evine götürür.

Ayşetül Şakşaki, Cezayirlidir. Düğünlerde şakşak çaldığı için ona bu adı verirler. Ebu Mehmed-ül Gindi adındaki adam Ayşe'ye evlenme vaadinde bulunur fakat sözünde durmaz. Ayşe de bundan sonra kimseye güvenmez. Ayşe fal bakar. Hatta İbni Zekaziki adındaki adam fal baktırmak için sık sık Ayşe'nin yanına gelir. Daha sonra Uluç Ali'nin dikkatiyle bu adamın İspanyol casusu olduğu anlaşılır. Tahta Bacak Kolsuz Hasan onu sever ama Ayşe bir türlü ona yüz vermez. Sonunda Hasan ile nikâhları kıyılır.

Don Luis, Kara Yusuf ve tayfası düşmana yenilecekken gemilerini infilak ettirdikleri zaman denize düşen Uluç Ali'yi kurtaran kumandandır. Mert bir asker olan Don Luis aslında denizci değildir. Uluç Ali'yi iyileştirip Granata'daki çiftliğine gönderir ve çocuğa iyi bakılması için de uşağına bir mektup verir. Uluç Ali bir müddet onun çiftliğinde kalır.

Viko, Don Luis'in uşağıdır. İri yarı ve zalim bir adamdır.

¹⁰⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 222-369.

“Bu adam Don Luis’in Granata’daki çiftliğinin kâhyasıydı; bir sürü çiftlik bekçileriyle beraber Amerika’dan getirilmiş dört Kızılderili ile Ali’yi Endülüs’e götürecekti. Viko, izbandut yapılı bir adamdı. Göğsü o kadar geniş ki, uzaktan görülünce, yan yana durmuş kafasız iki geniş göğüslü insanın dokunan omuzlarının üzerine bir baş konulmuş sanılırdı. Dudaklarından, yanakları yolu ile kulaklarına kadar yüzü çiçek çilleriyle delik deşikti.”¹⁰⁹

Viko bir gün Uluç Ali’yi acımasızca döver. Bu duruma dayanamayan Ali ona karşılık verir ve sonunda da çiftlikten kaçmak zorunda kalır.

Pamlo Kasım, Don Luis’in çiftliğinde çalışanlardandır. “Pamlo Kasım, atmaca bakışlı, kara gözlü, apak saçlı, seksen yaşında bir adamdı.” Oranın eski, arazi sahibi zenginlerindendir. Aslında Müslümandır ama Hristiyanlığı kabul etmiş gibi görünür. Gizli gizli silahlar yapar ve kaçmayı planlar. Uluç Ali’ye öğütler verir.

Miguel Muhsin de Hristiyanlığı kabul etmiş görünen gizli Müslümanlardandır. Elli yaşlarında bir adamdır. Adı Muhsinül Talitalâ’dır. Balıkçıdır, aynı zamanda kılıç ustasıdır. Gizli gizli kılıçlar yapar. Kaçmaları için üç kılıç yapmak için uğraşır. Uluç Ali ile kaçarlar. Saldırıya uğradıklarında ayrılmak zorunda kalırlar. Muhsin’e ne olduğu eserde söylenmez.

Zehra, Uluç Ali’nin Don Luis’in çiftliğinden kaçtığı sırada uçuruma düştükten sonra gördüğü kızdır. Elindeki gitarla bir şarkı söyler. Uluç Ali bu şarkıyı daha önce gördüğü Morisko kızın şarkısına benzetir. Ama Zehra bir çingene kızdır. Köyde başlayan bir salgın yüzünden köy halkı Zehra’nın ailesini sorumlu tutar. Salgını onların uğursuzluklarına bağlar. Annesi, babası ve kardeşleri ağaca bağlanarak öldürülür. Zehra şans eseri kurtulur. Ali ile Zehra birbirlerini severler. Cezayir’e doğru kaçmaya çalışırken Zehra vurulup öldürülür. Uluç Ali ve yanındaki forsalar denize açılırlar. Daha sonra Zehra’yı Cezayir’e götürüp gömerler.

Hatçe, Uluç Ali’nin Zehra’dan sonraki eşidir.

“Uluç Ali, Cezayir’e son olarak uğradığı zaman ardı sıra ah, vah çeken kadın ve kızların arasında, kocasıyla Cezayir’e yeni göç etmiş Yörük karısı Ümmüşan Bacının on beş yaşında Hatice- ona Hatçe derlerdi- adında bir kızı da vardı. Doğrusu Tanrı o kızın boyunu posunu, endamını, simasını özene bezene yaratmıştı. Saçlarının bilek kadar kara örgüsü, topuklarını dövüyordu. Bunca inceliğine rağmen bir çelik tel kadar kuvvetli ve cıva gibi de çevikti. İlk bakışta insan onu pısrık ve çekingen sanırdı; fakat gözlerini insana çevirince ceylan bakışlarının hiç de ürkek olmadığını

¹⁰⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 185-194

görürdü. Uluç Ali, İspanya'dan dönüşünde Hatçe, genç korsana âşık olmuştu. Annesi Ümmüşan Bacıya, “Anne, ben varırsam, ona varırım; yoksa kimseye varmam” demişti.”¹¹⁰

Hatçe'nin babası korsanlığı sırasında şehit olduğu için annesi Ümmüşan, kızını bir denizciye vermemeye yemin eder. Ama Hatçe'nin kararlı tavrı karşısında duramaz. Hatçe kendisinin Uluç Ali'ye layık olduğunu göstermek için erkek kılığıyla onun gemisine gelir ve bir çarpışmada hafif yaralanır. Daha sonra düğünleri yapılır ve Uluç Ali'nin bir oğlu olur. Hatçe ikinci çocuğa da hamiledir. Uluç Ali'nin Arabella ile evlendiği sırada kullandığı ifadelerden Hatçe'nin o zaman yaşamadığını anlarız.

Andre Dorya, İspanya deniz kuvvetlerinin başkumandanıdır. Yazar, onu ayrıntılı olarak anlatır:

Babasını genç yaşta kaybeden Andre Dorya'yı muhafız alayı subayı olan Domenico Dorya himayesine alır. Andre Dorya silahşörlük eğitimi alır. Çeşitli ordularda paralı asker olur. Sen Jan şövalyelerine katılıp Filistin'e gider. Gösterdiği başarılarla dikkati çeker ve Fransa kralının hizmetine alınır. Kral para vermeyince saf değiştirir ve İspanya'nın tarafına geçer. Fransız kralına karşı savaşır. Türk korsanlarına karşı sürekli başarısız olan Andre Dorya zor durumda kalır.

Piyale Paşa, 1554 yılında Kaptan-ı Derya olur. Her yıl donanma ile Turgut Reis'le buluşur ve o yılki seferleri tasarlarlar. Piyale Paşa Malta seferini yapar. Cerbe'yi ele geçirir. Uluç Reis'le İstanbul'a gelir.

Pertev Paşa'yı yazar, tarihi bir sima olarak bize anlatır:

Pertev Paşa Enderun'da yetişir. Kapıcıbaşılığından ikinci vezirliğe kadar yükselir. Bu başarısını yazar ironik bir şekilde vurgular. Bunu sarayda kuvvetli bir arkasının olmasına bağlar. Piyale Paşa ve Pertev Paşa'yı mukayese eder. Pertev Paşa denizcilikten anlamaz. Lepanto yenilgisi onun da sonunu getirir, yenilgiden üç yıl sonra ölür.

Eserde daha silik yer alan kahramanlar ise şunlardır: Fransua dö Loren (Fransız Haçlı şövalyelerinin reisi), Deli Cafer (Rodos Beyi), Don Frangapino (Likastro'daki eski deniz savaşçısı), Markeze Rudolfo di Valreno (Türk gemilerini zapteden zalim), İspanyalı Necmeddin'in annesi, Sandoval de Flores (Necmeddin'in annesini ihbar eden asilzade), Jose Romeo (Engizisyona getirilen suçlulardan), Çatıkkaş Ahmet Kaptan, Kavalalı Korsan Hüsmen Ağa, Celal (Nöbetçi korsan), Emin (Celal'in babası),

¹¹⁰ Halikarnas Balıkcısı, *Uluç Reis*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2012, S. 257.

Ayamavralı Memiş (İspanya gemisiyle savaşırken yaralanır), Muslu Reis, Kantar Çıntar (Esir Fransız), Mümin Usta (Topçu), Kırlangıç Osman (Cezayir esir pazarında aldığı çocuğu azat eder.), Dünder ve Karısı Zeynep (Emeti'nin komşuları), İbni Zekaziki (Ayşe'nin yanına gelen İspanyol casus), Muhsin (Gemide şehit olan çocuk), Domingo Perez (Don Luis'in çiftliğindeki bilgin), Papaz Blaskı (Yirmi binden fazla Müslüman ve Yahudi'yi yaktırır), İskender Reis, Fra Barbardo (Fransiskan Papazı), Don Jeronimo (Santa Mariya Mijiyore Kilisesinin Papazı), Gazâl (Gemideki esir kadın), Arabella (Uluç Reis'in evlendiği kız), Mark Antuvan Kolonna (Lepanto savaşına katılacak Napoli krallığının büyük askeri serdarı), Don Piyetro (Halkulvad kalesini savunan kaptan), Emilya (Don Piyetro'nun kızı ve Uluç Reis'in evlendiği kız).

Kişilere baktığımızda eserde tarihi kahramanların yer aldığını, bunların kurgulanarak verildiğini görürüz.

Uluç Reis, eserin idealize edilmiş başkahramanıdır. Üstün yetenekleri ve yenilmezliğiyle destan kahramanlarını hatırlatır.

2.4.7.1 Lakaplar

Bu eserde lakaplar, diğer eserlere göre daha az kullanılmıştır. Başlıca lakaplar ve kullanıldığı kahramanlar şunlardır:

Tablo 2.8 Uluç Reis'teki Lakaplar

LAKAPLAR ve İSİMLER	VERİLDİKLERİ KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ
Deli Cafer	Rodos Beyi
Kara Perçim	Uluç Ali'nin annesi, kara perçemli
Koca Yusuf	Gemi Reisi
Koca Murat	Çok yetenekli bir denizci
Nasreddin Hoca/ Deli Davut	Şakacı
Çatıkkaş Ahmet Kaptan	Somurtkan
Kavalalı Korsan Hüsmen Ağa	Denizci
Foçalı Mesut/Kulağına Üfler Mesut	Obur
Kuşadalı Hurşit	Denizci
Kör Hüseyin	Turgut Reis'in adamlarından
Ayamavralı Memiş	Denizci
Muslu Reis	Denizci Musluhiddin Reis
Tahta Bacak Kolsuz Hasan	Bir kolu ve ayağı yok, eski denizci
Kırlangıç Osman	Merhametli
Ayşetül Şakşaki	Düğünlerde şakşak çalar.

2.4.8 İzleksel Kurgu

2.4.8.1 Korsanlık

Türk korsanlığının, savunma mecburiyetinden doğduğu belirtilir. Ama Türkler korsanlığı adeta bir okul haline getirirler. Orada yetenekli denizciler yetişir ve bir nizam dâhilinde yaşarlar. Korsanların yasa haline gelmiş kuralları vardır.

“Ne var ki Afrika Türk korsanlarının, kâğıt üzerinde değil fakat yüreklerinin üzerinde madde madde yazılmış bir yasaları vardı. Onun dışına katıyen çıkmazlardı.”¹¹¹

Bu kurallara riayet etmeyenler cezalandırılırlar. Temizliğe çok dikkat edilmesi, teslim olmak zorunda kalındığında geminin havaya uçurulması, forsaların yarısının Türklerden oluşturulması gibi kurallar bunlardan sadece birkaçıdır.

Korsanların en önemli özelliklerinden biri de Türk bahriyesinin asıl kurucuları olmalarıdır. Onların kırk öğüdü Türk bahriyesinin temelini teşkil eder. Eserde aralarda bu öğütlere yer verilir:

“Bu kaidelerin yirmi altıncısı şöyledir: 26) Bey gemilerinden Türk olmayan yüzer forsa çıkarılıp yerlerine tersane gemilerinden çıkarılan küreğe mahkûm Türkler konulmalıdır. Buna muhalif olan biri çıkarsa hemen onu gemide dışarı etmelidir.”

Korsanlar da deniz insanlarıdır. Deniz onların yüreğinin büyük bir kısmını doldursa da içleri sevgiler, hasretler ve özlemler kaplıdır.

Korsanların bazıları savaşlar esnasında gazi olur. Cezayir sokakları böyle korsanlarla doludur:

“Cezayir sokaklarının kaldırımları üzerinde bir gözünü kaybetmiş, bir bacağı veya kolu güdük kalmış korsanlara çok rastlanırdı. Bunlara korsan yasası gereğince, göz, kol, bacak kaybettiklerine göre belirli bir tazminat verilirdi. Aynı zamanda bir düşman gemisinin bayrağını indirenlere ve yüksek kale duvarları üzerinden kumbara (yani hambire veya barutla yapılan bir çeşit bomba ki, Türk bahriyesinin bir icadı olarak ilk defa Rodos adasının fethinde kullanıldı) aşırılara belli bir mükâfat verilirdi.”

Korsanların dinî duyarlılıklarından da bahsedilir. Selam vermeleri, gemilere ayetler asılması, namaz kılınan yer olduğu için güvertenin daima temiz tutulması bu hassasiyetin örnekleridir.

¹¹¹ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 110-113-154.

2.4.8.2 *Deniz*

Yazarın altı romanının da vazgeçilmez temel izleklerindendir. Deniz, adeta bütün kahramanların kaderidir. Bu kader bazılarını doğrudan bazılarını ise dolaylı olarak etkiler. Ama eninde sonunda bütün yollar ona götürür.

2.4.8.3 *Annenin Ölümüne Çocuğun Şahit Olması*

Halikarnas Balıkcısı'nın romanlarında bu izlek pek çok yerde karşımıza çıkar. **Ötelerin Çocukları**'nda Elif ve Hacı Hasan bu çocuklardandır. **Uluç Reis**'te de Uluç Ali annesinin ölümüne şahit olur. Bu durumun anlatıldığı her eserde bu çocuklara yaradılış, doğa sahip çıkar.

2.4.8.4 *Kartal*

Uğursuzluğun sembolü olarak görülür. Perçim'i doğurduktan sonra havada bir kartal gören Emeti bunu hayra yormaz. Nitekim eserin ilerleyen bölümlerinde Perçim'in başına kötü şeyler gelir.

2.4.8.5 *Kadınlar*

Kadınlar her eserde önemli bir yer tutar. Yazar, kadına ayrı bir değer verir. Onu yaradılışın doğurucusu, güzelliğin aksettiği yer olarak görür. Kahramanları da kadına bir meta olarak bakmazlar. Gönüllerinde ona karşı kutsal bir sevgi duyarlar. Kahramanların çok sevdiği deniz de bir kadına benzetilir. Eserde anlatılan kadınlar yiğittir, kaçgöç tavrına bürünmezler. Cezayir sokaklarından geçerken Hasan, Uluç Ali'ye buradaki kadınlar hakkında bilgi verir: “Tahtabacak, “Bak, oğlum, bazı yerli ablaların müstesna, buradaki abla ve anaların kaçgöçe aldırılmazlar; çünkü kendini bilen kadınlara, burada sarkıntılık eden olmaz”¹¹²

2.4.8.6 *Esaret*

Kahramanların en fazla korktukları şey esarettir. Uluç Ali rüyalarında Lokastro'daki esaret günlerini görür, korkar. Korsanlar esir olacaklarını anladıklarında gemilerini infilak ettirirler. Esir edilen Perçim, çıldırır. Esir düşen Turgut Reis, kendini kaybedecek hale gelir.

¹¹² Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 157.

2.4.8.7 Pars

Gücün ve çevikliğin sembolü olarak kullanılır. Kimi zaman bir ava giden babayı öldürür. **Ötelerin Çocukları**'nda Elif'in babası pars avcısıdır ve av sırasında yaralandıktan sonra ölür. Uluç Reis'te Emeti'nin kocası pars avında ölür. Uluç Reis'in ilk sevdiği kadın Zehra, bir pars gibi çeviktir. Perçim, Ali'nin başını mızrak ucunda gördüğünde bir pars gibi üzerine atılır.

2.4.8.8 Mehter

Korsan gemilerinin sembolüdür. Savaşlarda veya görev dağılımı esnasında mehterler çalınır.

2.4.9 İçerik İncelemesi

2.4.9.1 Halkın Sömürülmesi ve Dinin Kullanılması

Eserde işlenen toplumsal konuların başında halkın sömürülmesi ve dini kullanma gelir. Bunlara sebep olan kaynaklardan biri de cehalettir. Engizisyon mahkemeleri istedikleri kişiyi suçlu sayıp öldürürler. Buna dayanak olarak da din adamlarının kararları gösterilir. Bir yerde çıkan bir hastalıktan istenmeyen topluluk sorumlu tutulur ve bunların toplu halde öldürülmesine karar verilir.

Papa ve papazlar Haçlı Savaşlarının teşvik edicileridir. Donanmaların kurulmasını sağlarlar.

İnsanlar dinin ve papazların baskısından çok bunalırlar. Öyle ki Türk korsanların gelip oraları ele geçirmelerine adeta sevinirler.

2.4.9.2 Devlet Makamlarında Liyakatin Gözetilmemesi

Turgut Reis, düşmanlara karşı pek çok yararlılık gösterir. Herkes onun Kaptan-ı derya olacağını düşünürken bu makama layık olmayanlar getirilir.

“Barbaros’un ölümünden sonra Kapudan-ı Deryalığa Turgut Reis’in getirilmesi beklenmişti. Fakat bu makam Sokullu’ya verilmişti. Sokullu Mehmet Paşa, Rumeli Beylerbeyliğine tayin edilince Kapudan-ı Deryalık mevkii gene boş kaldı. Gene Turgut Reis’in o mevkie getirilmesi beklendi. Fakat o makama Turgut Reis değil, Sinan Paşa getirildi.

Hırvat ve kul(esir) çeşidinden olan Rüstem Paşa, Kanuni Süleyman’ın büyük teveccühüne mazhar olarak hem damat hem de 1544’te sadrazam olmuştu. Dalavereci bir adamdı. Kanuni’nin büyük

oğlu Mustafa'nın katlinde iğrenç bir rol oynamıştı. Kendisi hilekârlığı ve rüşvet almasıyla meşhurdur.”¹¹³

Enderun'da yetişenlerle serhadlerde yetişenler arasında ayırım söz konusudur. Saray adamları birbirlerine karşı sürekli bir kıskançlık duygusu ve çekişme içindedirler. Fakat dışardan gelen bir adam olursa hemen birleşip onu bertaraf etmeye çalışırlar. Bu tavrı gören Uluç Ali saray çevresinden uzak durmayı tercih eder. Turgut Reis uzak mağribe gider.

2.4.9.3 Denizcilerin Çilesi

Balıkçılık, süngercilik de yapsa ya da korsan da olsa denizcinin çilesi hep aynıdır. Evlerinden uzakta günler, aylar hatta yıllar geçirirler. Denize her açılışın dönüşü meçhuldür. Arkalarında gözü yaşlı bir anne, baba, eş veya çocuk bırakırlar. Kimi zaman nerede öldüklerini kimse bilmez.

“Kimisi karı kızanından, kimisi kardeş, eş ve dostundan ayrılmıştı. Bunları acaba bir daha dünya gözüyle görebilecekler miydi? Duymuş oldukları yürek kopuşunun ve sevgililerden yırtılışın acılarını unuttular. Korsandılar. İçlerinden kabaran sevinç, bir deniz zaferi sonunda uzaktan duyulan gülbanklar gibi içlerinde homurduyordu. Dayanamadılar! İçlerinden sevinç türküsü fırlayıp boşandı. Bütün berkende halkı, bir heyamola(eyyam ola!) tutturdu.”

Deniz onlar için bir tutkudur ama acımasızdır da. Fırtınaları nicesinin canını alır, nicesini de sakat bırakır. Korsanlar için bundan daha büyük bir dert daha vardır o da savaş. Savaşta gözlerini kırpmadan canlarını feda ederler. Bu fedakârlıkları bazen dikkate bile alınmaz.

“Karavellayı zapt ettiğinin ertesi günü gemi Fromentara adalarına doğru giderken Himmet'in cenaze töreni yapıldı. Şehit olduğu için nâşı yıkanmadı. Çünkü şehit, kanı ve üst başıyla gömülürdü. Kendisine yelken bezinden bir kefen dikildi. Kefenin ayak tarafına büyük topun on beş okkalık bir güllesi bağlandı. Kefenin üzerine ziftle bir “Hüve-l- Hallâk-ul Baki” yazıldı; cenaze namazı kılındı. (...) Himmet'in kefenli nâşını küpeşteden uzattıkları bir kalasın üzerine yatırdılar. Kalasın gemideki tarafı kaldırılınca ceset kaydı ve denize düştü. Bir müddet beyaz kefen suların altında ağardı, ondan sonra karanlık derinliklerde kaybolup gitti. Denizin şehidi böylece derya mezarına gömüldü.”

¹¹³ Halikarnas Balıkcısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s. 115-169-369

2.4.10 Biyografik Özellikler

Roman, biyografik bir eser özelliği gösterir. Tarihî bir kahraman olan Türk denizcisi Kılıç Ali Paşa'nın hayatı kurgusal bir yapı içerisinde anlatılır.

Kaynaklarda Kılıç Ali Paşa İtalyan bir denizcinin çocuğu olarak anlatılır. Gençliğinde papaz olmak için Napoli'ye giderken Berberi korsanları tarafından kaçırlır. Türk gemilerinde forsalık yaptıktan sonra Müslümanlığı kabul eder ve Ali adını alır. O dönemde Arap olmayan korsanlara "Uluç" unvanı verildiği için kendisine de bu unvan verilir. Turgut Reis'in yanında görev alan Uluç Ali, Mehdiye kalesinin savunmasında, Cerbe'nin zaptında, Piyale Paşa'nın yanında Akdeniz donanmasında bulunur. Malta kuşatmasına katılan Uluç Ali İzmir sancak beyi ve daha sonra Cezayir beylerbeyliğine getirilir.¹¹⁴

Uluç Reis, asıl ününü İnebahtı Savaşı'ndaki başarılarıyla kazanır. Kılıç Ali adını ona II. Selim'in verdiği söylenir. Ayrıca Selime Hatun'la evli olan Kılıç Ali'nin çocuklarının olmadığı tarihi kaynaklarda yer alır. 21 Haziran 1587 günü ölen Kılıç Ali, Mimar Sinan'a yaptırdığı Kılıç Ali Paşa Camii'ne defnedilir. Tarihçi Hammer'e göre ilerlemiş yaşına rağmen, bir cariyenin koynunda can vermiştir.¹¹⁵

Eserde Uluç Reis, bir Türk çocuğu olarak anlatılır. Annesi bir İtalyan köyüne kaçırlır ve orada karşılaştığı Aydınli denizci Ali'yle birlikte olur. Annesinden gerçekleri iyice öğrenen Ali Türk korsanlarının arasında yetişir.

Yazar, Uluç Ali'nin katıldığı savaşlarda tarihe bağlı kalarak eserde onlara olduğu gibi yer verir. Anlattığı olayları tarihiyle belirtir.

Romanda Uluç Ali'nin Hatçe'den bir oğlu olduğunu öğreniriz fakat tarihler Kılıç Ali'nin çocuğu olmadığını ortaya koyar. Kılıç Ali'nin ilerlemiş yaşına rağmen bir cariyeyle birlikte olurken öldüğü rivayeti eserde yer almaz. Sadece Uluç Ali'nin ilerlemiş yaşına rağmen yirmi- yirmi beş yaşlarındaki bir kızla evlendiği anlatılır. 1548 yılında ölen Uluç Ali'nin mezarının kendi yaptırdığı Tophane Camii'nde olduğu ifadesiyle eser biter.

¹¹⁴ Samarcic, Radovan, *Sokullu Mehmed Paşa*, Sabah Kitapları, İstanbul 1995.

¹¹⁵ Murat Belge *İstanbul Gezi Rehberi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

2.4.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme

Uluç Ali romanı, biyografik özelliği ağır basan tarihî bir kitaptır. Yazar, Uluç Ali'yi idealize ederek anlatır. Onun yanında Türk denizcilerini coşkulu bir dille tasvir eder. Kurgu içerisinde bazı tarihi gerçekleri yeniden şekillendirir.

Eserde yer ve zaman kavramları çok nettir. Olayların çoğunun tarihleri yıl yıl verilir. Geniş bir coğrafyaya yayılan olaylar anlatılırken pek çok mekân zikredilir. Cezayir bu yerler içerisinde en çok üzerinde durulanıdır denilebilir.

Eserde tarihi olayların yanında toplumsal birtakım sorunlar da işlenir. Avrupalıların Müslümanlara karşı tavırları, Avrupalı din adamlarının olumsuz tutumları, Türk denizcilerinin çektikleri, saraydaki bazı devlet adamlarının yanlış tutumları, görev dağılımında liyakatin göz ardı edilmesi, cehalet ve yoksulluk gibi konular bunlardan sadece birkaçıdır.

Teknik olarak eserde geriye dönüşler yer alır. Uluç Ali'nin çocukluk ve gençlik döneminin anlatımıyla diğer denizcilerin geçmişlerinin anlatımında bu teknik kullanılır.

Denizcilik ile ilgili terimlerin sıkça kullanıldığı eserde tarihi olaylarla ilgili bazı açıklamalar parantez içinde verilir.

Olayın akışı içinde Kâtip Çelebi'den ve bazı Batılı kaynaklardan yapılan alıntılar göze çarpar. Yazar, yaptığı alıntıların kaynaklarını belirtir. Bazı yerleri olduğu gibi Kâtip Çelebi'nin kaleminden aktarır.

Savaşların ve denizcilerin anlatımında coşkulu bir dil söz konusudur. Başta Uluç Reis olmak üzere diğer Türk denizcileri yüceltilir. Birer kahraman olarak anlatılır.

Şehirlerin ve tabiatın tasvirlerinde yazar, şiirsel bir dil kullanır. Bilgilerin fazla olmasına rağmen eserin dili akıcı ve coşkuludur. Bu eserinde de yazar, deniz tutkusunu vurgulamayı ihmal etmez.

Eserin çeşitli yerlerinde yazarın varlığını hissederiz. Yazar, okuyucuyla konuşur, onu da yanına alarak olaylara bakar ve böylece okuyucuyu da esere dâhil eder. Bazen Ahmet Mithat Efendi tavrıyla açıklamalarda bulunur. “Bunu daha önce söylemiştik” ya da “Bunun için böyledir” gibi ifadelerle yer verir. Bazı yerlerde romancı tavrından uzaklaşarak tarihçi anlatımına bürünür. Yine de bu eseri sıkıcı yapmaz.

2.4.12 Eserde Geçen Denizcilik Terimleri

Alabanda: Deniz teknelerinin iç yanları, borda karşıtı.

Alesta skota gabya: Ana direklerin üzerindeki serenleri açmaya hazır olma.

Arkebüs: Çakmaklı Tüfek.

Arma(daki ipler): Geminin yürümesine hizmet eden direk, seren, ip, halat ve yelken takımı.

Barça: Ortaçağda kullanılan kürekli ve yelkenli taşıma gemisi. Kalyon türünden küçük savaş gemisi.

Başaltı ambarı: Gemilerde tayfa ve erlerin baş taraftaki koğuşlarının ambarı.

Başkasara: Genellikle gemilerdeki baş taraftaki yüksek kısım.

Bayrağı mayna etmek: Bayrağı halat ve palanga yardımıyla aşağı indirmek.

Bocaalabanda: Geminin dönüş yönü için kaptanın verdiği komut.

Fora yelken: Yelkenleri açmak.

Forsa: Gemilerde kürek çeken tutsak ya da hükümlü kimse.

Gabya: Ana direklerin üzerine sürülen çubuklara ve serenlere verilen ad.

Gemi iplerinin apiko gelmesi: Geminin, zinciri toplayıp demirini kaldırmaya hazır bulunması.

Geminin pruvası: Geminin ön tarafı, baş bölümü

İskele bordasının alargası: İskeleden geçen gemiye verilen açıktan geç emri.

Kadırğa: Hem yelken, hem kürekle yol alan, özellikle Akdeniz'de kullanılmış bir savaş gemisi.

Karavella: Büyük deniz teknesi.

Kasara: Geminin baş ve kıç tarafında, asıl güverteden yüksek olan kısa güverte.

Kasaranın lombarı: Güvertenin bordalarına, küpeştelere açılan dörtgen biçiminde delik.

Kum yemek: Bazı aceleci inzibat subayları kum saatinin kumu, tamamen aşağıya dökülmeden kum saatinin altını üstüne çeviriyorlardı. Bu gibilere “Kum yiyor” deniyordu.

Kürekleri salya etmek: Kürekleri bir taraftan bir tarafa aşırarak suretiyle çekmek.

Lombar: Gemi bordalarına, küpeştelerine açılan dörtgen biçiminde delik.

Orsa etmek: Geminin, yelin geldiği yöne döndürülmesi.

Orsalabanda: Gemiye birdenbire rüzgârın üstüne çevirme.

Pupa yelken karga funda çıkmak: Yelkenleri arkadan şişmiş olarak tam yolla demir atmaya hazır olma.

Rampa: Bir geminin, bir başka gemiye, dubaya, iskeleye ya da sala degecek biçimde yanaşması.

Sancak bordası: Sansacların su kesiminden yukarı olan kısmı.

Sakulta: Demir bir silindir içine bir takım demir parçalarının doldurulmasıyla yapılan ve eski toplarda şarapnel yerine kullanılan mermi

Salvo ateşi: Yaylım ateşi.

Salya kürek emri: Kürekleri hızlı çek emri.

Sara yelken: Yelkenin sarılması emri.

Seren: Yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan gönder.

Sereni mayna etmek: Sereni halat ve palanga yardımıyla aşağı indirmek.

Siya etmek: Kürekleri tersine kullanarak sandalı geriye yürütme.

Tiramola yapmak: Geminin rüzgâr üstüne ya da altına dönmesi için yelkenlerin kimini gevşetme, kimini germe işlemi. Makaraları birbirine kavuşan bir palangayı açıp uzatma işi.

Topların endahat edilmesi: Topları atmak.

Tulumba: Sıvıları alçak yerlerden çekmeye ya da yüksek yerlere çıkarmaya yarayan araç.

Yelkenleri istinga etmek: Yelkenleri toplamak.

Eserdeki terimler geminin bölümleri ve gemide verilen emirlerle ilgilidir. Ayrıca bu gemiler savaş gemileri olduğu için bazı silah isimlerine ve vuruşma tarzlarına da yer verilmiştir.

2.5. TURGUT REİS

2.5.1 Romanın Kimliği

Turgut Reis, Halikarnas Balıkcısı'nın dördüncü romanıdır. Roman 1966 yılında Altın Kitaplar Yayınevi tarafından yayımlanır. Eserin dokuzuncu baskısı Ağustos 2011'de Bilgi Yayınevi tarafından yapılmıştır.

Ünlü Türk denizcisi Turgut Reis'in hayatını anlatan eser, tarihî- biyografik özellik gösterir. Evren Karataş¹¹⁶ “**Halikarnas Balıkcısı'nın Turgut Reis Adlı Eserinin Tarihî Roman Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi**” başlıklı çalışmasında **Turgut Reis** romanını tarihî roman çerçevesinde inceler. Halikarnas Balıkcısı'nın, tarihî malzemeyi kendi anlatım gücü ve muhayyilesi ile birleştirerek okura bir taraftan tarihî bilgi veren bir taraftan da edebiyat zevki sunan bir çalışma ortaya koyduğunu belirtir.

2.5.2 İsimden İçeriğe

Halikarnas Balıkcısı romanda Turgut Reis'in hayatını anlatır. Turgut Reis'in yaşamını doğumundan ölümüne kadar kronolojik bir sıra halinde aktarır.

Roman Yirmi iki başlık halinde düzenlenmiştir: Turgutca'nın Doğumu ve Adı, Çocukluk, Sıralovaz'dan Açık Denizlere, Turgut'un Topları Akdeniz'de Gürlüyor, On Yedi Yaşında Fırkate (Fregat) Reisi, Turgut Reis Kendi Perkendesinde, Turgut Reis Oruç Reis'e Kavuşuyor, Turgut Reis'in İspanya Kıyılarına İlk Uğrayışı, Deniz Adaleti, Kış Seferi, Kuzey Afrika'da Yıllarca Süren Kara ve Deniz Savaşları, 15 Yıl Sonra, Barbaros'la Birlikte Yine Akdeniz'de, Dünyanın Başlıca Deniz Savaşlarından Birinin Öncesinde, Preveze Deniz Savaşı, Forsalık, Kurtuluş, Cirbe'ye Dönüş ve Deniz Seferleri, Mehdiye Kalesi, Cirbe Adası Oyunu, Barbaros'un Ölümü ve Rüstem Paşa Dönemi, Turgut Reis'in Şehadeti.

Halikarnas Balıkcısı Turgut Reis'i anlatırken tamamıyla tarihî gerçeklere bağlı kalmaz, coşkulu anlatımı ve kurgusuyla olaya yeni bir şekil verir.

2.5.3 Olay Örgüsü

Türk denizcisi Turgut Reis'in hayatını anlatan eser, yirmi iki bölümden oluşur. Yazar, her bölümü bir başlık altında anlatır. Turgut Reis'in doğumundan şehadetine

¹¹⁶ Prof. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

kadarki sürede hem Turgut Reis'in yaşantısı hem de Türk denizcilerinin tarihi, sosyal ve toplumsal olaylar karşımıza çıkar.

2.5.3.1 Turgutca'nın Doğumu ve Adı

Turgut Reis, Uluç Reis gibi, bir Türkmen annenin oğludur. Menteşe'nin Sıralovaz Yarımadasının Karabağ köyünde doğar. Babası Veli çobandır, pars avından dönerken bir oğlu olduğunu öğrenir. Eserlerde kadınların doğum sahneleri birbirine benzer. Uluç Reis'in annesi oğlunu göç esnasında doğurur ve onu sırtına alıp kabileyle yürüyüşüne devam eder. Elif, Âdem dayının karanlık damında doğum yapar, bir taş parçasıyla göbek bağını kestiği bebeğinin yüzünü görmek için sabahı bekler. Turgut Reis'in annesi de evde kimse yokken doğum yapar, bebeği yıkar ve sırtına bağlar. Güçlü birer yaradılış numunesi olarak anlatılan kadınlar annelik vasfında birleşirler.

Turgut Reis'in adını yetmiş yaşını geçmiş bir deniz gazisi olan Hüsamettin koyar. Bu kahraman ile **Uluç Reis**'teki Tahta Bacak Kolsuz Hasan aynıdır. Yazar, sadece isimleri değiştirir ama kahramanların özellikleri söyledikleri sözlere kadar aynıdır. Yazar, Hüsamettin'in geçmişi hakkında bize bilgi verir. Eskiden yaman bir topçu olan Hüsamettin, levent olmak istemiş ama leventlerin alındığı sancaktan olmadığı için bu emeline erişememiştir. Deniz savaşlarında önce sağ kolunu kaybeden denizci, daha sonra sol bacağını kaybeder ve köyüne döner. Ona "Tahtabacak" da derler. Tahtabacak, bebeğe "Turgutca" adını verir ve iyi bir denizci olması için dua eder.

2.5.3.2 Çocukluk

Turgutca mayasında deniz olanlardandır. Daha dört beş yaşındayken bile babasıyla çobanlık etmeye giderken denizi görebilecekleri yollardan geçerlerken sevinir, aksi durumdan hiç memnun olmaz. Anne ve babası çocuğun denizden uzak durmasını isterler ama Tahtabacak, çocuğun varlığındaki deniz sevgisini fark eder ve onun ilerde iyi bir denizci olacağını düşünür.

Eserde kahramanlar birbiriyle ilişkilendirilerek her kahramanın hikâyesine az ya da çok yer verilir. Bunlardan biri de Kör Ali'dir. Kör Ali, Turgutcaların komşusudur. Balıkçı bir babanın üç oğlundan biridir. Tekirburnu'na avlanmaya giderken İspanyollara esir düşerler. Babaları birkaç gün sonra forsalık edemez hale gelince İspanyollar tarafından denize atılır. Önce ortanca kardeşi daha sonra da küçük kardeşi ölür. Kardeşleri öldükten sonra Ali, bir ceset haline gelir. Bir gün Ali, bir Türk kadırgası

tarafından kurtarılır. Ali, forsalık döneminde gözlerini kaybetmez, korsanlık zamanlarında onları kaybeder. Fakat tam bu olayı anlatacakken durur ve öldüğü zaman kılıcını “Turgutca”ya vermelerini söyler.

Uluç Reis’in denize açılması, **Aganta Burina Burinata**’da Mahmut’un denizin yakınlarına gitmesi, Turgutca’nın da deniz kıyısına inmesi yasaktır. Ama Turgutca’nın gönlünde anlamlandıramadığı bir hasret vardır. Yelkenlileri seyreden Turgutca, Hüsamet’in’den çok şey öğrenir. Anlatılanları hemen zihnine yerleştirir.

Kör Ali’nin karısı Deli Emine’dir. Sen Jan Şövalyeleri yirmi yıl önce Emine’nin evini basarlar. Kocasını ve oğlu Turgutca’yı öldürürler. Bundan sonra Emine aklını yitirir. Kör Ali köye gelince onunla evlenir. Emine, Kör Ali’yi gezdirirken Turgutca’nın yanına getirir; Kör Ali, Turgutca’ya İspanyolca ve İtalyanca dersleri verir.

Turgut Reis’in fiziki özellikleri de Uluç Reis’i hatırlatır. On iki yaşında iken normalden daha büyük ve güçlü görünür. Turgutca, Hüsamet’in’den Kör Ali’nin gözlerini nasıl kaybettiğinin öyküsünü dinler. Ali’nin içinde olduğu korsan gemisi İspanyolları kovalar. Havanın kötülüğü yüzünden istediklerine ulaşamazlar. Bunun üzerine öfkelenen Ali, Allah’a siteme eder. Çakan bir şimşek pruva direğini parçalar, direğin altında olan Ali artık göremez. Bu olayda dini bir duyarlılık sezmek mümkündür.

Bir gün beş Kalitanın yaşmakta olduğunu gören Turgutca, onların yanlarına gitmek için annesinden izin almayı başarır. Yazar, leventlerin kendi aralarındaki konuşmalarında tarihi olaylardan birkaçını aktarır. Modon ile Spienza Adası aralarında Venedik donanmasının Türk donanmasıyla çarpışması anlatılır. Türk denizcisi Burak Reis’in başarısı dolayısıyla Spienza Adasına Burak Adası adını verirler. Konuşmalardan leventlerin konuştukları zamanda devletin Venediklilerle barış yaptığını ve yabancı gemilere sataşılmasını kesinlikle yasakladığını öğreniriz. Ama bu barışın yabancılar tarafından gereği gibi korunmadığını da konuşmalardan anlarız. Hatta yabancıların yaptıkları zulümlerden dolayı devlet, korsanları sorumlu tutar.

Leventlerden biri Hızır Reis’ten ve onun kardeşlerinden bahseder. Hızır Reis Midillili Yakup adındaki köylünün oğludur. İshak, Oruç ve İlyas adında kardeşleri vardır. İshak hariç diğerleri denize açılır. On üç-on dört yaşlarındayken, düşmanla savaşıyor Hızır ve İlyas’tan İlyas şehit olur. Esir düşen Hızır Reis daha sonra kurtulur ve pek çok Rodos Şövalyesi’yle savaşıyor. Şehzade Korkut, Hızır Reis’i himaye eder. Yavuz

Sultan Selim ise tahta geçtiğinde Osmanlı korsanlarının Türk sularında gezmelerini yasaklar. Hızır ve Oruç Reis de Tunus'a giderler.

Leventleri dinleyen Turgutca'nın gönlünde bir ateş yanar. Ama o levent olmak istemez, istediği açıklara gitmektir.

2.5.3.3 Sıralovaz'dan Açık Denizlere

Kör Ali ve Tahtabacak, Turgutca'yla leventlerin yanına giderler. Leventler Turgutca'nın nişancılığına hayran olurlar. Eğribozlu Murat adındaki leventle Turgutca balık avlarlarken denizde yüzen Güllü kızı görürler. Murat, Güllü'ye âşık olur. Güllü ile Eğribozlu Murat'ın nikâhını kıyarlar. Güllü yoksul olmasına rağmen köylüler ve leventler el birliğiyle güzel bir düğün yaparlar. Murat, İstanbul'a gidip oradan döndüğünde Oruç Reis'in başarılarını anlatır, bunlar Turgutca'nın içindeki ateşi iyice körükler. Murat on sekiz yaşındayken bebeği olur. O zaman Turgutca on dört yaşındadır. İkisinin de içi yaradılışın güzellikleri ve masumiyetiyle doludur.

“O anda bütün yaradılış, iki gencin bakışlarının önüne, o günkü savaş, boğuş dünyasına çok yabancı ve uzak bir masumluk ve güzellik yayıyordu. Geçici bir rüzgâr denizin yeşil billuru üzerinde kırışıklar yürütüyor ve yabani gülü petalını bir kelebekmiş gibi havada pırldatarak uçurduğu zaman, sanki cennet ellerinin yelpazeleyişleri imiş gibi iç açıyor ve yalnızlığa zevk katıyordu. O saatte bütün dağ yamaçlarının çiçekleri göklerin kendilerine gülümseyerek verdikleri balları ve güzel renkleri, güzel koku olarak geri veriyorlardı ve o da karşılık olarak en iri yıldızlarının parıltısı, en koyu mavisi, en serin iç çekişleriyle o elleri mutlu ediyordu.”¹¹⁷

Turgutca, İtalyan hırsızları kendisinin kaçırılan Sicilyalı bir çocuk olduğu yalanına inandırır. Murat'la köye gizlice haber yollar ve köydeki herkes pusu kurup İtalyanları yakalar. Kör Ali'nin yanına giden Turgutca'ya Ali, forsa zincirinden yaptırdığı kılıcını verir ve Kör Ali ölür. Turgutca on beş yaşına geldiğinde hasar görmüş bir geminin geldiğini görür. Tahtabacak'la onu kalafatlamaya götürmek için denize açılır. Bu onun denize ilk açılışı olur. Annesi ve babası ise çocuklarından ayrıldıkları için çok üzgünlerdir.

Duyulan top seslerinin Turgut Reis'e ait olduğunu yazar, annesinin hali üzerinden anlatır:

¹¹⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s.54.

“O kızıl ışığın top alevi ve homurtunun da top sesi olduğunu anlar gibi oluyordu. Acaba ana yüreği o topların, Turgutca tarafından atılmakta olduğunu ve genç Turgut Reis’in artık Akdeniz’e çıkmış olduğunu ilan ettiklerini seziyor muydu?”¹¹⁸

Duyulan top sesleri Turgutca’nın gemisinden gelmektedir ve adeta onun zaferini müjdelemektedir.

2.5.3.4 Turgut’un Topları Akdeniz’de Gürlüyor

Kerim kaptanın gemisiyle denize açılan Turgutca, Rodoslu bir gemiyle karşılaşır. Turgutca’nın anlatılan tavırlarıyla özellikleri sergilenir. Turgutca çok zekidir, kıvrak bir zekâyâ sahiptir, yanındakileri doğru bir şekilde yönetmeyi bilir. Bunun için de adeta geminin reisidir. Nişancılığı sayesinde düşman gemisini zor durumda bırakır. Nihayet Rodoslu gemi ele geçirilir.

Yazar, kahramanların hikâyelerine aralarda yer verir. Gemideki Endülüslü ihtiyar forsa hikâyesini anlatır. Kardeşiyle pusula demek olan ‘Beytüibrah’ haritaları yapmaktadırlar. İspanyollar şehirlerini ele geçirdiklerinde onlara işkence ederler. Kardeşi çıldırarak ölür. Endülüslü ihtiyara ise türlü işkenceler yapmaya devam ederler. Türk korsanlarına rastlayıp kurtulur ama daha sonra da Portekizli San Jan Şövalyelerine esir düşer. Sonra da Turgutca’nın bulunduğu gemi tarafından kurtarılır. Bu ihtiyar, Turgutca’ya Türkçe okuma yazmayı ve harita ilmini öğretir.

Tahtabacak Hüsamettin, kıyılara dadanan hırsızlar tarafından öldürülür. Turgutca seferden bol parayla döner. Daha sonra denizciler paralarını birleştirerek yeni bir gemi yaptırmaya karar verirler.

2.5.3.5 On Yedi Yaşında Fırkata (Fregat) Reisi

Denizciler kendilerine kaptan olarak Turgutca’yı seçerler. Turgutca da Endülüslüyü ikinci kaptan olarak seçer. Turgutca’nın gemisinin yapımı uzun zaman alacaktır.

Bu kez Sarı Hamdi’nin hikâyesine geçilir. Sarı Hamdi üç arkadaşıyla denizde fırtınaya tutulur. İki arkadaşı kaybolur, yanındaki arkadaşı da deniz suyu içtikten sonra çıldırır ve kendini denize atar. Sarı Hamdi’yi Yunan Kiklad adalarında korsanlık ederek zenginleşmiş Paho’nun kızı Angeliki bulur. Angeliki ona bakar ve onu sever. Bir gün babası seferden dönünce kızını Sarı Hamdi’nin yanında bulur. Hamdi’yi alıp kendi

¹¹⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 63.

perkendesinde hapseder. Angiliki kendini kaybeder, babasıyla konuşmaz ve bir gün ölür. Paho, Sarı Hamdi'yi yanında alıkoyar.

Anlatılan diğer bir kahraman da Musa'dır. Musa, Turgutca'nın gemisinde gözcülük ederken kıyı köylerinden bir kız görür. Kızı sever ve onunla evlenir.

Daha sonra denizcilerin evlenmeleri devam eder. Antalyalı Musa, Akçalanlı Suna'yla; Yoranlı Nuh, Güvercinlikli Nimet'le evlenir. Nimet, erkek kılığına girip Nuh'la gemide kalır. Suna da bir hile ile Musa'yla gemide kalmayı başarır.

2.5.3.6 Turgut Reis Kendi Perkendesinde (Brigantinde)

Yazar, ayrı ayrı anlattığı kahramanları birbiriyle karşılaştırarak eserin konu bütünlüğünü sağlar. Turgutca'nın hikâyesinden ayrı gibi anlatılan Sarı Hamdi ve Paho Turgutca'yla karşılaşır. Turgutca'nın gemisi Paho'nun gemisiyle çarpışır ve onları yener. Bir hafta önce Ceneviz ve Venedik gemilerini zapt eden Paho'nun gemisi ganimet yüklüdür.

Paho, kızının ölümünden sonra Sarı Hamdi'yi yanında tutar. Ona bir yakınlık duymakla birlikte kızının ölümünden dolayı öfkesi çoktur. Hamdi'nin öfkelenip kendisini öldürmesini ister, hatta bunun için onun eline bir kılıç bile verir. Ama Hamdi, onu öldürmez.

Turgutca'yla karşılaşan Paho, ona bütün hayat hikâyesini anlatır. Balıkçıyken Türklere yardım ettiği gerekçesiyle Sen Jan Şövalyeleri Paho'nun evini basarlar. İki oğlunu öldürüp karısının ırzına geçerler. Kızını fark edemedikleri için ona bir şey yapamazlar. Paho'yu hayatta tutan tek şey kızının sevgisidir. Paho'nun hikâyesini dinleyen Turgutca ona ceza verilmesine engel olur. Onun gemisindeki denizcileri de affeder. Paho, Turgutca'nın hizmetine girer, ona Mehmet adını verirler, sessizliğinden dolayı Sessiz lakabını da ona uygun görürler. Turgut Reis, Paho'nun gemisindeki denizcilerin yeteneklerinden faydalanır.

Turgut Reis'in rastladığı Osmanlı ticaret gemisi onlara hediyeler sunar. Turgutca'nın payına bir perkende düşer, o zaman Turgutca on dokuz yaşındadır. Eğribozlu Murat, perkendeye kaptanlık eder. Turgut Reis'in diğer gemilerle savaşı ayrıntılı olarak anlatılır. Zapt edilen Ceneviz gemisinden pek çok ganimet elde edilir. Turgut Reis'in amacı Rodos Sen Jan Şövalyelerini vurmaktır. Turgut Reis'in başarılarını bir deftere yazdığını görürüz:

“O mevsim sonunda Turgut Reis, son batırdığı kadirgayı defterine yazdıktan sonra, defterinin zapt edilmiş ve batırılmış teknelere ait kısmını gözden geçirdi. Oradan şunlar yazılıydı: ‘Batırılanlar: Dört kadirga, iki fırkata. Zapt edilenler: Bir kadirga, bir kalita, bir perkente ve bir ticaret gemisi.’”¹¹⁹

Bu cümleler bize tarih yazıcılığına ne kadar önem verildiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Turgut Reis içinde bulunduğu zor koşullara rağmen yaşadıklarını kaydetmeyi ihmal etmez. Bu durum gerçeği yansıtabileceği gibi yazarın kurgusu da olabilir. Bununla ilgili bir kaynağa ulaşamamıştır.

2.5.3.7 Turgutca Oruç Reis’e Kavuşuyor

1510 yılında Turgut Reis 20-21 yaşlarındadır. Amerika’nın keşfi üzerinden 18-19 yıl geçmiştir. Turgut Reis kazandıklarıyla okullar, medreseler ve mescitler yaptırır. Burada eserlerde görülen eğitime önem verme konusu tekrar vurgulanır. Bu arada Turgut Reis’in gemisindeki tayfalar arasında Uluç Ali’ye rastlarız.

“Koca Yunus, Sarı Hamdi, Ateş Yaşar, Musa ve Sessiz Mehmet (eskiden Paho), öteki gemilere serpilmişlerdi. Turgutca kadirgada idi ve yanında Saraylat Salih Ağa’nın oğlu Hamza ve gemiye alınması için ağlaya ağlaya yalvarmış ve alınmayacağını anlayınca bayılmış olan on bir yaşlarında bir çocuk, Uluç Ali vardı.”

Ama eserin farklı bir yerinde yazar, Uluç Ali’ye rastlanması daha değişik bir şekilde ve zamanda anlatır.

“Kentin (Kastelvetrano) yukarı kenarındaki ahırların birinde on iki yaşında Aluzzo adında bir çocuk, samanların üzerinde yatıyordu. Babası, anası öldükten sonra amcasının eline kalmıştı. Cimri herif çocuğa yedirdiği bir lokma kuru ekmeği burnundan çıkarıyordu.(...) Çocuğu sandala bindirdiler. Çocuk ellerini denize sokuyor, sevincinden katıla katıla gülüyordu. Kadirganın kasarasına çıktılar. Çocuğu Turgut Reis’in önüne getirdiler. Çocuk, onunla birlikte denizleri gezmek istediğini, ne kadar ağır olursa olsun, denizde göreceği işin kendisine bir sevinç olacağını söyledi... Turgut Reis çocuğu dinlerken Sıralovaz’da kendi çocukluğu hatırina geldi. Ne yazık ki bir oğlu olmamıştı. Selime ona iki kız doğurmuştur. (...) (Bu çocuk sonradan Uluç Ali diye anıldı. Daha sonra ‘Kılıç Paşa’ diye tarihe geçti.)”

Yani yazar, bir yerde Uluç Ali’yi daha Turgut Reis evlenmeden onun gemisinde anlatırken, başka bir yerde Turgut Reis’in ileriki yaşlarında karşısına çıkmış şekilde anlatır.

Turgut Reis ve arkadaşları Halkulvat’a doğru yol alırlarken Oruç Reis’in komuta ettiği filoyla karşılaşılır. Oruç Reis, Turgut Reis’i çok sever ve genç yaşına rağmen

¹¹⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 131-133-250.

sahip olduğu yeteneklere hayran olur. Beccaye Kalesi'ni zapt ederlerken Oruç Reis'in sol kolu kötü yaralanır. Oruç Reis, iyileşmeyen sol kolunu kendi eliyle keser. Bu arada Turgut Reis, Saraylat Salih Ağa'nın kızına âşık olur.

2.5.3.8 Turgut Reis'in İspanya Kıyılarına İlk Uğrayışı

Eserin bu kısmında İspanyالی genç kadın Zehra anlatılır. Köye gelen yabancı sarhoş askerler Zehra'nın evini basıp kocasını ve çocuğunu öldürürler. Zehra'yı da yanlarında götürürler. Zehra'dan kendileri için dans etmesini isterler. Ateş dansını yapan Zehra hızla cephaneye doğru koşarak hepsini havaya uçurur. Cephanelikten yayılan dumanları Turgut Reis görebilmektedir.

Turgut Reis'in adamları Alikanta Limanı'ndaki gemilerin komutanı Don Gonsalez'e oyun oynarlar. Kılık değıştiren bir gemici kendini Türk düşmanı olarak tanıtır. Arkasından diğerk korsanlar gelip gemiyi ele geçirirler. Turgut Reis ele geçirdikleri gemiyi Ateş Yaşar'ın emrine verir. Ateş Yaşar, gemide erkek kılığında bir kız olduğunu fark eder. Bu kız Don Jose'nin kızıdır. Babasının zulmünden kaçmak için bu kılığa girmiştir. Ateş Yaşar bu kızı sever ve daha sonra ikisi evlenirler.

Sessiz Mehmet ve Sarı Hamdi Palma kentinde teftiş için gezerlerken Angeliki'ye çok benzeyen bir kız görürler. Bu kız Hamra'dır. Bu arada Hamra'nın hikâyesini dinleriz. Annesi ve iki kardeşi İspanyollar tarafından yakılır. Hamra'nın içinde intikam ateşi vardır. Kendisini zorla vaftiz eden Arşivek'ten öcünü almayı planlar ve Sarı Hamdi'den yardım ister.

2.5.3.9 Deniz Adaleti

Turgut Reis ve adamları Arşivek'i yakalarlar. Hamra adamın kellesi gelmeden içinde intikam ateşinin sönmeyeceğini söyler. Sarı Hamdi onun kellesini getirmeye söz verir.

2.5.3.10 Kış Seferi

Hızır Reis ve Turgut Reis Halkulvat'a gelirler. Yaptıkları seferlerle adları bütün Avrupa'ya yayılır.

2.5.3.11 Kuzey Afrika'da Yıllarca Süren Kara Ve Deniz Savaşları

Kuzey Afrika'daki korsanlar Avrupa hükümetlerini ve Tunus hükümetini korkuturlar. Bunun için onlar çareler düşünürler. Fakat Turgut Reis'in Hızır Reis'in

başarılı seferleri devam eder. Tlemsel'i zalim hükümdardan kurtarırlar ve halk huzura kavuşur.

2.5.3.12 15 Yıl Sonra

Romanda hızlı bir akış görülür. On beş yıl sonrasındaki olaylar anlatılır. Turgutca, Cezayir'e gelir. Oruç Reis ve İshak Reis şehit olmuşlardır. Turgutca, Selime ile görüşür. Selime ve Turgutca'nın bir kızları olur.

2.5.3.13 Barbaros'la Birlikte Yine Akdeniz'de

Barbaros ve Turgut Reis, İtalya kıyılarına doğru sefere çıkarlar. Bu bölümde Gonzaga hanedanı reisi Vespasion Gonzaga, eşi ve oğlunun hikâyesi anlatılır. Bu hikâye yazarın hayatından izleri sezdirmesi açısından önemlidir. Don Gonzaga, eşinden elli yaş büyüktür. Oğlu babasının eşini yani üvey annesini sevmektedir. Kadın da ona karşılık verir. Bunu öğrenen Don Gonzaga oğlunu öldürmeye götürür. Tam bu sırada Turgut Reis ve adamları orayı basarlar. Turgut Reis, mert bir insan olduğunu gördüğü genci yanına alır ve ona silah verir.

Devlet Fransa ile anlaşma yapar ve Şarlken'e karşı birlikte hareket ederler. Fakat Fransa kralı, Barbaros'un yanına gelmesi gerekirken gelmez yani Fransa gerekli desteği vermez. O yıl Afrika'da kalan Turgut Reis, sekiz kadirge yaptırır.

Eserin bu bölümünde Uluç Ali tekrar karşımıza çıkar. Yazar, daha önceki anlatımını unutmuş gibidir; burada Turgut Reis'in Uluç Ali'yle ilk defa karşılaştığını görürüz. Sicilya'ya yönelen Turgut Reis'in adamları Kastelvetrano şehrinde 12 yaşlarında bir çocuk bulurlar. Çocuk onlarla gitmek ister. Turgut Reis'in yanında da bu isteğini tekrar eder. Oğlu olmayan Turgut Reis, çocuğu yanına kabul eder. İlerde bu çocuğun adı tarihe Uluç Reis veya Kılıç Ali olarak geçecektir.

2.5.3.14 Dünyanın Başlıca Deniz Savaşlarından Birinin Öncesinde

Papa, büyük bir Haçlı ordusu oluşturulması için harekete geçer. Avrupa'da aralıksız bir hazırlık başlar. Haçlı ordusu Preveze'ye saldırır. Haçlı ordusunun komutanı Andrea Dorya'dır, Türklerden katbekat güçlü bir donanmaya komutanlık etmektedir.

2.5.3.15 Preveze Deniz Savaşı

Preveze'de yapılan büyük savaşı Barbaros komutasındaki Türk donanması kazanır. Yazar, bu zaferin tarihi öneminden bahseder:

“Düşman donanmasını yarararak muzaffer olmak taktiğinin Barbaros’tan sonra Amiral “Rodney”, “St. Vincent” ve “Nelson” tarafından taklit edilmiş olduğu haklı olarak ileri sürüldü. İtiraf edilmeyen bir nokta varsa, on altıncı asırda o asrın en kuvvetli deniz devleti olan İspanya, Şariken ve İkinci Filip zamanlarında Türk denizcilerinin şahsında kendisine üstün bir rakip bulmasıydı ve kuvvetlerinin büyük bir kısmını Akdeniz’de tutmak zorunda kalmasıydı. İngiltere’yi istilaya çıkan Büyük Armada’dan çok önce ne o Armada’dan daha büyüğünü yapar ve ne de o imparatorluğu kurmakta hizmetleri dokunmuş olan “Hawkins”ler, “Orake”ler, “Rodney”ler, “St. Vincentler” ve “Nelson”lar peydahlanabilirdi.”¹²⁰

Avrupalıların güçlü donanmaları Türkler gibi bir rakiplerinin olmasına bağlanır. Çünkü Türk denizcilerine karşı koymaya çalışan Avrupalılar ellerindeki bütün imkânları kullanırlar. Bu da onların görkemli silah ve donanmalara sahip olma çabalarını doğurur.

2.5.3.16 Forsalık

Haziranda yaz seferlerine başlayan Turgut Reis, Andrea Dorya’nın yeğeni Gianettio Dorya tarafından esir edilir. Forsalık yaptırılan Turgut Reis, deniz seferlerine ara verilince zindana atılır. Turgut Reis iki ay zindanda kalır.

2.5.3.17 Kurtuluş

Barbaros, Turgut Reis’i kurtarmak için çabalar. Turgut Reis için Cenevizlilere iki seçenek sunulur: Ya Turgut Reis için kurtulmalık parasını kabul edeceklerdir ya da savaşa hazır olacaklardır. Cenova savaşı göze alamaz ve Turgut Reis, Barbaros’a teslim edilir.

Turgut Reis’in kızıyla Barbaros’un oğlunun evlenmeleri kararlaştırılır.

2.5.3.18 Cirbe’ye Dönüş ve Deniz Seferleri

Turgut Reis, Batı Akdeniz’in egemenliğini ele geçirir.

2.5.3.19 Mehdiye Kalesi

Turgut Reis, Mehdiye Kalesi’ni ele geçirmek için yola çıkar. Anrea Dorya da Cenova’dan yola çıkar. Kaleyi Turgut Reis’e kaptırmak istemeyen Cenovalılar onu havaya uçururlar. Pek çok şehit verilir.

2.5.3.20 Cirbe Adası Oyunu

Turgut Reis, Mehdiye Kalesi’nin öcünü almak ister. Cirbe Kalesi’ne yaptığı akınlarda başarılı olur.

¹²⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 267.

2.5.3.21 Barbaros'un Ölümü ve Rüstem Paşa Dönemi

1546'da Barbaros ölür. Birkaç yıl sonra Rüstem Paşa sadrazam olur. Rüstem Paşa zalim ve hilekârdır. Rüstem Paşa, kardeşi Sinan Paşa'yı Kaptan-ı Deryalığa getirir. Kanuni, Malta'nın Sen Jan Şövalyelerinden temizlenmesi için Malta Seferini düzenletir. Sinan Paşa, Turgut Reis'i kıskanır. Onun Karlıeli'ne tayinini sağlar. Böylece Turgut Reis'in kusurunu gözler. Venedik korsanlarını takip eden Turgut Reis gözlenen kusuru işlemiş olur. Çünkü Venedik ve Osmanlı devleti arasında anlaşma vardır. Venedikliler bu anlaşmaya uymazlar ancak kendi çıkarlarına ters düşen noktalarda anlaşmaya sahip çıkarlar. Bu kez de öyle olur. Turgut Reis İstanbul'a çağrılır. Bir süre sonra olay kapanır. Uzak Mağribe çekilen Turgut Reis, Kanuni'nin ricasıyla döner. Piyale Paşa'yla pek çok sefere katılır ve başarılı olur.

2.5.3.22 Turgut Reis'in Şehadeti

Malta Adasına yapılan seferde teftişe çıkan Turgut Reis'in başına bir taş düşer ve seksen iki yaşındaki Turgut Reis hayatını kaybeder. Mezarı Trablusgarp'tadır.

“Görüşüne, özgürlüğe, gururuna ağır gelen işleri kabul edemediğinden dolayı Kanuni Sultan Süleyman'a arkasını çeviren, pruvasını açık denizlere, dümenini yazğıya bırakarak engine fırlamış olan, İspanya, Malta, Cenova, Venedik gibi zamanın en güçlü kuvvetli savaş filolarına sahip olanları titretmiş olan Turgut Reis, şimdi Trablusgarp'ta yatmaktadır. Duyduğumuza göre İngilizler Trablusgarp'ı zapt ettikleri zaman harap mezarını onartmışlardır...”¹²¹

Eser böylece bir rivayet üslubuyla sonlandırılır.

2.5.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslup

Uluç Reis romanında yazar hâkim bakış açısını kullanır. Her şeyi bilen ve okura bildiren yazar tavrı eserde söz konusudur.

Eserde tarihsel bir konu anlatılmasına rağmen akıcı bir dil görülür. Yazar, özellikle tasvirlerinde sanatsal bir dil kullanır. Çarpışmaların anlatıldığı yerlerde ise coşkulu bir anlatım dikkati çeker.

Yazar olayı anlatırken arada bilgiler verir. Bu bilgiler bazen denizcilikle ilgili, bazen bir kelimenin aslıyla ilgili bazen de tarihî gerçeklikle ilgili olabilir:

“Leventler, yarı resmi bahriyelilere ayrılmış olan Gelibolu, Eğriboz, Lepanto, Midilli, Kocaeli ve Mezestre(Morada) sancakları halkından idiler. Onların sancak beyleri tarafından toplanırlardı. Karada sipahiler neyseler denizde leventler de o idiler. Venedikliler onlara “Doğudan” anlamına

¹²¹ Halikarnas Balıkcısı, *Turgut Reis*, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 328.

gelen “di levente” derlerdi. Bunlar asıl resmi (miri, yani beylik) bahriyeye mensup olan İstanbul’daki azeplere kıyas, yarı beylik denizci sayılırlardı.”¹²²

Uluç Reis kitabında da levent kelimesinin nereden geldiği, hangi durumlar için kullanıldığı ve leventlik kavramı açıklanır.

“Bu korsanlar, devletin resmi denizcileri değillerdi. Asıl bahriyeliler, İstanbul’da Tophane’den Galat ve Kasımpaşa dâhil- Azapkapısı’na kadar yayılan o zamanki Tersanede (Darüssina’da) oturan azepler, vardiyancılar ve kaptanlar, yani “gemici dayılar”dan ibarettir. İkinci olarak leventler geliyordu. Bunlar da o zamanın tarihçilerine göre yaman, “serenbaz, cundabaz” kişilerdi. Üçüncü olarak, kendileri, gemileri, top ve tüfekleri resmi, miri ya da beylik olmayan korsanlar geliyordu. Ne var ki, asıl bunlar, Türk denizcilerinin birincileriydi. Bunların çoğu fedai kahramanlardı. Ötekiler gibi yalnız resmi savaş sürelerinde denize açıldıktan sonra karaya dönerek yan gelmezler, fakat yaz ve kış, gece ve gündüz denizde bulunarak savaşır ve her rast geldikleri yabancı devlet gemilerini zapt ederlerdi. Bunların, Afrika’nın Atlas Okyanusu kıyılarında bir bahriye okulları bile vardı.”

Eserde paragraf içi bilgiler karşımıza sıkça çıkar. Bu bilgiler çeşitli kavramların açıklanmasını içerir:

“Forsa koğuşunun rutubetli farşlarının (tahta tabanlarının) üzerinde halkalar vardır.”

““Biz buraya ‘dil’ (kendilerinden bilgi almak için tutsak edilenlere ‘dil’ denirdi) almaya geldik.”

“Forsalar oturağın önündeki basamağa basarak büsbütün ayağa kalkıyorlardı. (Kalkarken basamağa ayak vururlardı... Bunlara ondan dolayı “payzen” deniliyordu.)

Yazar, bazen tarihi olayları kendisi anlatırken bazen de bunları kahramanlara anlattırır:

“Bizim donanmanın başında Hersek Ahmet Paşa vardı; fakat asıl denizcilerimiz Kemal Reis’le Burak Reis’ti. Ben bir yıl önce bunlarla beraber İspanya yakasına gitmiştim. Endülüslü, Beni Ahmer’in Granada hükümeti yıkılmak üzere idi...”

Eserin akışı içerisinde yazar belli ifadeleri tekrar eder. Bunun için de “Böyle dedik, az önce söyledik” gibi ifadeler kullanır: “Turgut Reis’in volta vurmakta olduğunu söyledik.”

Eserde bazı sahneler *Uluç Reis*’teki sahnelerle aynıdır. Örneğin *Uluç Reis*’teki kale zaptı ve esirlerin kurtarılma sahnesi aynıdır:

¹²² Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 10-11-17-38-39-154-155-161-256

“Birbirlerine girdikleri için piştov kullanılamıyordu. Zaten korsanlar pek darda kalmayınca piştov kullanmazlardı. Ekseriya onları son çare olmak üzere kuşaklarında sokulu bırakırlardı. Korsanlara göre savaş, silahlar kraliçesi yalın kılıçla yapıldı.”¹²³

Yazar olayları görülen geçmiş zaman ile anlatırken, birden geniş zaman anlatımına geçer. Bu anlattıklarına masalımsı bir hava veya rivayet havası katar.

“Geride taş istiflemekle uğraşmakta olanlar, silahlarını almak için zaman yitirmeden ellerindeki kazma, kürek ve küskülerle duvara yanaşmakta olan İspanyollara saldırdılar. Gözünü açınca duvarlarda İspanya bayrağını gören Oruç Reis, silahını kapınca savaşçıları çağırarak duvara koşar.”

Yazar kaba ifadeler yerine bazen çağrışımsal ifadeler kullanır. İşin veya durumun adını doğrudan söylemez. Ama okuyucu yazarın neyi kastettiğini anlar. Örneğin eserde geçen “güzellik tellalı” ifadesi bunlardan biridir. Bu ifade **Ötelerin Çocukları**’nda da bu şekilde kullanılmıştır.

Tasvirlerde sanatlı bir söyleyiş karşımıza çıkar. Benzetmeler ve kişileştirmeler sıkça kullanılır.

“Sabah namazına çağıran müezzinin sesi havaya yükseldi. Uzayan o hazin çağırış, uzaklara sindi. Issız çölde bir başına seslenen bir ruhtu, tatlı bir musikiydi sanki. Bazen rüzgâr pencerenin yanında asılı duran bir udun tellerine sürünür ve geçerken sanki bu dünyaya ait olmayan bir notayla öter. Gönül durur, dinler ve daha hızlı çarpar.”

Yazar, kadın imgesinin üzerinde ayrıca durur. Başta deniz olmak üzere, şehirler, bazen tabiat kadına benzetilir. **Turgut Reis**’te Sicilya, **Uluç Reis**’te Cezayir kadına benzetilen şehirlerdir.

İroni, yazarın diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da karşımıza çıkar. **Turgut Reis** esir aldıklarıyla konuşurken alaycı bir dil kullanır. Onlara saygıdeğer birileriymiş gibi hitap eder:

“Ey civanmert senyör komandante, sizi böyle teklifsiz paldır küldür ziyaret ettiğim için özür dilerim. Tutsakların sorgusu işi biraz yavaşça cereyan ediyordu da, acele etmek zorunda kaldım. Hem de beni görmeye pek istekli idiniz. Bu da acele etmemin bir başka nedeni...”

Kazığa oturtma olayı alaycı bir dille anlatılır. Bu kavram açıklanmış ve niçin yapıldığı alaylı bir dille izah edilmiştir.

“Ben, yanımda zincirli İtalyan’a bunu niçin yaptıklarını sorduğum zaman, o suratı gülmez herif bir kahkaha salıvererek” Niçin olacak? Dümen kullanan adamın yalnız kalarak canı sıkılmasın diye.

¹²³ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s.170-206-211-295

İki yanlarında konuşacak birer adamın bulunmasını istedikleri için kazıkların boş kalmamasına dikkat ederler” dedi”¹²⁴

Bu eserde yer alan cümle aynı durum için **Uluç Reis**’te de olduğu gibi kullanılmıştır.

2.5.5 Zaman

Tarihi bir şahsiyeti konu alan eserde tarihsel olaylar ağırlıklı olarak işlenir. Hatta eser, Osmanlı denizcilik tarihinin önemli bir bölümünü anlatır diyebiliriz. Turgut Reis’in yaşantısı etrafında 16. Yüzyıl Türk denizciliği ve buna bağlı olarak diğer devletlerin denizlerdeki hâkimiyetleri ve yaşanan savaşlar anlatılır.

Eser, Turgut Reis’in doğumuyla başlar. İlerde namı bütün dünyaya yayılacak olan Turgutca bir Türk korsanı olacaktır. Yazar, bundan önce levent ve korsan mukayesesini yapar. Leventlerin belli sancaklardan seçildiğini ve Türk korsanlarına göre hürriyetlerinin daha sınırlı olduğunu belirtir. Turgutca da leventlerden dinlediklerinden sonra bir korsan olacaktır. Barbaros’la birlikte çıktığı seferlerle adı iyice duyulan Turgut Reis, denizlerden seksen iki yaşına kadar ayrılmaz. Seksen iki yaşında da şehit olur.

Eserde geçen tarihi olayları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Haçlılar ve Türkler arasındaki mücadele: Haçlı seferlerinin Türk korsan geleneğini zorunlu olarak ortaya çıkardığını görürüz. Çünkü Haçlılara karşı kendilerini korumak zorunda kalan Türkler denizlerde kendilerini korumaya çalışırlar.
- “ İşte o gemi Monçenigo’nun Ege kıyılarını yakıp yağmalaması üzerine İzmir ve Menteşe yalı halkı tarafından yaptırılmış bir Türk korsan gemisiydi. Biz oturduğumuz yerde insancasına işimizler gücümüzle uğraşırken, Haçlı sefer yaparak gelir sataşır, Müslümanızı diye bizi keser, biçer, ev-barkımızı yağma eder, yakar, yıkarlar. Bunun üzerine kalkıp onlara güzel bir dayak atmak zorunda kalırız. Kötëği yiyince, ‘Aman vurmayın! Sayımız suyumuz yok, gelin de barışalım,’ derler. ‘Pekâlâ’ deriz... ‘Şu kadar yıl süreceksiniz karşılıklı bir saldırmazlık anlaşması imzalayalım,’ derler. İmzalarız! Silahı bırakıp işimize gücümüze döndüğümüzü görünce daha demince verdikleri söze ihanet ederek gene Haçlı Seferleri diye başımıza tebelleş olurlar.”
- Yavuz Sultan Selim’in Türk sularında Türk korsanlarının bulunmalarını yasaklaması ve Türk korsanlarının Kuzey Afrika’yı üs edinmeleri
- İspanya’da Müslüman halka yapılan eziyetler ve Engizisyon mahkemelerinde suçlu görülen pek çok kişinin öldürülmesi
- Andrea Dorya’nın komuta ettiği donanma ile Türk donanması arasındaki güç farkı
- Vasco dö Gama’nın Endülüslü Müslüman haritacılarından Hindistan’ın haritasını alması

¹²⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 19-28

- Turgut Reis'in adının Sicilya seferiyle duyulması ve ününün yayılması
- Cezayir'in zapt edilmesi
- Arapların Türklere karşı İspanyollarla birleşmeleri
- Özellikle Preveze Deniz Savaşı'nda Türklerin kullandığı pek çok savaş tekniğinin daha sonra Avrupalılar tarafından da kullanılması
- Kanuni'nin Hızır Reis'in adını "Hayrettin" olarak değiştirmesi
- Korfu Hücümünün anlatılması
- Preveze Deniz Savaşı'nın Türkler tarafından kazanılması
- Barbaros Hayrettin Paşa'nın ölümü (1546)
- Mehdiye Kalesinin alınması (1550)
- Trablus Sancak Beyliğinin Turgut Reis'e verilmesi
- 1. Malta Kuşatmasının yapılması
- Şarlken'in Fransa Kralı İkinci Henri'ye savaş ilan etmesi
- Piyale Paşa'nın Kaptan-ı Derya olması (1554)
- Turgut Reis'in Malta kuşatması esnasında şehit olması (1565)

Eserde adları geçen başlıca önemli Türk denizcileri ise şunlardır:

Turgut Reis (1485-1565)

Kemal Reis (1451-1511)

Burak Reis (?-1499)

Hızır Reis (1478-1546)

Oruç Reis (1474-1518)

Uluç Reis (1500-1587)

Ayrıca eserde Osmanlı Devleti'nde yaşanan siyasi durumlarla ilgili bilgiler de yer alır. Özellikle sarayın iç yüzü ve yaşanan çekişmeler dile getirilir. Ehil olmayanların göreve getirildiği ve başarılı insanların hakkının yenildiği ifade edilir:

“Çünkü sarayda, Enderun'da yetişmiş kul ve köle kalabalığı için bu saray dışı deniz adamı, korkulacak bir düşmandı. Gerçi Enderunlu Hümayun üremeleri birbirini şiddetle kıskanırlar, bazen vezir ve sadrazam olacağım, diye birbirinin ayaklarının altına ha bire karpuz kabuğu sıkıştırıp durmalarına karşılık, sınırlar boyunca çarpışmakta olanlardan biri saraya yanaştı mıydı, aman aramıza düşman giriyor diye birleşirlerdi. Onu protokol ve görgü bilmez kaba bir taşralı, bir “Türk!” sayarlardı. Birbirine kanlı bıçaklı düşman olan saraylı yoldaşlar, gelenin başını celladın palasına ya da kemendine geçirtmek için sıkı fıkı elbirliği ederlerdi. Bu sonuç, yalnız saraya yanaşanları beklemezdi. Fakat saraydan gönderilen bir vali, ya da paşadan, gittiği yerin halkı haklarını istemeye kalkıştı mıydı, onların bu hareketi isyan sayılır ve onları mahvetmek, ev barklarını yok etmek için her çareye başvurulurdu.”¹²⁵

¹²⁵ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 312.

Böylece yazar tarihsel olayları anlatırken döneme de eleştirel bir bakışla yaklaşır.

2.5. 6 Mekân

Eserde mekânlar geniş bir coğrafya halinde karşımıza çıkar. Menteşe'nin Sıralovaz köyünden başlayan roman, Trablusgarp'ta Turgut Reis'in hayatını kaybetmesiyle son bulur. Aralardaki olaylarda, özellikle deniz seferlerinin anlatıldığı yerlerde, pek çok değişik coğrafya karşımıza çıkar.

2.5.6.1 Kara-Deniz

Eserin genel mekânı Ege'dir. Yıllar süren savaşlar deniz üzerinde özellikle Ege'de cereyan eder. Arşipel büyüğü bir mekân halinde anlatılır.

“Ege sularından da bu leylâki, açık mavi ve açık yeşil adalar doğmuştu. Bu adalara gönül veren Anadolu, yeşil çimenlik ve çamlık kollarını açarak onları bağrına basmıştı. Adalar denizi gerdanını onlara ayna etmişti. Denizde Adalar! Adalarda denizler! İşte Adalar Denizi! Arşipel buydu işte! Turgutca'nın, Sıralovaz Yarımadası batı kıyısındaki Karabağ köyünün üzerlerinde düşen sivri “Partipanas”, (Yani Tzi Partenas=Bâkirenin Örtüsü) tepesinden görmekte olduğu manzara buydu.”¹²⁶

Menteşe, Küdür Burnu, Gümüşlük Limanı, İskenderiye, Kriyo Burnu, Gökova Körfezi, Datça Yarımadası, Küllük, Sali Adaları genel mekâna bağlı olarak anlatılan yerlerden sadece birkaçıdır.

2.5.6.2 Özel Mekân-Kamusal Mekân

Eserde kamu alanı olarak anlatılan mekân İstanbul'dur. İstanbul devlet yönetimini kastedecek şekilde kullanılır. Özellikle leventler ve korsanlar mukayese edilirken İstanbul'daki durumdan bahsedilir. İstanbul'un ayrıntılı tasvirleri verilmezken, mekân olay eksenli karşımıza çıkar. Burası deniz gibi değildir, kişiler arası çatışmalar, mevki kapma savaşları görülür. Ehil olmayan kişiler padişaha yakınlıklarından dolayı önemli mevkilere getirilirler. Rüstem Paşa ve Sinan Paşa bunun en önemli örneklerdir. Ama buradaki insanlar kendi aralarında hileye başvurup, birbirinin ayağını kaydırmaya çalışırken dışardan gelenlere karşı birleşip onu bertaraf etmeye çalışırlar. Turgut Reis, bu ortamda tutunamaz; o özgürlüğün ve adaletin peşindedir. Onun için de denizlere döner.

¹²⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 31.

“Turgut Reis, Trablus’un verilmesini yalvarmamıştı. Fakat kendisine böylece tekrar tekrar söz verilmişti. Trablus alınınca Sinan Paşa oranın idaresini kendi adamlarından Tacura Ağası (bir deniz adamı değil, fakat tam bir kara adamı olan) Hadun Murat Ağa’ya verdi. Sinan Paşa bu ettiği yetmiyormuş gibi Turgut Reis’e Karlıeli’ne (yani Preveze taraflarına) dönmesini emretti. Turgut Reis bu hali görünce fena halde kınıldı. Sonra Karlıeli’ne dönmesi emri kendisinde bir güvensizlik uyandırıyor. Devletin dalavereler, kancıklıklarla dolu olan ortamına dönmektense, özgür insanların engin meydanı olan batı sularına açılmaya karar verdi.”¹²⁷

Uluç Reis’te de bu durum söz konusudur. Uluç Reis etrafında cereyan eden olaylardan hiç de hoşnut olmaz. O da denize gitmenin çarelerini arar.

2.5.6.3 Turgut Reis’in Çocukluğunda Önemli Bir Yere Sahip Olan Mekânlar

Sıralovaz köyü Muğla’ya bağlıdır. Turgutca burada doğar. Burası adeta “uçurumlar üzerine konmuş bir kartal yuvası” gibidir. Buranın bu şekilde anlatılması da ayrıca önemlidir. Yazar, **Uluç Reis** adlı eserinde Uluç Reis’in annesinin doğumu sırasında gökyüzünde görülen bir kartaldan bahseder. Bunu ileride doğuracağı çocuğun kaderine yorar. Sıralovaz’ın bir kartal yuvasına benzetilmesi de Turgutca’nın gelecekteki konumunu üstü kapalı da olsa bize haber verir. O denizlerde adını duyuracak bir deniz adamı olacaktır. Ayrıca Turgutca buradan engindeki gemileri gözlemleyerek hepsini tanıma ve onlar hakkında yorum yapma yetisine kavuşur.

2.5.6.4 Turgut Reis’in Seferleri Sırasında Uğradığı Yerler

Turgut Reis seksen iki yıllık ömründe pek çok sefere katılır ve birçok başarı elde eder. Onun seferi esnasında uğradığı başlıca yerler şunlardır: Selanik, Balear Adaları, Halkulvat, Kartejena, Alikante, Sevil Kenti, Palma, Sicilya, Beccaye, Tlemsen, İspanya, Messina Boğazı, Ischia, Plevne, İstanbul, Arbotax, Cirbe.

“Sicilya kıyıları, göğe karşı ustura ile pürüzsüz olarak kesilmiş kadar keskin idiler.”

“Bu sıralarda Sevil kenti sarayları, saygınlığı ve altınları ile ünlüydü. Büyük Sevil katedralinin üçte ikisi inşa edilmişti. Bu yapıda Müslümanlara kamçı altında taş taşıtılıyordu. Yapı başlayalı seksen yıl olmuştu.”

Bu mekânlar genellikle olay ekseninde zikredilir. Fakat yazar, bazı yerlerde şehirleri anlatırken sanatlı bir dil kullanmayı ve bilgiler vermeyi de ihmal etmez.

¹²⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s.183-201- 317

2.5.7 Kişiler

Eser biyografik roman özelliği gösterdiği için kişi merkezlidir. Olayların temel kahramanı Turgut Reis'tir. Onun doğumundan ölümüne kadarki süreç anlatılır. Bu kapsamda Osmanlı devletinin denizlerdeki başarıları, devlet yapısı, Avrupa'nın denizlerdeki durumu ve Türk korsanları yer alır. Eserin kişi kadrosu da bu açıdan geniştir.

Eserde erkek kahramanların sayısı kadınlardan fazladır. Eserde yirmi sekiz erkek kahraman vardır. Romanda **Uluç Reis** romanında anlatılan ortak olaylar olduğu için bazı kahramanlar aynıdır. Turgut Reis, Uluç Reis, Oruç Reis, Piyale Paşa, Andrea Dorya bunlardan sadece birkaçıdır. Eserdeki erkek kahramanların neredeyse hepsi denizcidir.

Turgut Reis'in üzerinden Türk denizcilik tarihi anlatılır. Bu anlatımda Türk denizcileri yüceltilirken diğer ulusların denizcileri olumsuz yönleriyle anlatılır. **Uluç Reis** kitabındaki pek çok ifade burada da aynen kullanılır. Yabancı denizciler tembeldir, gösteriş meraklısıdır, gemileri çok pistir. Hatta Fransızlarla yapılan anlaşmaya değinilirken Fransız gemicilerinin gemiye sudan çok içki almaları, kadın gibi saçlarını uzatmaları alaycı bir dille anlatılır.

Olumsuz yönleriyle karşımıza çıkan kahramanlar sadece yabancılar değildir. Bazı Türk kahramanların da olumsuz yönleri ağır basar. Bunlar Rüstem Paşa ve Sinan Paşa'dır.

Eserdeki iki ayrıntı yazarın bakış açısını yansıtmaları ve hayatından izler taşıması açısından dikkate değerdir: Bunlardan birincisi eserde Vespasian Gonzaqa isimli soylu ile oğlu Genç Konçini arasındaki ilişkidir. Vespasian kendisinden elli yaş büyük olan bir kadınla evlidir. Aslında bu kadın onun oğluyla evlenmek amacıyla gelir fakat Vespasian Gonzaqa kızı kendisi için alıkoyar. Kız ise genç Konçini'yi sevmektedir. Vespasian bunu öğrenince oğlunu öldürmek ister fakat Turgut Reis ve tayfası bu genci kurtarırlar. Vespasian'ı da cezalandırırlar. Bu bize yazarın hayatındaki bir faciayı anımsatır. Halikarnas Balıkcısı'nın babasının ölümüyle ilgili pek çok şey söylenir. Aralarındaki tartışmanın para yüzünden olduğu söylendiği gibi bunun bir kadın yüzünden olduğu da rivayetler arasındadır. Murat Bardakçı bir yazısında bu rivayeti doğrulayan açıklamalarda bulunur:

“Bundan senelerce önce, Şakir Paşa ailesinin çok meşhur bir sanatçı mensubuyla sohbet ediyorduk. Belki şeytanın dürtmesiyle ama ciddi şekilde çekinerek “Merhum pederinizin o hadisesinde asıl sebep ne idi?” diye sormuştum. “Aniesi...” demişti sadece... İşte bu yüzden cinayetin gerisinde Paşa ile gelini arasındaki yasak ilişkinin yattığını rahatça yazıyor ama bana bunu söyleyen o kişinin zarif hatırasına hürmeten anlattıklarının ayrıntılarına girmiyorum.”¹²⁸

Halikarnas Balıkcısı’nın kızı İsmet Kabağağaçlı Noonan da **Anılar Akın Akın** isimli kitabında bu durumu doğrular bir ifade kullanır. Aneisi kızı Mutarra’ya babasından bahsetmeyi yasaklar. Yatağının başucunda bir fotoğraf vardır. Büyükada’da çekilen bu fotoğrafta Aneisi ve Şakir Paşa vardır. Bu da baba oğul arasındaki gerginliğin sebebini Aneisi üzerine çekmektedir. İşte romandaki baba oğul arasındaki ilişki birebir yazarın hayatı hakkında ipucu vermektedir. Halikarnas Balıkcısı olayda Genç Konçini’yi haklı bulur ve onu Turgut Reis’in gemisinde yiğit bir denizci yapar.

İkinci önemli husus Halikarnas Balıkcısı’nın Genç Konçini’yi Vespasian’ın öz oğlu olarak anlatmamasıdır. Vespasian günah çıkarırken oğlunun kendinden olmadığını bir Berberi korsanından olduğunu söyler. Yazar, iki zıt karakter olarak anlattığı baba oğlunun kan bağlarını da ayırır.

Eserde Uluç Ali’nin anlatımı da dikkatimizi çeker. **Uluç Reis** romanında yazar, kahramanını Türk anne babanın evladı olarak anlatılır. Bu eserde ise bu fikrini değiştirir. Turgut Reis ve tayfası baskın yaptıkları bir kasabada Aluzzo isimli bir çocuk bulurlar. Bu çocuk amcası tarafından çalıştırılır ve ona daima kötü davranılır. Korsanları görünce onlarla gitmek ister. Yetenekli bir denizci olacak bu çocuk daha sonra “Uluç Ali” adını alır.

Romanda kadın kahramanların sayısı genel itibarıyla azdır. Eserde on kadın kahraman bulunmaktadır. Kadınlar genellikle anne veya eş pozisyonlarıyla karşımıza çıkarlar.

Öncelikle kişileri tip ve karakter şeklinde gruplandırmaya çalıştığımızda karşımıza aşağıdaki tablo çıkar:

¹²⁸ Murat Bardakçı, “Yakın tarihimizden gerçek bir Paşa tecavüzü olayı”, **Hürriyet**, (1 Aralık 2001)

2.9 Turgut Reis'teki Kahramanlar

TİPLER	TEMEL ÖZELLİK	KARAKTERLER	ÖZELLİKLERİ
Turgut Reis	Kahraman denizci	Veli'nin Karısı	Turgut Reis'in annesi, Türkmen
Hızır Reis	Kahraman denizci	Veli	Turgut Reis'in babası, çoban
Oruç Reis	Kahraman denizci	Kerimoğlu	Barutçu
Hüsamettin	Deniz gazisi	Eğribozlu Murat	Leventlerden
Kör Ali	Deniz Gazisi	Güllü Kız	Murat'ın sevdiği
Emine	Deli	Kerim Ağa	Gemi kaptanı
Loredano	Venedik donanması kaptanı	Koca Yusuf	Gemideki Tayfalardan
Andrea Dorya	Haçlı donanması kaptanı	Sarı Hamdi	Korsanlardan
Burak Reis	Başarılı Kaptan	Angeliki	Hamdi'nin sevdiği
Zehra	Yiğit Kadın	Musa	Gemideki tayfa
Hamra	Öç peşinde	Suna	Musa'nın sevdiği
İbni Hamun	Zalim	Yoranlı Nuh	Gemideki tayfa
		Güvercinlikli Nimet	Nuh'un sevdiği
Genç Konçini	Âşık	Selime	Turgut Reis'in sevdiği kız
Aluzzo	Cesur	Ateş Yaşar	Gemideki tayfa
Rüstem Paşa	Hilekâr	Kurtoğlu Muslihiddin	Oruç Reis'e yardım eder
Kanuni Sultan Süleyman	Padişah	Kontes Ciyuka Gonzanya	Yaşlı Konçini'nin eşi
Sinan Paşa	Kıskanç	Vespasian Gonzaga	Kont
Piyale Paşa	Kaptan-ı Derya	Hisar Reis	Kaptan
		Paho	Angeliki'nin babası

Eserin ana kahramanı Turgut Reis'tir. Turgut Reis, bir çoban olan Veli'nin oğludur. Kendisine verilen Turgutca ismi Emine'nin Sen Jan Şövalyeleri tarafından öldürülen çocuğuna aittir. Veli'nin bebeğine bu isim verilerek adeta öldürülen masumun öcünü alan bir kahramanın yetişmesi istenmiş ve ad, yaman bir deniz korsanı olacak bu çocuğa verilmiştir.

Turgut Reis, yazarın diğer eserindeki kahramanlar gibi deniz tutkunudur. Daha dört yaşındayken bu sevgisinin neticeleri görülür. Babasıyla koyunları gezdirdiklerinde o, denizi görebilecekleri yerlere gitmeyi ister. Annesi ve babası ise çocuğu denizden uzak tutmaya çalışırlar. Ama çocuğun damarlarındaki deniz aşkı, onu ait olduğu yere götürecektir.

“Turgutca günlerini, sevdiği Sıralovaz’da sessizlik içinde geçirecek kadar sabırlı değildi. Köyün etrafında boşluktan başka bir şey göremiyordu. Oranın her günü hayatına, bir türlü baş eğemiyordu. İçinden keskin bir ses, “Deniz! Deniz! Deniz!” diye bağııyordu. İşte o ses, yaradılışının ve mukadderatının çağırışı idi.”¹²⁹

Leventlerden oluşan bir geminin yavaşmasıyla kafasında “deniz adamı” kavramı şekillenmeye başlar. Denizcilerin anlattıklarına bakınca denize açılmak ister ama bahsettikleri leventliğe özenmez, onun içinde başka bir yaşantı arzusu vardır ama o an bunu o da bilmemektedir.

“Turgutca için en dayanılmayacak durum özgürlüğünü kaybetmek, başkalarının keyfine ve iradesine baş eğmekti. Leventlik aklından geçerken çocuk, “Hayır” dermişçesine başını salladı. Köy de mi kalacaktı? İçinden bir ses ona şiddetle “Hayır!” diyordu.”

Turgut Reis destan kahramanlarını hatırlatır şekilde çok çabuk gelişir. Yaşına göre daha güçlü kuvvetlidir. Tahtabacak’tan İspanyolca ve İtalyanca öğrenir. Öğrendiği her şeyi hemen kavrar. Gemileri uzaktan müşahade ettikten sonra bile bir deniz kurdu gibi değerlendirmeler yapar. Bu özellikler **Uluç Reis**’te de görülür. Uluç Reis, kendini korsanların içinde ispat ederken Turgutca, leventleri kendisine hayran bırakır.

Kıvrak bir zekâya sahip olan Turgut Reis, yaşının küçüklüğüne rağmen yanındaki insanları idare etme yeteneğine sahiptir. Yaşlı insanlar bile onun sözü doğrultusunda hareket ederler. Daha on dokuz yaşındayken bir perkende sahibi olur.

Tam bir vakar ve metanet abidesi olarak anlatılan Turgut Reis’in iradesi sevdiği kız Selime’nin karşısında kırılır. Sevgisi onu bir çocuğa çevirir.

“Turgut Reis, savaş ne kadar büyürse o kadar dinginleşirdi. Kılıçların şakırtısı, lağımaların patlaması, sağında solunda insanların vurulup düşmesi sırasında küçük çobanken Sıralovaz Dağlarında dalgın dalgın kaval çalıyormuş gibi, yüzü hiçbir heyecan göstermezdi. Hareket ve hız namına ne varsa, hepsi de sanki kollarında ve bacaklarında toplanmış olur, omuzlarının üzerine ise bir mermer heykel büstü oturtulmuş sanılırdı. Oysa Selime’yi görünce savaştaki durumun aksine olarak bütün gövdesi taş kesiliyor, yüzü ise renkten renge giriyordu.”

Selime’yle evlenen Turgut Reis’in iki kızı olur. Daha sonra bu kızlardan biri Barbaros’un oğluyla evlenecektir.

Denizlerdeki başarısıyla adeta Avrupa’yı dize getiren Turgut Reis bir dönem forsalık etmek zorunda kalır. Barbaros’un çabalarıyla kurtulur ve seksen iki yaşına kadar denizlerdeki seferlerine devam eder.

¹²⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 45-61-140-141

Yazarın anlatımına baktığımızda Turgut Reis'in hak ettiği yerlere getirilmediğini görürüz. Turgut Reis'in getirilmesi gereken göreve ehil olmayan Sinan Paşa getirilir. Bunun sebebi de onun Kanuni'nin damadı olan Rüstem Paşa'nın kardeşi olmasıdır. Ama Turgut Reis bunu önemsemez, onun için önemli olan tek şey denizdir. O, seferlerine ve zulüm gören insanlara yardım etmeye devam eder. Seksen iki yaşında Malta seferi sırasındaki teftişinde başına düşen taşla hayatını kaybeder. Mezarı Trablusgarp'tadır. Harap olan mezarı İngilizler tarafından onarılır.

2.5.7.1 Turgutca'nın Çocukluk Yıllarında Hayatında Önemli Bir Yere Sahip Olan Kahramanlar

Hüsamettin, Turgut Reis'in hayatında önemli bir yere sahiptir. “Yetmiş yaşını aşmış bir deniz gazisidir.” “Tahtabacak” olarak da anılan Hüsamettin, Turgut Reis'e Emine'nin daha bebekken öldürülen çocuğunun adını verir. Çocuğu kucağına alır almaz onun bir deniz adamı olacağını hisseder.

Hüsamettin, Gümüşlük'te korsanlarla karşılaşır ve onların arasına katılır. Çok iyi bir topçudur. Ellili yaşlardayken bir savaşta sağ kolunu kaybeder. Sol bacağına bir seren düşmesi sonucu da sol bacağına kaybeder. Bu olaydan sonra köyüne döner.

Hüsamettin, Turgut Reis'e denizcilikle ilgili bildiği her şeyi öğretir. Turgut Reis seferdeyken köyün yamaçlarına kadar gelen yabancı hırsızlar tarafından öldürülür.

Kör Ali (Gâvur Ali), Halikarnaslı deniz korsanıdır. İtalyanca, Rumca, Arapça ve İspanyolca'yı çok iyi bildiği için ona “Gâvur Ali” de derler. Kendisi, babası ve iki kardeşi kaçırılır ve forsalığa mahkûm edilir. Kurtulunca Türk korsanlarına katılır. Bir olay sonucunda görme yeteneğini kaybeder ve memleketine döner. Memleketine döndükten sonra zararsız bir deli olan Emine'yle evlenir. Ölmeden önce, forsalık ettiği zamanki zincirleriyle yaptırdığı kılıcını Turgutca'ya verir. O da Turgutca'nın deniz hocalarındandır.

Emine, Kör Ali'nin eşidir. Köyde zararsız bir deli olarak bilinir. İspanyol askerleri evini basıp kocasını ve Turgutca adındaki bebeğini öldürdüklerinde aklını yitirir. Kör Ali onunla evlenir. Birbirini akıl ve göz olarak tamamlarlar.

Emine'de anneliğin gücü “pars” benzetmesiyle anlatılır. Yazar, bu ifadeyi pek çok eserinde kullanır. Kadının en güçlü yönü anneliğidir. Onu gerektiğinde yırtıcı bir pars haline getirir. **Ötelerin Çocukları**'nda Elif, çocuğunu almak istediklerinde bu hale

bürünür, bu eserdeki Zehra çocuğu öldürölünce bütün bir cephaneyi gözünü kırpmadan kendisiyle havaya uçurur. Emine de bu kadınlardan biridir.

“O sırada annesiyle bir köşede yatmakta olan Turgutca adlı çocuğu uyanmış ve acı acı ağlamaya koyulmuştu. Asker onun da başını yarmak üzere baltasını havaya kaldırıncı Emine bir pars gibi atlayarak iki eliyle baltanın sapına yapışmış ve geceyi kamçı gibi yırtan bir çığlık salmıştı. Adam kadından daha güçlü kuvvetli olduğu için sol eliyle baltayı tutmakta devam ederken, sağ eliyle – annesinin şalvarına yapışan çocuğun iki bileklerini kavrayabilmişti. Olanca gücüyle yavrucağı havaya kaldırarak başını duvara çarpmış ve beynini dağıtmıştı. İşte o zaman Emine analığının bütün hırs ve hıncını dişleri ve parmaklarında toplayarak herifin gırtlğına öylesine yapışmıştı ki, herif onu bir türlü göğsünden silkememişti. İmdada koşanlar Turgutca’nın anasını askerin üzerinde ve yerde görmüşlerdi. Herifin zaten koparıp sökmüş olduğu gırtlğını, “Turgutcam” diye inleyerek dişleriyle daha da paralamaya devam ediyormuş.”¹³⁰

Turgutca’nın annesi bir Türkmen kadınıdır. Uluç Reis’in annesi de bu özelliğe sahiptir. Turgutca’nın annesi kocası pars avına gittiğinde çocuğunu doğurur, yıkar ve sırtına bağlayıp işlerine devam eder. Anneliğin gücü ve yaradılışın kadındaki aksi bu eserde de diğerlerinde olduğu gibi özellikle vurgulanır.

2.5.7.2 Turgutca’nın Denizcilik Yıllarında Hayatında Önemli Bir Yere Sahip Olan Kahramanlar

Eğribozlu Murat, Turgutca’nın ilk deniz yoldaşıdır. Leventler arasında yer alan Murat, Sıralovaz köyünde gördüğü Güllü’ye âşık olur. Murat, Güllü’yü denizde yıkanırken görür. Yazarın neredeyse bütün eserlerinde kahramanlardan biri veya birkaçı sevdiği kadını denizde yıkanırken görür. Kadınları onları sevecek erkeğe getiren yine denizdir. Denize tutkun olan denizci onun kollarında yaradılışın başka bir güzelliğini görür. Gördüğü bu güzelliğin mahremiyetini örten tek şey denizdir. Murat, Güllü’yle evlenir ve henüz on sekiz yaşındayken baba olur.

Eğribozlu Murat, Turgutca ile denize açılır; onunla seferlere katılır.

Güllü Kız, köyde yaşlı annesiyle yaşar. Fakirdirler. Murat ile nikâhları kıyılınca bütün köy ve leventler birleşerek ona çok güzel bir düğün yaparlar. Güllü’nün en çok üzüldüğü zamanlar Murat’ın denize açıldığı günler olur.

¹³⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 12-13.

Kendisini “Reis” olarak kabul ettiren Turgut Reis, denizlerde nam salmış kaptanların yanında yer alır. Hızır ve Oruç Reisler, Turgutca’nın beraber sefere çıktığı kaptanlardır. Hızır Reis, Barbaros olarak da anılır. Barbaros, Kaptan-ı Deryalık makamına kadar yükselir. Turgut Reis’le pek çok sefere katılır. Oğlunu Turgut Reis’in kızıyla evlendirir.

Sarı Hamdi, Turgut Reis’in Paho adlı korsanın gemisinde görüp yanına aldığı korsanlardandır. Önceden gemileri fırtınaya tutulur, bir arkadaşından ve ondan başka kimse kurtulamaz. Arkadaşı da deniz suyu içinde çıldırır ve kendini denize atar. Hamdi’yi Paho’nun kızı Angeliki bulur ve ona bakar. Paho kızını Sarı Hamdi’nin yanında görünce adamlarıyla onu yakalattır ve yaralar. Bunu gören Angeliki bilincini yitirir ve bir süre sonra ölür. Paho Hamdi’yi yanında tutar. Onda kızının bir parçasını görmekle birlikte canını da acıtmayı ister. Sonunda Turgutca’nın gemisinde Paho ve Sarı Hamdi barışırlar. Angeliki’ye çok benzeyen Hamra’yı gören Sarı Hamdi ona âşık olur. Hamdi, Turgut Reis’le seferlere katılır.

Angeliki, Paho’nun on yedi yaşındaki kızıdır. Kumral saçlarına karşılık kapkara gözleri vardır. Çok güzel olan bu kız, Hamdi’ye bakar ve onu iyileştirir. Ona bir şey oldu düşüncesi yüzünden de hayatını yitirir.

Paho (Sessiz Mehmet), altmış yaşlarındadır. Kastelrossolu’dur. Yunan Kiklad adalarında korsanlık ederek pek çok para kazanır. Sen Jan Şövalyeleri Türklere yardım ettiği gerekçesiyle evini basıp karısını ve oğlunu öldürürler. Paho’nun hayatta tutunduğu tek şey kızıdır. Onu da kaybedince hele buna kendisinin sebep olduğunu düşününce dünyaya küser. Artık ölümü bekler durur. Turgut Reis onun gemisini zapt ettiğinde Paho’nun hikâyesini dinler ve onu kendi adamlarından yapar. Gemidekiler ona sessizliğinden dolayı “Sessiz Mehmet” adını takarlar.

Antalyalı Musa, Turgut Reis’in tayfalarındandır. Dürbünüyle gördüğü Akçanlı Suna’yı görüp ona âşık olur ve onunla evlenir. Suna erkek kılığıyla Musa’nın peşinden gemiye girer. Kadın olduğu karnı şişince anlaşılır.

Yoranlı Nuh’la Güvercinlikli Nimet’in hikâyeleri de Musa’yla Suna’ya benzer. Nuh, Nimet’i denize girerken görür. Ona da sevdiği kadını deniz getirir. Nuh’la evlenen Nimet erkek kılığına girerek gemide kalır.

Turgut Reis'in yegâne sevgilisi denizdir. Seferlerinde yaşlı bir adamın vakarını ve sezişini sergiler. Ama onun da hayatında bir değişiklik olur. Salih Ağa'nın kızı Selime'yi görünce ona âşık olur, onun karşısında bütün sükûnetini kaybeder.

Selime, boylu posludur; upuzun kara saçları vardır. İki kardeşi şehit olmuştur. Turgut Reis onun gözlerinde “Ne haksız dünyaymış bu!”¹³¹Çılgınlığını görür ve asıl bu bakışlara âşık olur.

Zehra, hikâyesi anlatılan kahramanlardandır. Kocasının köyüne yerleşir. Bir gün haydutlar evlerini basar ve kocasıyla beşikteki bebeğini öldürürler. Zehra'yı gemilerine götürüp oynatırlar. Zehra çok güzel bir kadındır. Ateş dansı dedikleri dansı yaparken düşman cephaneliğine koşup orayı havaya uçurur. O da çocuğunun ölümünü görünce parsa dönüşen bir annedir.

Hamra da Zehra gibi, zalimler yüzünden perişan olur. Ailesi öldürülür ve onların yakılmalarına şahit olur. Kendisi de zorla vaftiz edilir. Gördüğü sahne içinde intikam ateşine dönüşür. Sarı Hamdi ve Sessiz Mehmet onu gördüklerinde çok şaşırırlar çünkü ölen Angeliki'ye çok benzemektedir.

Eserin ilerleyen bölümlerinde bir aşk üçgeninin kahramanları olan Kontes Ciyuka Gonzanya, Genç Konçini ve Vespasian Gonzaga karşımıza çıkar.

Vespasian Gonzaga, karısından elli yaş büyüktür. Aslında o kız, oğlu genç Konçini'yle evlenmek üzere gelir ama babası bu kızı kendine eş olarak alır. Vespasian Gonzaga'nın aslında çocuğu yoktur. Kendisi kentten ayrıldığı bir zaman Berberistan korsanları kenti basar. Aslında bu çocuk bir Berberi korsanıdır. Bunu Vespasian'ın günah çıkarması sırasında öğreniriz.

Genç Konçini ise mert bir delikanlıdır. Ölüme giderken korkmaz. Haklı olduğunu bilir. Onu ölümden kurtaran Turgut Reis, kendi adamları arasına alır.

Aluzzo, Turgut Reis'in tayfalarının baskın yaptıkları kentte buldukları çocuktur. Anne ve babası yoktur. Amcası, çocuğu çok çalıştırır ve onu döver. Çocuk korsanları görünce onlarla gitmek ister. Turgut Reis'in oğlu olmadığı için bu çocuğu sever ve kendisiyle kalmasına izin verir. Bu çocuk ileride Uluç Ali (Kılıç Ali) diye anılacaktır.

Andrea Dorya, Haçlı donanması komutanıdır. Türkler karşısında başarılı olamaz.

¹³¹ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s.227.

Rüstem Paşa, sadrazamdır. Sarayda yetişir ve Kanuni'nin damadı olma dercesine erişir. Ama yazar, onun hilekâr bir adam olduğunu ve kardeşi Sinan Paşa'yı hak etmediği halde Kaptan-ı Derya yaptığını söyler.

“Hırvat ve kul, yani tutsak çeşidinden olan Rüstem Paşa, sarayda yetiştiği için dalkavukluk sanatının sembolü idi. (...) İşte bu sayede sultana damat oldu. Dalavereciliği ve rüşvet almadaki becerikliği sayesinde, öldüğü zaman, taşınır mallarından başka, bin küsur adet çiftliği vardı. Barbaros zamanında devletin en çok gelirine sahip olan Kaptan-ı Deryalık mevkiine kardeşi Sinan Paşa'yı getirdi.”¹³²

Bu ifadeler olduğu gibi **Uluç Reis**'te de yer alır.

2.5.7.3 Eserde daha silik işlenen kahramanlar

Kerimoğlu(Barutçu), Loredano (Venedik donanması kaptanı), Burak Reis (İnebahtı'da zafer kazanan kaptan), Girimani(Burak Reis'in savaştığı düşman), Kerim Ağa (Turgutca'nın ilk defa denize açıldığı geminin kaptanı), Koca Yusuf (Kerim Ağa'nın tayfalarından), Kurtoğlu Muslihiddin (Kuzey Afrika kıyılarında savaşılırken Oruç Reis'e yardıma gelen kaptan), İbni Hamun (Tlemsen hâkimi), Hisar Reis (Kaptan), Piyale Paşa (Kaptan-ı Derya).

2.5.7.4 Lakaplar

Yazarın eserlerinde lakaplar olmazsa olmaz unsurlardandır. Bazı eserlerde bunların kullanımı daha genişken (**Ötelerin Çocukları** gibi...), bazı eserlerde bu eserde olduğu gibi, sayıları azdır. Eserde geçen belli başlı lakaplar şunlardır:

Tablo 2.10 Turgut Reis'teki Lakaplar

LAKAPLAR ve İSİMLER	VERİLDİKLERİ KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ
Tahtabacak Hüsamettin	Sol ayağı ve sağ kolu yok
Gâvur (Kör) Ali	Pek çok dil biliyor, âmâ
Eğribozlu Murat	Levent, Eğribozlu
Güllü Kız	Murat'ın sevdiği kız
Sarı Hamdi	Korsan
Sessiz Mehmet	Az konuşuyor.
Akçanlı Suna	Akçanlı
Yoranlı Nuh	Yoranlı
Güvercinlikli Nimet	Güvercinlikli
Kurtoğlu Muslihiddin	Kaptan

¹³² Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 311.

Görüldüğü gibi lakaplar genellikle kahramanların memleketlerine, fiziksel ve kişisel özelliklerine göre verilmiştir

2.5.8 İzleksel Kurgu

2.5.8.1 Deniz

Eserde kullanılan temel izleklerdendir. Deniz tutku, kader ve hürriyet kavramlarını karşılayacak şekilde kullanılır. İnsanlar ikiye ayrılır. Bir grup deniz insanıdır, diğer grup ise kara insanıdır. Anlatımın geneline baktığımızda deniz insanı kara insanından üstün tutulur.

Denizin anlatımı korsan türkülerinde en güzel şekilleriyle karşımıza çıkar:

“Koyu mavi denizlerin şen suları üzerinde, ruhlarımız hür, düşlerimiz sonsuzdur. Ey memleketine dönen kara yolcusu, yurdumuz neresi, diye sorarsan: Dalgaların köpükleridir. Biz o denizcileriz ki ufuktan ufka har vurur harman savurur gideriz. Bil ki ey yolcu yorgunluktan dinlenmeye, dinlenmeden yorgunluğa her değişiklik sevinçtir bize. Uykusu dindirmez, eğlencesi eğlendirmez, rahat içinde yüzmeye can atar, fakat inip kabaran köpükler üzerinde ruhu çöker. Karalar kölelerinden değil, fakat sert çarpan nabızların çıldırıcı mutluluğunda, engin sulara zafer nidaları salarak raks eder, iz tutmaz yolların serâzâd çocuklarıyız biz!

Onlar ki saplı durdukları yerlerinde yavaş yavaş kopup çökmek âşıkıdırlar, yatak çarşaflarına ve kefenlerine varsın sıkı sıkı tutunsunlar. Onlar soluk soluk ardınca ruhlarını tüketirlerken, biz bir kılıç çakışı, bir top aleviyle bir tek acı ve “Allah!” nidasıyla bir sıçrayışta gövdelerimizden fırlar kurtuluruz. Varsın onlar dar mezarları ve kelli felli mezar taşlarıyla iftihar etsinler. Bizim okyanustur mezarımız, engindir kefenimiz.” Anlamına gelen türkülerinde seslerini kapıp, koyuveriyorlardı”¹³³

Deniz, kahramanları kendine çeker. **Aganta Burina Burinata**’daki Mahmut denizle konuşur. Denizin onu çağırdığını duyar. Bu eserde de Turgut düşünce denizin onu çağırdığını görür. “Deniz mavi gözlü, mavi yüzlü ve mavi saçlı bir güzeldi. Turgutca’ya “Ben incir değil, seni istiyorum” diyordu.”

2.5.8.2 Türkmen Kadını

Uluç Reis’te de **Turgut Reis**’te de karşımıza çıkar. Veli’nin karısı, çocuğunu doğururken yalnızdır. Onu doğurur, yıkar ve işine devam eder. Uluç Reis’in anneannesi Emeti de kızını yolda göç esnasında doğurur, yıkar ve sırtına bağlayıp yola devam eder. Bu kadınlar güçlü kuvvetli, yiğit kadınlardır.

¹³³ Halikarnas Balıkcısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 10-11-58

Türk kadınları da kahramandır. Onlar da eşleriyle beraber düşmana karşı dururlar. Hatta onlarla omuz omuza savaşırlar.

“Bazı Türk korsanlarının karıları, “Biz şimdiye kadar kocamızla yaşadık, kocamızla da ölürüz” diye kılıçlar çektiler. Şehit olan kadınlar arasında hamile olanları bile vardı.”¹³⁴

Yazar bu tavrıyla kadına verdiği değeri de ortaya koyar. Eserlerinin tümünde kadını yücelten anlatımlar yer alır.

2.5.8.3 Ata Binmekten Hoşlanmama

Yazarın ve kahramanlarının ortak özelliğidir. Bu duruma hem yazarın anılarında hem de eserlerinde rastlamaktayız.

2.5.8.4 Pars

Eserlerde sık sık kullanılan izleklerdendir. Özellikle kadınlar çocuklarını korumak zorunda kaldıklarında bir parsa dönerler. Elif ve Zehra bu kadınlardandır. Bazen de erkekler pars avına gider ve avda yaralanıp hayatlarını kaybederler.

2.5.8.5 Provezza Kasırgası

Bir insan gibi anlatılır. Adeta Ege ve Akdeniz’in sembolü olmuştur. Denizciler onu çok iyi tanırırlar. Sessiz sessiz yaklaşır ve ortalığı birden alt üst eder. **Aganta Burina Burinata**’da ve **Ötelerin Çocukları**’nda da karşımıza çıkar.

2.5.9 İçerik İncelemesi

Halikarnas Balıkçısı’nın bütün eserlerinde olduğu gibi bu eserde de toplumsal konular karşımıza çıkar. Yazar, ister balıkçı olsun ister bir çiftçi anlattığı insanların toplum içindeki yerine; çektikleri sıkıntılara değinir.

Esaret, din, yoksulluk, kadın-erkek algısı gibi toplumsal konulara bu eserinde yer verir.

Korsanların en büyük korkusu forsalıktır. Forsaların çilesi büyüktür. Kör Ali geçmişini anlatırken bu eziyetlerden bahseder. Artık ölümü özlediklerini söyler.

“Sevdiğimiz denizin suları ve çırpıntısı hep kulaklarımızda idi. Lombozlardan küreklerin, fırtınada rüzgârın çılgin savruluşunu görürdük. Dalgaların, bordamızda gümleyişini dinlerdik ve bize hürriyet bahşedecek ölümü getirmeleri için dua ederdik.”

¹³⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 19-301.

Bu eserde *Aganta Burina Burinata* ve *Ötelerin Çocukları*'na göre dini duyarlılık daha fazladır. Diğer eserlerde de din kavramı geçer. Ama genellikle dinin yanlış anlatılması ve insanların dinî duygularının sömürülmesi şeklinde karşımıza çıkar. Bu eserde ise dinî yaşamın tezahürleri anlatılır. Bunun sebebi yazarın tarihi bir konuyu anlatması olabilir. Çünkü *Uluç Reis*'te de böyle bir anlatım söz konusudur. İnanç bir güç olarak karşımıza çıkar:

“Küçük kadirge gene ateş etti. Fakat birdenbire heybetli bir kalkınışla, ‘Allah! Allah!’ nidası yükselmesin mi? Ebedi adın gürleyişi top ve harp tarrakasını yendi. Sanki Kadir Gecesiymiş. Gökler yarıyor ve cennetler bana gülümsüyordu.”¹³⁵

“İhtiyar kelime-i şهادet getirdi. Öteki tutsaklar bir ağızdan tekrar ettiler.”¹³⁶

Barbaros düşmanın çokluğuna karşı askerlerin maneviyatını arttırmak için geminin iki yanına ayetler astırır. “Kul gayret etsin Tanrı da yardım eder.” *Uluç Reis*'te de aynı ifadeler var.

Dinin kullanılması ve insanların sömürülmesi de eserde karşımıza çıkar. Özellikle papazlar ve din adamları dini kullanıp halka eziyet ederler. Din adına pek çok insan yakılır. Yakılanların ancak bu şekilde günahlarından arındırılabilirdikleri söylenir.

Kadın-erkek arasındaki eşitsizlik de konuşmalarla okuyucuya sezdirilir. Kadın ikinci planda kalır ve erkekler kendilerini onlardan üstün görürler. Ama yazar, kadın kahramanların ağızından buna karşı çıkar:

“Erkek değil misiniz? Dünyada kendinizden başka kabadayı yok sanırsınız. Ben tehlikede olsam sen nasıl yardıma koşarsan, sen tehlikede olduğun zaman da ben korku nedir tanımam.”

Böyle de olur. Kadın kahramanlar, korkusuzca erkeklerinin yanında yer alırlar. Onlarla omuz omuza verip düşmanla savaşırlar.

¹³⁵ Halikarnas Balıkcısı, *Uluç Reis*, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012, s.25.

¹³⁶ Halikarnas Balıkcısı, *Turgut Reis*, Bilgi Yayınevi, 9.Baskı, Ankara 2011, s. 99- 205-261

2.5.10 Biyografik Özellikler

Eser, biyografik bir nitelik taşımaktadır. Türk denizcilik tarihinde önemli bir yere sahip olan Turgut Reis'in hayatı anlatılır. Yazar, Turgut Reis'in yaşantısını kurgusal bir yapı içerisinde aktarır. Tarihlerle ve yaşantılara baktığımızda yazarın, Turgut Reis'in biyografisine sadık kaldığını görürüz.

Turgut Reis, Muğla'nın bir köyünde doğar. On iki yaşına geldiğinde tanıştığı leventlerden leventlik ve korsanlıkla ilgili bilgiler öğrenir. Onun yeteneğini fark eden leventler kendi yanlarına alıp onu eğitmek isterler fakat o korsanlığı tercih eder. Gerçek hayatında ise Turgut Reis, yeteneği fark edilince orduya alınır ve orada yetiştirilir.

Eserin geri kalan kısmındaki olaylar tarihi gerçekliğe bağlı kalınarak aktarılır. Turgut Reis'in seferleri, Barbaros Hayrettin Paşa ile elde ettikleri başarılar, Sinan Paşa'yla katıldığı sefer ve Malta Seferi sırasındaki ölümü eserde olduğu gibi yer alır.

Yazar, Turgut Reis'in hak ettiği yerlere getirilmediğini ve Sinan Paşa'nın hilesinin onun peşini bir türlü bırakmadığını da anlatır. Bunun için de bir dönem uzaklara giden Turgut Reis, Kanuni'nin ricası üzerine geri gelir. Seksen iki yaşına kadar seferlere katılan Turgut Reis, Malta seferi sırasında hayatını kaybeder. Eserde yiğit, cömert, merhametli gibi özellikleriyle ön plana çıkan Turgut Reis idealize edilerek ve tarihî kimliğine bağlı kalınarak anlatılır.

2.5.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme

Tarihi olayları bir kahraman etrafında anlatan **Turgut Reis** romanı, gerçeklerin kurgusal yapı içerisinde zenginleştirilmesiyle okura sunulur. Yazar, üçüncü kişi ağzından, her şeyi bilen anlatıcı tavrıyla eserini oluşturur. Aralarda parantezler açarak bilgiler verir. Denizcilik ile ilgili terimleri yeri geldikçe sıkça kullanır. Bazen daha önce bahsettiği bir olaya atıfta bulunması gerektiğinde bunu araya girerek belirtir. Bazen okuyucuyu da yanına alarak romanda onunla beraber ilerler.

Kişi kadrosunu tarihi şahsiyetlerden seçen yazar, kişiler halkası üzerinden eserini oluşturur. Eser, geniş bir kişi kadrosuna sahiptir. Eserde belirlenen köşe taşı diyebileceğimiz kahramanlar vardır: Turgut Reis, Barbaros, Sarı Hamdi, Zehra, Uluç Ali, Hamra... Bunların hikâyeleri önce kendi içinde müstakil bir yapı arz eder. Daha sonra yazar olaylarla bu kahramanları birbiriyle ilişkilendirir ve bir bütünlük oluşturur. Aslında hepsini birleştiren kader aşağı yukarı aynıdır: Deniz.

Yazar, erkek kahramanlarını idealize ederek anlatır fakat bu arada kadınları unutmaz. Her eserinde olduğu gibi, bu eserde de kadına ayrı bir yer verilir. O, bu yaradılışın en önemli parçasıdır. Tabiattaki çoğu şey anlatılırken kadına benzetilir. Anlatılan kadınlar da erkekler kadar yiğittir. Annelikleri onları çocuklarını korumak için birer parsa çevirir. Erkeklerin yanında savaşır. Deniz adamı olan erkekler de kadına ayrı bir saygı duyarlar. Onu yüceltirler. Genellikle erkekler sevdikleri kadınları denizde görürler. Deniz onlara sevdiklerini de getiren yegâne dosttur.

Eserde geçen yer adları gerçekliğe uygunluk gösterir. Geniş bir coğrafyanın anlatılması söz konusudur. Yazar, tasvirlerde sanatlı ve coşkulu bir dil kullanır.

Kronolojik bir sırayla olayları anlatan yazar, kahramanların başından geçenleri anlatırken geriye dönüşler yapar. Daha sonra olay olağan seyri içerisinde devam eder. Çoğu olayın yaşandığı tarih yıl olarak belirtilir.

Tarihî bir eser olmasına rağmen bu eser de **Uluç Reis** gibi akıcı ve sürükleyici bir anlatıma sahiptir. Yazar, okuyucuyu bilgilerin içinde boğmaz. Bilgiyi kurgunun içinde eritmesini başarır. Hem öğretir hem de okuyucuyu kahramanların yaşantılarına, dertlerine ve sevgilerine ortak eder.

2.5.12 Eserde Geçen Denizcilik Terimleri

Apazlama: Rüzgârın arkadan gelmesi

Arkebüz: Eskiden kullanılan bir tür çakmaklı tüfek.

Babafingo: Yelkenli gemilerde direklerin ve gabyanın üstünde bulunan en yüksek bölüm.

Barça: Ortaçağda kullanılan kürekli ve yelkenli taşıma gemisi. Kalyon türünden küçük savaş gemisi

Boca alabanda: Boca etme komutu.

Cunda: uç

Eğmeç: Kavisin iki uçları.

Farş: Sintineler üzerine konulan ensiz tahtalar. Ticaret gemilerinde dabilbatımlar üzerine konulan kalın kalaslara da Farş denir.

Fırkata: On, on beş çift kürekli, hızlı, eski bir savaş gemisi.

Forsalık: Gemilerde kürek çeken tutsak ya da hükümlü kimse.

Gabya: Ana direklerin üzerine sürülen çubuklara ve serenlere verilen ad.

Gali: Alçak ve altı düz gemi. Gemilerin üst güverte ve palavralarında bulunan mutfak.

Gastado: Forsalık edemez halde olmak.

Grandi direği: Geminin baştan ikinci direği.

Hissa etmek: Yelkeni yukarı kaldırmak.

İskopamare: Yelken türü.

Kalafatlamak: Geminin kaplamasını kalafatla onarmak. Onarıp çekidüzen vermek.

Karamusal: Çifte demir atıldığında geminin dönmesiyle zincirlerin karışmasını önlemek için kullanılan x biçiminde ve firdöndüye bağlı zincir düzeni.

Karga etmek: Bir geminin serenlerini daha az yer tutsun diye ya da yas belirtisi olarak eğik bir duruma getirmek.

Kasara: Geminin baş ve kıç tarafında, asıl güverteden yüksek olan kısa güverte.

Kavanço etmek: Yelkeni bir bordadan öbür bordaya geçirme.

Kevke: Kalyon

Kırlangıç: Osmanlı donanmasında yer alan, karakol ve keşif işlerinde kullanılan, yelkenli ve kürekli küçük bir tür savaş gemisi.

Küpeşte: Gemilerde güverte hizasında ıskarmoz başlarına tutturulan dikmelerin dış yüzlerine kaplanan kaplamaların oluşturduğu siperler, borda kaplamalarının en üstü, güverteden yukarı kalan bölümler, parapet.

Lobud: İki ucu ağır topuzlu zincir.

Lombar: Gemi bordalarına, küpeştelere açılan dörtgen biçiminde delik.

Lomboz: Kamaralarla alt güverteleri aydınlatmak için bordalardan ve güvertelerden açılan yuvarlak pencere.

Mavna: Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan, güvertesiz büyük tekne. Büyük, üç köşe yelkenli yük gemisi.

Pangaçça: Üzerinde kürek çekilen tahta.

Perdah etmek: Parlatmak.

Pupayelken gitmek: Yelkenler, arkadan esen rüzgârla şişmiş olarak, tam yolla; alabildiğince, hiçbir şeye bağımlı olmadan gitmek.

Rampa etmek: bir geminin, bir başka gemiye, dubaya, iskeleye ya da sala degecek biçimde yanaşması.

Raspa etmek: Demir, tahta yüzeylerdeki boya, pas gibi şeyleri çıkarmak

Salta burina rüzgâr: Uygun bir rüzgâr.

Sarayelken: Yelkenleri kapatma emri.

Salyakürek: Çok hızlı bir şekilde kürek çekmek.

Seren: Yelkenli gemilerde üzerine dört köşe yelken açmak ve işaret kaldırmak için direğe yatay olarak bağlanan gönder.

Siya etmek: Kürekleri tersine kullanarak sandalı geriye yürütme.

Sotropo tahtası: Tekne iç omurgasının döşekler üzerine forma uygun şekilde ve lamine teknikle yapılması sonucu oluşan iskelet elemanı.

Usturmacı: Her tür deniz aracının rıhtım, iskele gibi yerlere yanaşmaları sırasında olabilecek çarpmaları önleyici nitelikte halat, ağaç, lastik, plastik gibi esnek malzemeden yapılmış, sabit ya da taşınabilir yastık.

Vardiyan: Tersanelerde tutuklular için yapılan yer, zindan.

Yelkenleri mayna etmek: Yelkenleri halat ve palanga yardımıyla aşağı indirmek.

Eserde geçen terimleri üç grupta toplamak mümkündür: Gemi türleri ve geminin bölümleri, denizcilerin yaptığı işler ve kullanılan silahlar.

2.6 DENİZ GURBETÇİLERİ

2.6.1 Romanın Kimliği

Deniz Gurbetçileri, Halikarnas Balıkcısı'nın beşinci romanıdır. Romanın ilk baskısı 1969 yılında Remzi Kitabevi tarafından yapılır. Kitabın yedinci basımını Nisan 2008'de Bilgi Yayınevi yapar. Eserin sonunda Halikarnas Balıkcısı'nın eser için yaptığı sekiz resim yer alır.

Romanda denizcilerin çileleri gerçekçi bir üslupla anlatılır. Özellikle sünger avcılarının yaşadıkları, hem denizde hem de karada çektikleri sıkıntılar dile getirilir. Şadan Gökovalı romanı, Halikarnas Balıkcısı'nın toplumsal sorunlara en fazla değindiği eseri olarak değerlendirir.¹³⁷ Romanda Halikarnas Balıkcısı'nın yaşantısından izler görülür. Döneminde Türk denizlerinde sünger avcılarının çilelerine şahit olur ve onlar için hukuki yollarla mücadele etmeye çalışır. Süngerlerin yurtdışına gönderilmesinde süngercilere yardım eder.

2.6.2 İsimden İçeriğe

“Gurbetçi” kavramı Türk roman ve hikâyesinde çok işlenen konulardan biridir. Özellikle 1950’li yıllardan sonra bu konu daha çok karşımıza çıkmaktadır. Köylünün büyükşehre ve Avrupa’ya -özellikle Almanya’ya- göçü romancıların seçtiği temel konulardandır. Toplumcu gerçekçi olarak isimlendirilen yazarların bu yıllara ait eserleri bunun en önemli örnekleridir. Orhan Kemal, Fakir Baykurt, Sabahattin Ali, Aziz Nesin gibi isimler “gurbet ve gurbetçi” kavramlarını eserlerinde işlemişlerdir.

Halikarnas Balıkcısı “Gurbetçi” kavramını dönemine göre çok farklı bir sahada işlemiştir. Şimdiye kadar hep “kara” için kullanılan bu kavramı “deniz”e taşımıştır. Onun gurbetçileri “Deniz Gurbetçileri”dir. Anneleri, eşleri tarafından gözyaşları içinde denize uğurlanırlar, geçimlerini temin etmek için ise canlarını dişlerine takarlar. Geçim derdinin yanında bir de deniz ağalarıyla uğraşırlar.

Deniz Gurbetçileri’ni yazarken Halikarnas Balıkcısı eser için farklı isimler düşünür. Şadan Gökovalı **Deniz Gurbetçileri**’nin önsözünde eserin 1967-1969 yılları arasında yazıldığını söyler. Halikarnas Balıkcısı’nın Azra Erhata’a gönderdiği 7 Ocak 1963 tarihli mektupta bu eserden söz ettiğini görürüz:

¹³⁷ Şadan Gökovalı, **Deniz Gurbetçileri**, 7. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2008, s. 7.

“İsmet gelmezden on beş gün önce kitaba başladım. Konu, Sünger Avcıları. Amma Kitaba göre bir ad bulamadım daha. ‘Akdeniz Kurbetçileri’ mi, ‘Enginin Kurbet Kuşları’ mı, ‘Engin Oğulları’ mı, ‘Mavi Derinliklerin Oğulları’ mı, ‘Deniz Garipleri’ mi, ‘Enginin Çabalayıcıları’ mı deyeyim bilmiyorum.”¹³⁸

Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**’ni büyük bir coşku içinde yazar. Sünger avcılarının hayatlarının güçlüğünün farkındadır. Homeros’un ta o zamanlarda bahsettiği bu sıkıntının hâlâ devam ettiğini vurgular. Eserle adeta bütünleşir, artık “saç tellerinden parmak uçlarından Akdeniz Kurbetçileri’nin fışkıracığını” söyler. Ayrıca şahit olduğu olayları ve tanıdığı kişileri de eserinde kullanır.

Halikarnas Balıkçısı eserini Moby Dick’e benzetir ama ondan “daha çeşitli ve renkli” bulur. Eserinin deniz konulu “en duygulu, en engin yazı” olacağını belirtir ve ona kadar Akdeniz’in altının böyle verilmediğini söyler.

Eser, dokuz ana bölümden oluşur: Haydi Sefere; Eminoğlu Aliş; Karakulak Tevfik Reis; Balıkçı Salih; Çakır Ayşe ve Balıkçı Hamza, Sünger Kesadı; Gizli Sığ; Küçük Aliş ve Çağanoz İdris; Çavradlı Selim, Sarraç Öksüz İmdat, Cennet Kız.

“Bodrum’u çok sevdiğim için denizcilerin Bodrum’dan ayrılışlarıyla başladım, bütün köyleri, koyları, tepeleri vererek. Amma bu ayrılış kitabın göbeğinden alınma.”

diyen yazar, eserine denizcilerin denize açılmalarıyla başlar. Dokuz bölümün her biri eserdeki belli başlı kahramanların müstakil hikâyeleri mahiyetindedir. Bu kahramanları birleştiren temel nokta her birinin “deniz gurbetçisi” olmasıdır. Farklı farklı yerlerden ve yaşantılardan gelen bu insanları deniz birleştirir, tıpkı aynı amaçla gelinen bir ülkedir deniz.

2.6.3 Olay Örgüsü

2.6.3.1 Haydi Sefere!

Hareket bildiren bir cümleyle başlayan bu bölümde sünger avcılarının denize açılmaları anlatılır. Aslında bu bölüm eserin sonlarına doğru yaşananlara aittir. Yazar daha sonra geriye dönüşlerle eserine devam eder.

Sanatsal bir betimlemeyle tasvir edilen Bodrum biraz sonra gurbetçi denizcileri denize uğurlayacaktır.

“Şafağın müjdecisi, güneşin önderi sabah rüzgârı serin serin yelpazeleniyor, geceyi de karanlıkları da uzağa üfürüyordu. Ama yıldızlar üfürüldükçe tutuşuyorlar mıydı ne; bayağı çatırdıyorlardı. Gün

¹³⁸ Azra Erhat, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 171-174-178

doğumuna daha epeyce vardı. Sabah yıldızı doğuda, şafağın koynunda çınlayan bir gülüşü. Belli belirsiz ağaran gökte Yedi Ülkerleri kovalıyordu. Deniz cam gibi durgundu, ama ara sıra gelen ufacık kırışıklar, sabah yıldızını ağaran evlerin ayak uçlarına getiriyordu. Bembeyaz Bodrum masum uykusunda uyuyordu, şehirde çıt yoktu.”¹³⁹

Teleskop Mehmet’in Davut’a evden ayrılışını anlattığı yere kadar bu sanatlı betimlemeler devam eder.

Teleskop, ardında gözü yaşlı bir anne ve eş bırakır. Denizcilerin ayrılıkları yine sanatsal bir dille anlatılır.

“Dünyada varlıklı olanların yolcularını lavantalı mendillerle, uzun boylu selamlamalarına bol bol boş vakitleri olur. Ama fukara denizcilerin durumları, onlara bu gibi lüks elvedaları yasak eder. Onların ayrılışları, lastik çekercesine arşın arşın uzamaz. Ayrılış onlarda kısa ve kesin bir kopuştur. Çünkü deniz aralıksız dikkat ve iş ister.”

Bu arada denizcilerin konuşmalarından devlet işlerindeki aksaklıklardan ve bazen denize açılma iznini alabilmek için çektikleri eziyetlerden bahsedilir. Yaşlı subaşı belediye reisini fark etmediği ve ona selam vermediği için hakarete uğrar, kısa bir süre sonra da ölür.

Denizcilerin denize açılışları bir merasimle başlar. Yapılan koca bir ekmek, denize armağan olarak sunulur. Ekmeği Karabatak’ın karısı Hatice Nine ağlaya ağlaya yapmıştır.

Geminin kaptanı Ateşoğlu Murat Reis’tir. Denizciliği herkes tarafından bilinir. Denizciler gemide bu merasimi yaparlarken bir “deniz gurbetçisi” kuşu görürler. Bunu bir uğur addederler. Denizcilerin kendi aralarındaki konuşmalarından Karakulak isimli deniz ağası hakkında bilgi ediniriz. Karakulak, hile ve hurdayla para kazanır. Denizcilerin peşlerine düşerek onların buldukları sünger yataklarından faydalanır. Deniz gurbetçisinden sonra bir fok gören denizciler bunu da bir uğur sayarlar. Hasan Bora, dedesi Selim Dede’den foklarla ilgili duyduğu hikâyeyi anlatır. Hikâyeye göre aslında foklar insandır ve Selim Dede fok kılığındaki bir kıza âşık olur ve onun postunu gizleyerek alıkoyar. Selim Dede’nin karısı ise bunların uydurma olduğunu söyler. Daha sonra diğer denizciler foklarla ilgili duydukları ve bildikleri şeyleri anlatırlar. Ali Barut da ağladığına şahit olduğu bir kaplumbağadan bahseder. Doğadaki canlılar böylece insana has özelliklerle anlatılır.

¹³⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 11-15.

Gemideki denizcilerden biri de ilk kez denize açılan Aliş'tir. Denizciler Aliş'e deniz, denizin kötü adamları olarak bilinen Karakulak ve Göbekoğlu hakkında bilgi verirler. Karakulak ve adamları bu sırada gizli sığın yerini öğrenmek için onların peşlerindedirler. Derken bir fırtına çıkar ve Karakulak ve adamlarına izlerini kaybettirirler.

2.6.3.2 *Eminoğlu Aliş*

Bu bölümde denize ilk defa açılan Aliş'in hikâyesi anlatılır. Aliş, ninesi Kara Hacer'le yaşar. Hacer babasını, kardeşini, kocasını ve oğlunu denizde kaybeder. Bunun için de denize düşmandır. Aliş'i denizden uzak tutmak için ona sürekli telkinlerde bulunur.

Hacer Nine'nin kocası Hovarda kaptandır. Kaptan, yakışıklı biridir. Bütün kadınlar ona hayrandır. Bu kadınlardan Zırtlan Zehra kaptanın peşini bırakmaz. Bunu Keskin Selma'dan duyan Hacer Nine, Zırtlan Zehra'yı bir güzel döver. Kocasının denizde boğulduğu haberini alan Hacer Nine, torunu Aliş'le bir başına kalır. Hacer Nine denizi sürekli kötüler. Fakat deniz aşkı Aliş'in damarlarında vardır. Rüyalarında bile denizin çağrısını duyar.

“Dedelerinin, amcalarının, babasının kuşak kuşak tüm geçmişlerinin sesleri gelirdi ta uzaklardan. Ta can kulağında yalvarırlardı. “Acıdır ama tatlıdır da deniz. Gördüğün işittiğin her dalga, bizim yurdumuz engindedir. Bırak toprakların, karaların adamları ağaç gibi saplanıp kök salsınlar topraklarına. Biz nerede olursak olalım hep başka yerde olmak isteriz. Hep korkarlar kara adamları denizden. Enginin sert tadını tatmak için gözü pek ve sağlam yürek gerek. Dinle sen! Korkulardan uzak damarlarında çarpan denizci kanını dinle. İçinde uzaklar çınlıyor a, gözlerinde tütüyor görülmemiş enginler. Boşanmaya can atıyorsun parayla kirlenmemiş, insanoğluna yakışan tertemiz uzak serüvenlere sen de bizim gibi, ömrünü enginlerde kotarınca denizoğlu olarak yurdun denizlerde değil de son soluğunu nerde vereceksin doğaya!”¹⁴⁰

Aliş, 13-14 yaşındayken balığa gider. Bir gün bir orfoz balığı tutar ve onu satmak için çarşıya götürür. Aliş'teki yeteneği sezen Karakulak, ondan balığı alır. Aliş'i kendi tayfaları arasına kabul edebileceğini söyler. Bunu duyan Teleskop Mehmet Reis durumu Karabatak Davut Reis'e anlatır. Onlar da Ateşoğlu'nu durumdan haberdar etmeye karar verirler. Kendi aralarında konuşurlarken de Ateşoğlu ile Karakulak arasındaki nedenini kimsenin bilmediği husumetten bahsederler. Bu nokta romanın ilerleyen kısımlarında da açıklığa kavuşmaz. Okur bu kinin sebebini romanın ilerleyen yerlerinde öğreneceğini umar ama öyle olmaz. Burası bir düğüm olarak bırakılır.

¹⁴⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 43.

Ateşoğlu, Hacer Nine'ye gidip durumu anlatır ve nasıl olsa bir denizci olacağı belli olan Aliş'in Karakulak'ın elinde helak olmamasını ve kendi tayfası olmasını ister.

Kara Kulak ve adamları Danacıların Yusuf, Kocadonlu Hurşit ve Boz Hasan Ateşoğlu ve adamlarını pusuya düşürmenin planlarını yaparlar.

Birbirlerinden farklı özellikleri olan ama güzel bir bütün oluşturan insanlar da aralarda zikredilir. Karasakal Mehmet Hoca ile Bektaşî Baba Kaptan bunlara örnek verilebilir. Biri molla diğeri ise rindmeşreptir.

Aliş, Ateşoğlu'nun gemisine dâhil olur. Geminin adı semboliktir: Alınteri. Denizcilerin denizdeki temel araçları aslında bu kelimeyle özetlenir. Onların ellerindeki yegâne güç budur.

2.6.3.3 Karakulak Tevfik Reis

Karakulak Tevfik Reis'in anlatıldığı bu bölümde denizcilerin çektikleri maddi sıkıntılar yer alır. Karakulak'ın yanında çalışan Barka, Ateşoğlu'nun denizcilerinin yanına gelerek Karakulak'tan çektiklerini anlatır. Böylece onun ağzından Karakulak'ın kişiliğini öğreniriz. Karakulak zalim, hırslı ve cimri biridir. Tayfalarına kan kusturur. Marmarisli Ümmet adlı on altı yaşındaki gencin ve Yunus adlı dalgıcın ölümüne sebep olur. İkisini de haddinden fazla daldırarak adeta ölüme yollar. Bu hikâyeleri dinleyen Aliş hem olanlara üzülür hem de o da dalmak ister.

Devlet dairelerindeki işlerin aksaması da satır aralarında eleştirilir. Tahtacı Mustafa nasıl ağaç bulabildiğini soranlara, orman memuruna verdiği rüşveti gerekçe olarak gösterir. Denizcilerin başındaki dert aynıdır: geçim sıkıntısı.

“Öyle, öyle nedir çektiğimiz!” dedi. “Avrat neredeyse doğuracak, belki doğurmuştur bile. Bende beş para yok. Dört çocuktan aktarılan bezleri, avradın şalvar parçalarını, benim menevrek artıklarını kullana kullana iler tutar yanları kalmadı. Gene şehir yoluna düştük. Kocabacak Hacı Abdullah'tan bez çaput almaya. Harmanda ödeyeceğiz ortak parasıyla. Toprağım vardı. Hacı'dan gereken şunu bunu alarak toprağın şu parçasını, o parçasını rehin verdik. Harman sonu ödeyemedik. (...) Borcu ödeyemeyince de bizim tarlalar teker tüker zıngıladı, gitti: Olduk kendi bildir toprağımızın ortakçısı.”¹⁴¹

Yazar, eserde kara insanı ile deniz insanını da mukayese eder. Deniz insanın sıkıntısı kara insanınkinden hiç de az değildir. Hatta belki daha fazladır.

¹⁴¹ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 62.

Barka, Karakulak ve adamlarının bir şeyin peşinde olduklarını ama bunun ne olduğunu bilmediğini söyler. Karakulak'ın geçmişini anlatır. Karakulak'ın Göbekoğlu Murtaza Ağa'yı öldürdüğünü, buna bir kaza süsü verdiğini ve ondan çaldığı parayla zengin olduğunu öğreniriz. Hatta olayı aydınlatmak için tutulan dalgıç Vangel'i de öldürür. Bu arada Vangel'in hikâyesi kısaca anlatılır.

2.6.3.4 Balıkçı Salih

Balıkçı Kerimoğlu Salih Reis'in yaşı doksandan fazladır. Ona “Ak Salih” de derler. Bodrumludur. Bir oğlu, iki kızı vardır. Oğlu bir savaşta şehit düşer, kızları da evlenip giderler. O da Avlonya'da Palamut Bükü'ne yerleşir. Burada balıkçılığa devam eder. Bir sıg keşfeder ve bundan kimseye bahsetmez.

2.6.3.5 Çakır Ayşe ve Balıkçı Hamza

Çakır Ayşe de Avlonya'da yaşar. Salih Reis'in akrabasıdır. Salih Reis'in kardeşi İbrahim'in oğlu Hamza'yla evlenmiştir. Aslen Avlonyalı olmayan Çakır Ayşe, Hamza için buralara gelir. Hamza ile Ayşe'nin aşkları ve Ayşe'nin bir yiğit gibi Hamza'yı bulup onunla evlenmesi anlatılır. Hamza bir deniz seferinde ölür. Ayşe bundan sonra bütün denizcilere sahip çıkar ve onlara yardım eder. Ona kötü kadın diyenler de olur fakat o denizcilere yardımıyla tanınır. Salih Reis'i yalnız bırakmaz, onunla ilgilenir.

2.6.3.6 Sünger Kesadi

Ateşoğlu ve tayfası sünger bulamazlar. Pek çok yere giderler. Bir kez yabancı bir gezi teknesi görürler. Dalarak onlara hünerlerini sergilerler. Gezi tekmesinden uzaklaştıktan sonra dalışlarına devam ederler. Diğer dalgıçlar dalışlarından muvaffak olamayınca elli yıllık dalgıç Karabatak Davut dalmak ister. Onun bu dalışına engel olamazlar. Dalış esnasında köpekbalığıyla karşılaşan Davut Reis, ölümden zor kurtulur. Denizciler Avlonya'ya doğru rota tutarlar.

2.6.3.7 Gizli Sığ

Çakır Ayşe'nin yanına gelen Ateşoğlu tayfaları durumlarını, sünger bulamadıklarını, ona anlatırlar. Yanlarında getirdikleri yiyecekleri Çakır Ayşe'ye ve Salih Reis'e verirler. Salih Reis denizcilere gizli sığdan bahseder. Gizli sığa doğru yol alırlar. Dalgıçlar daldıklarında sığın gerçekten kıymetli süngerlerle dolu olduğunu görürler.

Karabatak geçmişinden bahseder. O da denizci olmak için evden kaçanlardandır. İlk bindiği gemiyi unutamadığını söyler, gemi bir kadına benzetilir. Sonra Kezban ile

evlenir. Geçim derdinin peşinde denizde çok sıkıntılar çeker. Karabatak'ın bu şikâyetlerine kızan Çakır Ayşe, konuyu değiştirerek denizcilerin keyiflerini geri getirmeye çalışır. Denizciler evlerine doğru yol alırlar.

Ayşe Nine'nin gözleri iyice görmez olur. Salih Reis de iyi işitemez. Bir toprak ağası, Salih Reis'in kulübesini almaya çalışır. Salih Reis kulübesini satmayınca hileyle onu hastaneye gönderir. Salih Reis burada kahrından ölür. Onu öldüren şey denizinden uzaklaşmasıdır. Ayşe Nine kulübeye geldiğinde Salih Reis'i bulamaz. Orada Hamza'nın hayalini görüp, sesini duyarak o da ölür.

2.6.3.8 Küçük Aliş Ve Çağanoz İdris

Bu bölümde romanın başındaki sahnenin yaşandığı zamana dönülür. Ateşoğlu Murat ve tayfası gizli sığa giderken Tefvik Reis de onların peşindedir. Ateşoğlu bir yolunu bulup izini kaybettirir. Altmışaltıbüük'te Aliş'e dalgıçlığı öğretirler.

Çağanoz İdris isimli kahraman olaylara dâhil olur. İdris, Göbekoğlu'nun tayfalarındandır. Göbekoğlu onu tehlikeli bir dalışa zorlar, İdris karşı çıkınca da adamlarını onu öldürmeye yollar. İdris denize atlayıp kaçar, onlar gidince de karaya çıkar. Sonra da Ateşoğlu'nun yanına gelir. Çağanoz da dalmak ister ama dalıştan sonra vücudu karıncalanır. Bu tehlikelidir çünkü felcin veya ölümün habercisidir. İkinci kez daldırdıklarında vücudundaki karıncalanma geçer. Çağanoz'un gençliği ve insanlar hakkındaki görüşleri anlatılır. İdris, güçlü kuvvetli bir köylü kızı olan Halime'yle evlenir. Halime İstanbul'da doğum yaparken ölür.

Hırsız Selim isimli dalgıç da kayıkla Ateşoğlu'nun yanına gelir. O da onların arasına katılmak ister. Ayşe Nine'yle Salih Reis'in ölüm haberlerini onlara ulaştırır. Ayrıca Karakulak'ın Ankara'ya ve Kolimnos'a gidip geldiğini ve bir işler karıştırdığını söyler. Bu söylem okuyucuyu olayların sonuna hazırlar. Bir şey olacağı okura sezdirilir.

2.6.3.9 Cavdarlı Selim, Sarraç Öksüz İmdat, Cennet Kız

Eserin bu son bölümünde birçok olay bir arada anlatılır. İlk önce geriye dönüşlerle Hırsız Selim'in babası Öksüz İmdat'ın hayatına yer verilir.

Sarraç Öksüz İmdat, annesi ve babası öldüğü için nalbant olan amcasının yanında çiraklık yapar. İmdat, sarraçlık işinde çok başarılıdır. Dümberekoğlu Haşim Ağa'nın oğlu Muhsin'e selam vermediği için Muhsin onun sol kolunu ağır yaralar. Kadıya başvurulur ama Muhsin yerine İmdat suçlu bulunur. Hapisten çıkan İmdat, bir

gün pusu kurup Muhsin'in sağ kolunu silahıyla parçalar ve oradan kaçır. Gittiği yerlerde halka hizmet eder, herkes de onu sever.

Bir gün İmdat, Tokmakçı Sert Süleyman'ın kızı Cennet'i görür ve ona âşık olur. Cennet'in babası Süleyman da denizcidir. İşleri kötü gittiği için çiftçilik yapmak zorunda kalır. Kısa bir süre sonra da hastalanır ve ölür. Onun ölümü denizden çıkmış bir balığın karada çırpınıp ölmesini hatırlatır. Deniz insanı karadaki yaşama dayanamaz. Karısı Kezban kızları Cennet'le kalır. İmdat, Cennet'i görüp de kendisiyle gelmeyi teklif edince Cennet onunla gider. On gün sonra eve döndüğünde dayısı kızı döver ama Cennet, dayısının karşısında dimdik durur. Cennet'in dayısına söylediklerinde kadınların kaderlerindeki erkeği görüp tanımları olgusunu görürüz.

Muhsin'in babasının çabalarıyla jandarma Cennet'i alıp götürür ve ona zorla bir ifade imzalatır. İfadede İmdat'ın Cennet'i zorla kaçırdığı yazılıdır. Artık her yerde İmdat aranır. Bu arada Cennet hamiledir. Cennet bir gün İmdat'ın yanına giderken pusunun içinde kalır. İmdat ve Cennet öldürölür. Cennet'in oğlu Selim'e ninesi Kezban bakar. Çobanlık yapan Selim, yedi yaşındayken denizi görür ve ona hayran olur. Artık tek derdi denize açılmaktır. Bir gün bir kayığa saklanır ve onu bulanlara denize açılmak istediğini söyler. Denizci olup dalgıçlığı öğrenen Selim, zorlu dalışlar yapar. Haksızlık yapan gemi kaptanının üzerine yürüdüğü için hapse atılır. Onunla hapse atılan Karakaş ile çıktıklarında dalışlar yaparlar. Kayıklarından başka bir şeyleri olmadığı için bu dalışlar çok tehlikelidir. Selim'den daha yaşlı olan Karakaş bir dalış esnasında ölür.

Yazar, Selim'in geçmişinden Ateşoğlu'nun gemisinde bulunduğu zamana geçiş yapar. Bu arada karada yaşanan trajikomik bir olay anlatılır. Halikarnas Mozeleumunu yanında kamu abdesthanesi açılır. Fakat tabiat insanların yaptıkları bu çirkin yapıya izin vermez, eğim dolayısıyla tuvaletin deliğinden su fişkirır. Abdesthane de amacına uygun kullanılamaz.

Eserin bu bölümünün sonlarına doğru Karakulak ve adamlarının yaptıkları oyunlar ortaya çıkar. Onların konuşmalarından Yunanlılarla anlaşır Türk denizlerini adeta Türk süngercilere yasakladıkları anlatılır. Bunun için de Karakulak ve adamları hileler yaparlar, tuzaklar kurarlar.

Ateşoğlu'nun gemisinin bir parçasının onarılması gerekir. Bunun için Datça'da Elektrikli İmam denilen kişiye başvururlar. Karakulak'ın adamları bu sırada Ateşoğlu'nun gemisini içindeki tayfalarla havaya uçururlar. Karada olan Ateşoğlu'nun

da başına vurup onu yaralarlar. Ateşoğlu hafızasını kaybeder, Elektrikli İmam'ın yanında kalır. Aliş'in Ninesi Kara Hacer, Karakulak'ın yanına gelir ve sakladığı bir bıçakla onu öldürür.

Latif isimli okumuş bir genç süngercilerin hakkını arar. Bunun için devlete başvurur. Sonunda emeğinin karşılığını alır. Türk denizlerinde Türk denizciler tekrar sünger avlayabilecek duruma gelirler ama denizler adeta yabancılar tarafından talan edilmiştir.

Eserin sonunda yazar, Ateşoğlu'nun ölümünü bir kavuşma olarak anlatır. Bu bir hüznün sahnesi değildir, bir bayram niteliğindedir. Ateşoğlu ufukta bir gemi görür, arkadaşlarının hepsi bu geminin güvertesindedir ve onu da yanlarına çağırırlar. Ateşoğlu onların yanına gider ve denizciler birbirlerine kavuşurlar.

Son paragrafta Ali Emmi isimli bir kahraman görürüz. Bu kahraman Ateşoğlu ve tayfasının hikâyelerini yanındaki çocuklara masalsı bir havada anlatır. Roman bu şekilde sona erer.

2.6.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslûp

Roman “Haydi Sefere!..” nidasıyla başlar. Bu ifade esere başlar başlamaz bir hareketin habercisidir. Sünger avcılarını sefer için denize açılırken okuyucu da onlarla beraber bu harekete dâhil olur. Aslında bu çağrının kuşattığı üç taraf vardır: yazar-kahramanlar- okuyucu. Halikarnas Balıkçısı “içim onunla doldu” dediği eserini bir coşkunluk içinde, kendini kelimelerin akışına bırakarak yazar. Onun seferi ilk cümleyle başlar. Diğer tarafta sünger avcılarını sefere hazırlanırlar ve özlemler olsa da karadan ayrılıp denize kavuşmanın neşesini duyarlar. Sefer onlar için meçhuldür, umutlarla açıldıkları deniz onları nereye götürür bilmezler ama ona teslim olurlar. Okuyucu ise kurgunun gidişatına kendini bırakır. “Haydi sefere!..” çağrısı belki de en başta ona hitap eder. Romanın dünyasına onu çağırır.

Şadan Gökovalı eserin başlangıç cümlesini Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerine şiirli ve müzikli girişler yapmasına bağlar. Sözlerinde ünlemin ve hareketin önemli olduğunu söyler.

Halikarnas Balıkçısı romanında hâkim bakış açısını kullanır. Dokuz bölümden oluşan eser ayrı ayrı hikâyelerin birleşimi gibidir. Bu hikâyelerde yazar, bazen kahramanların geçmişlerini anlatır. Eser gizli sığa doğru süngercilerin seferinin anlatımıyla başlar. Daha sonra ise geriye dönüşler görülür. Kahramanların geçmişlerinin

anlatıldığı bölümlerde de geriye dönüşler söz konusudur. Hırsız Selim'in ailesinin anlatıldığı bölüm buna örnek verilebilir.

Olayların akışı içerisinde yazar, parantez içi bilgilere yer verir. Bu bilgiler genellikle denizcilik ve dalgıçlıkla ilgilidir.

“Tahtacılar Alevidir, alimallah demezler, Alim Allah derler.”¹⁴²

“Odundan yontulmuş su testisine “sinek” denir.”

“Eski Roma ve Helenistik harabeler var. Ama halk hangi eski kalıntıyı görse ona, “Cinibizlilerden kalma” der. Cinibiz Cenova demektir. Söz Cenoveze lafindan gelir.”

“Avlaştırmak, güneyde kollamak, idare etmek anlamına gelir. Örneğin: dalgayı avlaştırmak”

“Palamut’un Frenkçesi Valonea sözcüğünden”

“Bayrağın yarıya indirilmesi “tehlikedeyim imdat!” demektir.”

Parantez içi ifadeler ve açıklamalarla yazar, eserinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Kullandığı terimler olay kurgusunun gereğidir. Bir denizciyi ancak denizci gibi konuşarak verdiğinde yapaylıktan kurtulabilir. Fakat bunu yaparken de okuyucuyu bu terimlerin anlamsızlığında boğmaktan çekinir ve yer yer bu ifadeleri açıklayarak okurun kafasındaki sorulara cevap verir. Hem okuru bu atmosfere dâhil eder hem de okuru sıkmadan ona bilgiler vermiş olur.

Bazen de bilgiler parantez içinde verilmez de kahramanların ağzından verilir:

“Karabatak, sevincinin verdiği sarhoşluktan mı, yoksa yaşının verdiği bunaklıktan mı, çenesi adamakıllı düştü, başladı ders verircesine anlatmaya:

“İlk önce gövde parçası giydirilecek. Kolları ta bileklerine kadar formaya girecek. Formanın bilekleri iyice sıkıştırmasına dikkat edin. Çünkü oradan ya hava kaçır, ya su girer. Sonra...”

Yazar, bazen kendini biraz daha geriye çeker. Duygu ve düşüncelerini kahramanlarının ağzından dile getirir:

“Karabatak biliyordu, bu canlı su, bir gün kendisi yani Karabatak olurdu. Bir gün bu canlılık beyin olurdu da Thales olurdu. Evrene gözlerini gezdirince düşünerek “Madde ölümsüz ama canlıdır” derdi, insan dili olarak...”

Pek çok romanda mitolojik unsurlar yer alır. Bu romanda da bu unsurlar karşımıza çıkmaktadır:

¹⁴² Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 61-62-71-76-80-96-106-107-124

“Bukinaları dudaklarında tutan tayfa, hokkabazlara değil, tarih öncesi batı Ege’nin mitolojik denizoğulları Tritonlara benziyorlardı.”¹⁴³

“Paluko kayığın pruvasındaki piçilyoyo deliğine beline kadar girmişti. Hani mitolojik santorlar, bellerine dek insan ama ondan öteleri beygirmiş ya. Paluko da beline kadar insan alt tarafı yaldızlı boyalı kayıktı ve denizdi.”

Yazar hikâyenin bazı yerlerinde daha önce bahsettiği bir şeyden bahsederse, “daha önce anlatılmıştı” şeklinde bir ifade kullanır: “Selim’in Çakır Ayşe’yi nasıl gömdüğü daha önce anlatılmıştı.” Bu kullanım teknik olarak romanı kusurlu kılar. Bir masal veya halk hikâyesi anlatıcısının tavrını yansıtır. Ya da öğrencisine ders veren bir öğretmen üslubu bu ifadelerde kendini gösterir. Önceki anlatılanlara yapılan göndermeler bazen romanın akışını bozar, okuyucuyu duraklatır ve okuyucunun muhayyilesini zorlamasına neden olur. Ama yine de bu ufak aksaklıklar Halikarnas Balıkcısı’nın sanatlı söyleyişi ve coşkulu anlatımı içinde erir.

Eserde sanatlı betimlemeler ve imgeler kullanılır:

“Tanyeri ağardıkça güzelin güzeli bir gün doğuyordu. Işığın yeni doğan yavrusu buluta, buğuya belenmemiş çırpıplak bir maviydi, denizde de göklerde de.”

Ayrıntılı tasvirler yer alır. Bu tasvirler özellikle denizin altıyla ilgilidir. Örneğin orfoz balığı ayrıntılı anlatılır:

“Orfoz cehennem ateşi rengindeki kıpkırmızı ağzını açtıkça, sert sert soluyan Aliş de gözlerini fal taşı gibi açıyordu. Orfozun sırtında bir dizi zümrüt hançer gibi yele vardı. Onları gerdi, sivri hançerleri çelik mavisi oldu. Ötürken koca balık, en güzel renklerini veriyordu. Yaratılış ne renk varsa topunu da balığın gövdesinde toplamıştı. Kırmızılar ağzında kıyametler koparıırken, turuncgiller balığın iki yanında inim inim inliyordu. En uyanık, en candan maviler ötede beride şırak şırak göz açıyorlardı. Arada mor ve menekşeler süzülüyordu. Kahverenkleri en derin uykularında koyulaşırken, üzerlerine her değdikleri yeri “cızzzz.z” diye yakan bir avuç kıpkızıl kıvılcımın savrulmasıyla neye uğradıklarına şaşıyorlardı. Kapkaralar vardı ki gece çiçekleri gibi yavaş yavaş yayılıyorlardı. Sanki derin ve sözsüz sevgilerini bildirmek için yumuşak dudaklarını çekingen çekingen aralayan masum varlıklardı. Kanatlar, kuyruklar birdenbire her çeşit çakışın, çıldırışı oldu. Titredi balık. Soldu, soldu, duruldu, son bir sarsılışla çırpındıktan sonra artık balıkhanelik satılık ölü balık oldu.”

Yazar, Salih Reis’i anlatırken geniş ve renkli balık tasvirlerine yer verir:

“Ak vlahosto babacan! Kıp kızıl öfkeyle kızarıp, zehir zemberek yaktı. Sırtı tekir kedi gibi yol yol, pars gibi benek benek, tavus kuşu kuyruğu gibi göz göz oldu. Renk rengi kovalıyordu, biri eriyince

¹⁴³ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 11- 45-156-231-254

başkası uyanıyordu. Kıvrandıkça sırtında hilaller dolgun ay oldu, mahmurlaştı, söndü, kuyruğuna yıldızlar serpildi kıpraya kıpraya kayboldular, sonra beti benzi soldu balığın, balık öldü.”¹⁴⁴

Karabatak diğer denizcileri dinlemez ve dalar. Yazar Karabatak'ı anlatırken deniz altının canlı betimlemelerini yapar.

“Orada öyle deniz yaratıkları ve bitkileri vardı ki, onlar canlanmış su parçaları sayılabilirdi. Hani denizin suyunu avucunun içine alırsın da, deniz suyu parmaklarının arasından su gibi kayar, kaçır ve akar. Bu su zamanla pekleşiyordu, deniz memesi oluyordu. Deniz memesi neydi sanki? Pazuleşmiş suydı. Tutarsın kayar, sıkarsın su olur. Ya da güneşe korsun erir, akar giderdi. Hiçbir şey kalmaz. Bunlar bitki miydi, yaratık mıydı, o da belli değildi. Bu suda çılgın bir yaşama özlemi vardı. Biliyordu Karabatak! Örneğin yosun olur, bitkidir. Ama bir süre yosun canlanır, canlı bir yaratık olur. Canlı yaratık hemen neredeyse yürür.”

Görüldüğü gibi yazar, sadece denizcilerin yaşantısını ve çilelerini anlatmakla kalmaz aynı zamanda da Akdeniz'in romanını yazar. Akdeniz'in derinliklerini, renkli dünyasını ve zenginliğini gözler önüne sere. “Daha önce denizin altı hiç böyle anlatılmamıştı.” demesinin sebebi de bu olsa gerektir. Orası apayrı bir dünyadır. Denizciler oranın güzelliğine kapılır ve bazen vurgun yemekten kurtulamazlar.

İroni, toplumsal eleştiri bu eserde de görülmektedir. Denizciler denize açılmadan önce almaları gereken evrakları almak için ne kadar sıkıntı çektiklerinden yakınır. Yazar bu konuşmaları alaycı bir dille aktarır. İşleri yapmayan görevliler bahane olarak “görevin şerefini” öne sürerler. Bunun üzerine Teleskop, bir duvarın karşısına geçip ayakkabısını duvara fırlatır ve ağzına geleni söyler. Çünkü duvarın “görevi de şerefi de” yoktur.

İlerleyen sayfalarda bir açılış merasimi anlatılır. Bodrumlular Kör Ömer'in hanı yanında toplanır. Çünkü burada bir tuvalet yapılacaktır. Tarihî mirasın göz ardı edilmesi alaycı ve eleştirel bir dille anlatılır. Ama doğa bu çirkin görüntüye müsaade etmez. Umum abdesthanesi amacına uygun kullanılamaz:

“Abdesthaneyi kaymakam açacak ve herkesten önce oraya küçük suyunu dökecekti. Bir çavuş tarafından derme çatma mızıkta talimi görmüş bir bando, elde davullar zurnalar alestaydı. Kaza kaymakamı küçük suyuyla abdesthaneyi şereflendirirken bando da zart zurt marşlara koyuldu. Ondan sonra kuyruğa girenler, abdesthaneyi dörder dörder kullanmaya koyuldular. Ama içeri girenler az sonra, gözleri yuvarlağından uğramış olarak, uçkurlarını bağlamadan, dışarı fırladılar. Abdesthanenin deliği denizden yarım metre yüksekteydi. Limanın karşı yakasından esen sert

¹⁴⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 77-106

maestra rüzgârı, deliğin aşağısından bir fırtına gibi yukarı üflüyordu. Bu olağanüstü kamu abdesthanesi, insanı kendi sidiğiyle duş edercesine, kendi başına işetiyordu.”¹⁴⁵

Halikarnas Balıkçısı neşeli söyleyişi içinde büyük bir eleştiriyi dile getirir. Belki de olayı bu şekilde anlatması durumun vahimliğini gözler önüne daha net serer.

2.6.5 Zaman

Süngercilik dünya tarihinde M.Ö IV. Yüzyıla kadar gitmektedir. Türkiye’de ise süngercilik faaliyetini Osmanlı İmparatorluğu zamanında başlatmak doğrudur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu’nun Batı kıyıları, Girit ve Rodos başta gelen sünger kaynakları olmuştur.

Süngercilikte Türk ve Yunan denizcileri dünya sıralamasında başlarda yer almışlardır. Yunanistan sünger avlamak için sık sık Türk sularını istila etmiş hatta bu 1897 yılındaki Türk-Yunan savaşına sebep olmuştur.

1930 yılında Yunanlı denizcilere Türk sularında sünger avlama izni verilmiş fakat Türk denizcilerinin mağdur edildikleri görülerek bu uygulama 1932 yılında sona ermiştir.¹⁴⁶ Eserde süngerciliğin bu durumu anlatılır. Karakulak ve adamları devlet yetkilileriyle konuşup Türk sularının Yunan süngercilere açılmasını sağlarlar. Bu ise Türk süngercilerini olumsuz etkiler. Okumuş bir genç olarak tanıtılan Latif, süngercilerin mağduriyetlerini yetkililere duyurmak için çabalar. Nihayet dilekçeleri bir netice verir ve Türk suları tekrar Türk süngercilere açılır. Fakat durum yine de iç açıcı değildir. Çünkü Yunanlılar Türk denizlerini adeta talan etmişler ve çıkardıkları süngerleri yabancı ülke markasıyla dünyaya satmışlardır.

Eserde dalgıç Yunus geçmişini anlatırken Birinci Dünya Savaşı sırasında gemilerde ateşçilik yaptığını anlatır. Bu kısımda savaşın ortasında kalmaları ve yaşadıkları sıkıntılar yer alır. Bu sahne **Aganta Burina Burinata**’da da karşımıza çıkar. Mahmut da yurduna dönmeden önce para kazanmak için gemilerde ateşçilik yapar.

2.6.6 Mekân

2.6.6.1 Kara-Deniz

Eserde olayların geçtiği yerler iki ana eksenle buluşur: Kara ve deniz. Ateşoğlu ve tayfası Bodrum’dan denize açılırlar ve sünger aramaya başlarlar. Bu ayrılışın başlangıcı anlatılırken sanatsal bir betimleme yapılır:

¹⁴⁵ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s 255-256.

¹⁴⁶ H. Çoruh, “Osmanlı İmparatorluğunda Sünger Avı”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2. Cilt, 2009, s.90

“Bembeyaz bodrum masum uykusunda uyuyordu, şehirde çıt yoktu. (...) Yan yana denize kol açan çift hilal limanının birbirine değdiği yerdeki küçük yarımada üzerinde Sen Jan şövalyelerinin kara anlı ve sanlı kalesi apak yükseliyordu. Karbeyaz badanalı evlerse iki limanın eyimince kıyıya diziliyorlardı. Daha geride beyaz evler yeşillerin koynuna gömülü kalmışlardı; onların ardında geniş bir dağlar amfitiyatrosu iki limanı da sarıyordu. Bunlar pars yatağı doruk doruk dağlardı”¹⁴⁷

Denizciler yol alırken çeşitli yerlerden geçerler veya yerler görürler. Buralar Bardakçı köyü, Akçabük Burnu, Karaada Boğazı, Gökova Körfezi, Gökçeler Yolu, Çırkan Yaka, Görece Köyleri, Pites, Müskebi, Akçalan, Gümüşlü, Değirmen Burnu ve Karaadadır.

Yazar, böyle bir güzergâh çizdikten sonra karaya döner. Karakulak anlatılırken Çardakaltı kahvelerinden bahsedilir. Çardakaltı kahveleri yazarın anılarında ve pek çok eserinde geçer. Karakulak, bu kahvelerde otururken Aliş’i fark eder ve onu kendi tayfası yapmak için kandırır. Kahvenin önünden geçenler orada Karakulak’ı gördüklerinde ona samimi olmayan bir hürmet gösterirler.

Bundan sonrası denizde geçer. “Alinteri” gemisindeki denizciler başlarından geçen olayları ve tanık olduklarını anlatırken karaya dönüş yaparlar. Bazı kahramanların aileleri veya doğup büyüdüğü yerler hakkında bilgi ediniriz.

2.6.6.2 Genel- Özel mekânlar

Genel olarak Bodrum’da yaşanan olaylar çeşitli mekânlarla zenginleştirilir. Kahramanların başından geçenler dolayısıyla anlatılan özel mekânlar Avlonya, Palamut Bükü, Mezgit Köyü, İstanbul, Çavdarlı’dır. Buraların çok ayrıntılı tasvirleri yapılmaz genellikle yaşanan olaylar üzerinde durulur.

Kerimoğlu Salih Reis Avlonya’ya yerleşir, Çakır Ayşe de burada kalmaktadır. Palamut Bükü Avlonya’dadır. Salih Reis burasını beğenir ve buraya yerleşir. Çakır Ayşe ise aslen Mezgit köyündendir ancak Balıkçı Hamza’yla evlendikten sonra Avlonya’ya yerleşir.

Hırsız Selim Çavdarlıdır. Yöreye bu ismin verilmesinin sebebi orada yaşayanların buğdaydan çok çavdar ekmeleridir. Çavdarlı da ayrıntılı olarak betimlenmez ve yazar, İmdat’ın yaşadıkları üzerine yoğunlaşır.

Çağanoz İdris’in hikâyesinin bir kısmı İstanbul’da geçer. Çağanoz, İstanbul’u anlatırken orayı sevmeyi de belirtir.

¹⁴⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 11.

“İstanbul’da yoktu buraların yıldızlı gökleri, İstanbul gibi ıssız yere güç rastlanır. İş buluncaya dek tonlarca yük taşıdım. Sokaklarda, parklarda millerce yol yürüdüm. Bunların hiçbirini önceden görmüş değildim.”¹⁴⁸

Çağanoz İstanbul’u “ıssız bir yer” olarak tanımlar. Çünkü burada bütün insanlar birbirlerinden uzaktır. Gülen yüzleri bir tek sinemada görür fakat içeri girip de filmi izlediğinde insanların neye güldüklerini anlamaz. Çünkü sahnede gördüğü entrikalar onu güldürmez.

Ateşoğlu ve denizcileri sünger aramak için Karaman kıyıları, Gilindire, Fenike, Kaş kıyıları, Sporad adaları, Üç Kuyular ve Altmış Altı Bük’e gelirler. Altmış Altı Bük’te Aliş’e dalgıçlık öğretirler.

Hırsız Selim’in Ateşoğlu tayfasının yanına gelmeden önce uğradığı yerler de ismen eserde geçer. Çökertme Limanı, Sömbeki, Madruha onun gittiği yerlerdir. Selim, Karaada kıyılarında Ateşoğlu’nun gemisini arar.

Ankara Deniz İşleri Müdürlüğü, Karakulak ve diğer deniz ağaları ile gizlice Kalimnos Adaları’nda görüşür. Türk süngerlerinin Yunanlı denizciler tarafından alınması ve Türk sularının Türk denizcilere sünger avı için yasaklanması öngörülür.

Karakulak ve adamları, Ateşoğlu’na Uzun Ada’da pusu kurarlar. Buradaki sık çalılıklar arasına gizlenirler.

2.6.6.3 Kamusal Mekânlar

Eserde dolaylı da olsa kamu mekânları karşımıza çıkar. Buralar resmi dairelerdir. Denizciler başlarından geçenleri anlatırken buralardan bahsederler. Poyraz Mustafa, denize açılmadan işlerini halledebilmek için gümrük, karantina, mal müdürlüğü ve nüfus müdürlüğü arasında gidip gelir. Teleskop da kayığının kâğıtlarını yaptırabilmek için buralara uğrar ama sürekli bir zorlukla karşılaşır.

Romanda alaycı bir dille anlatılan bir kamu mekânı da söz konusudur. Burası belediyenin Halikarnas Mozeleumunu yanına yaptığı umum abdesthanesidir. Fakat burası istenildiği gibi olmaz eğitim sebebiyle abdesthanenin deliğinden su geri çıkar.

¹⁴⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 169.

2.6.6.4 *Tarihî Mekân*

Halikarnas Katakombaları, Bodrum Kalesi ve Halikarnas Mozeleumunu eserde adı geçen tarihî mekânlardır. Kahramanlardan Bekir Dayı'nın yegâne özlediği yer Bodrum Kalesi ve Halikarnas Katakombaları'dır. Buraya yerleşir, burada kalır ve ölür.

Mekânların kahramanlar üzerindeki etkisi yazarın her eserinde olduğu gibi burada da söz konusudur. Deniz insanları daha iyi özelliklere sahip olarak anlatılırken kara insanlarında bu özellikler biraz azalır. Deniz insanları denizden uzaklaştıklarında hastalanır ve ölürlür. Eserde Balıkçı Kerimoğlu Salih ve Tokmakçı Süleyman denizden uzaklaştıklarında hastalanır ve ölürlür. Deniz, kahramanları hayata bağlayan yegâne unsurdur.

2.6.7 *Kişiler*

Deniz Gurbetçileri geniş bir kişi kadrosuna sahiptir. Kitabın temelinde “deniz gurbetçisi” olarak anlatılan kişiler vardır. Onlar bu hayatın gurbet yüzünde kalmış insanlardır. İyiliği, paylaşmayı ve güzelliği yaşamak için çabalarlar ama diğerleri buna izin vermezler. Çünkü bu düzene hâkim olan kara ve deniz ağaları her yerde hüküm sürerler. Kitap bu bağlamda **Ötelerin Çocukları**'nı hatırlatır. Ötelerin Çocukları da köhneleşen ve bozulan bu düzenin insanları değillerdir. Onlar yaradılışın güzelliğine hayran ve tutkundurlar. İyiyi ve güzeli diriltmek için çabalarlar. Fakat yalanla, hırsla, açgözlülükle örülü bir dünyanın insanları onların karşısında dururlar. Ötelerin çocuklarının simgesi olan Elif; okumamış, dünyadaki gelişmelerden haberi olmayan biridir ama yaradılışın doğal iyiliği ve güzelliği onun varlığında görülür. İçindeki bu değerleri yaşamak için çırpınır Elif. Eserin sonunda Hacı Resul'ün hilesiyle Elif öldürülür. Ama çocuğu hayatta kalır. Yazar, çocuğu hayatta bırakarak bir nevi, umudun bitmediğini gösterir bize. Deniz Gurbetçileri de türlü yaşantılardan gelmiş, hayatlarında haksızlıklar görmüş insanlardır. Alinteri isimli gemileriyle hem geçimlerini sağlar hem de sevdikleri olan denize açılırlar. Onlar da iyinin ve güzelin peşindedirler. Ama onları da Karakulak Tevfik ve adamları rahat bırakmazlar. Sonunda Karakulak Tevfik ve adamları onların gemilerini havaya uçururlar ve Ateşoğlu dışında hepsi ölür. Ateşoğlu ise hafızasını kaybeder ve bir çocuk masumluluğuyla kalır. Bu itibarla iki eserin birbirine benzediğini söyleyebiliriz.

Denizde yaşananlar ve denize açılışın geniş yer tutması itibariyle de eser **Aganta Burina Burinata**'ya benzemektedir. Ondaki balıkçı Ateşoğlu burada sünger avcısı olarak karşımıza çıkar.

Roman kahramanlarının sayısı yazarın diğer romanlarına göre daha fazladır. Özellikle erkek kahraman sayısı bakımından roman geniş bir kadroya sahiptir. Eserde altmış erkek kahraman mevcuttur. Bu kahramanlardan iki üç tanesi dışındakiler sünger avcısıdır.

Deniz Gurbetçileri romanında erkek kahramanlara göre kadın kahramanların sayısı çok azdır. Eserde on dört kadın kahraman vardır. Bunların çoğu da denizci eşi veya yakınıdır. Evlerinde denizden dönecek yakınlarını beklerler.

Yazar, kahramanların karakterleri ile lakapları arasında bir ilgi kurmaya çalışır. Eserdeki Zırtlan Zehra ve Keskin Selma buna en iyi örnektir. Sırtlan leş ile beslenen bir hayvandır. Hatta bazen aslanın elindeki avı almak için saldırır. Zehra da Hovarda Kaptan'ın peşindedir. Hovarda Kaptan ondan peşini bırakmasını ister, ona türlü hakaretler eder ama o bir türlü bunu yapmaz. Keskin Zehra da dedikoducudur. Duyduklarını ve gördüklerini bire bin katarak anlatır. Dili bıçak gibi keskindir, yaralayıcıdır.

Eserdeki kişileri tip ve karakter olarak gruplandırdığımızda aşağıdaki tablo karşımıza çıkar:

Tablo 2.10 Deniz Gurbetçileri’ndeki Kahramanlar

TİP	TEMEL ÖZELLİK	KARAKTER	ÖZELLİKLERİ
Kara Hacer	Öfkeli ve güçlü	Ateşoğlu	Kaptan, süngerci
Zırtlan Zehra	Hafifmeşrep	Teleskop Mehmet	Süngerci, dalgıç
Keskin Selma	Dedikoducu	Karabatak Davut	Süngerci, dalgıç
Karakulak	Hilekâr	Kezban	Karabatak’ın eşi
Datçalı Göbekoğlu	Zalim	Nuri Kaptan	Kaptan
Alyanak	Zalim	Kara Yusuf	Süngerci, dalgıç
Hovarda Süleyman	Yakışıklı	Aliş	Süngerci, dalgıç
Danacıların Yusuf	Hilekâr	Çengelci Ali Barut	Süngerci, dalgıç
Koca Donlu Hurşit	Hilekâr	Hacı Hasan	Süngerci, dalgıç
Karasakal Mehmet	Sofu, hoca	Dırdıroğlu Remzi	Süngerci, dalgıç
Vasfi Kaptan	Bektaş	Ahtapot Ali	Süngerci, dalgıç
Tahtacı Mustafa	Tahtacı	Hasan Bora	Süngerci, dalgıç
Göbekoğlu Murtaza	Zengin, ağa	Selim Dede	Kaptan
Ümmü Kadın	Anne	Kızıl Iraz	Selim Dede’nin eşi
Çakır Ayşe	Balıkçıların dostu	Garip Memiş	Foku öldürüyor
Hacı Mustafa	Toprak Ağası	Akçaalanlı Hamit	Denizci
Sarraç Öksüz İmdat	Mazlum	Hırsız Selim	Süngerci, dalgıç
Muhsin Bey	Zalim	Poyraz Mustafa	Süngerci, dalgıç
Dümbelekoğlu Hacı Haşim	Zalim	Bekir Dayı	Gemici
Cennet Kız	Güzel ve anlayışlı	Güllü	Çoban kızı
Deliler	Deli	Boz Hasan	Süngerci, dalgıç
Elektrikli İmam	Gemi tamircisi	Barka’nın Ahmet	Süngerci, dalgıç
Hasibe Bacı	Şifacı	Koca Numan	Süngerci, dalgıç
Latif	Okumuş genç	Marmarisli Ümmet	Süngerci, dalgıç
		Yunus	Süngerci, dalgıç
		Çengelci Datçalı İsa	Süngerci, dalgıç
		Karaovalı Memiş	Tahta getirir
		Emeti Bacı	Datçalı İsa’nın eşi
		Çil Tahir	Kaptan
		Vasiliki	Vangel’in eşi
		Vangel	Dalgıç
		Kerimoğlu Salih	Balıkçı
		Hamza	Balıkçı
		Süleyman Tosun	Süngerci, dalgıç
		Sarı Ali	Denizci
		Badi badi Cafer	Denizci
		Çağanoz İdris	Süngerci, dalgıç
		Halime	Çağanoz’un eşi
		Topuz Mustafa	Denizci
		Tokmakçı Süleyman	Balıkçı
		Kezban	Süleyman’ın eşi
		Durmuş Ağa	Kezban’ın kardeşi
		Kadir Çavuş	Çavuş

		İsmail Çavuş	Çavuş
		Karakaş Murtaza	Süngerci, dalgıç
		Paluko Mustafa	Kayık ustası
		Manol Kaptan	Kaptan
		Vasso	Rus dalgıç
		Dalgıç Mecdi	Dalgıç
		Stavro	Denizci
		Yunus	Denizci
		Tilloslu Takkis	Denizci
		Plaç	Denizci
		Ali Emmi	Çocuklara Ateşoğlu'nun hikâyesini anlatan köylü

Eserde anlatılan deniz gurbetçilerinin başında “Alınteri” gemisinin kaptanı Ateşoğlu Murat Reis gelir. Bu isimdeki kahramanlar **Ötelerin Çocukları**’nda ve **Aganta Burina Burinata**’da da karşımıza çıkar. Ateşoğlu, iyi bir kaptandır. Denizcileri sömüren Karakulak ile aralarında bilinmeyen bir düşmanlık vardır. Kimse Ateşoğlu’nun geçmişini bilmez. Bu düşmanlığın sebebini eser boyunca bir türlü öğrenemeyiz.

Ateşoğlu usta bir denizcidir. Karabatak, köpekbalığıyla karşı karşıya gelince yukarıda tetikte bekler. Adeta göz kulak kesilir. Yazar, Ateşoğlu’nun fiziksel özelliklerini de anlatır:

“Gözleri iri iriydi onun. Göz evlerinden kalabalık kıllı kaşlar savruluyordu alınına, yanlarına doğru. İki yanda aynı renkte olmayan kurşuni gözleri, hareli ipek gibi, ya da deniz gibi koyu elaydı, kimi sefer yeşile çalardı. Adamın özü çeşitli renklerin değişikliğinde mi gizleniyordu ne?.. Ama durup dururken, asıl özü yapıyaldın bir acı olarak fırlayakoyuyordu yüze. O gözleri ağır bulutlu koyu gökler gibi kuruntuluydu. Birdenbire, şimşekler ve kıvılcımlar çatırdarken buz gibi bir acıda donuverip çukurlaşırlardı. Gene öyle oldu, ne var ki tayfasından hiçbirisi, ne oluyorsun, diye soramazlardı. Çünkü o hali, hem korku, hem de saygı uyandırırdu insanda.”¹⁴⁹

Karakulak, Ateşoğlu’na pusu kurar. Onun gemisini havaya uçurur fakat Ateşoğlu gemide değildir. Gemiye doğru gelirken Karakulak’ı görür. Karakulak onu başından yaralar ve Ateşoğlu hafızasını kaybeder. Tek sevdiği şey kayıkta avlanmaktır. Bir gün balığa giderken geri dönmez. Yazar, Ateşoğlu’nun gemisinin tayfasıyla gelip Ateşoğlu’nu aldığını anlatır. Böylece yazar, kahramanlarına kıyamaz ve onları cennette buluşturur. Orada hep mutlu olduklarını sezdirir. Tosun Ahmet’in ve Çakaloz Haydar’ın Ateşoğlu’yla konuşmaları verilir.

¹⁴⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 118.

Karakulak Tevfik, denizcilerin başının belasıdır. Adeta bir deniz ağasıdır. Denizcilerin konuşmalarından onun kişiliği hakkında bilgi ediniriz. Sürekli olarak diğer denizcileri gözetler ve onların buldukları sığılara gider. Ateşoğlu ve tayfasının peşindedir. Ateşoğlu ile aralarında nedeni bilinmeyen bir husumet vardır. Bu husumetin nedeni bir türlü öğrenilmez.

Karakulak Tevfik insanları sömürüp kendi çıkarları doğrultusunda kullanır. Geçmiş karanlıktır. Bir hile ile Göbekoğlu Murtaza Ağa'yı denizde öldürür, parasını alır ve kendisinin bu deniz faciasında kurtulduğunu söyler. Sonra da zengin olur ve insanları sömürür.

Karakulak Tevfik'in geçmişini onun yanında çalışan bir denizciden öğreniriz. Karakulak, Bodrum'un köylerindendir. Kulağı paradan başka bir sözü duymadığı için ona "sağır" derler. Kayıklarda tayfalık eden Karakulak, aynı zamanda tefecilik yapar. Kendisini ise Müslümanlığa ters düşen bir işi asla yapmayan bir adam olarak tanıtır.

Türk süngerlerini yağma ettiren Karakulak, Ateşoğlu ve denizcilerini havaya uçurmayı planlar. Gemidekiler havaya uçarlar. Gemi dışında olan Ateşoğlu'nu da kafasından yaralar, Ateşoğlu hafızasını kaybeder. Aliş'in ninesi Kara Hacer ise Karakulak'ı öldürür.

Karabatak Davut, Ateşoğlu'nun tayfalarındandır. Denizciler Bodrum'dan denize açılırlar ve bir gelenek olarak denize ekmek atarlar. Bu ekmeği Karabatak Davut'un karısı Hatice Nine yapar. Karabatak, elli yıllık dalgıçtır. Diğer denizciler dalışlarından muvaffak olamayınca o da dalmak ister. Diğerleri onu engellemeye çalışsalar da başarılı olamazlar. Karabatak Davut, dalış esnasında bir köpekbalığına rast gelir ve hayatını zor kurtarır.

Karabatak'ın Avlonya'da denizcilere anlattıklarından onun geçmişini öğreniriz. Karabatak, Bodrum'un Şandama köyündendir. Şimdi o köyün adı Yalıkavak'tır. O köydekilerin "şanlı birer denizci" olarak anıldığı söylenir. Karabatak da evden kaçır ve denizci olur. İyi bir denizcidir. Karakulak Tevfik'in pususunda o da ölür.

Aliş, dalgıçlığa yeni başlayanlardandır. Yazar, onu müstakil bir bölümde anlatır. Aliş yaşlı ninesiyle yaşar. Babası ve ailenin diğer erkekleri denizde ölür. Aliş, ninesi ile yaşar. Ninesi, Aliş'i denizden uzak tutmak için sürekli denizi kötüler. Aliş ise varlığında deniz aşkı olanlardandır. Fiziki özellikleri de bir denizcininkine uygundur.

“Sonra, sanki dalgıçlık için yaratılmıştı gövdesi. Boyu uzundu, boynu da uzundu. Yani başı, miğferin içindeki hava düğmesine kolay yetişebilirdi. Göğsü de genişti. Kırlangıçlar, yavrularını sıftah uçacakları zaman, bir sürü kırlangıç, acemi kırlangıç yavrularının yanında toplanırlar ve cıvıltılarıyla kıyamet kopararak, ara sıra birkaçı kondukları yerden uçuşarak, yavrulara güven vermeye ve kanada kalkmaya kışkırtırlar. Denizciler de Aliş’e öyle yaptılar. Ama zaten Aliş’i kışkırtmaya lüzum yoktu. Oğlan denize can atıyordu.”¹⁵⁰

Yedi sekiz yaşlarına gelen Aliş, arada balığa gider. Bu gidişlerinin birinde bir orfoz balığı yakalar. Balığı çarşıya satmak için götürdüğünde Karakulak Tevfik çocuğu fark eder ve hem elindeki balığı ucuza alır hem de onu kendi tayfası arasına alabileceğini söyler. Ateşoğlu’nun tayfaları bunu öğrenince durumu Ateşoğlu’na anlatırlar. Ateşoğlu da çocuğun Karakulak’ın elinde mahvolmasını önlemek için gidip ninesiyle konuşur ve çocuğu kendi gemisine alır.

Aliş iyi bir dalgıç olur. Karakulak onların gemilerini havaya uçurduklarında o da ölür.

Kara Hacer, Aliş’in ninesidir. Gençken yumuşak ve tatlı bir kadındır. Yaşlanınca kupkuru bir ağaca döner. Hacer’in en önemli özelliği öfkelenildiği zaman kendini kaybetmesidir. Kara Hacer babasını, kardeşini ve oğlunu denizde kaybeder. Denize düşman olur. Torunu Aliş’i denizden uzak tutmak için çabalar ama Aliş, denize açılır ve Karakulak’ın pususunda ölür. Kara Hacer, elbisesinin altına gizlediği hançerle Karakulak Tevfik’i öldürür ve kendisi de ölür.

Balıkçı Kerimoğlu Salih, doksan yaşlarında bir denizcidir. Sakalları esmerleşen yüzünü kuşattığı için ona “Ak Salih” de derler. Aslen Bodrumlu olan Salih’in iki kızı ve bir oğlu olur. Oğlu bir savaşta şehit düşer. Kızları da evlenip gidince Salih, Avlonya’ya kardeşinin yanına gider ve Palamut büküne yerleşir. Orada balıkçılık yapar. Burada bir sığ keşfeder ve bundan kimseye bahsetmez. Yaşlandıkça çocuklara masallar anlatır, kızlarından gelen mektupları unuttur. Kızları da artık ona mektup yazmazlar. Zamanla kulakları işitmez olur. Ateşoğlu ve denizcilerine gizli sığın yerini söyler. Daha sonra Avlonya’daki halkın kulübelerini almak isteyen biri Salih Reis’e de musallat olur. Onu kandırarak hastaneye gönderir ve yerini ele geçirir. Salih Reis hastanede ölür.

Balıkçı Kerimoğlu Salih’i öldüren hastalık değildir, denizden uzak oluşudur. Palamut bükünden alınıp da hastaneye götürüldüğünde sudan çıkmış balığa döner:

¹⁵⁰ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 38.

“Salih Reis, dört kuru duvardan ibaret fukara kapısından gördüğü mavi denize baka baka ölmek istiyordu. Kendini bildi bileli o güzel ve hain denizin önünde otururdu ya! Ekmeğini her gün denizle savaşıarak çıkarırdı ya! Yalvardı, “Öleceğimi biliyorum” dedi. “Beni kapıdan giren güneşten, kapıdan görünen denizden ayırmayın bre evlatlar” diye inledi. “Uhu! Uhu! Uhu!” diye çocuk gibi ağladı.”¹⁵¹

Çakır Ayşe ve Balıkçı Hamza da ayrı bir bölümde anlatılır. Çakır Ayşe, Hisarönü’nün Mezgıt köyündendir. Gençliğinde çabuk hareket eden bir kız olan Çakır Ayşe, Balıkçı Hamza’yı görünce ona âşık olur. Bunu annesine de söyler. Annesi kızının bu tavrını kınadığında Ayşe onun karşısında bir dişi olarak durur. Kendi göğsüne vurarak artık ana olma müsaitliğine geldiğini söyler. Yazar, bu sahneyi diğer romanlarında da değişik tarzlarda verir. **Ötelerin Çocukları**’nda Elif kendi varlığında dişiliğini fark eder ve bütün geleneklerin karşısında durur, **Turgut Reis**’te Selime annesinin karşısına dikilir, yine bu eserde Cennet Kız sevdiği erkek için dayısının karşısına dikilir. Çakır Ayşe de Balıkçı Salih’i bekler, o gelmeyince bir erkek gibi ata binip Salih’i bulmaya gider. Salih’le evlenen Ayşe, Avlonya’ya yerleşir.

Balıkçı Hamza ölünce Çakır Ayşe bütün denizcilerin adeta annesi olur. Altın sarısı saçları zamanla aklaşır. “Arşipel gözlerinde mavi mavi ışıdığı için” ona Çakır Ayşe derler.

Sünger bulamayan denizciler Çakır Ayşe’ye uğrarlar ve orada Salih Reis’ten gizli bir sığın yerini öğrenirler.

“Çakır Ayşe Nine’yi Güney Anadolu kıyılarında tanımayan ve elini öpmeye gitmeyen denizci yoktu. Çakır Ayşe, fukara, yoksul ve hasta denizcilere ve yakın soy soplarına analık ederdi.”

Yazar eserin önceki bölümlerinde de Çakır Ayşe’den bahseder ve burada aynı ifadeleri de tekrar eder.

Salih Reis’in komşusu olan Çakır Ayşe, onu her gün ziyaret eder. Gözleri görüşünü iyice kaybeden Çakır Ayşe, eski alışkanlığıyla Salih Reis’in evini kolayca bulur. Bir gün Salih Reis’i hastaneye götürüp yatırır. Çakır Ayşe, Salih Reis’in yanına geldiğinde onu evde bulamaz. Evde oturur ve Hamza’nın hayalini görür. Kendisini çağıran Hamza’ya giden Çakır Ayşe ölür.

Çavdarlı Selim Ateşoğlu’nun yanına gelip onun tayfaları arasına katılır. Ona Hırsız Selim de derler. Bu isme sahip kahraman **Ötelerin Çocukları**’nda da geçer.

¹⁵¹ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 112- 145.

Selim, Sarraç Öksüz İmdat'ın oğludur. İmdat ve eşi Cennet ölünce Selim, anneannesi Kezban'ın yanında büyür. Bir gün bir ağacın tepesine çıkarak denizi görür ve ona vurulur. Sonra da denizci olur. Gemilerde pek çok iş yaptıktan sonra dalgıçlığı öğrenir. Vücut yapısı da dalgıçlığa uygundur. Omzundan çenesine kadar boynu uzundur, böylece dalgıç miğferini rahat giyer. O da Karakulak'ın kurduğu pusuda gemide ölür.

Sarraç Öksüz İmdat ve karısı Cennet ayrı bir bölüm halinde anlatılanlardır. İmdat, beş yaşında anne ve babasını kaybeder, yedi yaşında amcasının yanında sarraç çırağı olur. İşini çok sever. Haşim Ağa'nın oğlu Muhsin Bey ona bir eyer yaptırır. Çok güzel bir eyer olur. Bir gün Muhsin kendisine selam vermediği gerekçesiyle İmdat'ı yaralar ve İmdat sol elinin parmaklarını kullanamaz olur. Kadı, Haşim Ağa'nın oğlunu aklar. İmdat hapiste kalır. Hapisten çıkınca bir silah alır ve Muhsin'in sağ kolunu delik deşik eder. Babası oğlunun öcünü almaya yemin eder ve İmdat kaçar, artık bir eşkıya gibi yaşar. Gittiği yerlerde halk onu sever ve ona sahip çıkar. O da onlar için iş yapar, semer onarır, keçilere bakar... Cennet kıza rast gelen İmdat ona âşık olur. Cennet kız onunla kaçar. Daha sonra annesine gelip İmdat'la evlendiğini söyler. Bunu duyan Haşim Ağa jandarmaya gider ve Cennet kızı getirtir. Kızı döverler ve kendi yazdıkları ifadeye parmak bastırırlar. Sonunda İmdat'ı pusuya düşürürler. İmdat'ın yanına giden Cennet kız da ölür. Cennet'in annesinin yanında ikisinin oğlu Selim kalır.

İmdat'ın hikâyesinin içinde tanıtılan kahramanlar da vardır:

Cennet Kız, Balıkçı Tokmakçı Süleyman'ın ve Kezban'ın kızıdır. Çocukken çok uysaldır. Kardeşleri olmadığı için tek başına büyür. Dağlarda, kırlarda dolaşır. Güçlü kuvvetli bir kızdır. İmdat'ı görür görmez onun kaderindeki erkek olduğunu anlar. İmdat ona kendisiyle gelmeyi teklif ettiğinde hemen gider. Annesinin ve dayısının karşısında dimdik durur ve İmdat'ı savunur. İmdat'tan bir oğlu olur. Cennet de İmdat'la pusuda ölünce Selim'e anneannesi Kezban bakar.

Tokmakçı Süleyman, Cennet kızın babasıdır. Bozburun yarımadasının Akkum koyunda oturur. Balıkçılık yapan Süleyman, Kezban ile evlenir. Dört yıl çocukları olmaz. Çocukları olsun diye bir inanışa uyarak Kezban'ı bir mağarada gece bir başına bırakır. Cennet kız isimli bir çocukları olur. Süleyman'ın işi kötü gidince Çavdarlı'ya göçerler. Burada çiftçilik yapan Süleyman, hastalanır ve ölür. O da denizden uzaklaşınca ölen kahramanlardır.

Kezban, Tokmakçı Süleyman'ın karısıdır. Yazar, onu “güney köy kızı” olarak isimlendirir. Kara uzun kirpikleri, lacivert gözleri, uzun kol ve bacakları vardır. Süleyman, sert mizaçlı bir insandır ama yine de Kezban onunla evli olmaktan memnundur. Cennet kız ve İmdat ölünce torunu Selim' o bakar.

Muhsin Bey, Haşim Ağa'nın oğludur, İmdat'a atı için eyer yaptırır, sonra kendisine selam vermediği gerekçesiyle İmdat'ın koluna ateş eder ve sol elinin parmaklarını sakat bırakır. İmdat hapisten çıkınca onun sağ kolunu parçalar.

Dümbelekoğlu Hacı Haşim, Muhsin Bey'in babasıdır. İmdat'ı öldürtür.

Selim Dede, Ateşoğlu'nun tayfalarından Hasan Bora'nın dedesidir. Foklarla ilgili konuşturlarken Hasan Bora ondan bahseder. Selim Dede, balıkçıdır. Balık avı esnasında mağaralara giderken bir gün bir fokun üzerindeki kürkü çıkarıp insana dönüştüğünü görür. Bu bir kadındır. Selim Dede onun kürkünü saklar ve onunla evlenir. İki çocukları olur. Selim Dede bu hikâyesinde ısrar ederken karısı Kızıl Iraz torununa bu hikâyenin doğru olmadığını söyler.

Kızıl Iraz, Selim Dede'nin karısıdır. Saçları kıpkızıl olduğu için ona “Kızıl Iraz” derler. Asıl adı Raziye'dir ama Selim Dede onu “denizkızım” diye sever.

Denizciler kendi aralarında konuşturlarken Karakulak yüzünden ölen dalgıçlardan bahsederler:

Marmarisli Ümmet, Karakulak'ın tayfası olur. On altı yaşındadır. Karakulak çocuğu zengin olacağı vaadiyle kandırır. Onu dalması gerekenden daha derinlere daldırır ve Ümmet ölür.

Yunus, güçlü kuvvetli bir dalgıçtır. Boyu uzundur. Bir fırtınada gemide düşen direk başına isabet edince aklını oynatır. Sürekli denize dalmak ister. Karakulak onun bu zaafından faydalanır ve on-on beş gün ona dalış yaptırır. Yunus ölür ama Karakulak buna üzülmez, onun üzüldüğü dalgıç kıyafetinin camının kırılmasıdır.

Vangel, Sömbekili dalgıçtır. Bir dalış sırasında küçük suyunu tutamaz hale gelince ona “Sidikli Vangel” derler. Vangel ona takılmalarına aldırılmaz, gülüp geçer. Sevdiği kadın Vasiliki ile evlenir, çocukları olur. Vangel'in hayali çocuklarını iyi okullarda okutabilmektir. Karakulak'ın battığını söylediği kayığı aramaya gider ama o da kaybolur. Bir daha ondan haber alınamaz.

2.6.7.1 Eserde Daha Silik İşlenen Kahramanlar

Teleskop Mehmet (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Kezban (Karabatak'ın karısı), Nuri Kaptan, Kara Yusuf (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Zırtlan Zehra (Hovarda Kaptan'ın peşini bırakmayan kadın), Keskin Selma (Dedikoducu kadın), Çengelci Ali Barut (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Hasan Bora (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Akçaanlı Hamit(Fok öldüren denizci), Datçalı Göbekoğlu (Karakulak'a benzeyen, denizcilere kan kusturan kaptan), Poyraz Mustafa (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Bekir Dayı (Hırsız Selim'i bulan denizci), Alyanak (Selim'in saklandığı geminin kaptanı), Hovarda Süleyman Reis (Hasan Bora'nın dedesi), Çoban Kızı Güllü (Hovarda Reis'le Zehra'yı birlikte gören kız), Danacılar'ın Yusuf (Karakulak'ın adamlarından), Koca Donlu Hurşit (Karakulak'ın adamlarından), Boz Hasan (Karakulak'ın adamlarından), Karasakal Mehmet Hoca (Denizci), Bektaşî Vasfî Kaptan, Neyzen Tevfik (Aliş onun çocukluğunun geçtiği yerde bulunur), Barka'nın Ahmet (Karakulak'ın dalgıçlarından), Koca Numan (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Çengelci Datçalı İsa (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Tahtacı Mustafa (Tahtacı), Karaovalı Memiş (Tahtaları getiren denizci), Emeti Bacı (Tahtacı Mustafa'nın karısı), Çil Tahir Kaptan, Vasiliki (Vangel'in eşi), Ümmü Kadın (Murtaza Ağa'nın dadısı), Göbekoğlu Murtaza Ağa (Toprak ağası), Süleyman Tosun (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Hacı Mustafa (Bakkal, tefeci), Sarı Ali (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Badi Badi Cafer (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Hacı Latif Ağa (Salih Reis'in kulübesini almak isteyen toprak ağası), Çağanoz İdris (Ateşoğlu'nun tayfaları arasına katılan denizci), Halime (Çağanoz İdris'in karısı), Topuz Mustafa (Ateşoğlu'nun denizcilerinden), Durmuş Ağa (Tokmakçı Süleyman'ın karısı Kezban'ın kardeşi), Kadir Çavuş ve İsmail Çavuş (İmdat'a yardım etmek isteyen çavuşlar), Karakaş Murtaza (Selim'le aynı gemide çalışan dalgıç), Paluko Mustafa (Denizci), Hıfzı Hoca ve Rodoslu Hamit (Selim'in bindiği kayıkta kürek çeken denizciler), Manol Kaptan (Selim'in yanında çalıştığı kaptan), Vasso (Rum dalgıç), Dalgıç Mecdi, Vangel, Stavro, Yunus, Tilloslu Takkis, Elektrikli İmam (Ateşoğlu'na bakan imam), Hasibe Bacı (Elektrikli İmam'ın komşusu), Latif (Dalgıçların hakkını arayan genç), Plaç (Denizci) ve Ali Emmi (Çocuklara Ateşoğlu'nun hikâyesini anlatan köylü).

2.6.7.2 Lakaplar

Eserde pek çok lakap geçer. Bu lakapların çoğu, kahramanların belirgin özelliklerini yansıtır. Kitaptaki başlıca lakaplar şunlardır:

2.11 Deniz Gurbetçileri’ndeki Lakaplar

LAKAPLAR ve İSİMLER	VERİLDİKLERİ KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ
Ateşoğlu Murat Reis	İyi bir kaptandır.
Teleskop Mehmet	Gözcüdür.
Karabatak Davut	Elli yıllık dalgıçtır.
Kara Yusuf	Dalgıçtır.
Kara Hacer	Öfkeliğinde kendini kaybeder.
Keskin Selma	Dedikoducudur.
Çengelci Ali Barut	Hemen öfkelenir.
Karakulak Tevfik	Zalimdir.
Kızıl Iraz	Kızıl saçlıdır.
Garip Memiş	Foku öldürür başına kötü şeyler gelir.
Akçaalalnlı Hamit	Fok yavruları öldürür, başına kötü şeyler gelir.
Datçalı Göbekoğlu	Zalimdir.
Hırsız Selim	Dalgıçtır.
Poyraz Mustafa	Dalgıçtır.
Alyanak	Zalimdir.
Hovarda Süleyman Reis	Yakışıklıdır.
Danacıların Yusuf	Kötü işler yapar.
Kocadonlu Hurşit	Kötü işler yapar.
Boz Hasan	Kötü işler yapar.
Karasakal Mehmet Hoca	Sofu karakterlidir.
Bektaş Vasfi Kaptan	Rindmeşreptir.
Zırtlan Zehra	Hovarda kaptanın peşine takılır.
Koca Numan	Denizcidir.
Marmarisli Ümmet	Denizcidir.
Çengelci Datçalı İsa	Denizcidir.
Tahtacı Mustafa	Tahta getirir, tahtacıdır, Alevidir.
Karaovalı Memiş	Tahta getirir.
Çil Tahir Kaptan	Göbekoğlu’nun kiraladığı kayığın sahibidir.
Çakır Ayşe	Gözleri mavidir.
Sarı Ali	Denizcidir.
Badi Badi Cafer	Denizcidir.
Çağanoz İdris	Ona “Kara şeytan” da diyorlar, dalgıçtır.
Topuz Mustafa	Denizcidir.
Sarraç Öksüz İmdat	Sarraçlık yapar ve öksüzdür.
Dümbelekoğlu Hacı Haşim	Zalimdir.
Tokmakçı Süleyman	Balıkçıdır, sert mizaçlıdır.
Karakaş Murtaza	Dalgıçtır.
Tilloslu Takkis	Tillosludur.
Elektrikli İmam	İmam, aynı zamanda gemileri tamir eder.

2.6.8 İzleksel Kurgu

2.6.8.1 Deniz

Eserdeki temel izlektir. Bu eserde de bir kader ve tutku olarak anlatılır. Kahramanlar ona vurgundur, damarlarının içinde onun çağrısını duyarlar. Bunun için de kahramanlar deniz ve kara insanı olmak üzere ikiye ayrılır. Deniz insanları geçimleri, sevdaları ve ölümleriyle denize bağlıdırlar. Zorlu bir hayat yaşasalar da denizden uzak durmayı istemezler.

Deniz bir insan gibi anlatılır: Erkekleri kendine çeken ve onlara seslenen bir kadın gibi tasvir edilir: Diğer romanlarda da bu gerçek söz konusudur: **Ötelerin Çocukları**'nda Aliş denizle konuşur; **Aganta Burina Burinata**'da Mahmut denizin onu çağırdığını duyar, Uluç Reis ve Turgut Reis daha küçük yaşlarda denize vurgundurlar ve onunla adeta konuşurlar. Kara Hacer, torunu Aliş'i denizden uzak tutmak için denizi kötüler

“Onun sesine sakın kulak verme! Babaları, kocaları, kardeşleri ve oğulları büyüleyip baştan çıkaran, onları yiyen hep bu kaltaktır. Bir gün sana da gülümseyecek, ‘Gel, gel civanım, canımın içi, kucağıma gel, gel sevişelim!’ diye seni de ayartmaya çalışacak. Senin ta can kulağına seslenecek. Lanetleme! Kaltak! Hep böyle tatlı tatlı konuşur erkeklere. Sana, ‘Gel beri delikanlım, sensin sevgilim’ diye bağırınca, ‘Hayır, hayır!’ diye bağır suratına onun. ‘Hani dedem, babam, amcalarım? Bana onları geri ver’ diye haykır. Hele o kenarları ak köpüklü mavi eteklerini kaldıra kaldıra, sana fişşş diye çıplak karnını, çıplak kalçalarını, gel gel diye gösterirse, tükür onlara! Gitme ona! Gitme o kaltağa. Bana yemin et.” Derdi.”¹⁵²

Karabatak denize açılışını ve bağlılığını anlatır:

“Deniz her şeyi kırar. Tahtayı da, demiri de, yüreği de, her şeyi her şeyi paramparça eder, atar. Onuysa, -Allah belasını vermesin- hiçbir şey kıramıyor. Büyüdüm, gürbüzleştim. Artık harıl harıl denizdeydim. İçimi harıl harıl dolduruyordu. Aklımdan babamı, anamı, evimizi, penceremizi sele tutmuşlar gibi sürüp çıkarıyordu. İçimden mi, dışımdan mı bir ses bana, denizin üstünde yapayalnızsın, diyordu. Geminin arkasına gittim, dümen suyunun bir yılan gibi uzayıp gittiğini gördüm. İşte bu hayatımın yoluydu.”

Selim denize vurulur:

“Ateş bir toparlak denizden kıpkızıl fırladı. Engin ateş kesildi. Ne âlemi? Görülecek asıl âlem buydu işte! Bir yandan da, uzakta adalar vardı. (...) Çocuğa artık köyü dar, kapalı ve karanlık geliyordu. Ağacın tepesinde dünyanın kapısı apansızın açılmıştı.”

¹⁵² Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 42-136-216.

“Çünkü ne de olsa deniz denizdir, çeker zorla. Evdeki ağızlar ekmek de ister. Ekmek de denizden koparılır. Hem de denizin ta ağır dibinden. Orakla rahat rahat yeryüzünde buğday biçilerek değil.”¹⁵³

Denizci için deniz sadece sevilen değildir aynı zamanda geçim kapısıdır. Denizin altı karanın madeni gibidir. Türlü meşakkatlerle oraya dalan denizci onun madenlerini toplayıp para kazanmaya çalışır. Bu ise kolay bir iş değildir.

2.6.8.2 Denize Ekmek Atma Geleneği

Adak(kurban) geleneğini çağrıştırır. Denize açılan denizciler yaptırdıkları ekmeği denize bırakırlar. Böylece denizde kimsenin boğulmaması için dua ederler. Ama “Deniz doymaz ki!”, her yıl birkaç denizci denizde boğulur.

2.6.8.3 Deniz Gurbetçisi

Eserin ismini aldığı deniz kuşudur. Denizciler onunla özdeşleştirilir. Deniz gurbetçisi neredeyse hep denizdedir, karaya sadece yumurtlamak için uğrar. Güneş, fırtına ona hiç engel olmaz, o daima denizde uyur. Denizciler onu kendilerine benzetirler ve onu görmelerini uğur sayarlar.

2.6.8.4 Deniz Kaplumbağası

Deniz gurbetçisinin aksine uğursuzluk sayılır. Çünkü deniz kaplumbağası süngerleri yer, onun olduğu yerde sünger yok demektir.

2.6.8.5 Fok

Denizcilerin uğur saydıkları diğer bir canlıdır. Hatta Hasan Bora, dedesinden duyduğu bir hikâyeye dayanarak fokların insan olduklarını söyler. Denizciler bu hikâyeye inanmasalar da foklara eziyet edenlerin yaşadıklarını bildikleri için fokları kutlu sayarlar. Onlara zarar verenlerin sonuçlarının kötü olduğu noktasında birleşirler.

2.6.8.6 Ters Karantı

Denizcilerin korkulu rüyasıdır. Uzun sürdüğü takdirde insanları çılgına çevirebilecek bir güce sahiptir.

2.6.8.7 Yayla Tepmesi

Denizcileri perişan eden bir rüzgârdır.

¹⁵³ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 247.

2.6.8.8 Alınteri

Ateşoğlu'nun teknesidir. Ateşoğlu ve denizcilerinin nitelikleri, amaçları ve ilkeleri onunla sembolize edilir.

2.6.8.9 Kara ve Deniz Karşılaştırması

Her eserde karşımıza çıkar. Memiş Ağa'nın deniz insanlarının kara insanlarına göre daha rahat olduğunu söylemesi üzerine denizciler bunu kabul etmezler. Çünkü onlar da köpekbalıklarıyla, vurgunlarla ve deniz ağalarıyla uğraşmak zorundadırlar. Üstelik günlerce belki de aylarca evlerinden uzakta nice fırtınalara maruz kalırlar.

2.6.8.10 Kadın

Halikarnas Balıkcısı'nın bütün eserlerinde yüceltilir. Onu erkeğiyle omuz omuza görürüz. Bazısı erkek kılığına girip kocasıyla savaşa gider, bazısı evini geçindirir. Ama hepsi güçlü, gayretli ve azimlidir. Dişilik de bu bağlamda işlenen temalardandır. Kadınlar dişiliklerinin farkına vardıklarında sevdikleri erkeğin peşinden giderler. Annelik arzusu onların ortak noktalarıdır. Kadınlar çocuklarını kimsenin yardımı olmadan doğurur ve gündelik işlerine devam ederler.

Deniz, gemi gibi denizciler için önemli olan unsurlar da kadına benzetilir. Karabatak ilk kez denize açıldığı gemiyi hatırladığında onu bir kadın gibi tasavvur eder. Onu “Erkeğe erkekliğini-dişiliğiyle- tanıtan bir kadına” benzetir.

2.6.8.11 Gülmek

Yazar için önemlidir ve bunun kıymetli olduğunu kahramanların ağzından dile getirir:

“Gülün arkadaşlar. Gülmek fırsatı o kadar az ki, bu dünyada. Fırsatı bulunca gülün. Benim içim açılır. Söylediklerimi hep bildiğinizi biliyorum. Ne yapayım söylemek hoşuma gidiyor.”¹⁵⁴

Gülmek aynı zamanda iyimserliği içinde barındırır. Hayatın bütün zorluklarına rağmen ayakta durabilmenin göstergesidir.

2.6.8.12 Süngerler

Ayrıntılı şekilde anlatılır ve betimlenir:

Bazı süngerlerin üzerinde mikroskobik yaratıklar görülür. Bunlar değişik renktedir ve süngerli sıkarken fark edilir. Bu yönüyle süngerler bir şehre benzer. Bu

¹⁵⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 124.

şehrin sakinleri minik yaratıklardır. Süngeri kıymetli kılan ise içindeki sütüdür. Sütü aktığı zaman sünger değersiz olur.

2.6.8.13 Denize Bakan Pencere

Romanlarda sıkça geçer. Romanların çoğunda deniz, kahramanları kendine çeker. Kahramanlar evlerinin denize bakan pencerelerinde otururlar:

“Evimiz dört kuru duvardı. İki penceresi vardı denize bakan, bir de kapısı. Ben evde otursam, illa o pencerelerde otururdum.”¹⁵⁵

Bodrumlu Vasso başından geçenleri anlatırken evlerinin denize bakan penceresini unutamadığını söyler.

2.6.8.14 Yıldızlar

Eserlerde yol gösterici ve sevgililerden haber getirici olarak anlatılır:

2.6.8.15 Kadınların Kendilerine Eş Olacak Adamları Tanımaları

Doğal bir olgu olarak anlatılır. Cennet Kız İmdat'ı görünce onun kocası olacak adam olduğunu anlar. Annesine karşı kendini şu şekilde müdafaa eder:

“Ne bileyim ana? Benim erkeğim olacak adamla karşılaştığımı anladım. Eğer gitmek üzere yürüseydi de dönmeseydi, ona, beni kaçır, diye bağıracaktım. Sen ve dayım yoktunuz. Burada olsaydınız, onu kaldırıp önünüze getirecektim. İşte bu adam benim erkeğim, diyecektim size. Yoktunuz, ben de yürüdüm gittim” dedi.”

2.6.8.16 Pars

Neredeyse bütün romanlarda geçer. Gücün simgesi olarak karşımıza çıkar. Kahramanlar bir şeyi müdafaa ederken pars gibi atılırlar. Cennet de İmdat'ı müdafaa ederken dayısına karşı adeta bir pars kesilir.

2.8.8.17 Karadeniz ve Akdeniz Mukayesesi

Eserde karadeniz ve akdeniz mukayesesi karşımıza çıkar.

“Ama Karadeniz de o gece olanca karanlığı ve karanlığıyla kapkaraydı meret. Ne derlerse desinler, gözünü sevdiğim Akdeniz en kapalı gecesinde bile aydınlıktır.”

Bu mukayesede yazar, Akdeniz'i yüceltir ve onun gece bile ışıklı olduğunu savunur.

¹⁵⁵ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s.136-199-248

2.6.9 İçerik İncelemesi

Halikarnas Balıkcısı'nın her eserinde toplumsal konulara rastlamak mümkündür. Bu eserde de pek çok toplumsal mesele karşımıza çıkar. Şadan Gökova'lı bu romanı Balıkcı'nın toplumsal konuları en çok işlediği eseri olarak değerlendirir.

2.6.9.1 Sünger Avcılarının Çilesi

Eserdeki toplumsal konuların başında gelir. Eserin başında bu durum Oppianus'un sözüyle özetlenir: “Hiçbir çile sünger avcılarınınkinden daha korkunç, hiçbir çaba onlarınkinden daha zor değildir.”¹⁵⁶

Denize açılanlar bir meçhule doğru giderler. Dönüp dönmeyecekleri bilinmez. Arkalarında yaşlı gözler bırakırlar:

“Hey Bodrum!.. Masmavi gökleri, ışık dolu sokakları, bembeyaz evleri, hurmaları, frenk incirleriyle uzaklarda kalıyordu. Acaba ara sıra çakan kara gözlerle, çiçekli ve rüzgârlı pencerelerle mandalin esintileri ve darbuka sesleriyle süslenen o yurt yollarında sağ salim dönüp bir daha yürüyecekler miydi uzaklaşan denizciler? Bu bakış o beyaz pencereyi, bu bakış o fukara kapıyı gnül yordamıyla arıyordu. Acaba sabah yeli miydi o pencerede ucuz patiska perdeyi yelpirdeten? Hayır, hayır! Patiska durup dururken mavi olmaz a! Evdeki mavi battaniyeyi sallıyorlardı dualar okuyup üfleyerek. Sağ olsunlar yavrular, ekmeklerini çıkarır geliriz tuzlu sulardan diye düşünüyorlardı denizciler. Şu pencerede ışıldayan battaniye, bu kapıda yapraklanan çarşaf, karadaki gönüllerden denizcilerde ayrılanlara can işaretleriydi.”

Süngercilerin işi meşakkatlidir. Gün denize dalıp denizden çıkmakla geçer. Sonra çıkarılan süngerlerin kurumadan temizlenmesi ve güneşte kurutulması işi vardır. Bu işlerin yanında daha önemli bir tehlike vardır: vurgun. Yukarıya çıkarılan dalgıca vücudunda bir uyuşma belirtisi olup olmadığını öğrenmek için sigara içirilir. Eğer vücudunda bir uyuşma varsa yavaş yavaş belli bir derinliğe bırakılır, sonra tekrar yukarı çekilir. Vurgun olayı eserde ayrıntılı bir şekilde anlatılır.

Türklere kendi sularında sünger çıkarmaları yasaklanır. Karakulak gibi deniz ağaları da işe karışırlar ve devlet süngercilere kendi sularında sünger çıkarmayı yasaklar. Rum kayıkları bayrak değiştirerek burada sünger çıkarır ve Türk süngerleri yabancı ülke markasıyla satılır.

Denizciler kendi aralarında yaşadıkları sıkıntılara çözümler üretmeye çalışırlar. Ateşoğlu'nun denizcilerinden Süleyman Tosun'un başına direk düşer ve Süleyman ölür. Denizciler bir araya gelip para toplarlar ve bu parayı Süleyman'ın ailesine gönderirler.

¹⁵⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 9-13.

“Etmeyin güzel insanlar, insan yüreği dayanamaz sizleri bu halde görmeye. Siliniz yaşlarınızı bizleri çıldırtmazdan önce. Bir şey değil. Döner de elbette sağ salim ekmek parası peşinde denize açılanlar” diyesi geliyordu. Ama böyle bir yalan diyemiyorlardı.”¹⁵⁷

Denizci yakınlarının da yürekleri hep ağzlarındadır. Onları her seferinde bir meçhule gönderirler.

2.6.9.2 Yoksulluk

Her eserde değişik yönleriyle de olsa anlatılır. Bu eserde de deniz gurbetçilerinin denizde çektiklerinin yanında bir de yoksulluk vardır. Sünger bulamayan Ateşoğlu ve denizcileri ne yapacaklarını bilemezler çünkü ailelerini geçindirmek için paraya ihtiyaçları vardır:

“Sabah uyanınca sanki her yüzde kara bir sorgu vardı. Söylemiyorlardı, ama her biri kendi içindeki sorgudan, arkadaşının gönlündeki sorgunun ne olduğunu biliyordu. Ne yüzle Bodrum’a çıkacaklardı? Çoluk çocuk, kayıklarını uzaktan tanıyacaktı, onları karşılamak için güle oynasa kıyıda toplanacaklardı. Analar emzikteki çocukları sırtlarında geleceklerdi. Ne havadis?.. avınız bereketli oldu inşallah!.. Sonra hepsi suratları asık evlere doğru yürüyeceklerdi. Tasalı, yaşlı. Dost vardı düşman vardı. Düşmanlar bakkallara seyirteceklerdi, başparmaklarını üst dişlerine takarak, çat diye çekecekler, “Nah bir avuç sünger bile getiremediler” diyeceklerdi.

Bakkallar, “Namuslu insan borcunu tanır ve öder” diyeceklerdi ciddi ciddi. İçlerindense, “Ödemezlerse, ipotek var, rehin var, haciz var. Alimallah analarından emdiklerini fitil fitil burunlarından getiririz” diye düşüneceklerdi.”

Karakaş vurgun yediğinde Selim Milas’a telefon edip doktoru arar. Fakat doktor atla geleceği o kadar yol için üç yüz lira ister. Selim her şeyi vermeye razıdır. Doktor gelir ama Karakaş ölmüştür.

“Sabah olunca Karakaş’ı yıkadılar. Köyde kefenlik bez olmadığı için Selim sandalın yelkenini kestirip kefen diktirdi. Dünyada gürültülü patırtılı, gidişli gelişli, Paris varmış, New York ve Londra varmış. Köpek havlaması, horoz ötmesinden başka ses sedası olmayan Anadolu’nun fukara Çökertme köyünün kumsal mezarlığı varmış. Birkaç yaşlı yüzlü köylüyle dalgıç Selim, Karakaş’ı oraya taşıyıp gömdüler kumlara.”

Anadolu’nun yoksulluğu yazarın sanatlı söyleyişi içinde adeta bir haykırışa dönüşür. Kimsesizliğin ve çaresizliğin isyanı duyulur onda.

2.6.9.3 Gereksiz Evrak İşleri

Kimi zaman bir çile haline döner. Karabatak, tayfa kâğıtlarını almak için Bodrum’un içinde dolaşır durur; Poyraz Mustafa gümrük, karantina, nüfus ve mal

¹⁵⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 114-230-237.

müdürlüğü arasında mekik dokur. Nuri Kaptan yetmiş yaşlarında bir balıkçıdır. Belediye başkanına selam vermediği için belediye başkanının hakaretine maruz kalır. Bir müddet sonra da kahrından ölür.

Dalgıç Tosun öldüğünde denizciler bunu yetkililere bildirmek istemezler çünkü bitmeyecek sorguların ve evrak işlerinin ölünün cesedine bile saygı duyulmadan yapılacağını bilirler. Yaşarken Tosun’la ilgilenmeyenler öldüğünde onun ölüsünü delik deşik edeceklerdir.

2.6.9.4 İnsan Emeginin Sömürülmesi

Karada da denizde de söz konusudur. Deniz ağaları dalgıçlara acımasızca muamele ederler. Tehlikeli olup olmadığını düşünmeden arka arkaya onları dalmaya zorlarlar. Bazen bu dalış seviyesi normalinden katbekat fazla olur. Pek çok dalgıç bu yüzden hayatını kaybeder.

Karakulak deniz ağalarından biridir. İnsan hayatına hiç kıymet vermez. Hatta dalgıç öldüğü için değil de dalgıç kıyafetinin camı kırıldığı için üzülür.

Kocabacak Hacı Abdullah da karada insanları sömürür. Denizcilerin tarlalarına rehin olarak el koyar, denizciler borçlarını ödeyemeyince de onların tarlalarını ellerinden alır.

Yazar, hayatın bu yüzünü yani sömüren ve sömürülen insanların varlığını deniz âlemine benzetir.

“Hele bak! Bak! Hey gidi gözünü sevdiğim deniz âlemi! Amma da bizlere benziyor. Karadaki patronlarla denizler arasında sıkışa sıkışa kalan bizler gibi değil mi uçar balıklar! Karaların, toprakların kaparozcusuymuş, tefecisiymiş, onlardan kurtulmak için, denizlere can atarsın, bu kez de Karakulak gibi deniz kaparozcularına kapılırsın. Herif adam değil ki. Nah şu lambukoların çat çat eden dişlerinin otomatik kapanı sanki!” dedi.”¹⁵⁸

Deniz ağaları kendilerine başkaldıranlara da yaşama şansı vermezler. Onların düzenlerine dokunanları köpekbalıklarına yem ederler. Hatta bazen bu ağaların gücü öyle bir boyuta ulaşır ki devletin başındakileri bile korkuturlar.

“İmdat’ın evlendiği, hatta bir çocuğunun da olduğu kulaktan kulağa fısıldana fısıldana yol aldı ve ağaların kulağına varınca kızıl kıyamet koptu. Ağalar birbirine düşman idiler. Ama halktan biri ağaların birine başkaldırınca, onu ezmek için hep birleşirler, bir olurlardı. Ağalar bunca çaba harcamışlardı, bu çabalar sayesinde İmdat’ın çoktan öldürülmüş olduğunu sanıyorlardı. Bu anlı şanlı ağaların her biri, şaka değil kırk elli köyün haraç keseni ve ali kıranı, ulu eşraflarındandı.”

¹⁵⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 30.

Ağalık öyle bir hal almıştır ki devlet adamlarının üzerinde bile etkili olurlar: “Ağalar, işler böyle giderse partiyi desteklemeyeceklerini, Ankara’ya bildirdiler. Ankara’nın etekleri tutuştu. (...) İmdat haydudunun öldürülmesi için kesin emirler verildi.”¹⁵⁹

Ağaların gücünün ulaştığı nokta bu kadar tehlikelidir. Artık kabakuvvet devleti idare eder hale gelir. Ağaların iktidar üzerindeki etkileri bu cümlelerle çok net bir şekilde eserde ifade edilir.

2.6.9.5 Sevilen İşi Yapmak

Sevilen işi yapmak her şeye rağmen çok önemlidir. Denizcilik zordur ama deniz insanları ancak onda mutlu olurlar. Her zaman denizin çağrısını yanı başlarında duyarlar.

2.6.9.6 Paranın Esareti

Paranın esareti insanları çeşitli hallere düşürür. Bu olay Frenk kazıcılarla ilgili anlatılanlarla somutlaştırılır.

“Frenk kazıcıları vardı. Birçok eski mezarlar buldular. Mezarlardaki ölülerin çoğunun gözlerinin üstünde para vardı. Kazıcılara sorduk. Bu paralar neden bunların gözlerinin üstüne konulmuş diye. Adamlar ölünce gözleri açılmasını diye, dediler. Bana kalırsa kimi diri insan da öyle. Gözlerini parayla örtüyorlar. Artık dünyada paradan başka bir şey görmüyorlar. Ne insan görüyorlar, ne de gökleri denizin mavisini, ne akşamleyin batan güneşin elvan elvan renklerini görüyorlar. Paradan başka her şeye kör oluyorlar. İşte, fenalığın babası paradır. Para, gözü bir kapladı mıydı, sağa baksan para, sola baksan para, her nereye ve neye baksan para görüyorsun. Para da gerek ama insana, ondan ara sıra bir kaçamak bulması gerek. İşte o kaçamakların süresince yaşadın demektir, gayrısı o gözleri paralı ölümler gibi ölüm!”¹⁶⁰

İnsanın gözünü ancak bir avuç toprağın doyuracağı vurgulanır. Oysa hayatta paradan çok daha kıymetli güzellikler varfır. Fakat para hırslı insanın bu güzellikleri görmesini engeller.

2.6.9.7 Yaradılışın Gereği Olarak Anlatılan Kadın Erkek İlişkileri

Romanların çoğunda eşler birbirini denizle uğraşırken, denize girerken veya denizden çıkarken görürler. Çakır Ayşe ve Hamza da böyle tanışırlar. Deniz insanların gönüllerini birleştiren unsurdur.

¹⁵⁹ Halikarnas Balıkcısı, *Deniz Gurbetçileri*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2008, S. 205.

¹⁶⁰ Halikarnas Balıkcısı, *a.g.e.*, S. 71.

Kadınlar dişiliklerini fark ettikleri anda sevdikleri adama gitmek ve anne olmak isterler. Bunun için de ailelerine karşı durular. Çakır Ayşe, Cennet Kız bu yaradılış yarası gereği hareket ederler.

2.6.9.8 Söylenti ve Bazı İnanışlar

Söylenti ve bazı inanışlar halk arasında önemli bir yere sahiptir. Bazen doğruluğuna inanılmasa da bu tür şeyler nedense kulak ardı edilemez. Eserde Kara Yusuf ceketini ters giyer. Bunu soran arkadaşlarına gerekçe olarak gece gördüğü rüyayı öne sürer. Rüyasında ölü fare görmüştür ve ölü fare görmek söylentilere göre denizde boğulmak demektir. Ceketini ters giymek böyle bir felaketi önlemek anlamına gelir. Kara Yusuf da bu söylentiye inanır ve öngörüleni yapar.

Cennet Kız'ın annesi Kezban'ın dört yıl çocuğu olmaz. Kocasını Süleyman buna çok öfkelenir. Halkın inanışına uyarak Kezban'ı gece bir mağarada tek başına bırakır. Burada korkudan ölecek hale gelen Kezban günlerce bu çileyi çeker. Bu arada köyün kadınları şifalı olduğuna inandıkları çeşitli otlardan ilaçlar yapıp Kezban'a içirirler.

Köyde ağaçların canlı ve her ağacın bir peri kızı olduğuna inanılır.

İnsanlar gece mezarlıktan geçmekten korkarlar çünkü bu zamanlarda ölülerin hortladıklarına inanırlar. Mezarlıktan gece geçen biri olursa hortlaklar onu da mezarın içine çekerler diye düşünürler.

2.6.10 Biyografik ve Otobiyografik Özellikler

Halikarnas Balıkcısı'nın her eserinde olduğu gibi bu eserinde de otobiyografik özellikler görülür. Kendisi de "Yatağan" isimli kayığıyla balık avına çıkar. Bu açıdan gördüğü yerleri ve kişileri eserlerine konu eder. Bodrum, İstanbul, Çardakaltı kahveleri gibi yerler hem yazarın anılarında hem de romanda geçer. İstanbul'u çok fazla sevmeyen yazar, bunu Çağanoz İdris'in dilinden söyler. Ayrıca kahramanların ağzından duyduğumuz bazı şeyler yazarın birebir, insan ve hayat hakkındaki görüşleridir. Halikarnas Balıkcısı'nın deniz tutkusu, insan sevgisi, merhameti, yaradılışa olan hayranlığı eserindeki otobiyografik özelliklerden sadece birkaçıdır.

Sünger avcılarının yaşantılarına yakından şahit olan Halikarnas Balıkcısı eserini bu insanların yaşantıları üzerine kurar. Şadan Gökovalı eserde geçen Latif'in Balıkçı'nın kendisi olduğunu söyler.

“Yazar bu romanında, deniz emekçilerinin çile, sorun ve aşklarını, kısacası onların dünyalarını anlatır. Ama bu anlatım, kaynağından, birinci elden anlatımdır. Öyle ki Türklerin Türk sularında sünger avlamalarının yasaklanması üzerine birçok yere başvurup, Genelkurmay’a telgraf çeken Latif, Balıkçı’nın kendisidir aslında. Dahası gerçek yaşamında, Bodrumlu süngercilerin çıkardıkları süngerleri yurtdışına satma işine bile bakmıştır Balıkçı. O kadar ki Azra Erhat’a yolladığı, sünger yüklü develerle birlikte çekilmiş bir fotoğrafının üstüne aynen şunları yazmıştır:

“Harp sırasında vasıta yoktu, develerle sünger sevk ederdim, Amerika’ya gidecek süngerleri”¹⁶¹

Bu ifadeler eserde yazarın yaşantısının ve gözlemlerinin geniş yer tuttuğunu bize gösterir.

2.6. 11 Roman Hakkında Son Değerlendirme

Deniz Gurbetçileri sünger avcılarının yaşantılarını, çektikleri sıkıntıları, mutluluklarını ve sevdalarını anlatan bir romandır. İnsan gerçeği, özellikle deniz insanının yaşadıkları esere hâkim olan konudur.

Eserde kişiler geniş bir yelpaze oluşturur. Eserde ayrı bölümlerde işlenen asıl kahramanların yanında pek çok yardımcı kahraman da yer alır. Bu kahramanların ortak özelliği denize bağlılıklarıdır. Hepsinin yolu bir şekilde denizle çakışır ve damarlarındaki deniz tutkusu onları engine sürükler. Burada bir taraftan geçimlerini sağlamaya çalışırken bir taraftan da deniz ağalarıyla uğraşmak zorunda kalırlar. Bir yanda denizin merhametli, sevgi dolu insanları bir tarafta da para düşkünü, hırslı ve zalim deniz ve toprak ağaları yer alır. Eserin sonunda deniz gurbetçileri kurulan pusuda ölürler ama Kaptan Ateşoğlu ölmez, hafızasını kaybeder ve bir çocuk masumluğuyla arkadaşlarına kavuşacağı zamanı bekler. Onun ölümü de alelade bir ölüm değildir, enginde kendi gemisini görür ve bütün tayfası onu karşılar. Bu bir son olarak değil de bir kavuşma olarak anlatılır.

Bodrum’dan başlayıp pek çok yere kadar uzanan yolculuk Uzunada’da Ateşoğlu’nun gemisinin havaya uçmasıyla sona erer.

Yazar, eserde hâkim bakış açısıyla yer alır. Her şeyi bilir. Olayları ve kahramanları anlatırken kendini hissettirir. Bazen öfkesini, bazen merhametini bazen de coşkusunu esere yansıtır.

Denizcilikle ilgili terimler eserde karşımıza çıkar. Bu terimlerin bazıları eserin başlarında dipnot olarak açıklanır. Yazar, parantez içi bilgileriyle anlattığı bazı şeylere

¹⁶¹ Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008, s. 8

açıklık getirir. Bu bilgiler bir kelimenin anlamı olabileceği gibi tarihî veya güncel bir bilgi de olabilir.

Sanatsal betimlemeler ve şiirsel ifadeler esere ayrı bir renk katar. Kimi olaylar özellikle süngerler, dalgıçlık ve vurgunla ilgili olanlar ayrıntılarıyla anlatılır.

Eserin toplumsal boyutu ağır basar. Süngercilerin hayatlarıyla aslında bir sorun, bir kesimin yaşamak zorunda olduğu sıkıntılar anlatılır. Yazar, bunları anlatırken ironiye de yer verir. Bu da anlatımı zenginleştirir.

Başta deniz olmak üzere, deniz gurbetçisi, deniz kaplumbağası, fok, pars, tekne, kadın, pencere gibi çeşitli izlekler kullanılır. Yazar bu izleklerin pek çoğunu diğer romanlarda da kullanır.

Yazarın önceleri “Enginin Arayıcıları, Derinlerin Arayıcıları, Akdeniz’in Gurbet Kuşları, Enginin Gurbet Kuşları, Enginin Çocukları, Enginin Oğulları, Deniz Garipleri” adlarını vermekte kararsız kaldığı ve sonunda “Deniz Gurbetçileri” isminde karar kıldığı eseri toplumsal, tarihsel ve edebî yönüyle Türk romanında önemli bir yere sahiptir. Özellikle “Gurbetçi” kavramını kendisinden önce hiç işlenmemiş bir haliyle kullanması yönüyle de bir çığır açmış, edebiyata yeni bir soluk getirmiştir.

2.6.12 Eserde Geçen Denizcilikle İlgili Terimler

Alabanda: Deniz teknelerinin iç yanları, borda karşıtı.

Alesta: Harekete hazır, tetikte

Camadana vurmak: Yelken alanının küçültülmesi.

Deli sünger: 50 cm civarında bir İrcinia türü.

Deniz aynası: Denizin dibini açık ve seçik görebilmek için özel olarak yapılmış cam, alet.

Farş: Sintineler üzerine konulan ensiz tahtalar. Ticaret gemilerinde dabilbatımlar üzerine konulan kalın kalaslara da Farş denir.

Fil Kulağı: Bir tür mercan.

Gangava: Akdenizde sünger avlayan kayıkların kış tarafından dışarı sürülen sarkık torbaların adı.

İskarmoz: Gemilerin kaburgalarını oluşturan eğri ağaçların adı. Vücudu yuvarlak, uzunca, pullu, burnu sivri, küçük palamut boyunda bir balık (*Sphyaena sphyraena*)

Laçka: Gemi halatının gevşetilir boş bırakılması.

Lambuka: Akdeniz ve Ege sahillerimizde az da olsa yakalanabilen lezzetli ve bir o kadar kıymetli balık.

Mavnaya bindirmek: Gemilere ve yakın kıyılara yük taşıyan, güvertesiz büyük tekne. Büyük, üç köşe yelkenli yük gemisi.

Yayla Tepmesi: Özellikle Akdeniz’de denizde görülen ani fırtına.

Eserde geçen denizcilik terimlerinin çoğu sünger çeşitleriyle ilgilidir. Bunun yanında geminin bölümleri ve gemide yapılan işler ile ilgili de terimler yer alır.

2.7 BULAMAÇ

2.7.1 Romanın Kimliği

Bulamaç, Halikarnas Balıkcısı'nın ölümünden sonra yayımlanan romanıdır. Aslında eser 1948 yılında Demokrat İzmir gazetesinde tefrika edilir. Romanın derlemesini Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel'in denetiminde öğrencisi Sevilay Öğüt yapar.

Eser, Halikarnas Balıkcısı'nın doğumunun 106, ölümünün 23. yılında Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanır. Eserin ikinci basımı Eylül 2010'da Bilgi Yayınevi tarafından yapılır.

2.7.2 İsimden İçeriğe

Bulamaç, Halikarnas Balıkcısı'nın yaşarken kitap haline getirmediği romanıdır. Tefrika halinde yayımlanan uzun bir romandır. Halikarnas Balıkcısı romanın pek çok bölümünü ikinci romanı olan **Ötelerin Çocukları**'nda kullanır. Yüz yirmi altı alt bölümden oluşan eserde diğer romanlarda yer almayan hikâyeler de mevcuttur. Şadan Gökovalı eserin arka kapağındaki yazıda yapıtın “coşkulu anlatımı, kıvrak ve zengin Türkçesiyle araştırmacılar ve edebiyat tarihçileri için ilginç bir kaynak ve belge niteliği taşıdığını” belirtir.

Halikarnas Balıkcısı eserinde karakterler üzerinden gider ve farklı karakterlerin başından geçenleri anlatır. Karakterler bir yerde birbiriyle ilişkilendirilirler. Bu bir kahramanın diğer kahramanla karşılaşması şeklinde olduğu gibi bir kahramanın diğeri hakkında konuşması şeklinde de verilir. Bazı bölümler eserin bütünlüğünü bozar. Özellikle Doktor Muammer ve arkadaşlarının konuşmaları adeta yazarın hayat hakkındaki düşünce ve yorumlarını içeren hikâyeden ayrı bölümlerdir.

Kitabın başında bahsedilen ve bir kitap yazdığı söylenen Edip Mualla ise diğer bölümlerde hiç geçmez. Bu bize yarım kalmışlık veya kopukluk hissi verir. Bazı kahramanların yaşanan olaylardan sonra ne yaptıkları meçhuldür. Örneğin Rıdvan'ın ne yaptığını bilmeyiz.

Bulamaç, **Ötelerin Çocukları**'nda bahsedilen Haşmet Bey'in hayatının geniş yer tuttuğu bir roman şeklindedir. Onun merkezinde diğer insanların yaşadıkları anlatılır. Çünkü Haşmet Bey'in yaşantısı bir “bulamaç”tır. Diğer insanların bu

bulamacın neresinde oldukları, ne kadarına bulaştıkları veya bu bulamaçtan nasıl kurtuldukları anlatılır. Özellikle bulamacın şehirdeki insanları kuşatması ilgi çekicidir. Öyle ki şehre getirilen bir boğa bile bu bulamaçtan kendini kurtaramaz ve kaçmaya çalışırken öldürülür. Hem ironik hem de acı bir dille anlatılan şehir hayatı ve insanlığın doymak bilmeyen yüzü esere hâkim olan konulardır.

2.7.3 Olay Örgüsü

Bay Edip Muallâ bir roman yazmaya çabalar ama bir türlü romana başlayamaz. Bu sırada Karaoğlan isimli boğanın kaçıışı anlatılır.

Hatça Nine manavlık yapan kocasını kaybeder. İki kızıyla birlikte kalır. Kocasının ölümünden sonra maddî durumları iyice bozulur ve Hatça Nine iki kızıyla tütün deposunda çalışır. Karaoğlan kaçarken Hatça Nine kızı Suzan'la sokaktadır. Büyük kızı Handan ise bir iki sene önce evden kaçmıştır.

Hatça Nine boğadan kaçıp eve kendini zor atar. Bu arada parkta konuşan bir genç kız ve erkek vardır. Bunlar kendi aralarında tartışmaktadırlar. Boğayı görünce tartışmayı bırakıp kaçarlar hatta erkek, kızı korumaya çalışır.

Doktor Muammer'le Raif Bey hayat hakkında konuşurlar bu arada Karaoğlan, kahvenin önüne kadar gelir.

Bu sırada yazar, Karaoğlan'ın kaçıışına bağlı olarak gittiği yerlerdeki insanları tanıtır. Bunlardan Arap Selma, Sarışın Zehra ve Dalgıç Hüseyin anlatılır. Arap Selma ve Sarışın Zehra bar kızlarıdır fakat saç renklerinde olduğu gibi karakterlerinde de zıtlık vardır. Arap Selma para düşkün ve acımasız bir kadinken, Sarışın Zehra daha insancıldır ve gözlerinde derin bir mana vardır. Zehra ile oturan Dalgıç Hüseyin, Zehra'ya âşık olur ve ona evlenme teklif etmeyi planlar. Hüseyin, Zehra'ya evlenme teklif ederken Karaoğlan içeri dalar ve herkesi ürkütür. Anlatılanlara ve kullanılan ifadelere baktığımızda Sarışın Zehra'nın **Ötelerin Çocukları**'ndaki Veda ve Dalgıç Hüseyin'in yine o romandaki dalgıç Davut olduklarını görürüz. Yazar, kahramanların konuşmalarını hiç değiştirmeden bu romanda da kullanır.

Karaoğlan'ın kaçıışı vurulmasıyla sona erer ve yazar, geriye dönüşlerle zikrettiği kahramanların geçmişlerini ayrıntılı olarak anlatır. Bu kahramanların başında Bay Haşmet gelir. Haşmet Bey'i ilk olarak Karaoğlan'ın gözünden seyrederiz. Karaoğlan, Cılız Salih'in boğasıdır. Adam, boğanın bir gün kendisine çok para kazandıracağını düşünmektedir. Bunun için de Karaoğlan'a çok iyi bakar. Ama Karaoğlan, sahibinin

cılızlığından, mızımlılığından şikâyetçidir. Kendisine onun gibi bir adamın boğası olmayı yakıştırmaz. Bunun için de Haşmet Bey onu almak istediğinde çok sevinir. Çünkü Haşmet Bey, insan azmanı tabir edilebilecek bir görünüme sahiptir. Sesi de gövdesiyle uyumludur, yürürken adeta yeri titretir hatta Karaoğlan onu kendi cinsine, babasına benzetir. Bu arada Bayan Haşmet olarak anılan Martı'yı Haşmet Bey'in yanında görürüz. O ise Haşmet Bey'in aksine narin biridir. Haşmet Bey, Karaoğlan ile ilgili ne düşündüğünü ona sorduğunda Karaoğlan bu duruma çok bozulur. Haşmet Bey gibi iri bir adamın Bayan Haşmet gibi zayıf birine danışmasını anlayamaz. Ama onun gözlerine baktığında derin bir merhamet ve anlam görür, bu da onu Bayan Haşmet'e yaklaştırır.

Karaoğlan'ı gemiye çoban Aferin Memiş getirir. Aferin Memiş, Karaoğlan'ı çok sever ve ondan ayrıldığı için üzgündür. Bu arada yavaş yavaş Bay Haşmet'le Bayan Haşmet'in kişilikleri netleşmeye başlar. Haşmet Bey görgüsüzdür, kendince modaya uymaya çalışır. Onun bu iğreti davranışları Bayan Haşmet'i çok rahatsız eder. Bu durum bize karı kocanın zıt karakterlere sahip olduklarını gösterir.

Bayan Haşmet denize bakarken bir gün batan bir kayıktakileri kurtarmaya çalıştığını hatırlar. Haşmet'in moda dediği, olması gerekli dediği şeylerle kendi yurdundaki doğal yaşantısını mukayese eder. Haşmet ise kendi âleminde. Limandakiler mevkiinden ötürü ona dalkavukluk ederler. Herkes onun nasıl biri olduğunu bilir ama kimse bir işte ona karşı çıkmaz.

Vapur artık İzmir'e gitmek için hazırdır. Bu arada Dede Kaptan isimli deniz kurdundan bahsedilir. Dede Kaptan yaman bir denizcidir. Bir ara denizi bırakıp bir bakkal dükkânı işletmeyi düşünmüşse de bu işten mutlu olmaz ve denize döner. Martı, Dede Kaptan'ı çok sever. Haşmet Bey onu takdir etmese de Martı onun çok iyi bir kaptan ve bundan da öte iyi bir insan olduğunu anlar.

Akdeniz'in meşhur fırtınası Provezza, Haşmet Bey'in gemisini denizde yakalar. Haşmet Bey ilk kez ölüm korkusunu duyar. Gemi Dede Kaptan sayesinde kurtulur ama Dede Kaptan bu esnada hayatını kaybeder.

Haşmet Bey fırtınadan kurtulup da karaya ayak basınca eski haline döner. Gemiye kendisi kurtarmış gibi bir hal takınır. Yanındakiler de onu pohpohlamaya devam ederler. Bu arada yazar, Haşmet Bey'in babasından bahseder. Haşmet Bey'in babası Abdullah Efendi para biriktirmeyi ve zengin olmayı kendine şiar edinir.

Çocuklarını da kendi amacı doğrultusunda yetiştirir. En çok sevdiği çocuğu ise Haşmet Bey'dir. Onu bir hamur gibi kendi düşüncesi doğrultusunda yoğurur. Abdullah Efendi oğluna bir dükkân açar ve artık Haşmet Bey toplattığı köpek pisliklerini yurtdışındaki bir firmaya satma işiyle meşgul olur.

Haşmet Bey parada kazanırken aşkta sürekli kaybeder. Kadınlar ona iltifat etmezler, edenler ise parasına hürmet gösterirler. Haşmet Bey'in kadınlarla yaşadıkları **Ötelerin Çocukları**'ndaki aynı ifadelerle anlatılır. Tek fark kadınların isimlerinin değişmesidir. Eda adındaki Beyoğlu'nun tanınmış güzeli, köpeğini çişe götürmediği için Haşmet'e bir tokat aşk eder; Rezzan ise eski erkek arkadaşının sevgilisini kıskandırmak için Haşmet'ten banknotla sigarasını yakmasını ister, Haşmet biraz ağır davranınca kafasında bir tabağın kırıldığını fark eder. Güngörmüş, şehirli kadınlardan yüz bulamayan Haşmet Bey kendisi için köpek pisliği toplayan köylü kızı Kezban'a yanaşmaya çalışır. Kızın evine giden Haşmet Bey, filmlerden öğrendiği sahneleri taklit ederek Kezban'a ilan-ı aşk etmeye çalışır. Haşmet'in bu tuhaf hallerinden korkan Kezban, Haşmet'in burnunun üzerine bir yumruk indirir. Kaçan Haşmet Bey'in üzerine bir köpek işer ve bir çobandan dayak yemekten son anda kurtulur. Bu arada çingene kızı Kancay'ı görür. Kancay'ın gözlerinde ayrı bir keder vardır, o adeta bir ötelerin çocuğudur. Haşmet Bey ona evlenme teklifi edecek raddeye gelir ama Kancay bunu kabul etmez ve Haşmet Bey tek başına kalır.

Haşmet Bey'in kadınlar tarafından beğenilmemesinin sebebi sadece dış görünüşü değildir. Haşmet Bey, kadınlara bir meta olarak bakar, onlara değer vermez. Parasıyla hepsini elde edebileceğini düşünür ama buna muvaffak olamaz.

Eserin bazı bölümlerinde kopukluk vardır. **Ötelerin Çocukları**'ndaki bazı sahneler esere monte edilmiş gibidir ve bu ekleme izlenimi kimi yerlerde çok belirgindir.

Haşmet'in sekreteri Gülşen'in Haşmet'in dikkatini çektiğini görürüz. Bu arada dalgıç Sadık'ın hikâyesine geçilir. Bu kahramanın **Ötelerin Çocukları**'ndaki karşılığı Alish'tir. Sadık, bahçede badem kırdığını gördüğü Çakır Emine'ye âşık olur. Pirelerle ona bir oyun oynar ve sonunda da çıktığı portakal ağacından düşerek kendini ele verir. Çakır kız, Sadık ile evlenmeye razıdır ama babası Ahmet Ağa kızını bir dalgıca vermek istemez. Emine bir kazada uçurumdan düşmekten son anda kurtulur ve bunun üzerine

Ahmet Ağa kızının Sadık'la evlenmesine razı olur. Sadık ile Çakır Emine evlenirler. Sadık süngere üçüncü gidişinde vurgun yer ve felç olur.

Sadık'ın hikâyesinden sonra nakliye ambarı memuru Bay Raif ile Doktor Muammer'in ve muhasebeci Hulusi'nin konuşmaları yer alır. Bu bölümler eserden en bağımsız yerler gibidir. Bu bölümlerde yazarın düşüncelerinin yoğunluğu göze çarpar. Çoğunlukla Doktor Muammer'in ve yazarlıkla ilgili konularda da Nihat Bey'in ağzından onun düşüncelerine muhatap kılınır. Bazı konuşmalar uzun ve kimi yerde yorucu olabilmektedir. Raif Bey'in ev sahibinin tavrı, dalgınlık, ihtisas, mütehassıs ve deliler hakkında uzun uzun konuşmalar yer alır.

Yazar ayrı ayrı anlattığı kahramanlarını bir yerde ortak bir yaşantıda buluşturur. Hikâyeden tamamıyla bağımsız gibi görünen Doktor Muammer'in Hatça Nine'nin kocası olan manavla dost olduklarını öğreniriz. Manav insan canlısıdır. Doktorun ona borcu vardır ama o yine de doktoru yanına çağırıp ona ikramlarda bulunur. Yazar burada Nihat Bey'in ağzından da vermek istediği bir düşünceyi pekiştirir. Aşağı tabakadan denilip de horlanan kimi insanların aslında yüce bir karaktere sahip olabileceklerini vurgular. Doktor, son kez manavın dükkânına uğradığında onun öldüğünü öğrenir.

Doktor Muammer ve arkadaşları pek çok konuda konuşmaya devam ederler. Bu konuşmaların çoğunun olayla birebir bağlantısı olmadığı görülür. Bunlar yazarın kendi düşüncelerini ifade ettiği bölümler gibidir. Nitekim Pertev Bey sanatkâr ve sanatkârlık ile ilgili uzun uzun konuşur. Bu esnada odada bulunan Hulusi'nin dalgın tavrı hepsinin dikkatini çeker. Hulusi, Raif Bey'in uzaktan akrabasıdır ve Haşmet Bey'in yanında muhasiptir. Hulusi'nin dalgın halini âşık olmasına bağlarlar ve bu sefer de evlilik ve aile ile ilgili hararetli bir konuşma geçer. Fakat sonunda Hulusi'nin asıl derdinin Haşmet Bey'in onu kovması olduğu anlaşılır.

Hulusi yaptığı işin meşakkatlerinden bahseder. Haşmet'in kaba tavırları yetmiyormuş gibi bir de devlet dairelerinin gereksiz evrak işleri onu oradan oraya koşturur. Bay Haşmet'in Kudret isminde bir kardeşi vardır, Avrupa'da ziraat tahsil eder. O da dalaverede Haşmet'ten geri kalmaz, onun sadece kitabî bilgiler doğrultusunda söylediklerini Haşmet kabul etmez. Hulusi idarehaneye döndüğü bir gün sekreter Gülşen ile Bay Haşmet'i uygunsuz bir halde görür. Hulusi'yi fark eden Bay Haşmet onu kovar. Hulusi bunları anlattıktan sonra Doktor Muammer ve arkadaşları

dağılırlar. Odada kalan Raif Bey ve Doktor Muammer hayatla ilgili konuşurlar. Paranın hâkimiyetinden, insanların acımasızlığından ve güzelliğin göz ardı edilmesinden şikâyet ederler.

Doktor Muammer'in ve arkadaşının konuşmalarından Gülşen'in anlatımına geçilir. Gülşen otuz bir yaşındadır ve artık gençlik çağının geride kaldığının farkındadır. Bunun için de bütün genç ve güzel kızlara haset eder. Amacı Haşmet Bey gibi zengin ve sağlam bir koca elde etmektir. Bir gün Haşmet Bey, Gülşen'in gülüşünü beğendiğini söyler ve Gülşen, Haşmet Bey'i gülüşüyle elde etmeye uğraşır. Gülşen'in düştüğü durum trajikomik bir dille anlatılır. Yüzüne etkili bir gülümseme ifadesi vermeye çalışan Gülşen, sinema yıldızlarını taklit eder. Yüzünde oluşan ifadeyi kaybetmemek için çok uğraşır. Hatta onun bu tuhaf halini gören Hulusi, ağzını kalem açmak için kullanılan deliğe benzetir. Haşmet, Gülşen'i kandırdığını, Gülşen de Haşmet'i kandırdığını düşünerek birbirlerine karşı değişik tavırlar sergilerler.

Gülşen, Haşmet Bey'i elde etme planını üç evreye böler: yoklama, okşanma ve kendini ona teslim edip nihayet nikâh masasına ulaşma. Üçüncü evre için Gülşen hazırlıklar yapar. Hatta ipekli bir don almak için komşu kadınlardan yardım alır. Sonra Gülşen'in yanlışlıkla annesinin kaba donunu giymesi ve bunu fark etmesi komik bir şekilde anlatılır. Nihayet ipekli donunu giyen Gülşen Haşmet'in yanına gider.

Haşmet Bey'in kovduğu muhasip Hulusi, Gülşen'le Haşmet'i o halde gördükten sonra Haşmet'in annesi Lebibe Hanım'ın yanına gider ve bütün gördüklerini ona anlatır. Lebibe Hanım kızlarını da yanına alarak Haşmet'in işyerini basar ve ikisini uygunsuz bir halde yakalar. Camdan atlayan Gülşen'in elbisesi pencerenin yanındaki boruya takılır ve orada öylece asılı kalır. Gülşen eve geldiğinde perişan bir haldedir, annesine ne olduğunu anlatmaz ve odasına kapanır. Haşmet Bey de daha sonra Kara Mahmut'un kızı Martı'yla evlenir.

Yazar, Martı'nın babası Kara Mahmut'un geçmişini anlatır. Kara Mahmut üç yaşındayken babası ölür ve çocuk annesiyle bir başına kalır. Bir gün bahçedeki kuyudan su çeken annesi kuyuya düşer ve çocuk sesini duyup da kuyuya kendini atar diye imdat isteyemez ve öylece kalır. O sırada oradan geçen Çingene Cura ve kocası kuyu başındaki çocuğu görünce bir şey olduğunu anlarlar ve kuyuya bakarlar. Kara Mahmut'un annesini kuyudan kurtarırlar. Kara Mahmut eli iş tutacak yaşa gelince annesi ölür. Kara Mahmut, diğer insanlardan biraz farklıdır. O kalabalıkları sevmez,

yalnızlıktan ve tabiatla bir başına kalıp kendi içini dinlemekten hoşlanır. Kara Mahmut'un tabiatla bakışı ve tabiat içindeki yeri yazarı hatırlatır.

Bir gün Kara Mahmut'un bahçesini sel alır ve bahçesini eski haline getirebilmek için çalışacak işçiler arar. Bunun için Cura ona yardım eder. Kara Mahmut, işçiler çalışırken onlara yardım eder. Onların sıcağın altında tek başlarına çalışmalarına gönlü razı olmaz. İşçiler içinde bir kız Kara Mahmut'un dikkatini çeker. Bu kız Hacer'dir. Hacer de Kara Mahmut'a âşık olur ve iş bitip de gittikten sonra onun yanına gelir. Kara Mahmut ile Hacer evlenirler. Hacer hamile kalır. Doğuma Cura ve kızı Kancay yardım etmeye gelirler ama adeta Hacer bu işi tek başına halleder. Güçlü kuvvetli bir kadındır ve gereksiz kaprislerde bulunmaz. Evinde eşini mutlu eder, her işte onun yanında olur. Martı adını verdikleri kızları yavaş yavaş büyür.

Martı tabiatla dost bir çocuk olarak yetişir. Onun arkadaşı rüzgârdır, patikadır. Oradan oraya koşturup durur. Martı altı yaşına geldiğinde Kancay da bir genç kız olur. Bu sırada hastalana Cura ölür. Kancay annesi ölüm döşeğindeyken ona şarkılar söyler, bu sayede ölüme korkmadan gittiğini düşünür. Kara Mahmut ve Hacer, Kancay'a yardım etmek isterler ama o bunu kabul etmez. Kancay annesinin ölümünden sonra uzaklara gider.

Martı'nın çocukluğundan Hatça nine ve kızlarının yaşantısına geçilir. Hatça ninenin kocası öldükten sonra Hatça nine ve kızları yoksul bir halde kalırlar. Handan ortaokul ikinci sınıftan, kardeşi Suzan da ilkokul son sınıftan ayrılmak zorunda kalırlar. Evlerini satıp küçük bir odaya yerleşirler. Anne ve kızları tütün deposunda çalışırlar. Handan çok güzel bir kızdır. Bu etrafındakilerin dikkatini çeker ve özellikle diğer kadınlar Handan'ın dedikodusunu yapıp ona kötü davranırlar. Handan işten vakit buldukça kitaplar okur. Onun okumuşluğu diğer kadınları daha çok sinirlendirir ve ona türlü kusurlar isnat ederler. Handan hem kadınların tavırlarından hem de yaptığı işin eziyetinden ve içinde bulunduğu yoksulluktan iyice bıkar. Evden kaçan Handan, Macide ve Bayan Hürmüz'le tanışır. Hürmüz Hanım'ın apartmanına taşınır ve Macide'nin terzi dükkânında çalışır. Bu arada akşamları da daktilo kurslarına gitmesine karar verilir. Handan'ın odasının üst katında tiyatrocu komikler oturur. Bir komşusu da Havadis gazetesi muharriri Bay Pertev'dir.

Handan gazete okur ve Pertev Bey'le Neriman Örs adındaki bir yazarın yazılarını beğenir. Özellikle Neriman Örs'ün kadınlar hakkında yazdıkları onun ilgisini

çeker. Macide ve Hürmüz bu kadını pek sevmezler ama Pertev bu kadından övgüyle söz eder. Bir gün Handan, Neriman Örs'le tanışır ve ondan çok hoşlanır. Ayrıca Neriman Örs'ün oğlu Rıdvan'la da karşılaşır. Handan Rıdvan'dan etkilenir.

Haşmet Bey'in babası Abdullah Efendi'nin ölümü ironik bir dille anlatılır. Abdullah Efendi'nin paraya olan tutkusu ve acıklı bir şekilde ölmesi Doktor, Raif, Pertev ve Nihat'ın konuşmalarında verilir.

Martı'nın çocukluğunun geriye dönüşlerle anlatımı devam eder. Asım Kaptan Gerenkuyu'ya gelir ve Martı'nın eğitiminde önemli bir yere sahip olur. Bu arada Asım Kaptan'ın geçmişi anlatılır. Pek çok yer gezmiş olan Asım Kaptan, bir süre hapishanede kalır ve hapishanedeysen Prosper'in Karmen'ini çevirir. Hapishaneden çıktıktan sonra kendini tabiata verir ve getirttiği tohumlarla toprağı renklendirir. Asım Kaptan'ın özelliklerine ve yaşantısına baktığımızda Halikarnas Balıkçısı'nı yansıttığını görmekteyiz. Eserde her kahramana bir parçasını yükleyen yazar, Asım Kaptan'a da mahkûmluğunu ve tabiat sevgisini nakşeder.

Martı'nın annesi Hacer hastalanır ve imkânlar yeterli olmadığından kurtulamaz. Asım Kaptan ona ilaç bulmaya çalışsa da yetişemez. Martı babasına, Asım Kaptan'a ve tabiata daha sıkı sarılır. Okul çağı gelince okula gönderilen Martı, burayı pek sevmese de bir müddet devam eder. Daha sonra Asım Kaptan'la adalara gidip tabiatı daha yakından tanır. Getirttiği tohumlarla o da Asım Kaptan'ın yolunu izler.

Handan daktilo kursundan öğrendikleriyle iş aramaya başlar. Haşmet, Handan'ı işe alır. Bir müddet işe devam eden Handan maaşına zam ister, Haşmet ise onu sürekli oyalar. Haşmet bir gün Handan'ı yemeğe davet eder ve yemekten sonra kıza sarkıntılıkta bulunur. Haşmet'ten zar zor kaçan Handan, Neriman Örs'ten yardım ister. Onun evinde kalmaya ve onun için çalışmaya başlar. Handan Neriman'ın yardımcısı konumundadır. Fakat Neriman onu ev ahalisinden ayrı tutmaz ve misafirlerini ağırlarken Handan'ı da yanında bulundurur.

Handan ile Neriman Örs'ün oğlu Rıdvan iyice yakınlaşırlar. Handan, Rıdvan'dan uzak durmaya çalışsa da bunu pek başaramaz. Birbirlerinin duygularından haberdar olurlar ve Rıdvan askere gider. Rıdvan'ın gidişinden sonra Handan annesinin hastalığını bahane ederek evden ayrılır ve başka bir yere taşınır. Bu arada Rıdvan'la sürekli mektuplaşırlar. Rıdvan askerden dönünce Handan'ın evine gider fakat annesinin

hastalandığını öğrenen Handan gitmek zorundadır. Bu durumu normal karşılamayan Rıdvan, Handan’a iyi davranmaz ve ikisi ayrılırlar.

Haşmet Bey hayvan almak için köy köy dolaşırken Kara Mahmut’a gelir. Martı’yı gören Haşmet ondan hoşlanır. İlk başta onu basit bir köylü kızı olarak düşünür ve kolay bir lokma olduğu kanısına vararak sevinir. Fakat Martı’yla konuştuğundan sonra durumun böyle olmadığını anlar. Haşmet, Martı’yla evlenmek ister. Martı’nın böyle bir niyeti yoktur ama babasının mutlu olması için Haşmet’in teklifini kabul eder.

Haşmet ve Martı’nın evliliğinden dalgıçların hayatına geçilir. Badi Badi Nuri, Süngerci Naim, Süngerci Sadık ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Bu arada Sadık vurgun yiyip felç olur. Arkadaşları onu dalış için sedyeye getirirler. Karada hareket edemeyen Sadık, denizin içinde sağlığına kavuşur.

Eserde Doktor’un ve arkadaşlarının hayatın çeşitli yönleri hakkında uzun uzun konuşmalarına yer verilir. Basmakalıp yaşamlar, delilik gibi konulardır bunlar.

Handan’ın annesinin hastalığı ilerleyince Doktor’u çağırırlar. Çünkü Doktor, babalarının ahabıdır. Hatça Nine ölür. Suzan’ı gören Hulusi ona talip olur. Bir müddet sonra da Doktor hayatını kaybeder. Raif gördüğü rüyada Doktor’un mutluluğuna şahit olur. Rüyada Doktor’un cennet ve cehennemde yaşadıkları eğlenceli bir dille anlatılır.

Haşmet ve Martı tamamıyla ayrı dünyaların insanlarıdır. Haşmet ne kadar yapay ve kabaysa, Martı o kadar doğal ve incedir. Artık Haşmet’e ve onun sahte arkadaşlarına dayanamayan Martı Haşmet’i terk eder ve babasının yayına döner. Tek başına kalan Haşmet’in hali ve adeta çıldırması komik bir dille anlatılır.

Bozkurt adlı gemi batar. Bu gemide Haşmet’in bir adamı ve adamın yanında Haşmet’in yüklü parası vardır. Haberi alan Haşmet hemen dalgıçlara koşar. Megafon Şaban ve diğer dalgıçlar bulunur. Batığa dalan Badi Badi Nuri başka bir adamın yanında olan karısının cesedini görür ve kahrından ölür. Sadık da bu dalış esnasında hayatını kaybeder. Handan içki ve uyuşturucu bağımlısına döner. Suzan dul kalır ve altı çocuğuyla Handan’ın yanına sığınır. Bir müddet sonra Handan da ölür. Roman bu şekilde sona erer.

2.7.4 Bakış Açısı, Anlatıcı ve Üslûp

Eser, Edip Mualla isimli yazarın bir kitap yazma çabasıyla başlar. Romanın adı “Mahzun Gönüller” olacaktır. Edip Mualla bu ismi Tevfik Fikret’in Rubab-ı

Şikeste'sine öykünerek verir. Eser, Bay Fazıl Şemidan ve Bayan Süheyla Mücteba'nın aşklarıyla başlar. Edip Mualla romanını yazarken dışarda Karaoğlan isimli boğanın kaçtığı ve etrafı alt üst ettiği anlatılır. Okuyucu bu ifadelerden sonra Edip Mualla'nın romanını veya romanla anlatılanların irtibatını bulmaya çalışır. Fakat yazar bu konuya bir daha dönmez. Karaoğlan'ın kaçışından yola çıkarak onunla ilgili kişilere ve onların yaşantılarına ayrıntısıyla yer verir.

Halikarnas Balıkçısı bu romanında diğer romanlarında da olduğu gibi hâkim bakış açısını kullanır. Kahramanlarını anlatırken sık sık geriye dönüşlere başvurur. Bazen bir konunun anlatımını kesip başka bir konuya geçiş yapar. Bunu yaparken oluşan kopukluğu bazı yerlerde gideremez ama bu ufak kusurlar romanın akışı içinde erir.

Eserde sanatlı bir söyleyiş karşımıza çıkar. Eserin dil ve anlatımı için Sevilay Öğüt şunları söyler:

“Çok canlı tasvirleri, tabii, akıcı anlatımı ile okuyucuyu hiç sıkmayan Balıkçı, eserinde şive taklitlerine, sıfatlı anlatımlara, anılara, mitolojik hikâyelere yer verir.”¹⁶²

Tabiata ayrı bir değer veren Halikarnas Balıkçısı, eserinde ayrıntılı tabiat tasvirlerine yer verir:

“Yükselen aydan, çırpınan göl sularına şırıl şırıl bir ışık seli akıyordu. Harabenin sütunları kardanmış gibi ağarıyordu. Kara Mahmut kayığını demirledikten sonra bir kayaya oturup yavaş yavaş bir cigara yaktı. Gök koyu mavi bir deniz olmuştu. Ay gümüşü ışıktan yapılma muhteşem bir kalyon gibi o rüyaların solgun deryasında orsa alabanda ederek mesut seyahatine devam ediyordu. Yıldızlar, uzaktan geçen gemilerin silyon fenerleri gibi kırmızı yeşil parıldıyorlardı. Dağlar uzaklarda karlarla örtülmüş gibi parlıyordu...”

Aspat Dağı ve yöresi ayrıntılı ve canlı tasvirlerle anlatılır. Tabiat tasvirlerindeki canlılık esere şiirsel bir hava verir:

“Derin ve kapkara denizler; gelini bekleyen güveyi gibi bembeyaz ayın ufuktan çırpıplak doğmasını bekliyordu. Ağaçlar sükût içinde kapkaranlık ve dimdik duruyorlardı. Bazen apansızın titremeye koyuluyorlardı. İşte o zaman gece rüzgârının iç çekişi duyuluyordu. Tâ yükseklerde, ara sıra sürtüşen iki dalın sesi, sanki yüreklerde bir hüzüdü. Yapraklar yağmur dökülüyormuş gibi patırdaşırken, karanlık aralanıyor ve yüksekte durgun yıldızlar görünüyordu. Ufuktan ay fırladı. Deniz ışıış ışııldadı.”

¹⁶² Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 15-161-162-299

Tabiat anlatılırken kişileştirmelere başvurulur. Özellikle tabiata kadına has özellikler verilir:

“Bütün vahşetlere rağmen bu asil ve vakur dağlar Kara Mahmut’un topraklarına bir amfi tiyatro teşkil ediyordu. O dağlarda akan bir su, Mahmut’un arazisini ikiye ayırırken, kudretli kalçalarından fırlayıp çıkan sıcak yüzler, güneşle ısınmış toprağın ve yaban nanesinin tatlı soluğunu getiriyordu.”¹⁶³

“Arazinin güney tarafında ise milyonlarca deniz milinin çıldırtıcı mavisıyla, Arşipel enginlere kadar yayılıyordu. Dağ zincirlerinin iki koldan denize inışı, sanki Anadolu yaylasının Ege’ye kucak açıyordu. Yamaçlardan, denize âşık çam ağaçları orman halinde gelip ayaklarını denize daldırıyorlardı. Aralarında cesurları kıyıdan bir çeyrek mil ötede, ancak üç- dört metre enindeki ada yavrularına hoplayarak, saçlarını rüzgârda uçuruyorlardı. Firuze dalganın ucunda, boylu boyunca çakan o keskin beyaz çizgi, kumların üzerine pürköpük kayardı.”

Rüzgâr, Martı’nın arkadaşı olarak anlatılır.

Halikarnas Balıkçısı’nın tabiat tasvirlerini genel olarak değerlendirdiğimizde onun durağan bir tabiattan bahsetmediğini görürüz. Onun içindir ki tabiatı bir insan olarak tasavvur eder. Özellikle de kadına has özellikleri ona yükler. Kadını adeta ilahlaştıran yazar, tabiatı kadına has özelliklerle anlatarak onu da yüceltir. Tabiata karşı bir özlem ve sevgi duyar. Bu tabiat kimi zaman bir anne olup kimsesiz çocukları bağrına basar kimi zaman da özlenen bir sevgili olup erişilmeyi bekler. İnsanlardan uzak, tek başına kalan kişinin yegâne dostu olur.

Mitolojik unsurlar, Anadolu’nun mitlerle dolu çehresi yazarın eserlerinde önemli bir yere sahiptir. Bu unsurlar **Bulamaç**’ta da karşımıza çıkar. Denizi hayranlıkla anlatan yazar, ondan Venüs’ün köpükleriyle doğmasını bekler. Bu esnada bir ayının olması beklenir. Diyonisos etrafına topladığı Paniylekentaurlarıyla denize çiçekler atar.

Eserde ağaç ve bitki adlarından sık sık bahsedilir. Buralarda yazar, parantez içi bilgilere yer verir. Bu bilgiler bazen sözcük açıklamasıdır bazen de genel bilgi niteliğindedir.

“Karmançita kara saçlarına bir akasya demeti takmıştı. (Türkiye’de akasya diye, beyaz çiçekli akasya “Akasya pseudorobinia” tanınır. Hâlbuki asıl akasya, cinsleri kırk elliye aşan mimozalardandır ve vatanları Avustralya’dır. Yalnız akasya Julibrissin denilenin vatani İstanbul’dur, adı da gülibrişimdir. Julibrissin adı buradan gelir. Bazı İzmir sokaklarına dikilmiştir. Bu akasyadan başka İzmir’e Floribunda Siyanafilla çeşitleri de gelmiştir.)”

¹⁶³ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 158-226

Halikarnas Balıkcısı eserlerinde kendi düşüncelerini ifade etmekten kaçınmaz. Bunu bazen kendisi söyler, bazen de kahramanların ağzından söyler. Eserde adeta yazarın sesi olan kahraman Doktor Muammer'dir. Yaşamla, insanlıkla, tabiatla, parayla, medeniyetle ilgili yazarın düşüncelerini onun ağzından öğreniriz.

Gülmek dünyada insanın yapması gereken en önemli iştir. İnsanlar bu işi hafife alsalar hatta bazen ayıplasalar da bu böyledir. Çünkü insan güldüğü zaman bütün sıkıntılar dağılır. Hem gülen hem de karşısındaki insan gülüşün sıcaklığında mutlu olur.

“Hah gül! Bugün yapılacak işin en iyisi gülmektir. Bende sarhoşlara ait gösterişin, cakanın, afur tafurun zerresi bile yoktur. Hâlbuki bazıları resmi bir mevkie yükselince, asansöre binip yukarı kata çıkar, sarhoş bir Beberuhi gibi kendilerini minare boyu sanırlar. Kibirlerinden yanlarına varılmaz. Mahviyet taslayan ve herkese mahviyet telkin eden insanlar vardır. Onların mahviyetlerinden başka övünebilecekleri bir şeyleri olmadığı gibi, ötekilerin de boşluklarını örtbilecek kibirlerinden başka bir şeyleri yoktur. Onların en amansız düşmanı gülüştür. Bundan dolayı da onlar gülüşün en büyük düşmanıdır. Fakat onların adi sandıkları, sıkıntı çeken, kahrolan o sessiz ve sade halkın tâ içinde o gülüş, korkunç bir ateş halinde yanmaktadır. Unutmamalı ki, o halk Âşık Garip ve Kerem ile Aslı'nın ahfadından oldukları kadar da Hoca Nasreddin'in, İncili Çavuş'un, nükteci Bektaşî'nin torunlarıdır. Ölüren bile yüksek gümbürtülü ve cart curtlu sözler söyleyerek değil fakat gülerik can verirler. Kahramanlıkları işte burdadır. Kendi kahramanlıklarıyla alay edebilmelerindendir. Mukavemetlerinin sırrı da hep buradadır.”¹⁶⁴

Medeniyet üzerine düşüncelerini de Doktor Muammer'in ağzından öğreniriz. Medeniyet eşyada değil insanda başlar. İnsanı yükseltmeyen gelişme ve değişme medeniyet olarak kabul edilemez. O ancak bir zandan ibarettir. Maddeyi geliştiren insan kendi medeni olduğunu sanarak eşyanın mahkûmu olur.

“Oysa medeniyet ne şofaj santralde, ne de otomobildedir. Medeniyet insanın başındadır. Medeniyet, bu vesaitin daha güzelini, daha iyisini keşf ve icad etmek özleyişidir. Herif evine bir elektrik ampulü taktı mı kendini ampulü icad eden Tesla kadar medeni zannediyor. Belki bu çeşit insanlar medeniyetsizliklerini hissediyorlar da konforu hep ve her şey sayarak iç feryatlarına karşı kendi kendilerini konfora verdikleri ehemmiyetle müdafaa etmeye...”

Doktor Muammer her şeyin kıymetini insandan dolayı kazandığını savunur ve insanın bunun farkında olmamasından yakınır.

Yazarın yaşamla, gülmeyle ilgili düşüncelerini Megafon Şaban Reis'in ağzından da öğreniriz. Aynı ifadeler **Ötelerin Çocukları**'nda da yer alır:

¹⁶⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 25-26-99

“Bre Etem, baban yerinde adamım. Gülesin geldiği zaman ne kaş çatıyorsun? Sanki şu yeryüzünde gülmek fırsatı çok zuhur ediyor da ondan mı? Gevşeyiver be arkadaş. Gülesin geldi miydi gül. Şimdi iş var, gülmek sırası sonra gelir deme çünkü iş bitip de neşe sırası geldi miydi neşe gelmez. Ümidin eteğini salıver. Bunca yıldır ümit koşar, onu yakalayacağım diye ardından ben koşarım, hınzıra hiç kavuşamam. Neşe öyle mi ya, kendi sana gelir. Gelince de sen kaş çattın mı gider, küser bir daha semtine varmaz.” Dedi.”¹⁶⁵

Modayla ilgili yazarın düşüncelerini Martı dillendirir:

“Sen modaya, moda olduğu zamanki gözlerle bakma, onlar senin gözlerin değildir. Başkalarının gözleridir. Asıl moda modalıktan çıktığı zaman, modası geçmiş şeyin gülünçlüğüne gören gözlerin senin kendi hür gözlerindir.”

Yazar bazı olay ve durumları okuyucuya çağrıştıracak şekilde verir. Özellikle kaba durumların ifadesinde de bu anlatım tarzına yer verir. Bu anlatımda alaylı bir söyleyiş de görülür.

“Nihayet lokantanın sahibi gelip de ısrarlı bir dil kullanınca yerinden kalkarak hızla çıkıp gitti. İşte o zaman oturmuş bulunduğu sandalyenin minderi üzerinde ıslak bir harita çizilmiş olduğu görüldü.”

“Bir aralık efendisine şaşakaldı. Çünkü o, karşısındakilerle konuşacağına, kasılıp gerilip, muavinlerinin yüzlerine bir şeyler püskürüyor, onlar da gerisin geriye onun suratına ağızlarından bir şeyler savuruyorlardı.”

Gülşen’i anlatan yazar, onun Haşmet’e giderken yolda gördükleriyle ilgili yorumlarına ve iç konuşmasına yer verir. Bunu yaparken de alaycı bir dil kullanır.

“İşte ruj batonum elimde. Ayaklarımızın altında, hep beraber Kordonboyu’nun kaldırımlarını çiğniyoruz. Yürüyen biz değil asrımızdır. Bayrağımız ruj batonumuzdur. Ölümde bile elimde rujum, onu karşılarım. Arkamda elbiselerimi muntazam ütölemiş, kurdelelerimi muntazam sarılmış bırakırım.” Gibi acı tatlı düşüncelerle yürüyerek nihayet kendini Bay Haşmet’in karşısında buldu.”

Halikarnas Balıkcısı’nın romanlarında ironi vazgeçilmez bir unsurdur. İnce bir mizahla yazar, olayları veya kişileri eleştirir. Okuyucuyu hem tebessüm ettirir hem de konu hakkında düşündürür.

Kendi doğal ortamından çıkıp da İzmir’e giden Karaoğlan bir müddet sonra öldürülür. Oysa inekler onu bu konuda uyarmışlardır:

“Malum ya, insanlar konuşa konuşa anlaşıp, hayvanlar da koklaşa koklaşa. Karaoğlan buzağılık çağında ineklere “Yahu bu dünyada fena olarak ne vardır?” diye sorup soruşturmuştur. İnekler

¹⁶⁵ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.33-42-57-146-321.

“Göreneğe uyup saray gibi de olsa ahıra girmek, merada bol bol et bağlayarak evcil ve sütlek olarak porsumak” diye cevap vermişlerdir. Apis’in ömrü çok sürmedi. Çünkü İzmir rıhtımına ayak bastıktan bir saat sonra öldürüldü.”¹⁶⁶

Karaoğlan vapur düdüğünü duyduğunda bunu “Kaynana zırlıtısı ile pesten üflenen bir zurna sesi arasında bir şeye” benzetir.

Karaoğlan bir boğadır ama o da bir insan gibi sigara tiryakisidir. Hatça Nine’nin elindeki sigarayı görünce Karaoğlan kendinden geçer ve sigaranın dumanını ciğerlerine çekince çok mutlu olur.

Cılız Salih, Karaoğlan’ın sahibidir. Karaoğlan ise onun gibi bir sahibi olmasından memnun değildir. Yazar, bu durumu çocuğun ailesini seçememesine benzetir:

“Herif çipil gözlü, çiçek bozuğu suratlı, badi badi bacaklı mıymıntının biriydi. Hiç de sığır sığa soyundan değildi. Ne var ki çocuklar doğmazdan önce kendi baba ve analarını seçemedikleri gibi Karaoğlan da kendi sahibini seçememişti.”

Cılız Salih, boğası Karaoğlan’ı zengin bir adama satmak ister. Aferin Memiş adamların boyuna posuna bakıp parası hakkında yorum yapmaya çalışır ama Cılız Salih’in kıstası başkadır:

“Ne var ki müşteriler gittikten sonra arkalarından Cılız Salih’in Aferin Memiş’e, “Bu adam her ne kadar zebella boylu, gözü fırlak, insan azmanı da olsa, kışında bizimkisi gibi menevrek şalvar giymiyor mu? Aldırma vesselam. Bunlarda para ne gezer ki para çıksın. Kıcı goliflisine bak!” derdi.

Aferin Memiş de ona, “ Ağam geçen gün Hacı Nasırkilerin Abdullah Efendi geldi ya. Onun giydiği elifi şalvardı ya” derdi. Salih Ağa “Elifi değil, santraçlı bitikaralı (pötikare) golifi olacak. Senin aklın ermez, göbeği iri, ensesi kalın, cebi dolu, lafi carlı curtlu, tuttuğunu koparır büyük adamlardan olacak.”

Haşmet Bey’in iyi adam kabul edilen babası Abdullah Efendi anlatılırken alaycı bir dil kullanılır:

“Abdullah Efendi zehirli gaz gibi pürüzsüz, tertemiz ve dürüsttü. Ağzına içki koymaz, cıgara içmez, küfür etmezdi. Nezaket ve terbiyesine bir diyecek yoktu. Şu her günkü mevzular hakkında pek ağırbaşlı ve tecrübeli fikirleri olurdu. Ömründe hiç kimseye fenalık etmemiştii. Nerde bir fena hareket görürse, onu şiddetle cezalandırmak isteyenlere hemen ön ayak olurdu. Bununla beraber

¹⁶⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 18-33-34

işinin erbabı idi. Dünyayı yakan bir yangın olsa, kömürden tasarruf için, tencereyi kaptı mıydı koşar, ateşten hususi fasulyelerini istifade ettirirdi.”¹⁶⁷

Haşmet Bey’ in kadınlarla yaşadıkları ve köpeklerle başına gelenler gülünç sahneler halinde anlatılır. Köpeğini çişe götürmediği için Eda’dan tokat yer. Rezzan’ın sigarasını banknotla yakmakta geciktiği için tekmelerine hedef olur. Köylü kızı Kezban’a kur yapmaya çalışırken kızın yumruğuyla karşılaşır. Oradan kaçmaya çalışırken köpeklerin saldırısına uğrar. Köpekler üzerine işer. Çingene kızı Kancay’a yalvarır, hatta evlenme teklifi eder fakat kız bunu reddeder.

Namusa toplumun bakışı alaycı bir dille anlatılır:

“Namusunu kaybetmiş, biri kadın, biri erkek, bu iki kişi birbiri ile evlenince iki namussuz kalacaklarına, iki adetisahih namuslu oluyorlardı.

Demek ki ikisi de namussuzken, ayrı ayrı kaldıkça, her biri de korkunç birer zehir olan klor ve sodyum gibiydiler, nitekim bu iki namussuz dö soydum olursa bu iki namussuz da öylece namuslanıyorlardı. Kimyagerlerce bu, kimyevi birleşimmiş. Yine onların söylediklerine göre, genelevlere uğrayan erkekler, oradaki kadınları namussuzlaştırmalarına rağmen namuslu kalıyorlardı. Bu olay kimyadaki mekanik ihtilatin bir numunesi idi. Mesela arsenikle kurşun tozunun karıştırılması gibi.”

Mebuslukla ilgili alaycı bir ifade yer alır:

“Neyse yahu sanatkârda çok kere bu dobralaşma yoktur. Onunkisi insanları sevindirme gibi masum bir arzu ve sonra da arzu kadar masum insanların hoşuna gitme özleyişi. İşte sanatkâr” dedi.

Nihat “Öyleyse bu yurt çok sanatkâr” dedi.

Doktor “Galiba haklısın. Mebus yetiştiriyor” dedi.”

Haşmet Bey’in ahlakındaki düşüklük anlatılırken bunun sebebi onun hamurunun banknot kâğıdından yoğrulmasına bağlanır.

Gülşen, Haşmet’in onun gülüşünden hoşlandığını duyunca türlü gülüşler dener ve ağzını soktuğu şeklin komikliği Hulusi’nin ona karşı tavrıyla anlatılır:

“Gülşen ona acaba delirdi mi, diye acayip bakarken herif budalaca gülmüş ve “Dudağını öyle bir siviriltiyordun ki, onları kalem sokacak deliğe benzettim. Tevekkeli değil hokka ağzılı derler” demişti. Bakındı bu eşek şakasına. Gülşen az kaldı gülümsemeyi bozacaktı.”

Haşmet’in karşısına çıkmak için hazırlanan Gülşen’in ipek don alması, fakat annesinin bunu mahvetmesi, yanlışlıkla annesinin kaba donunu giymesi ve bunun

¹⁶⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 57-58-108-120-142

farkına varması, bunu komşu kızlara anlatması üzerine onların para toplamaları, yeni bir ipekli don alan Gülşen'in Haşmet Bey'le birlikte iken Haşmet Bey'in annesi tarafından yakalanması ve ipekli donuyla pencerede asılı kalması komik bir şekilde anlatılır.

Paraya adeta tapan Abdullah Efendi'nin ölümü ibretli ve biraz da alaycı bir dille okuyucuya sunulur:

“Ertesi günü Abdullah Efendi'yi odasında kömür gazından boğulmuş buldular. Yanmış olan iki avucu içinde kül tutuyordu. Zavallının altın sandığı kül olmuştu.

O gün Abdullah Efendi'nin bankadaki paraları “Ah bizi Abdullah Efendi canı ciğeri gibi severdi. Onu kaybettik.” Diyerek saçlarını başlarını yolmamışlardı. Sahip olduğu han, hamam, tarla ve tokadın biricik taşı bile yerinden kılmıdamadı. Gün şafakleyn yine eskisi gibi doğdu. Kızılçullu'daki mezarlık selvileri her gün rüzgârda sallana koyduklarından başka türlü kıpramadılar, yaratılışın rüzgârı tamamen lakayt “Ne umurumdu!” diyerek ıslığını yine eskisi gibi çalıp geçiyordu.”¹⁶⁸

Pertev'in rüyasında gördükleri gülünç bir şekilde anlatılır. Cehennemde hastalanan baş şeytana bakması için Doktor çağrılır. Doktor o kadar başarılı olur ki neredeyse cehennemdeki bütün şeytanları iyileştirir. Bunun üzerine cehennemden kovulur.

Martı gittikten sonra Haşmet'in odada kendi kendine takındığı tavır gülünçtür. Hatta hizmetçi Meryem gülmemeye kendini zorlar ama dayanamaz ve patlar. Saklandığı yerden çıkar ve kahkahalarla oradan uzaklaşır.

2.7.5 Zaman

Eser insan gerçeğini ve toplumsal konuları anlatması bakımından evrensel değerlerle doludur. Eserde zaman kavramı Abdullah Efendi'nin anlatıldığı bir yerde geçer. O İzmir'de deveciler seymeni iken Sultan Abdülaziz zamanıdır.

Eserin kendi iç zamanına baktığımızda olayların anlatımında sık sık geriye dönüşlere başvurulduğunu görürüz. Özellikle kahramanların geçmişleri bu şekilde okuyucuya sunulur.

2.7.6 Mekân

2.7.6.1 Genel-Özel mekân

Eserde olayların geçtiği yerlere baktığımızda iki temel mekân karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri Bodrum'dur diğeri ise İzmir'dir. Bodrum doğallığın ve

¹⁶⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 213.

güzelliğin sembolü olarak anlatılırken İzmir karmaşasının ve kalabalığın mekânı olarak karşımıza çıkar. Aslında eserdeki bu iki mekânın anlatımı yazarın hayatından izler taşır.

Cevat Şakir, Bodrum'a sürgün edildiğinde zihninde belirsizliğin yarattığı bir korku vardır fakat buraya geldiğinde beklediğinin aksi bir durumla karşılaşır. Bodrum adeta bir cennettir. Cevat Şakir de bu cenneti daha da güzelleştirmek için bütün olanaklarını seferber eder. Toprak ve tarımla ilgili kitaplar okur, yurtdışından değişik tohumlar ve fidanlar getirtir. Yatağan isimli kayığıyla balığa çıkar, denizcilerle dost olur, bütün Bodrum'da herkes onu çok sever. Fakat çocuklarının okula gitme yaşları geldiğinde Halikarnas Balıkçısı İzmir'e taşınmak zorunda kalır. Bu onun için acı bir olaydır. Aklında sürekli Bodrum vardır. Hatta İzmir'de kaldığı evin penceresinden sadece pencereler ve duvarlar görünür. O yine de karşıdaki balkonlarda sallanan çamaşırlardaki hareketlilikte bir canlılık bularak kendini avutur.

Bu eserde Bodrum-İzmir farkı çok açık bir şekilde ifade edilir. Romanın daha başında Karaoğlan isimli boğanın yaşadıklarında buna şahit oluruz. İzmir'e getirilen boğa gördüğü insan kalabalığı ve araba yığınları karşısında çılgına döner. İnsanları kendisiyle alay eden bir ordu olarak görür, arabalar ise kılık değiştirmiş hamamböcekleridir. Bu karışıklığın içinden çıkmaya çalışan Karaoğlan vurularak öldürülür.

Eserin ana kahramanlarından Martı da İzmir'e geldiğinde mutsuz olur. Maddi değerler onu mutlu etmez. Haşmet Bey'in eşyayla kendine kıymet vermeye çalışmasından nefret eder. Burada insanların ilişkileri de yapaydır. Herkes bir oyunun içindedir. Birbirlerine karşı iyi gibi davranıp arkalarından türlü hakaretler ederler. Burası bir "bulamaç"tır. Bu bulamacın içinde giderek daha derine battığını anlayan Martı köyüne döner. Handan ise bu bulamaçtan kurtulamayanlardandır. İnsanlar onu yokluğa doğru sürüklerler.

Eserde geçen diğer mekânlar ise şunlardır:

Datça Yarımadası kıyılarında Karaoğlan doğar. Haşmet Bey'in onu aldığı zamana kadar hayatını burada geçirir. Yazar,

"Datça in ve cin top oynadığı muazzam bir plajdı. Bir ucundan bakılınca öteki ucundaki bir insan belli belirsiz bir nokta olarak gözükürdü."

İfadeleriyle burayı tasvir eder.

Çardakaltı Kahveleri, yazarın her romanında olduğu gibi burada da karşımıza çıkar. Köylüler ve denizciler bu kahvelerde otururlar.

Kriyo Burnu, gemiyle İzmir'e doğru giden Haşmet Bey fırtına tehlikesi yüzünden bu limanda kalmak zorundadır ama o bunu kabul etmez. Gemi fırtınadan kaptanın çabalarıyla zorlukla kurtulur. Ayrıca burası sünger avcılarının uğrak yeridir. Yazar sanatsal bir dille burayı tasvir eder:

“Akçabük dağının ötesinden ayakucuna kalkan şafak, dağ omzunun üzerinden yeryüzüne gülümsüyordu. Bembeyaz Bodrum şehri denizden doğan bir şiir gibi ağardı. Deniz şehre ayna oldu. Kürekler kalkıp denize daldıkça ışıktı, kanatlar gibi çakıyorlardı. Sağda Değirmen Burnunun kilsî aklı, solda Tavşan Burnunun testi toprağı kızılığı gitgide geride kalan ufukta eriyordu.”¹⁶⁹

Gerenkuyu, Martı'nın köyüdür. Orada çok mutlu bir yaşantısı vardır. Asım Kaptan'ın yardımıyla oraları yeşillendirir. Türlü türlü ağaçlar diker ve tohumlar eker.

Yalıkavak Köyü, Çakır Kız ile babasının değirmene gittikleri yerdir. Yol boyunca derin uçurumlar vardır. Toprak sıcaktan çatlamıştır. Fakat Yalıkavak tepesine geldiğinde muhteşem bir manzara görülür. Portakal ve mandalina bahçelerinin, girintili çıkıntılı kıyıların görüntüsü insanın içini açar. “Arşipel'in çelik aynası” ufka kadar parlar.

Kara Mahmut'un arazisi, ayrıntılı bir şekilde anlatılır.

“Bütün vahşetlere rağmen bu asil ve vakur dağlar Kara Mahmut'un topraklarına bir amfi tiyatro teşkil ediyordu. O dağlarda akan bir su, Mahmut'un arazisini ikiye ayırırken, kudretli kalçalarından fırlayıp çıkan sıcak yüzler, güneşle ısınmış toprağın ve yaban nanesinin tatlı soluğunu getiriyordu.”

Tekirburnu'na Martı ve Asım Kaptan birlikte giderler. Orada narenciye bahçeleri vardır. Susuz yerlerde sakız, yabani Şam veya Antep fıstığı aşısı denemesi yaparlar.

Süngerciler Tekirburnu'na gelirler, buradaki sığa dalışlar yaparlar.

2.7.6.2 Tarihsel Mekân

Ören, Gerenkuyu'da Mahmut'un sevdiği yerlerdendir. Burada yalnız başına kalmaktan hoşlanır.

“İnekleri önüne katarak ve ıslık çalarak Ören'e doğru yürüdü. Nedense orası Kara Mahmut'un hoşuna gidiyordu. Orası denize dar bir boğazla bağlı olan küçük bir tuzlu göldü. Kayığı orada

¹⁶⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 88-158

her rüzgâr ve tehlikeden koruyabiliyordu. Yazın gölün yüzünde donan tuzlar bir kristal tabakası teşkil ediyor, o kristal de gölü aydınlatıyordu. Kıyılarda ise tuzlar kar yığını gibi gözleri kamaştırıyordu. Gölün kenarında Karya zamanına ait üç bin senelik bir harabe vardı. Göl, Ören (viran) adını ondan alıyordu”¹⁷⁰

Eserde geçen diğer yerler Gökova Körfezi, Kıran Dağları, Adalar, Kara İncir, Sali Adaları ve Küllük’tür.

2.7.7 Kişiler

Bulamaç romanı şahıs kadrosu bakımından geniş bir yelpazeye sahiptir. Halikarnas Balıkçısı’nın diğer romanlarından farklı olarak bu romanda kadın ve erkek kahraman sayıları birbirine yakındır. Bunda romanın kasaba ve şehir hayatını anlatması etkilidir. Çünkü diğer romanlarda genellikle denizcilerin hayatları ve onları bekleyen sevdikleri anlatılır. Orada kadınlar daha çok ev içindedir veya bir kasabaya mahkûmdur. Bu romanda ise şehir hayatının kadın ve erkek statülerini birbirine yaklaştırmasından dolayı kadın sayısı neredeyse erkeklerle aynıdır. Çünkü artık sadece evinde oturan kadın karşımıza çıkmaz. Gazetecilik yapan, kendi dükkânını işleten veya fabrikalarda çalışan kadınlar karşımıza çıkar. Sosyal hayatın içinde kadının rolünün artması bu romanda kendini gösterir.

Romanda otuz üç erkek kahraman vardır. Halikarnas Balıkçısı’nın kadın kahramanlarının sayısının erkek kahramanlara yaklaştığı ve kadınların farklı sosyal statülere sahip olduğu tek romanı **Bulamaç**’tır. Eserde kadınlar hayatın her alanındaki yaşantılarıyla karşımıza çıkarlar. Kitapta yirmi yedi kadın kahraman bulunur.

Eserdeki kahramanları tip ve karakter olarak gruplandırıdığımızı aşağıdaki tablo karşımıza çıkacaktır.

¹⁷⁰Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.160- 161.

2.12 Bulamaç'taki Kahramanlar

TİP	TEMEL ÖZELLİK	KARAKTER	ÖZELLİKLERİ
Bay Edip Mualla	Yazar	Hatça Nine	Yaşlı, fakir
Bay Fazıl Şemidan	Âşık	Hatça Nine'nin kocası	Manav, Merhametli, ölmüş
Bayan Mücteba	Sevilen kadın	Nusret	Parktaki genç
Karaoğlan	Öfkeli boğa	Bay Muammer	Doktor, iyi kalpli
Bay Haşmet	Para tutkunu	Raif Bey	Nakliye ambarı sahibi
Bornovalı Ümran	Konuşkan	Hüseyin	Dalgıç
Kara İshak	İşsiz	Martı/ Bayan Haşmet	Cesur, güzel, merhametli, zeki
Arap Selma	Bar kızı	Mazlum Ali	Kaptan
Sarışın Zehra	Bar kızı	Fehmi Efendi	Kâtip
Cılız Salih	Çelimsiz bir tip	Bayan Nüzhet	Haşmet'in kardeşi
Aferin Memiş	Çoban	Bayan Nimet	Haşmet'in kardeşi
Dede Kaptan	Kaptan	Arnavut Şaban Ağa	Bekçi
Aşçı Subaşı	Aşçı	Dalgıç Sadık	Dalgıç
Abdullah Efendi	Para tutkunu	Çakır Emine	Sadık'ın sevdiği kız
Bay Kudret	İnsanları sömürür	Taşçı Ahmet Ağa	Emine'nin babası
Gülşen	Zengin koca peşinde	Mahmut Kaptan	Kaptan
Eda	Para düşkününü kadın	Hulusi	Muhasebeci
Bayan Rezzan	Para düşkününü kadın	Nihat	Evlenme memuru
Kezban	Köylü kızı	Pertev	Yazı işleri müdürü
Raif'in ev sahibi	Doğal olana düşman	Kara Mahmut	Martı'nın babası
Lebibe Hanım	Anne	Kancay	Cura'nın kızı
Çingene Cura	Çingene	Ali	Cura'nın oğlu
Handan	Evden kaçan kız	Hacer	Martı'nın annesi
Tepecikli Benli Huriye	Dedikoducu	Suzan	Hatçe'nin küçük kızı
Hanife Dudu	Dedikoducu	Hüsman Usta	Apartman sahibi
Dolap Dereli Feride	Dedikoducu	Rıdvan	Neriman Örs'ün oğlu
Bayan Hürmüz	Güzellik tellalı	Çil Ali	Kavga eden koca
Bayan Macide	Erkek düşmanı	Uzun Fatma	Kavga eden eş
Tiyatrocu Rüştü	Komik	Halil Usta	Denizci
Neriman Örs	Kadın gazeteci	Hüseyin Usta	Denizci
Asım Kaptan	Bilgili, aydın	Kara Yusuf	Denizci
Feryaz	Halayık	Süngerci Naim	Süngerci
Belma Hanım	Sosyetenin gözbebeği	Badi Badi Nuri	Denizci
Megafon Kaptan	Gür sesli	Koca Yusuf	Meyhaneci
Etem Reis	Sert görünümlü	Kör Süleyman	Çil Hasan'ın komşusu
Doktor Hulusi	Para göz	Zinnur Hanım	Naim'in annesi

Çil Hasan	Zalim	Süleyman Usta	Marangoz
Merhaba Kaptan	Merhametli	Ateşoğlu Murat	Kaptan
Meryem	Hizmetçi	Şaban Kaptan	Kaptan
Muhip	Yalancı erkek	Yengeç Dede	Denizci
İrfan Hanım	Meraklı komşu	Zeynep	Badi Badi Nuri'nin karısı

Karaoğlan, boğadır. Asıl hikâye onun kaçıışıyla başlar. Bay Haşmet tarafından alınan boğa kaçır. Boğanın kaçarken önüne çıkan insanlar ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak anlatılır. En başta Haşmet Bey ve Martı daha sonra Hatçe Nine, Hatçe Nine'nin kocası, Hatçe Nine'nin kızları Suzan ve Handan, Doktor Muammer ve arkadaşlarının yaşantıları anlatılır. Karaoğlan kısmen Haşmet Bey'le ilişkilendirilir. Karaoğlan'ın gözünden Haşmet Bey'in tasviri okuyucuyu tebessüm ettirir nitelikte ve ironik bir şekildedir. Haşmet'e hayran olup onunla gitmek isteyen Karaoğlan sonunda şehre ayak basar basmaz öldürülür. Karaoğlan'a insana has özellikler verilir. Bunların başında tütün tiryakisi olması gelir.

İneklerin dediği gibi tabiatından uzaklaşan Karaoğlan, İzmir'de şaşkına döner ve kaçarken öldürülür.

İzmir, Karaoğlan'ın gözünden anlatılır, ironik bir dil kullanılır. Sigara tiryakisi olan Karaoğlan, yolculuk boyunca sigara içmediği için çok sinirlidir. İzmir'in kalabalığı onu şaşkına çevirir. Gördüğü arabaları kılık değiştirmiş hamamböceklerine benzetir.

Karaoğlan'ın öldürülüşü hazin bir dille anlatılır:

“İşte o zaman, kudurmuş diye tabancalarla, kamalarla arkasından yetiştiler. Birkaç el silah atıldı. İki yerinden yaralanan Karaoğlan, sersemlemiş bir halde dizüstü düştü. Başını, ağır ağır arkasına çevirerek kendisine kıyanlara uzun uzun baktı. Gözlerinde öfke değil, yaralarının acısı vardı. Hayvanın yıkılışı ve bakışından cesaretlenen beş-on kişi üzerine çullandılar. Üstüne bindiler. Hemen kuşaklarıyla ve ele geçirdikleri iplerle ayaklarını bağladılar. Can evine kamalar saplayarak, boğazını kestiler. Karaoğlan'ın deli gönlü uslanmak bilmezdi. Can verirken çiçeklerin çişyerini değil, korkunç bir iç çekişle kendi kanını içti, katı toprakları ısırdı, dili yandan sarktı. O iri iri dana gözleri, göklere bakakaldı.”¹⁷¹

Karaoğlan'ın bu hazin ölümü adeta şehrin acımasız yaşantısını ve insanların tabiatın bağrından gelen insana yaptıklarını sembolize eder.

Abdullah Efendi, Haşmet'in babasıdır. Onu Haşmet'i yoğurup şekillendiren yegâne usta olarak görürüz. İzmir'de deveci seymeniyken para biriktire biriktire zengin

¹⁷¹ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 20.

olur. Onun için dünyadaki tek önemli şey paradır. Hatta parayı o kadar sever ki onu harcamaya bile kıyamaz. Fakir biri gibi yaşar. Çocuklarını özellikle Haşmet Bey'i de bu anlayışla yetiştirir.

Çevresi tarafından iyi ahlaklı biri olarak tanınan Abdullah Efendi, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmaz. Nerede ufacık bir çıkarı varsa hemen oraya yönelir. Bir miktar para kaybeden Abdullah Efendi çok üzülür. Lebibe Hanım'ın Haşmet ile Gülşen meselesini anlatmasına karşın buna kayıtsız kalır ve mangalın başında zehirlenerek ölür. Ölümü ibretlik bir şekilde dile getirilir. Ateşteki kömürleri altın sanan Abdullah Efendi, onları almaya çalışır. Yazar, onun ölümüne hiç kimsenin üzülmeyeceğini hatta bununla ilgilenmeyeceklerini belirtir.

Haşmet Bey, romanın temel kahramanlarından. **Ötelerin Çocukları**'nda da bu kahraman yer alır. Fakat bu romanda daha ayrıntılı anlatılır. Adeta eserin merkezinde yer alır. Kitabın başında onu Karaoğlan'ı almak isteyen zengin adam olarak görürüz. Karaoğlan, Haşmet Bey'i görünce çok beğenir. Karaoğlan'ın gözünden Haşmet Bey'in tasviri verilir.

Uzun boylu olan Haşmet Bey'in bacakları kalın ve kısadır. Ayakları yere yan yan basar. Kocaman bir başı vardır ki bu baş Karaoğlan'a kendi babasını hatırlatır. Sesi de cüssesine uygun olarak heybetlidir.

Bay Haşmet, Abdullah Efendi'nin ilk çocuğudur ve onun en sevdiği oğludur. Hemen kalıba girer. Kendi yazıhanesini açan Bay Haşmet babasının öğütlerini tutarak para kazanmaya başlar. Bay Haşmet köpek pisliklerini toplatıp onları ihraç eder. Yaptığı işle zengin bir tüccar olur. Bu, **Ötelerin Çocukları**'nda da bu şekliyle yer alır.

Haşmet Bey merhametsizdir. Fakirlere, çaresizlere merhamet duyacağına adeta onlardan öğrenir. Zayıfa zulmetmekten zevk alan bir mizacı vardır. Yazar, onun kişiliğini iğneleyici ve alaycı bir dille tanımlar:

“Mesela insan pis topraktan yoğrulurdu. Fakat Bay Haşmet, iki cihan harbi sırasında banknot kâğıdı hamurundan yoğrulmuştu. Karşısında çerçevedeki terütaze yüzlük banknot gibi adı, sanı, itibarı, değeri üzerine hâsılı geçer akçe, piyasa dalavrecisiydi.”¹⁷²

Haşmet Bey'in yanındaki insanlar ve diğer tüccarlar onun nasıl biri olduğunu çok iyi bilirler ama çıkar kaygısıyla ona şirin görünmeye çalışırlar. Gittiği her yerde onu

¹⁷² Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.139.

hürmetle karşılarlar ve onun şerefine ziyafetler düzenlerler. Yanında her zaman dalkavuklar bulunur.

Bay Haşmet'in çok parası vardır fakat kadınlar ona iltifat etmezler. Haşmet bunun acısını çeker.

“Bay Haşmet'in gözünde bütün kadınlar zevk verici ve zevk alıcı aletlerden ibaretti. Bundan dolayı kadınlarla münasebeti mutlaka bir zendostluk macerasına koyuyordu.”¹⁷³

Haşmet Bey kendini çok beğenir, birine iltifat ederken bile bunu bir lütfümüştü gibi yapar ve karşısındakine de bunu hissettirir.

Handan çalışmak için Haşmet'e başvurur. Haşmet, kızı sekreter olarak yanına alır. Bir gün Handan'ı yemeğe davet eder ve yemekten sonra ona saldırır. Handan kendini zor kurtarır

Sığır tüccarlığına başlayan Haşmet, Gerenkuyu'ya gelir ve Kara Mahmut'a misafir olur. Martı'yı görür ve onu çok beğenir fakat onun cahil bir köylü kızı olduğunu ve onu istediği gibi kullanabileceğini düşürür.

“Bir fukara kızla evlenmek, ulema cenabının maskesiyle örtülecek bu en yaman şehvet ve sefahat hamlesinin tadı vardı. Mesela Sarı Papa Eda'dan tokat, Kara Biber Rezzan'dan tekme yemişti. Onlara tekme ve tokat atamazdı. Fakat kafası kızınca, bu köylü kızını tepe tepe dövebilirdi. Zaten öyle büyütülmüş ve dayağa çekirdekten alıştırılmışlardı.”

Fakat Martı'yla aynı masaya oturan Haşmet onun tavrı karşısında ezilir ve onun ayaklarına kapanacak hale gelir. Haşmet, Martı'yla evlenir ve onu kendi muhitine benzetmeye çalışır. Sonunda Martı onu bırakıp köyüne döner. Haşmet'in paralarını getiren bir adamın bindiği gemi batar. Haşmet dalgıçlara para verip paralarını buldurmaya çalışır. Bu esnada iki dalgıç ölür. Fakat Haşmet Bey bunu önemsemez, onun için önemli olan parasının bulunmasıdır.

Haşmet Bey'in kadınlarla ilişkileri hep sorunludur. Eserde Haşmet Bey'le ilgisi olan kadınlar sekreter Gülşen, Eda, Bayan Rezzan, Kezban, Kancay, Handan ve Martı'dır.

Gülşen, Haşmet'in sekreteridir. Kendisi otuz bir yaşında olduğu ve yavaş yavaş saçları beyazlaşmaya başladığı için bütün genç kızları kıskanır. Amacı kendine zengin bir koca bulmaktır. Bunun için de Haşmet Bey'in ilgisini çekmeye çalışır. Gülşen'in Haşmet'le birlikte olacağı günden önce ipekli don almaya çalışması, yanlışlıkla

¹⁷³ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.75-297

annesinin kaba donunu giymesi ve sonrasında yaşananlar trajikomik bir şekilde anlatılır. Büroda Haşmet’le birlikteyken Haşmet’in annesi Lebibe Hanım tarafından basılır ve camdan atlarken ipekli donu cama takılır. Gülşen bu olaydan sonra aklını yitirir. Gülşen’in sonunu yazar, Raif Bey’in ağzından anlatır:

“Kız duvardan sarkarak mı çıkmış ne? Aklını oynatmış. Canlı bir cenazeye dönmüş. Kendisine bir şey sorulduğunda sanki uzaktaymış da söyleneni seçemiyormuş gibi gözlerini açar ve beklermiş. Artık annesi onu bebek gibi yediriyor, içiriyor, yatırıyor. Mahallede ona âşık olan bir terzi o haliyle ona talip olmuş. Nikâhları kıyılmış. Geline zifaf gecesi tel duvak takmışlar.

İşte o gece, güvey mutfaktan bir şey almak üzere aşağıya inmiş. Bir-iki dakika sonra yukarı kattan acı bir çığlık duymuş. Ama nasıl, çarptığı kayayı ikiye biçen bir bağırış! Yukarıya koşmuş, kapıyı kilitle bulmuş. Seslenip de cevap alamayınca kapıyı kırmış. Bir de ne görsün? Gelin eline geçirdiği ip ile kendisini tavana asmışmış.”¹⁷⁴

Eda, Haşmet’in parası için onunla birlikte olan ve onu daima hor gören güzel kadındır. Aynı özelliklere sahip kahraman **Ötelerin Çocukları**’nda da görülür. Fakat orada ismi Zizi’dir

“Ah! O koca Bay Haşmet Karaoğuz’u öğütmüş, eritmiş, bitirmiş sonra cıva gibi dağılıp tuzla buz olan gülüşünün toplanişı ile onu yeni baştan yaratmıştı. Ama ne için? Cebindeki bütün parayı aldıktan ve kendisini soyup soğana çevirdikten sonra, ufak tefek kakış ve itişlerle kapı dışarı defetmek için.”

Eda, Haşmet’in yanında yakışıklı erkeklerle dans etmekten çekinmez. Haşmet’e köpeği Pişon’u çişe götürmesini buyurur. Haşmet bunu yapmayınca Eda’dan bir tokat yer ve bir daha da onunla görüşmez.

Bayan Rezzan da Haşmet’i parası için yanında tutar. İzmir’in şampiyon öpücüsü olarak bilinir. Bir gün Haşmet’le lokantada otururken eski erkek arkadaşının şimdiki sevgilisini görür. Kadının köpeği Rezzan’ın köpeği Bobi’yi koklamaktadır. Rezzan Haşmet’e Bobi’yi koltuğunun altına almasını ve sigarasını bir banknotla yakmasını söyler. Haşmet bütün bunları yapmak için uğraşırken Rezzan ona bir tekme savurur ve Haşmet bir daha onunla da görüşmez.

Kezban, köylü kızıdır. Babası Arap deresinde bekçilik eder. O da Haşmet Bey için köpek pisliği toplar. Kızı gören Haşmet Bey onu kolay bir lokma olarak görür. Hatta diğerlerinden dayak yerken bunu dövebileceğini bile düşünür. Kızı birkaç kez ziyaret eder. Bir gün filmlerde öğrendiği aşk sahnelerini taklit ederek Kezban’a

¹⁷⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 63- 217.

yaklaşırken, kız onun burnunun üzerine bir yumruk geçirir. Haşmet Bey oradan kaçır. **Ötelerin Çocukları**’nda da bu olay ve kahraman yer alır. Kızın adı orada Zarife’dir.

Kancay, Haşmet’in köpek pisliği topladığını gördüğü çingene kızıdır. Annesi Cura’dır. Kancay on bir yaşında olmasına rağmen pek çok iş yapmayı öğrenir, annesinin sağ kolu olur.

Cura da çocuğunu doğurduktan sonra onun göbek bağıını kendisi keser ve işlerine devam eder. Doğumun bu doğal anlatılışı yazarın her romanında karşımıza çıkar.

Kancay büyüdükçe tabiattaki her şeyle dost olur, adeta tabiatın dilini öğrenir. Şarkılar söyler ve söylediği şarkıların içinde bir hasret duyulur. O da “ötelerin çocuğu”dur aslında, bulunduğu yere ait olmadığını hissettirir. Annesinin ölümüne şahit olur ama bu olayı gözyaşlarıyla değil şarkısıyla karşılar. Böylece annesinin mutlu olacağını ve ölümden korkmayacağını düşünür.

Kezban’dan kaçan Haşmet, Kancay’ı görür. Dans etmesi için ona para verir. Ertesi gün yine kızın kaldığı yere gelir. Ona yanaşmaya çalışır, hatta evlenme teklif eder fakat Kancay onu reddeder ve gider.

Handan, Hatça Nine’nin kızıdır. Güzel bir kız olan Handan ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir:

“Bu boy üstünlüğü iki kardeş arasındaki yaş farkının nispetini aşıyordu. Handan’ın gözleri, kaşları, kirpikleri ve saçları yaradılıştaki gece, karga, zift, zindan gibi kapkara ne varsa hepsinden de daha siyahtı. Fakat başını zerrece sallasa, bu karalar gece kasırgalarının elektrikle yüklü zindan bulutları gibi kontak yaparak çelik mavisi çakışlarla, gözlerinde, saçlarında parlıyordu. Teni ise toz duman nedir görmemiş açık denizlerde, ay ışığı çarpınca parlayan köpük gibiydi. Kabahat onda değil, güzel doğmuştu. Sokakta rast gelince insana hayret veren ve onu bir daha görmek üzere baş döndürten bir güzelliği vardı. Ekseriya yedikleri kuru ekmekle soğan, yattıkları döşek de ot ve saman olmasına rağmen iki çocuk da çelik tel gibi dinçtiler.”¹⁷⁵

Handan birkaç Türkçe roman alır ve onları geç saatlere kadar okur. Zamanla kitapların kıymetini takdir edebilecek yere gelir. Güzelliği başına bela olur, mahalledeki serseriler onu rahatsız eder, tütündeki kadınlar ise onun güzelliğini kıskanarak türlü dedikodular çıkarırlar. Sonunda Handan gizlice evden ayrılıp gitmeye karar verir. Onu rahatsız eden hem güzelliğini çekemeyen kadınların dedikodularıdır hem de yaptığı zorlu işin başkalarının cebini zengin etmesidir.

¹⁷⁵Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.182-183.

Haşmet Bey'in yanında bir müddet çalışan Handan, onun saldırısı üzerine oradan ayrılır. Neriman ona yardım eder ve onu evine alır. Handan, Neriman'ın oğlu Rıdvan'a âşık olur, Rıdvan da onu sever.

Rıdvan askere gidince Handan evden ayrılır. Belma ve Hürmüz ile ortak işyeri açar. Annesinin ölüm haberini alınca annesinin yanına gider, bu haber Rıdvan'ın geldiği gün geldiği için Rıdvan'a annesine gideceğini söyler fakat Rıdvan bunu iyi karşılamaz ve giderse bir daha onunla görüşmeyeceğini söyler. Handan daha sonra Rıdvan'ı aklından çıkaramaz ama para ve iltifata da alışır. Birçok kişiyle birlikte olur, içki ve uyuşturucu kullanır. Otuz yaşında olmasına rağmen çöker. Eşi ölen Suzan da Handan'ın evine yerleşir. Handan sonunda sefil bir halde ölür

Hayatın Handan'ı getirdiği nokta ve yüreğini katılaştırması sanatlı bir dille anlatılır. Bu özelliklere sahip kadın kahramanlara **Ötelerin Çocukları**'nda da rastlamaktayız.

“Artık Handan'ın yüreği birbiri ardınca birkaç kere çelik suyu görmüş demir parçası gibi çelikleşmiş, sertleşmiş, delinir, kırılır, burkulur yeri kalmamıştı.

İşte katı kabuk da varlığını korumak için kullandığı kalkandı. Ne kimseye acıyor ne de kimseye kendini acındıracak bir söz söylüyordu. Fakat bazen gülüşü fasıla veriyordu. Kaşları derin bir acıda cıızz...z...z diye kavuşuyor, gözleri kapkara çukurlaşıyordu. Candan kopan “imdat” a çağırışı, titreyerek dudaklarına geliyordu. Fakat etrafına bakınca yutkunuyor ve yine yüzü taş kesiliyordu.”¹⁷⁶

Martı ya da Bayan Haşmet, Haşmet Bey'in eşidir. Onu ilk olarak Karaoğlan'ın alımında görürüz. Bay Haşmet'i çok beğenen Karaoğlan, onun karısına danışacağını duyunca hayal kırıklığına uğrar. Hele karısının narin yapısını görünce hayal kırıklığı kat kat artar fakat Martı'nın gözleri onu sakinleştirir. Kadının cesaretine de hayran olur. Karaoğlan, onun mavi gözlerinde bir acı görür

Martı'ya gözlerinin renginden ötürü köyünde “Çakır Kız” da derler. “Çakır Kız” lakabına sahip kahramanlar, yazarın pek çok romanında geçer. Martı da diğer kahramanlar gibi deniz tutkunudur. Hatta bir gece batan bir kayıktaki insanları kurtarır. Bu sahne **Ötelerin Çocukları**'nda da karşımıza çıkar. Oradaki kahraman ise Elif'tir.

Martı'nın edebî ve kültürel gelişiminde en etkili isim Asım Kaptan'dır. Asım Kaptan ona Fransızca öğretir. Çeşitli kitaplar okumasına olanak tanır. Asım Kaptan'dan

¹⁷⁶ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.396.

bitkiler ve ağaçlarla ilgili bilgiler   renen Martı bulunduğu yeri ekip biçer ve    eklerle donatır. Hatta babası bile onun yeti tirdi i fidanları gizlice alıp kendi solan fidanlarının yerine diker.

Martı'nın en yaman hocası ise yine kendidir. Sürekli kendini değerlendirir ve bir yanlış durumunda kendi gözüyle kendine bir ceza verir.

Okula giden Martı, oradaki hayatı çok yapay bulur. Kendisini ziyaret eden Asım Kaptan'a ağaçları, hayvanları kısaca canlı tabiatı sorar. Halikarnas Balıkçısı'nın kendi yaşantısının bazı örneklerini Martı'ya aktardığını görürüz.

“Martı, Güney Anadolu'nun iklimine uymaları ihtimali olduğu için, dünyanın en çabuk büyüyen ve en güzel gölgesini salan “Bella Sombra” ağaçlarının tohumlarını Brezilya'dan getirtmi , onları bir kasaya ekmi ti. Martı kendisinden geçkin, ufak fidancıkların toprağı delip açmış olduklarını seyreliyordu.”¹⁷⁷

Haşmet'le evlenen Martı kendini bir bulamacın içinde bulur. Önceleri dayanmaya çalışır fakat artık Haşmet ve çevresi dayanılmaz olur. Bunun  zerine Martı köyüne döner. Babasıyla köyünde mutlu olur.

Kara Mahmut, Martı'nın babasıdır. Bodrum'un çiftlik köyündendir.    yaşındayken babasını, on dört ya ında da annesini kaybeder. “ iddetli, diri, boylu poslu, derin kara gözlü” bir delikanlıdır.

Kara Mahmut diğer insanların aksine yalnızlıktan hoşlanır.

“İnsanların  okları yalnızlıktan nefret ederler ve kalabalık yerleri ararlar. Yalnızlıktan kaçmaları, insanları sevdikleri ve özledikleri için değildir. Fakat ıssız yerlerde kendi kendileriyle ba  ba a ve kendi bo luklarıyla yüz yüze kaldıkları için oralardan kaçarlar. Kara Mahmut kendi bo lu undan kaçmıyordu. Kendi kendine hikâyeler ve masallar anlatacak, kendi kendisiyle konuşacak hayal kuvvetine sahipti.”

Mahmut, tabiatı çok sever ve hangi içi yaparsa yapsın kendini mutlu hisseder. Onun edebi bir terbiyesi yoktur ama yaratılı tan gelen bir sempatikli i vardır.

“Kara Mahmut'un edebi terbiyesi var mıydı? Bu bakımdan hiç de yoktu. Çünkü mesela teşekkür etmesini bilmezdi. Bildi i kadarını da beceremezdi. Çünkü şiddetle   kran duyardı. Kendisi ötede beride- özellikle il e merkezine u radı ı zaman orada- herkesin her i te birbirine boyuna teşekkür ettiklerini g rm  ti. Yalnızlıkta, sosyal terbiye görmediği için yalancılıktan teşekkür etmeyi itiyad edinememi ti. Şükran duyduğu adama teşekkür etmeyi, ona karşı yalan söylemeye muadil saydığı için, kalbi nezaketi ona karşı böyle bir edepsizlik etmesine mani oluyordu. İ te bundan dolayı

¹⁷⁷ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.153- 237

müteşekkir kaldığı insanın karşısında, içten içe ateş gibi yanarken, dıştan put gibi taş kesilir ve dilsiz kalırdı.”¹⁷⁸

Ötelerin Çocukları’nda Elif için de aynı durum söz konusudur. Şefik Ulvi’nin karşısındaki Elif’in tavrı da aynı şekilde anlatılır.

Hacer, Martı’nın annesidir. Bembeyaz bir yüzü ve sapsarı saçları vardır. Yirmi yaşına geldiğinde tarlada çalışırken Mahmut’u görür ve ona âşık olur. İş bitip Hacer gidince Mahmut onun geleceğine inanır ve gerçekten Hacer gelir. Evlenirler, Martı isimli kızları olur.

Hacer de kendi kızını kendi doğuran kadınlardandır.

“Kız gebe kaldı. Onun içtimai, kuruluş, duruş ve gösterişle kaygulandığı yoktu. Gövdesinden utanmaz, çocuk doğumundan ürkmeyen, sonradan yalancıkta sinir hastalarına dönecek olan gizli arzuların hiçbirini içinde beslemezdi. Çocuğunu doğururken kendisine Cura ve Kancay yardımcı gelmişlerdi. Fakat yardımları az dokunmuştu. Çünkü çocuğu kendisine bağlayan göbek bağına bile Hacer kendi eliyle kesmişti.”

Hacer, evinde eşini ve çocuğunu mutlu eder. En zor işlerin bile altından kalkar ve neşesini hiçbir zaman yitirmez.

Martı, ortaokulun son sınıfındayken Hacer ölür.

Asım Kaptan, Martı okuma çağına geldiğinde Gerenkuyu’ya gelir. Martı’nın yetişmesinde önemli bir yere sahiptir. Asım Kaptan’ın Sultan Hamid’in hışmına uğrayarak Bodrum Kalesi’ne hapsedilmesi Halikarnas Balıkçı’sını hatırlatır.

“Asım Kaptan, ömrünün pek çoğu geçmiş, geride pek azı kalmış yetmişlik bir ihtiyardı. İnsanlara ait müşterek sıkıntılar ortasında hoş görücü, güler yüzlü bir adamdı. Sultan Hamid zamanında Ticaret-i Bahriye Okulundan kaptanlık diplomasıyla çıkmış, birçok Türk ve yabancı vapur ve şileplerde deniz deniz gezerek, çeşit çeşit memleketler görmüş ve edebiyatlarına da derinleyerek birkaç yabancı dil öğrenmişti. Yazdığı bir kitap dolayısıyla Sultan Hamid’in hışmına uğrayarak, yıllarca Bodrum kalesinde mahpus kalmıştı.

Vatanının o günlük güneşlik halline öylesine gönül bağlamıştı ki Meşrutiyet’in ilanı üzerine salıvermece olmadan ayrılamamış, elinde ve avucundaki az buçuk parayla deniz kıyısında bir ufacak arsa bir de üç tonluk Latin yelkenli bir tirandil alarak orada kalmıştı.”

Kaptan bir deniz adamıdır ama toprakla da meşguldür. Hapishanedeyken Prosper Merime’nin Karmen’ini Türkçeye çevirir. Hapishaneden çıktıktan sonra tohumlar ısmarlar ve toprağın her köşesini yeşilliklerle donatır.

¹⁷⁸ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 156-173-222

“Ziraatçı olmamasına rağmen güzel kıyıları daha da güzelleştirmek aşkıyla üç- dört dilden kitaplar getirtti. Geceyi gündüze katarak ekincilik ve yetiştiricilik işini özcandan öğrendi. Artık memlekette mevcut olmayan yemişlerin, çiçeklerin, ağaçların hangileri olduğunu, bunların hangilerinin Ege iklimine uyacağını adamakıllı biliyordu. Ümidi, güzel illere güzel yemişler, çiçekler ve ağaçlar yakıştırmaktı.”¹⁷⁹

Bu özellikler birebir Halikarnas Balıkçı’sına aittir.

Asım Kaptan Martı’yı pek çok yönden yetiştirir. Ona kitaplar getirir, dil öğretir ve bitkiler hakkında bilgiler verir. Kaptan, Granada sokaklarında merhabasıyla kendisini selamlayan İspanyol çingene kızını daima hatırlar, bir türlü unutamaz.

Hatça Nine, Handan’ın ve Suzan’ın annesidir. Manavlık yapan kocası ölünce geçinebilmek için iki kızıyla tütün deposunda çalışır. Handan mahallelinin ve tütündeki kadınların tavırları yüzünden annesine söylemeden evden ayrılır. Hatça Nine bu duruma çok üzülür. Boğazından lokmalar geçmez ve her seferinde masaya Handan için de tabak koyar.

Hatça Nine’nin en önemli özelliklerinden biri de kumru ve güvercinlere bakmasıdır. Yatağa düşünce bile onları ihmal etmez. Onların sesleri Hatça Nine’ye yaşama gücü verir. Ölmek üzereyken Handan gelip annesini görür.

Bay Muammer, eserde düşünceleri geniş yer tutan kahramandır. Arkadaşlarıyla bir araya geldiği dost meclislerinde hayat, insanlık ve tabiatla ilgili düşüncelerini dile getirir. Eserde yazarın düşüncelerini dillendiren kahramandır da denilebilir onun için. Hatta eserin başlarında okur, Hatça Nine’nin hastalığı esnasında çağırılmasına kadar onunla olaylar arasında bir ilişki kuramaz.

Muammer Bey, doktordur. Raif ve Nihat Beylerle bir araya geldiklerinde uzun uzun konuşur. Tek kusuru biraz içmesidir. Bu özelliğiyle Halikarnas Balıkçısı’nın yakın dostu olan ve onun “Sabah” diye hitap ettiği Sabahattin Eyuboğlu’nu hatırlatır.

Arkadaşlarının konuşmalarından doktorun dünyaya sevgiyi yaymak isteyen biri olduğunu anlarız. Doktor, paraya hiç kıymet vermez. Onu bir esaret aracı olarak görür.

Doktor Muammer, Hatça Nine’nin kocasını eskiden tanır. Hatça nine ölüm döşegindeyken kızı Suzan, doktoru götürmeye gelir. Doktor, Suzan ve Handan’a yardım eder. Hatta evini Suzan ve Handan’a bırakmak ister. Handan istemeyince evi Suzan’a bırakır. Suzan’la Hulusi’nin evlenmeleri kararlaştırılır. Düğün olmadan Doktor ölür.

¹⁷⁹ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 223-224.

Suzan korkmasın diye ölüm döşeğindeyken Raif Bey'e bir mektup göndererek kızı evden uzaklaştırır. Raif'e ölmek üzere olduğunu söyler ve vasiyette bulunur. Raif Bey eve geldiğinde doktorun öldüğünü görür. Doktor öldükten sonra Pertev onu rüyasında görür ve doktorun cennete gittiğini anlar. Bu tarzda bir durum **Deniz Gurbetçileri** 'nde de karşımıza çıkar. Ateşoğlu ölmeden önce gemisini ve tayfalarını görür. Hepsi artık cennettedirler.

Cılız Salih, Karaoğlan'ın sahibidir. Karaoğlan bu efendisini beğenmez ama o da tıpkı bir çocuk gibidir ailesini seçememiştir.

“Karaoğlan'ın sahibi Cılız Salih, kuzu gibi meler sesli bir adamdı. Bir gün, Salih Ağa'yla arkadaşları akar kenarındaki karpuz tarlasında bir akşam keyif atmışlardı. Rakılarıyla beraber bir de fonograf getirmişlerdi. Arada bir fonografa, Tamburî Cemil Bey'in kemanla kuzu melekesini çalan plağını koyuyorlardı. Karaoğlan, sahibi ve efendisi Salih Ağa'nın şarkı söylemekte olduğunu sanmıştı. Cılız Salih'in bir malı olmak Karaoğlan'ın pek ağına gidiyordu.¹⁸⁰

Aferin Memiş, Karaoğlan'ın çobanıdır. Karaoğlan'dan ayrılmak ona çok dokunur. Tabiatla içli dışı olan insanın daha merhametli olduğu görülür. Nitekim Karaoğlan'dan ayrılacak olan sığırtmaç Aferin Memiş, çok üzgündür.

Dede Kaptan, yıllarını denizde geçirmiş iyi bir kaptandır. Bay Haşmet, köylüleri aşağı görür fakat Dede Kaptan, Bay Haşmet'in ağzının payını verir. Onun için de Bay Haşmet daha çok onunla uğraşır. Bir özelliğiyle Hoşbulduk Selim Dede'yi anımsatır. **Ötelerin Çocukları**'nda görülür.

Dede Kaptan, Bay Haşmet ve Bayan Haşmet'in yer aldığı gemiyi kurtarmak için çabalar ve gemiyi kurtarır fakat kendisi ölür. Aynı sahne **Ötelerin Çocukları**'nda da yer alır. Kaptanın adı orada Ateşoğlu'dur.

“Dede Kaptan'ı tebrik etmek üzere gemiciler ve Bayan Haşmet güverteye çıktılar. Dede Kaptan, haça gerilmiş bir İsa gibi dümende duruyordu. Seslendiler. Cevap vermedi. Arkaya düşen başı bulut aralığında çakan Oriyon yıldızlarına bakıyordu. Dümende Neptün'ün ta kendisine benzeyen sakallı bir adam bir iki dakika önce can vermişti. Artık dünya yolculuğunun sonuna son fırtınasını yenerek ve son nefesini vererek ermişti.”

Dalgıç Sadık isimli karakter aynı özellik ve yaşantılarla **Ötelerin Çocukları**'nda da vardır. Fakat oradaki adı Aliş'tir. Sadık, mert bir delikanlıdır:

¹⁸⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.33-55

Sadık, Çakır Emine ile evlenir. Hayat gündelik telaşlarla geçer ve Sadık denize açılır. **Ötelerin Çocukları**’nda da karı koca ilişkisinin rutin akışı buradaki şekliyle anlatılır.

Uzun bir süreden sonra dalan Sadık felç olur. Fakat denizin içinde normale döner, karada hareket edemez. Arkadaşları sefere giderken onu sedyeyle taşırlar. Aynı sahne **Ötelerin Çocukları**’nda da yer alır. Deniz, denizcilerin bütün kusurlarını ortadan kaldırır.

Bayan Hürmüz, görünüşte terzidir ama yazarın ifadesiyle o bir “güzellik tellalı”dır.

“Hâlbuki Handan bilmiyordu ama bütün şehir biliyordu ki terzi Hürmüz, en hafif tabiriyle yaman bir güzellik ve insan tellalıydı. Onu bir kızın veya kadının izi üstüne koydular mıydı avın kokusunu alan cins bir av köpeği gibi, artık zavallı peşini, yıllarca yani muradına erinceye kadar salıvermezdi. Göz koyduğu insan eğer on üç veya daha genç yaşta bir çocuk olsa bile, onu kızlığa, büyüdüğü, hatta evlendiği ve ana olduğu zamana kadar kovalar, huyunu, suyunu zayıf noktalarını öğrenir, ahlakının kendi çıkarına göre gelişmesine yorulmak usanmak bilmeyen büyük bir inat ve sabırla uğraşırdı. Onun yatak odasında, anahtarını yanından ayırmadığı bir dolabı vardı. Orada şişe şişe, kutu kutu çocuk düşürücü maddelerden başka daha nice ilaçlar bulunurdu.”¹⁸¹

Anlatılan özellikleriyle **Ötelerin Çocukları**’ndaki Danacıların Hanife’ye benzer.

Bayan Macide, dükkânında Handan’a hesap işlerini yaptırır. Erkek düşmanı olarak tanınır ve bu düşüncelerini Handan’a da aşılamaya çalışır.

Neriman Örs’ün köşe yazılarını, Handan gazetede okur. Macide onu şöyle tarif eder:

“A canım ehemmiyetli bir kadın değil. Kendisini ve yazılarını pek ciddiye almazlar. Akli biraz terelellidir. Talihi ona yardım etmiş. Hep şendir. Ufak tefek şeylerden hep iyilik etmesini sever. Dolgunca bir mirasa konduktan sonra dört başı mamur bir tüccarla evlendi. Kocas, bönün biri, ona tapıyor. Bir de yetişmiş oğlu var, mühendismiş, ziraatçı mıdır bilmiyorum, zıpirın biri. Karşıyaka’da deniz kenarında bir evleri var. Bir de Buca’da villamsı bahçeli koca bir yerleri” dedi.”

Handan’ın gözünden ise Neriman Hanım şöyle tanıtılır:

“Hâlbuki 42 yaşında ve etlice olmasına rağmen gövdesinin iyi muhafaza edilmiş, sarkık etli değil, sert adaleli ve pazılı, çevik bakışlı kara gözlü ve yakışıklı bir kadının karşısındaydı.”

¹⁸¹ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 204-205-206-208

Neriman, iyi kalpli bir kadındır. Fakat Handan onun, oğlunun bir daktilocu kızla evlenmesine izin vermeyeceğini düşünür.

Neriman Handan'ı yanına alır, ona evinde yazı işleri verir. Ona evin bir bireyi gibi davranır. Handan'ın evden ayrılmak zorunda olmasına üzülür.

Rıdvan, Neriman Örs'ün oğludur. Handan'a âşık olur. Handan'la vakit geçirirler, askerden dönünce Handan'la buluşur. Fakat Handan annesinin hastalandığını ve onun yanına gitmesi gerektiğini söylediğinde bunu iyi karşılamaz ve Handan'dan ayrılır. Handan, Rıdvan'ı bir türlü aklından çıkaramaz.

Badi Badi Nuri, **Ötelerin Çocukları**'nda da yer alır ve aynı anlatım kullanılır.

“Badi Badi Nuri çocukluk çağının çoğunu savruk küfürler, tokatlar ve tekmeler arasında geçirmişti. Kamburca idi. Sıska, topuklarını birleştirdiği zaman, çarpık bacaklarının arasından, halkadan atlayıp geçen at cambazı gibi, bir keçi yavrusu geçebilirdi.”¹⁸²

Nuri bu halini garipsemez ve kendisine gülen çocuklarla beraber güler.

Efendisi Çil Hasan ona çok kötü davranır. “Badi Badi Nuri'nin efendisi Çil Hasan, Nuri'yi hep “Sütü bozuk piç!” diye paylar, ona boyuna toprak çapalatırdı.”

Komşusu Kör Süleyman'la aralarında husumet bulunan Çil Hasan bir gün tarlasında ölü bulunur. Çil Hasan'ın karısı bütün uğursuzluğu Nuri'den bilir ve akrabalarını da tetikleyerek Nuri'ye saldırır. Canını zor kurtaran Nuri, Merhaba Kaptan'ın yanına gelir ve Merhaba Kaptan ona da çocuğu gibi bakar. Sonra Nuri iyi bir dalgıç olur.

Nuri'nin karısı Zeynep'tir. Nuri denize açıldıktan sonra uzun süre Zeynep'ten mektup alamaz ve buna canı çok sıkılır. Haşmet Bey'in paralarını bulmak için daldığı gemide karısını başka bir adamın yanında görür. Karısına adeta acır ve Nuri de tabiri yerindeyse kahrından ölür.

Eserde daha silik işlenen kahramanlar ise şunlardır: Bay Edip Mualla (Bir roman yazmaya çalışır, eserin sadece başında geçer.), Bay Fazıl Şemidan (Edip Mualla'nın roman kahramanıdır.), Bayan Mücteba (Edip Mualla'nın roman kahramanıdır.), Hatça Nine'nin Kocas (Manavdır.), Bornovalı Ümran Kadın (Hatça Nine'ye dert yanar.), Kara İshak (Ümran Kadın'ın işsiz oğludur.), Nusret (Karaoğlan kaçarken parkta oturan gençtir.), Raif Bey (Mudanya Nakliye ambarının sahibidir.), Arap Selma (Bardaki

¹⁸² Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.322.

kızıdır.), Sarışın Zehra (Bardaki diğer kızdır.), Dalgıç Hüseyin (Sarışın Zehra'ya âşıktır.), Mazlum Ali (Gemi kaptanıdır.), Fehmi Efendi (Kümbetoğlu Ticarethanesinin kâtibidir.), Aşçı Subaşı, Bay Kudret (Haşmet'in kardeşidir.), Bayan Nüzhet ve Bayan Nimet (Haşmet'in kız kardeşleridir.), Bekçi Arnavut Şaban Ağa (Çingenelerden topladıkları pislikleri alır.), Çakır Emine (Dalgıç Sadık'ın sevdiği kızdır.), Taşçı Ahmet Ağa (Emine'nin babasıdır.), Mahmut Kaptan, Hulusi (Haşmet'in muhasebecisidir.), Raif Bey'in ev sahibi (Doğal olan her şeyden nefret eder.), Karşıyaka Evlenme Memuru Nihat, sabah Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Pertev, Lebibe Hanım (Haşmet'in annesi), Çingene Cura, Ali (Cura'nın oğlu), Suzan (Handan'ın kardeşi); Tepecikli Benli Huriye, Hanife Dudu, Dolap Dereli Feride (Handan'ı çekemeyen kadınlar); Handan'la yolda konuşan genç ve arkadaşı; Hüsmen Usta (Handan'ın kaldığı apartmanın sahibi), Tiyatrocu Rüştü, Halayık Feryaz; Çil Ali ve Uzun Fatma; Belma Hanım (Sosyetenin kraliçesidir.); Megafon Kaptan, Halil ve Hüseyin Ustalar, Etem Reis, Kara Yusuf, Süngerci Naim, Badi Badi Nuri (Denizcilerdir.); Doktor Hulusi; Meyhaneci Tabakların Koca Yusuf; Çil Hasan; Kör Süleyman; Merhaba Kaptan; Zinnur Hanım; Süleyman usta; Meryem (Haşmet'in hizmetçisidir.); Ateşoğlu Murat Kaptan; Yengeç Dede; Muhip (Handan'ın inandığı ve sevdiği adamdır.); İrfan Hanım (Suzan'ın komşusudur.).

2.7.7.1 Lakaplar

Halikarnas Balıkcısı'nın her eserinde az ya da çok lakaplara yer verilir. Bu eserde de kahramanların sahip olduğu ve onlarla tanındığı lakaplar vardır. Eserde yer alan lakaplar verildiği kişiler şöyledir:

2.13 Bulamaç'taki Lakaplar

LAKAPLAR VE İSİMLER	VERİLDİĞİ KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ
Bornovalı Umran Kadın	Hatça Nine'nin komşusu
Kara İshak	Umran Kadın'ın oğlu
Arap Selma	Suriyeli, bar kızı
Sarışın Zehra	Bar kızı.
Cılız Salih	Karaoğlan'ın sahibi, zayıf biri
Aferin Memiş	Karaoğlan'ın çobanı, merhametli biri.
Çakır Kız	Mavi gözlü, Martı.
Mazlum Ali	Kaptan
Bekçi Arnavut Şaban Ağa	Haşmet Bey'in bekçisi
Çakır Emine	Mavi gözlü, Sadık'ın sevdiği kız
Taşçı Ahmet Ağa	Emine'nin babası
Kara Mahmut	Martı'nın babası; yakışıklı, dinç biri
Tepecikli Benli Huriye	Dedikoducu, kıskanç
Dolap Dereli Feride	Dedikoducu, kıskanç
Kör Habip	Han sahibi
Çil Ali	Fatma'nın kocası
Uzun Fatma	Ali'nin karısı
Deli Fişek Sare Hanım	Sosyeteden biri
Megafon Kaptan	Sesi gür bir kaptan
Kara Yusuf	Denizci, sert görünüşlü
Badi Badi Nuri	Dalgı, fiziken kusurlu bir yapısı var.
Meyhaneci Tabakların Koca Yusuf	Meyhaneci
Aferin Ali	Dalgıç
Samut Refik	Dalgıç
Zimba Veli	Dalgıç
Çil Hasan	Badi Badi Nuri'nin patronu
Kör Süleyman	Çil Hasan'a düşman olan komşusu
Merhaba Kaptan	Selamıyla tanınır
Ateşoğlu Murat Kaptan	Kaptan
Yengeç Dede	Denizde felç olan denizci

2.7.8 İzleksel Kurgu

2.7.8.1 Bulamaç

Romana isim olan “Bulamaç” kavramı eserdeki en önemli izleklerdendir diyebiliriz. Yozlaşmış yaşantılar, para tutkusu, samimiyetsiz insan ilişkileri, şehir hayatının karmaşası birer bulamaçtır. İnsanlar bu bulamaca bir köşesinden bulaşır bulaşmaz batmaya başlarlar. Zor da olsa bu bulamacın içinden çıkanlar kurtulur. Bulamaçtan ne kadar insan kurtulursa dünya o kadar güzelleşir. “Evet lakin bu

bulamacın içindeki zehirliler bir çıkarılabilse dünya ne kadar daha güzel olurdu” dedi.”¹⁸³

“Artık Martı, İzmir hayatına adamakıllı dalmış değil fakat daldırılmıştı. Bazı geceler insan bir kâbus görür. İnsanın canına kıymak için, onu kovalayan bir düşman vardır. İnsan kaçmak ister fakat ayakları koyu tutkal ve zift bulamacın içine saplanmışlardır. Ayağını kaldırıncı bulamaç süner süner fakat kopmaz ki ayaklar kurtulup kaçsınlar. İşte Martı kendini böyle bir bulamaca dalmış buluyordu.”

Eserde kendini bir bulamacın içinde hisseden ve son anda bu bulamaçtan kurtulmayı başaran Martı, durumunu çok iyi analiz eder.

2.7.8.2 Deniz özlemi ve karadan şikâyet

Eserde geniş yer tutar. Raif Bey’in apartman dairesini Doktor beğenmez. Oranın kara bir duvara bakması içini karartır. Halikarnas Balıkçısı’nın Azra Erhat’a yazdığı mektuplarda böyle bir daireden bahsedilir. Parasal sıkıntılar yaşayan Halikarnas Balıkçısı, böyle bir daireye taşınmak zorunda kalmıştır. Bu dairenin kesafetinden bir mektubunda bahseder.

“Mademki ta tepede bir daire kiraladın, hiç olmazsa bir manzara, ne bileyim denizi görebileceğin bir yeri tutaydın” dedi. Yine pencereye dönerek ve dışarıya bakarak “Şu gözlerimin önündeki manzaraya bak. Karşıda koca bir binanın sırtı görünüyor. Mezar taşlarını bile beyaz mermerden yaptıkları halde, bize doğru arkasını döndürmüş olan, mezar taşı azmanı yapının sırtı matemengiz bir karaya boyanmış. Herhalde çürümesin diye. İyi ama bunu Allah’ın günü seyretmek zorunda olanların ruhları çürür.”

Denizden uzak olmak denize tutkun olan kahramanlar için adeta işkence olur:

“Milas’ın denizsizliğinden sonra Martı’ya Feryaz’ın gözleri deniz mavisi bir ziyafetti. Martı babasını alır deniz kenarına giderdi. Deniz kenarında kitap okuyormuş gibi olurdu. Denizin her dalgası sanki çevrilen bir yapraktı.”

2.7.8.3 Denizci Ruh

Deniz tutkunlarında var olan bir ruhtur. Bu ruhun özünde hürriyet ve uzaklara gitme arzusu vardır. Bu ruh özellikle Akdeniz insanında görülür. Nice büyük kâşif bu ruhla yeni yeni yerler bulmuştur. Kristof Kolomblara, Magellanlara, Amerigo Vespuçilere uzaklıkların çağırışlarını ulaştıran yine oydu.”

¹⁸³ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 95-223-237-270-353

2.7.8.4 Dalgıcılık

Eserde bu kavramla ilgili geniş ve ayrıntılı bilgiler verilir. Dalgıcın giydiği giysiden dalış şekillerine kadar en ufak ayrıntılar okura sunulur.

“Bu elbise başa giyilen ve dalgıcın dışarısını görmesi için ön tarafından kalın camdan bir penceresi bulunan miğfer adlı bir madeni kısımla, gövdeyi bir işçi tulumu gibi örten bir lastik veya kalın muşamba kısımdan ibarettir. Miğferin iç tarafında ve kulak hizasında bir düğme vardır. Dalgıç başını o yana çevirmekle düğmeye basar. Ve varpuç aynı bir lastik boru vasıtasıyla yukarıdan gelen havanın fazlasını yahut çok kullanılarak ağırlaşmasını subaptan dışarıya fırlatır. Dalgıçlar sekiz-on tonluk motorlu veya motorsuz teknelerle sünger avlarlar. Dalgıç elbiseleri ve dalgıca hava gönderecek makine o kayıktadır. Bu teknelerde, geceleri yirmi- otuz kişiyi barındıracak altı aylık kumanyayı ve bu zaman zarfında toplanacak süngerleri içine alacak kadar geniş yer olmadığı için, ayrıca büyük tonajda bir gemi daha bulundurulur. Ona depozito kayığı denilir.”¹⁸⁴

Bu anlatımda terimlere ve bilimsel ifadelere yer verilir. Aralarda kullanılan bu ifadeler okura konu hakkında da bilgi verir. Bazı bölümlerde bu ifadelerin çokluğu kitabın akışını yavaşlatsa da yazarın coşkulu söyleyişi içinde erir.

2.7.8.5 Merhaba

Halikarnas Balıkçısı'yla özdeşleşen bir kelimedir. Eserde de adeta hayat enerjisidir. Ağız dolu haykırılan hayattır. Yazar her eserinde hayata bağlılığı, yaşama sevincini ve mutluluğunu kahramanlarının ağzından haykırttığı bu sözle dile getirir.

2.7.8.6 Yıldızlar

Gökyüzünün ışıklarıdır. Romandaki kahramanlar için umut ve sevdiklerinden gelen haberi temsil eder. Ötelerin Çocukları'nda da Bulamaç'ta da yıldızlar için “gökyüzünde kırılan bademler” ifadesi kullanılır.

2.7.8.7 Provezza

Ege'nin en büyük kasırgasıdır ve denizcilerin korkulu rüyasıdır. Eserde gücü ve öfkeyi simgeleyecek şekilde kullanılır. Büyük denizciler kimi kez hayatları pahasına onun elinden gemilerini kurtarırlar. Eserdeki Dede Kaptan gemisini kurtarır ama hayatını kaybeder.

¹⁸⁴ Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.308.

2.7.8.8 İnsan Sıcaklığı/ Dostluk

Halikarnas Balıkcısı'nın bütün romanlarında görülür. O hikâyeleriyle hayatın güzelliklerini göstermeye, acımasızlıkların içinde bile bir umut ışığı bulmaya çabalar. Çünkü onun için önemli olan insandır. Bütün değerler insanda toplanır, bu yaradılışın bir parçası olan insan aslında büyük bir güce sahiptir. Tabiat onun elinde güzelleşebileceği gibi bir cehenneme de dönebilir

“Bazı insan bir şeyi hediye eder, insan hediye almışa değil tokat yemişe döner. Hediye nedir sanki? Aslında bütün yüreği koparıp vermediği için bir özür dileyiş. Bu adam ise gönlünü koparıp vermek istiyordu. Ona ödenmemiş borçtan bahsetmek kabalık olurdu. Bana ‘Şu güzel günde yüreklerimizi şu dolu rakı şişesi gibi ortaya koyarak içelim’ dedi. ‘Merhaba’ dedim.”¹⁸⁵ .

Tabiatın yasasına uygun yaşayan insan çevresine güzellikler saçar çünkü o doğallığını kaybetmemiştir. Ama maddenin esiri olup hırsla ve zulme dayananlar bu doğallığa zarar verirler.

2.7.8.9 Pertev'in Yazarlığı ve Yazarken Hissettiği Duygular

Halikarnas Balıkcısı'nı hatırlatır.

“Tanrı beni muammer etmek istiyorsa hemen beni yazarlık mazarlık illetinden kurtarıp nam ve nimet istifçiliğinde muzdad eyleye. Bir kere kâğıt ve kalemin tadına vardın mıydı insan yemekten, içmekten, uykudan kesiliyor. Beti benzi soluyor ve iğne ipliğe dönüyor. İlet had devrini buldu muydu artık hasta tımarhanelik oluyor (...) Kalem elime aldım mıydı hemen yazmaya koyulurum. Yazdığımı okur, kendimi kâinatın en büyük dâhisi sanır, kahkahalar salarak gülerim. İkinci defa okurum, kendimi kâinatın en ebleh avanağı sanır, kâğıtları yırtar, oturur ağlarım. Gülererek yazdığımı ağlayarak okur, ağlayarak yazdığımı katıla katıla gülererek okurum. Okuyup gülerim, güler yırtarım, yırtar ağlarım” diye ilave etti.”

Doktor, Halikarnas Balıkcısı'nın bir yönünü yansıtıyorsa Pertev de yazarlık yönünü yansıtır.

2.7.8.10 Güzellik

Bu da kahramanların konuşurlarken üzerinde durdukları kavramlardandır. Bu güzellik kişiden kişiye değişen bir güzellik değildir evrensel bir değer taşır. Bayağı değerlendirmelerden ve zevklerden uzaktır.

“Ben güzellikten bahsediyorum, o ise hiç şunun bunun keyfine tâbi değildir. Şöyle üstünkörü de olsa, kültüre bulaşmış bir adam bulabilir misin ki Milo Venüs'ünü yahut Homer'in İlyada'sını çirkin bulsun? Sen bir sinema yıldızının veya bir bar kızının seksapeli dolayısıyla, belki bir an

¹⁸⁵ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 116-132

için Venüs'ü ve İlyada'yı unutabilirsin. Benim burada bahsetmek istediğim güzellik o değil. Benim söylediğim güzellik, gönülde ve beyinde olduğu kadar da insan yüzündedir. Ona yirmi yaşındaki kız veya erkeklerde rast gelindiği kadar seksen yaşında dedeler ve ninelerde de rast gelinebilir” diye harıl harıl konuşuyordu.”¹⁸⁶

Güzelliği bu şekilde tanımlayan yazar, onun kirletilmesinden şikâyetçidir. Ya da güzellik kelimesinin altına şahsi görüşlerin saklanması rahatsız olur.

2.7.8.11 Fok

Yazarın pek çok romanında karşımıza çıkar. Denizciler için bir uğur sayılan fok adeta insana yakın bir varlıktır. **Deniz Gurbetçileri**'nde onun insan olduğuna dair hikâye anlatılır ve foklara zarar verenlerin başlarına kötü şeyler geldiğinden bahsedilir.

Genellikle fokla ahtapotun karşı karşıya geldiği sahneler görülür. Fok ne kadar masumsa ahtapot da o kadar zalimdir. Fokun yavrularını almaya çalışan ahtapotun kahramanlar tarafından kovulması anlatılır.

2.7.8.12 Köpekbalgı

O da ahtapot gibi, seilmeyen hayvanlardandır. Denizciler onu uğursuz sayarlar.

2.7.8.13 Musiki

Musiki tasviri eserde geniş yer tutar. Rıdvan keman çalar ve Handan onu dinlemeye gider. Bu esnada sazların ve seslerin betimlenmesi yer alır.

2.7.8.14 Pars

Gücün ve koruma duygusunun sembolü olarak eserde karşımıza çıkar.

2.7.9 İçerik İncelemesi

Toplumsal konular Halikarnas Balıkçısı'nın her eserinde karşımıza çıkar. Çünkü onun eserlerinin merkezinde insan vardır. İnsan bulunduğu ortamdan etkilenen veya bu ortamı etkileyen bir varlıktır. Yaşadığı ortamın şartlarına göre şekillenen insan bazen düzenli bir hayat yaşarken bazen de sıkıntılı bir süreçten geçer. Toplum için ortak sıkıntılar olan durumlar **Bulamaç**'ta da yer alır.

2.7.9.1 Yoksulluk

Hemen hemen yazarın her romanında karşımıza çıkar. Hatça Nine ve kızları yoksullardır. Hatça Nine elindeki son parayı kocasının cenaze masrafları için harcar.

¹⁸⁶Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.136.

Onlar bu yoksullukları içinde unutulmuşlardır. Manav olan kocası öldükten sonra Hatça Nine evini satmak zorunda kalır. Ev satıldıktan sonra küçük bir oda kiralarlar ve bütün deposunda çalışmaya giderler. Yazar onları “Hiçlik içinde yaşayıp bir hiç olarak yine hiçlik içinde ölecek zavallı insanlar” olarak tanıtır.

Hatça Nine ve kızlarının kaldıkları oda bir barakadır. Kışın soğuşuna yazın sıcağına maruz kalırlar. Kızların okula gitmeleri ise imkânsızdır. Çünkü kazandıkları parayla karınlarını zar zor doyurmaktadırlar.

Yazar, yoksulluğun insan ruhuna etkilerine de değinir. Yoksulluk kişiyi sadece fiziki yönden yıpratmaz. Yavaş yavaş ruhta da bir çürüme başlar. Sahtekârlık, riyakârlık, kıskançlık ve kindarlık görülür. Başkalarının yaşantısına bakıp bu haksızlığa karşı isyan eden yoksullar, kimi zaman çok yıkıcı özellikleri kendi bünyelerinde toplarlar. Bunun en güzel örneğini Handan’ı kıskanan ve acımasızca ona saldıran kadınların tavırlarında görürüz.

2.7.9.2 Kadın-Erkek ilişkileri/ Evlilik

Evlilik konusu da eserde karşımıza çıkar. Karaoğlan’ı görenler arasında bir genç kızla bir delikanlı vardır. Bunlar birbirlerine duygularını anlatmaya çalışırlar ama bir türlü beceremezler. Erkeğin çekingenliği kadının nazı anlatılır. Aynı ifade **Mavi Sürgün**’de de geçer. Yazar trende karşılaştığı genç kızla delikanlı hakkında kafasında bir sahne oluşturur. Bu sahne burada aynen yer alır.

“Kız “Haydi çekil yanımdan” diyerek erkeğin hafifçe böğrünü dürttü. Fakat işittiği şeyden pek memnun olduğu görülüyordu. Oradaki ağaçlarda sanki birdenbire çiçekler açtı, toprak yarıp serin sular seller gibi aktı. Kız şimdi dayanmak şimdi yol vermek yine dayanıp yine yol vermek zevkini siftoh tadıyor, erkekle kendisi ile de havaya bir top atıp, sonra tutan bir çocuk gibi oynuyordu. Erkek kaçınca o kovalıyor, erkek kovalayınca o kaçıyor. Bu yeni keşfettikleri sevincin ve heyecanın en büyüğü acaba hangisine aitti? Kıza mı, erkeğe mi? En güzeli kıza aitti. Erkek bir teklifte bulundu muydu reddetmek, reddi dolayısıyla erkeğin müteessir olduğunu görmek. Aman ne hoştu, bir teslimiyet bir mukavemet. İşte kız bayılıyordu buna. Evde, yapayalnız olarak odalar dolaşırken apansızın içi oyuncak dolu bir sandığa rastgelmiş bir çocuk gibi sevinliyordu. Malum ya, daha toydu ve olgunlaşmış kadınlar gibi çocuk oyuncaklarından bıkmış, usanmış değildi.”¹⁸⁷

Kadınlar hakkında konuşurlarken Doktor, kadınların düşkünlüğünde erkeklerin payı olduğunu söyler. Çünkü ona göre bir kadın erkek olmadan kötü yola sapamaz.

¹⁸⁷ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.24.

Haşmet Bey'in muhasebecisi Hulusi'nin haline bakan Doktor ve arkadaşları onun evleneceği için bu halde olduğunu düşünürler ve evlilik hakkında konuşmaya başlarlar. Pertev Bey, evlilik halkasını bir zincire benzetir ve aslında bu bağla bağlananların mutlu olmadıklarını söyler.

Kadın ve erkeğin yaradılış gereği birbirine ihtiyacı vardır. Yazar, bu durumu Handan ve Rıdvan'ın birbirlerine karşı duydukları arzuyu anlatırken vurgular.

“Handan, onun huzurunu konuşmakla neden yok etsindi? Rıdvan'ın dudaklarının lafını değil dokunuşunu arıyordu. Zaten onun kollarını duyunca karanlıkta ona doğru bütün gücü ve kuvvetiyle atılmıştı. Delikanlının öpüşleri derin... Pek derine işliyordu. Kız, tâ en mahrem damarına kadar tir tir titriyordu. İşte o zaman erkeğin ağzından çoktan beri tasarladığı ince duygular değil fakat duyduğu engin sevince vahşi bir söz boşanışıyla hürriyet verdi. Handan'ın kollarının arasında duyduklarını ona bildirmek, onları onunla paylaşmak istiyordu.”¹⁸⁸

Sadık felç olduktan sonra karısına bağlı hale gelir. Bu duruma üzülen karısı aynı zamanda da Sadık evde yanı başında olduğu için sevinir. Yazar burada evlilik ile ilgili düşüncelerine yer verir:

“Artık “Kocam! Erkeğim” dediği zaman sanki kesin ve tam bir güvenle “Benim çorabım, terliğim, su bardağım, saç tarağım” diyormuş gibi mutmain bir temellük iddiası vardı. (...) Zaten sözden ziyade evlilik hayatını mesut kılan söz “Benim” sözü değil miydi?”

Ötelerin Çocukları'nda da aynı ifadeler yer alır.

2.7.9.3 Para

Yazarın hiç sevmediği ve kıymet vermediği nesnedir. Paranın insan tabiatını kirlettiğini düşünür. Tabiattaki gıdalarla parayı kıyaslar. Domates, fasulye gibi şeyler insan için vazgeçilmezdir ve kıymetlidir ama paranın onlar gibi bir değeri yoktur. Para sadece bu gıdaların elde edilmesinde harcanan emeğin karşılığıdır. Ama insanların çoğu böyle düşünmez, parayı her şeyin üzerinde tutar.

“Türkiye” ve “Vatan” sözlerini kullanılıp sonra da parayla insanların sömürüldüğünü gören Handan bu duruma isyan eder:

“Fakat bu yüksek cartcurtların ardından “para!” öylesine çirkin bir suratla sırtıyordu ki, bir gün bir Pazar günü gezintisinden dönen Handan, Suzan'a “Elimde olsa şu “Türkiye!” ile ‘vatan’ sözlerine şuracıkta boğataya koyup üç su yıkadıktan sonra, şu masmavi gökte apaydın güneşe

¹⁸⁸ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 282- 283-327

sererdim ki, birçoklarının bu sözlere bulaştırdıkları pisliklerinden bu sözleri temizlemiş olayım” demişti”¹⁸⁹

2.7.9.4 Delilik

Eserde geniş yer tutar. Doktor ve arkadaşlarının konuşmalarında Doktor, delilerin türlü türlü hallerini anlatır. Bu delilerden bazılarını toplum bu hale getirmişken bazıları da akıllılardan daha akıllıca sözler sarf eder.

“Nice akıllılar vardır ki deli, nice deliler vardır ki akıllı sanılırlar. Bunları birbirinden ayırt etmek kolay mı sanki? Türkçede deli sıfatı bazen akıllılığı, bazen de deliliği ifade eder. (...) İşi daha fazlaca incelersen dâhiler de delidir. Onlara tâbi olan akıllılara ne diyeceğiz? (...) Deliliğin başlıca işareti dış âlemin farkında olmamak yani dış âlemdeki realiteler ve gerçeklerle temas kesmektir. Onlar hakiki dünyada değil fakat sanki rüya âleminde yaşarlar. Uyanık olarak rüya görürler. Mesela bir yolcu tasavvur ediniz ki Ankara’da trene binince uykuya dalar ve rüyasında evde baş sedirde çoluk çocuğu ile beraber bağdaş kurup önünde el pençe divan durmakta olan hizmetçilerini azarlamakla meşguldür. Eskişehir’e varınca rüyasından da uykusundan da uyanır.”

Bazı insanlar ise normal olduklarını iddia ederler fakat onlar da hayatın farkında olmadan sürekli bir yerden bir yere giderek ömrü tüketirler.

2.7.9.5 Çıkar ilişkileri

Eserde özellikle Haşmet Bey’e karşı diğerlerinin tavırlarında karşımıza çıkar. Hepsi Haşmet Bey’in nasıl bir adam olduğunu bilir. Ama çıkarlarına ters düşeceği korkusuyla Haşmet Bey’in yaptıklarına ses çıkarmazlar.

2.7.9.6 İnanışlar

İnanışlar her toplumda söz konusudur. Özellikle gemicilerle ilgili halk söylentileri vardır. Bazı geceler ölen denizcilerin ruhlarının görüldüğüne inanılır. Bu ifade **Ötelerin Çocukları**’nda da karşımıza çıkar.

2.7.9.7 Sünger Avcılarının Çilesi

Deniz Gurbetçileri’nde yoğun bir şekilde işlenir. Bu eserde de dalgıçların çektiği sıkıntıları görürüz. Süngerciler geçim sıkıntısı çekerler. Denizde ise onları ayrı zorluklar bekler. Fırtınalarla, vurgunlarla, köpekbalıklarıyla ve deniz ağalarıyla uğraşmak zorundadırlar.

Nuri’nin mezar taşı adeta denizcilerin çilesini haykırır:

¹⁸⁹ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 188.

“Ey yolcu, bil ki, Ege’nin en korkunç derinliklerinden yılmayan bu canlı yürek, kendi merhametinin derinliğinde çatladı” diye yazılıydı.”¹⁹⁰

Yazar vurgun olayını ayrıntılarıyla anlatır:

“Deniz, dalgıç elbisesinin içindeki havayı tazyik eder. Hava da gövdeyi tazyik eder ve derinin mesamatı yoluyla kana oksijen gazını sokar. Gövdedeki kan, şampanyanın taşıdığı fişkırıncı gazlar gibi kanda erimiş fakat habbelenmemiş oksijen taşır. Nasıl ki şampanya şişesi ve tapası, şişenin içindeki gazı tazyik eder ve fişkırmasına mani olursa, denizin tazyiki de kanda habbeler hâsıl olmasına mâni olur. Şişe açılınca şampanyanın içindeki gazın habbelenmesi gibi dipten çarçabuk çıkan dalgıcın da kanındaki oksijen habbelenir. Çok kere dalgıç, bir yerinin kaşınmasıyla kanında habbeler hâsıl olduğunu anlar. Bu takdirde dalgıcı yine denize daldırırlar ki, suyun tazyiki habbeleri eritsin.”

Felç olan denizciler denizde iyileşirler. Deniz adeta kusurları örten ve engelleri ortadan kaldıran bir unsurdur. **Ötelerin Çocukları**’nda da bu durum söz konusudur.

2.7.9.8 İdari İşlerdeki Aksaklıklar

Doktor’un konuşmalarında karşımıza çıkar. Doktor kendisine ait olan bir parayı alabilmek için dilekçe yazar. Ama dilekçesine günlerce cevap gelmez. Cevap geldiğinde ise “postaneden, mektupları yiyen farelerden, fareleri yemesi gereken kedilerden ve kedilerin ihtiyaç duydukları yiyeceklerden ve bunun için harcanacak paradan” söz edilerek Doktor’un parasının az bir kısmı ona verilir.

Muhasebeci Hulusi bir dosyayı imzalatmak için daireden daireye koşturur. Pul olmadığı için dosya imzalanmaz. Pul bulunur fakat bu sefer olması gereken bir tutarda olmadığı için Hulusi gönderilir.

2.7.9.9 Ev Sahiplerinin Kurnaz Tavırları

Bu tavır alaycı bir dille anlatılır:

“Baba, ‘Korkmayınız ben başka ev sahiplerine benzemem, sizden ehven bir kira alacağım’, dedi. Oysaki herif kuyumcularda sarrafmış, sineği kapmaya hazırlanan örümceğin o kara ve matemengiz bacakları gibi ellerinin parmakları, sarraf camekânının camı üstünde, kavramaya hazır, sabahtan akşama kadar titrer dururmuş.”

Daha sonrasında ev sahibi diğer ev sahiplerini kötüleyip kendi evini ve kendi tavrını över.

¹⁹⁰ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s.92-93-97-389.

2.7.9.10 Emekli Maaşlarının Azlığı ve Pahalılık

Bunlar kahramanların yakındıkları durumlardır.

“Malum ya, bizim tekaüd (emekli) maaşlarına durup dururken bir şeyler olur, bir bakarsın artar, bir bakarsın eksilir, sonra birkaç ay kesilir. Birkaç sene öncesiydi. Yine bizim maaşın kesilme nöbeti tutmuştu. O zaman Eşrefpaşa’da Tabukakarlar’da oturuyordum. Kiralamış olduğum birkaç sokak ötesinde bir manav vardı. Zavallı adamcağız, birkaç sene önce öldü. Kaç günden beri, ha maaşlar yarın çıkacak, ha yarından sonra çıkacak diye adama bir sürü borç ettim.”¹⁹¹

Maaşlar azdır ama her şey çok pahalıdır. Ucuzlayacağı söylenen Bodrum ekmeği bile daha pahalı olmuştur.

2.7.9.11 İnsanın Tabiatı, İnsan Gerçeği

Eserde pek çok yerde geçer. Özellikle Doktor ve arkadaşlarının konuşmalarında, Kara Mahmut’un anlatıldığı yerlerde bunun örneğini görmek mümkündür.

İnsanların çoğu kötülüğü, alçakça olayları kınar ama bunlara ait hikâyeleri dinlemekten de hoşlanır. Çünkü böylece başkalarının acziyetleri üzerinden kendilerine varlık verirler, kendilerini değerli hissederler.

Kara Mahmut yalnızlığı sever, tabiatla bir başına kalmak onun için büyük bir mutluluktur. Ama insanların çoğu ona benzemez.

“İnsanların çokları yalnızlıktan nefret ederler ve kalabalık yerleri ararlar. Yalnızlıktan kaçmaları, insanları sevdikleri ve özledikleri için değildir. Fakat ıssız yerlerde kendi kendileriyle baş başa ve kendi boşluklarıyla yüz yüze kaldıkları için oralardan kaçarlara. Kara Mahmut kendi boşluğundan kaçmıyordu. Kendi kendine hikâyeler ve masallar anlatacak, kendi kendisiyle konuşacak hayal kuvvetine sahipti.”

Halikarnas Balıkcısı, insana çok kıymet verir. Bütün eserlerinde insan sıcaklığı hissedilir. İnsan hangi duruma düşerse düşsün içinde bir değer taşır. Bazen bu değer yaşantılarla ve alışkanlıklarla örtülür. Ama insan büyük bir güce sahiptir.

“İnsanlar doğuşlarından topluluk halinde yaşayan hayvanlardandırlar. Asi yaradılışlı gayri tabii insanlar pek azdır. İşte bundan dolayıdır ki, insanlar nihai gayenin yüksek ve büyük bir şey olduğunu içlerinden duyarlarsa, en kahredici emirler altında en madun ve ayak altı mevkilerde bile seve seve ve sevine sevine çalışıp çabalarlar. (...) Kadın olsun erkek olsun insan yaptığı işin

¹⁹¹ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 113-153

kıymetli bir hizmet olduğuna inanmayaköysun, en sert disiplinlere girmek, kendini işkenceli disiplinlere tıkmak hususunda mucizeler yaratmaya muktedir olur.”¹⁹²

Eserde sadece deniz insanlarının çektikleri sıkıntılar anlatılmaz. Kara insanlarının da çileleri anlatılır. Hatça Nine ve kızları tütün deposunda çalışırlar.

“Tütüncülerin kendilerinden daha aşağılık gördükleri, ancak sokak fahişeleri ve kaldırım esnafı vardı. Hâlbuki onların bile tütüncü kızlarını, gerek çirkinlikleri, gerek beceriksizlikleri dolayısıyla cemiyetin ıskartaları sayarak küçümsediklerini biliyorlardı. En yüksek tabakadakilere gelince, onların, ekonomik savaşta iş işleyerek ekmek parası çıkaranları –ister memur, ister satıcı, ister işçi kız ve kadınları, topyekûn hepsini- insan yerine koymadıklarını ve bütün gayretleriyle onlara benzememeye çalıştıklarını biliyorlardı.”

Toplumda belirgin olmasa da katmanlar vardır. Bu katmanlar içerisinde tütün işçilerinin yeri altlardadır. Toplum onların yaptıkları işi hor görür.

2.7.9.12 Köy ve Kent Kadını Karşılaştırması

Neriman Örs bir yazısında köylü ve kentli kadınları karşılaştırır. Köylü kadın kocasının bütün işlerini yapar ve böylece onu kendine muhtaç ederek kendine bağladığını düşünür. Şehirli kadının ise bütün işlerini ya başkaları ya da makineler yapar. Şehirli kadınla konuşan köylü kadın bu duruma şaşırır ve şehirli kadının kocasının kendisiyle ilgilenmemesine hak verir çünkü erkeğin bütün işlerini başkaları yapmaktadır.

2.7.9.13 Eğitim Sistemindeki Aksaklıklar

Martı yatılı okula gönderilir. Burayı bir hapisaneye benzeten kız, köyüne dönmek ister. Çünkü burada verilen eğitim kitapların ezberinden öteye geçmez. Bunlar da tatsız, tuzsuz bilgilerdir. Sınıftaki çocukların hepsi uyumamak için kendilerini zor tutarlar.

Martı tabiatla ilgilidir; ağaçları, çiçekleri ve hayvanları merak eder. Okul kütüphanesi açılınca ayrı bir dünya keşfeder. Fakat o kadar çok okur ki kütüphane kendisine yasaklanır. Bunun üzerine gizlice yorganının altından el feneriyle kitaplar okur. Bu özellik Halikarnas Balıkçısı’nın hayatından birebir alınmıştır.

2.7.9.14 Ölümün Meçhullüğü

Pertev’in, Doktor’un ölümünden sonra gördüğü rüyada karşımıza çıkar.

¹⁹² Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 186-187.

“Tuhaf değil mi ben de nereye gittiğimi hiç bilmiyorum. Hem bu otobüs pek de İzmir’in Eshot markalı otobüsüne benzemiyor. Bu gittiğimiz yer ise ne Alsancak’a ne de Eşrefpaşa’ya, Konak veyahut Tepecik’e benziyor. İki- üç günden beri hastaydım. Hatta öleceğimi sanmışım. Sonra iyi oldum. Bu otobüs sanki bir yerden bir yere değil fakat hiçbir yerden hiçbir yere gidiyormuş gibi. Her nereye gidiyorsak hayırlısıyla gidelim bari. Birkaç günlük hastalıklardan sonra iyi oluvermek insanın pek de hoşuna gidiyor.”dedi.”¹⁹³

Cehennemdeki hastaları tedavi etmeye giden Doktor, rahatsız olmaz. Burayı dünya cehenneminden daha kötü bulmaz.

“Dünyada yaşadktan sonra cehennemde asırlarca cayır cayır yansak kılımıza bile zarar gelmez. Yanmaya ta o kadar idmanlıyız.”

der.

Handan’ın ölümü ise hazin bir şekilde anlatılır:

“Handan artık ölüyordu. Kardeşi yanı başında idi. Akıbet ince bir iç çekişle öldü. Sesi sanki uzaktan, derinden, dünyaya doğduğu zamanki unutulmuş çocukluk başlangıcından kopup gelmiş, ömrünün kapkara ve karmaşık safhalarından geçmiş ve o dakikada son nefesi olarak masum insan ruhunu dünyaya teslim etmişti. Gözünün ucundan kezzap gibi bir yaş titredi.”

Ölüm Handan için adeta arıttıcı bir haldir. Onun bütün masumluğunu ortaya çıkarır. Dünyanın bütün kötülüklerinden onu kurtarır.

2.7.9.15 Annelik

Kutsal bir değerdir. Kadınlar dişiliklerini fark ettiklerinde annelik duyguları uyanır. Çocuklarını korumaları gerektiğinde birer parsa dönerler. Badi Badi Nuri geminin batığına daldığında bir kamarada çocuğunu kollarıyla sarmış bir kadın görür. Yazar, ölümün bile annenin kollarını çocuğundan çözemediğini söyler.

2.7.10 Biyografik-Otobiyografik Özellikler

Eser, kişilerin hayatları üzerinden gelişir. Başta Haşmet Bey olmak üzere Handan, Martı, Kara Mahmut ve dalgıçların yaşadıkları anlatılır. Sonra olayın akışı içinde kahramanların hayatları bir yerlerde çatışır ve böylece eserin olay bütünlüğü sağlanır. **Ötelerin Çocukları**’nda anlatılan Haşmet Bey’in hayatına burada daha geniş yer verilir.

Eserde yazarın hayatına ait bölümler yer alır. Bunlar otobiyografik özelliklerdir diyebiliriz. Doktor Muammer, Raif Bey ve Pertev eserde konuya daha ilgisiz duran

¹⁹³Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 350-397

kahramanlardır. Bu kahramanların temel işlevi yazarın düşüncelerini aktarmaktır, diyebiliriz. Özellikle Doktor Muammer, yazarın iç sesi gibidir. Halikarnas Balıkcısı'nın insana bakışını, hayatı değerlendirişini, ölümle bile bitip tükenmek bilmeyen iyiliğini onda görürüz.

Asım Kaptan da Halikarnas Balıkcı'sını hatırlatır. Bodrum'a sürgün edilen Kaptan, hapisten çıktıktan sonra tabiatla uğraşır. Getirttiği tohumlarla ve ağaçlarla çevresini güzelleştirir. Bodrum'a sürgüne dilen Halikarnas Balıkcısı da aynı şeyleri yapar. Bodrum artık onun adıyla anılır hale gelir. O da Bodrum'un Balıkcısı olarak tanınır.

Martı'nın okul hayatı Halikarnas Balıkcısı'nın okul hayatıyla aynıdır. Martı okuldaki kuru bilgilerle dolu derslerden hoşlanmaz. O da Asım Kaptan gibi tabiata tutkundur. Fidanlar dikip tohumlar eker. Okuldaki kütüphaneyi keşfeden Martı, kitaplarla haşır neşir olur. Okumaya kendini o kadar çok kaptırır ki kütüphaneyi ona yasaklarlar. Bu olay Halikarnas Balıkcısı'nın başından da geçer.

Ayrıca eserde Halikarnas Balıkcısı'nın anılarında söz ettiği Çardakaltı Kahveleri, Kriyo Burnu, Sali Adaları gibi yerlerden bahsedilir.

2.7.11 Roman Hakkında Son Değerlendirme

Bulamaç, ayrı ayrı hikâyelerin bir araya getirildiği bir eser gibidir. Eseri derleyen Sevilay Ögüt eserle ilgili şunları söyler:

“Roman, Edip Muallâ adlı yazarın masa başında bir roman yazma çabasıyla başlar. Romanın adı Mahzun Gönüller'dir. Bu isim yazarın belirttiğine göre, Tevfik Fikret'in Sis şiirinin bulunduğu Rubab-ı Şikeste (Kırık Tanbur) kitabından esinlenerek yazılmıştır.”¹⁹⁴

Kitabın başında geçen Edip Muallâ ve eserinden ilerleyen sayfalarda bahsedilmez. Karaoğlan'ın kaçıışı, Haşmet Bey'in hayatı, Doktor Muammer'le arkadaşlarının konuşmaları, Handan ve ailesi, Handan'ın yaşadıkları ve ölümü eserde anlatılan olaylardır.

Eserde kişi kadrosu geniştir. Doktor Mummer, Raif Bey ve Pertev; Haşmet Bey ve onun hayatına giren insanlar ve dalgıçlar olmak üzere kişiler üç temel grup teşkil eder. Doktor Muammer ve arkadaşlarının konuşmalarında düşünceler ağırlıktadır, olay akışı daha çok diğer kişiler üzerinde karşımıza çıkar. Eserdeki kahramanların çoğu

¹⁹⁴ Halikarnas Balıkcısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2010, s. 11.

Ötelerin Çocukları'nda da geçer hatta bazılarının hikâyeleri bile aynıdır. Sadece yaşadıkları daha da geliştirilerek anlatılır.

Bodrum, İzmir ve deniz olayların geçtiği mekânlardır. İzmir büyükşehri ve yozlaşmayı temsil ederken Bodrum (Gerenkuyu) doğallığı yansıtır. Deniz ise kahramanları birleştiren unsurdur.

Zaman eserde net bir şekilde verilmez. Abdullah Efendi'nin anlatıldığı yerlerde Abdülaziz döneminden bahsedilir.

Anlatımda yazar kendini hissettirir. Bunu bazen kahramanlar hakkında yaptığı yorumlardan veya takındığı tavırlardan anlarız. Bazen de eserdeki düşüncelerin belli bölümlerdeki yoğunluğunda yazarın bakış açısına şahit oluruz.

Halikarnas Balıkcısı'nın akıcı dili, ayrıntılı ve şiirsel tasvirleri, insancıl ifadeleri ile eser coşkulu bir anlatıma sahiptir. Eserdeki bazı bölümlerde kopukluklar hissedilmekle beraber eser başarılı bir anlatıma ve konu zenginliğine sahiptir.

2.7.12 Eserde Geçen Denizcilikle İlgili Terimler

Biraçıyol: Bir tür tekne

Galsama: Solungaç

Gradin: Yelkenleri yırtılmaktan kurtarmak için çepeçevre dikilen birtki ya da telden yapılan halat.

Karina: Gemi teknesinin su içinde kalan kesimi.

Tirhandil: Bir tekne çeşidi.

Eser şehir ve kasaba hayatı üzerine kurulduğu için denizcilik ile ilgili terimler çok azdır. Bir iki terim vardır. Bunlar da dalgıçların anlatıldığı yerde karşımıza çıkar.

SONUÇ

Halikarnas Balıkcısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında önemli bir yere sahip yazarlardandır. Kendisinin de mektuplarında açıkça ifade ettiği gibi ülkesinde gereken takdiri görememiştir. Hem yazdıkları hem de Anadolu'nun tarihi ile ilgili yaptığı araştırmalar ve tanıtma çabaları yurtdışında pek çok yayın organında yer bulmuş, kendisi yabancı ülkelere davet edilmiş ve kendisiyle röportajlar yapılmıştır. Yatağa düşünceye kadar bu çalışmalarına devam etmiş, hayat şartlarının zorluğuna rağmen çabasından vazgeçmemiştir.

Halikarnas Balıkcısı'nın romanlarını yayımlamaya başladığı 1940'lı yıllarda Türk edebiyatında özellikle toplumcu gerçekçi eserler ağır basar. Edebiyat tarihlerinde yapılan tasnifte yazar da genellikle bu grup içinde anlatılmıştır. Romanları incelendiğinde gerçekten de yazarın toplumsal konulara yer verdiği, özellikle halktan, hayatlarını yoğun bir emek harcayarak büyük zorluklarla sürdürebilenlerden bahsettiği görülür.

Romanlarının temelinde deniz ve deniz insanı vardır. Bütün eserlerde deniz insanı kara insanından üstün tutulur. Deniz hürriyetin ve bağımsızlığın sembolüdür. Kara insanı ise bitkiler gibi karaya bağlıdır. Karanın sert iklimi onu acımasız ve bencil yapar. Deniz insanı hem deniz ağalarından hem de karadaki sömürücülerden çeker. Onun yaşantısı en gerçekçi şekliyle anlatılır. Onun eserleri bu açıdan Türk romanında bir ilk kabul edilir. Kendisi bu alanda orijinal ilk eserleri Türk edebiyatına kazandırdığını söyler. Dönemin eserlerine baktığımızda gerçekten de Halikarnas Balıkcısı'na kadar deniz ve deniz insanı temalarının Türk edebiyatında bu derece yoğun işlenmediğini görürüz. Yazar, yeni bir alan açmış ve deniz insanının yaşantısına ayna tutmuştur. Bu tercihin en önemli sebebi yazarın eserlerine yaşantısından çok şey katması, gördüklerini olay kurgusuna yedirmesidir.

Halikarnas Balıkcısı, Bodrum'a gönderildikten sonra burayı kendine yurt edinir. Artık kendini buranın bahçıvanı ve denizcisi olarak görür ve getirttiği tohum ve fidanlarla her tarafı yeşertir, yeni balıkçılık usullerini denizcilere öğretir. Halkın arasına karışır ve onlardan biri olur. Öyle ki herkes onu aileden biri gibi benimser ve müşkül durumlarında ona koşar. Balıkçılar, süngerciler, çiftçilerle dostluk kuran yazar, romanlarında bu yaşanmışlıklara sıkça yer verir. Romanlarının hepsinde bu insanlar ve yaşantıları vardır. Çakır Ayşe, meczup, Paluko bunlardan sadece birkaçıdır.

Halikarnas Balıkçısı, romanlarında insanı merkeze alır. Onun için insanın mevkii ve makamı önemli değildir, insan hasletlerini ne kadar ve nasıl taşıdığı önemlidir. İnsanın aşağılanması onun dayanamadığı en önemli şeydir.

Kadınların anlatımında aşağılatıcı unsurlar da söz konusu değildir. Hristiyan kadınların anlatımında ortamın kadınları sürüklediği haller alaycı bir dille anlatılmakla beraber, onun için kadın yüce bir varlıktır. Bu sebeptendir ki bar kadınlarıyla oturan denizciler bile onlara bir saygıyla ve merhametle yaklaşırlar. Doktor Muammer kadınların kötü hale düşmesinden erkekleri sorumlu tutar. Elif, cahil bir kadındır ama varlığında onu dik tutan bir değer taşır. Annelik de kadına şerefli bir görev olarak yükletilir. Cinsellik yaradılışın bir gereği olarak anlatılır.

Geniş betimlemeler yer alan romanlarda şiirsel bir ses duyulur. Yazar, sanatsal ifadeleriyle eserlerini zenginleştirir. Belli bir kurala ve düzene uymaması sebebiyle aksaklıklar var olsa da eserler akıcı bir anlatıma sahiptir. Tekrarlar eserlerde ve eserler arasında dikkat çekecek oranda karşımıza çıkar. Bu durum yazarın çok hızlı ve çok fazla eseri bir arada yazmasına bağlanabilir.

Kimi yerde birbiriyle karışan ve bağlantılı olan olaylarla bir bütünlük arz eden romanlarıyla Halikarnas Balıkçısı, Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Edebiyata getirdiği deniz ve deniz insanı kavramıyla da bir çığır açmıştır, denilebilir.

Halikarnas Balıkçısı'nın romanları olay anlatımına dayalı teknikle yazılmış olduğundan bu eserlerde insana dair derin felsefi düşüncelere veya varoluş kaygılarına yer verilmez. Kahramanlar hayatın içinde kanlı canlı yaşayan tiplerdir. Geçim mücadelesi ile hayata dair tutku ve arzular kahramanların bütün yaşamlarını doldurur. Olaylardaki hızlı gelişim yazarın anlatım tekniği olarak felsefi yorumlara girmesinin önüne geçer. Zaten Cevat Şakir Kabaağaçlı düşünsel derinliği olan romanlar yazmayı değil insanın hayat içindeki yerini göstermeyi amaçlayan romanlar kaleme almak hedefiyle hareket eder.

İlk romanlarında otobiyografik öğelere bolca yer veren yazar, kendi hayatının ayrıntılarını estetik mesafe uygulayarak eserlerine yerleştirir. Yaşadığı veya tanık olduğu olayları romanlaştırırken yakın çevresinde gördüğü tipleri de karakter olarak romana dâhil eder. Bu durum onu gerçekçi yazarlar arasına dâhil etmekle birlikte yazarın asıl amacı insanın doğa ile mücadelesini, dostluğunu, arkadaşlığını derinlemesine işleyebilmektir. Öncelikle kendi tanıklıklarına başvurmasının temel

nedenlerinden biri gerçeği anlatırken dolambaçlı yollara sapmamak, kurguyu gerçeğin yerine koymamak, aynı zamanda gerçeği özlü ve özel bir şekilde aktarabilmektir.

Romanlarındaki ana karakterlerin yanı sıra çok sayıda ikincil ve üçüncül karaktere yer vermesi yazarın günlük hayat içinde insanı ne kadar yakından gözlemleyebildiğini göstergesidir. Bu karakterler akraba çevreleriyle, meslekleriyle cinsiyetlerine dair özelliklerle konuşma biçimleriyle hatta lakaplarıyla o kadar geniş bir manzara çizer ki Halikarnas Balıkçısı'nın bir insan haritacısı olduğu rahatlıkla söylenebilir. İnsana dair her türlü ayrıntı onun romanlarında kendisine yer bulur ve yazar bu ayrıntıları her ne kadar roman kişisine ait bir özellik olarak yansıtmış gibi gözükse de aslında yazarın insanlığa ait özelliklere ayna tuttuğu görülür.

Romanlarda sık sık karşımıza çıkan denizcilik terimleri, mitolojik kavramlar, tarihsel kişilikler yazarın bu alanlara olan hâkimiyetini açıkça ortaya oymaktadır. Romanlarda bu alanlara ilişkin ciddi bir bilgi birikimi yansıması tespit edilir. Bununla birlikte Halikarnas balıkçısı sıcak ve şiirsel anlatımıyla romanlarını bilgi aktaran metinler zaafına düşürmemiştir. Amacı insana dair özel durumları vermek ve bunu da insan sıcaklığına, içtenliğine hizmet eder şekilde aktarmak olduğundan romanlarda karşımıza çıkan ansiklopedik bilgiler anlatım üzerinde zedeleyici bir özelliğe sahip olmaz.

Halikarnas Balıkçısı'nın üslubu ile hayata ve insana bakışı arasında ciddi bir paralellik görülür. Yazar, insanı hayatın içinde yalın bir varlık olarak görmüş bunun sonucu olarak da anlatımında sanatkârane üslup yerine yalın diyebileceğimiz bir tekniğe yönelmiştir. Yer yer dil ve anlatım aksamaları görülür. Ancak şiirsellik bu hataları örter. Kısa cümleler, diyaloglar, olay ve durum tespitine dayanan düz ifadeler yazarın üslubunu oluşturur. Yalın üslubun dışına çıktığı yerler deniz, çiftlik vs... manzaraların tasvir edildiği yerlerdir. Bu kısımlarda yazar, manzaranın güzelliği karşısında coşan, bu coşkusunu açıkça dile getirmekten kaçınmayan serbest ama yer yer mecazlarla yüklü anlatıma yönelir.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

Borak, Sadi, **Halikarnas Balıkçısı ve Bir Duruşmanın Öyküsü**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2002.

Devrim, Şirin, **Şakir Paşa Ailesi**, Çev. Semra Karamürsel, Doğan Kitap, 10. Baskı, İstanbul 2006.

Doğan, Mehmet H., **Şimdi Uzaklardasın**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009.

Enginün, İnci, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2006.

Erhat, Azra, **Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı**, Can Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002.

Halikarnas Balıkçısı, **Aganta Burina Burinata**, Bilgi Yayınevi, 33. Baskı, Ankara 2013.

Halikarnas Balıkçısı, **Ötelerin Çocukları**, Bilgi Yayınevi, 8. Baskı, Ankara 2010.

Halikarnas Balıkçısı, **Uluç Reis**, Bilgi Yayınevi, 16. Baskı, Ankara 2012.

Halikarnas Balıkçısı, **Turgut Reis**, Bilgi Yayınevi, 9. Baskı, Ankara 2011.

Halikarnas Balıkçısı, **Deniz Gurbetçileri**, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2008.

Halikarnas Balıkçısı, **Bulamaç**, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Der. Sevilay Öğüt, Ankara 2010.

Halikarnas Balıkçısı, **Arşipel**, Bilgi Yayınevi, 3. Baskı Hzl. Şadan Gökovalı, Ankara 2011.

Halikarnas Balıkçısı, **Mavi Sürgün**, Bilgi Yayınevi, 18. Baskı, Hzl. Şadan Gökovalı, Ankara 2011.

Kaplan, Mehmet, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri**, Dergâh Yayınları, 8. Baskı, Ankara 2004.

Naci, Fethi, **Roman ve Yaşam**, Can Yayınları, İstanbul 1992.

Noonan, İsmet Kabağaalı, **Halikarnas Balıkısının Kızından Anılar Akın Akın**, Bilgi Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 2010.

Moran, Berna, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış**, İletişim Yayınları, 12. Baskı, C.2, İstanbul 2004.

Okay, Cüneyd, **Mavi Sürgüne Doğru**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Şerifoğlu, Ömer Faruk, **Son Bir Fen: Halikarnas Balıkısının Sarmal Yaşamı**, Yapı Kredi Yayınları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Tanju, Sadun, **Yahya Kemal ve Halikarnas Balıkçısı**, Arpaz Matbaası, İstanbul 1983.

GAZETE ve DERGİ YAZILARI

Asiltürk, Bâki, “Halikarnas Balıkısının Aganta Burina Burinata Romanında Otobiyografik Yansımalar ve Tanıklıklar”, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S.14, Temmuz-Aralık 2015

Ataseven, Nurten, “Bir Meslektaş Gözüyle”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

Bardakçı, Murat, “Yakın Tarihimizden Gerçek Bir Paşa Tecavüzü Olayı”, **Hürriyet Gazetesi**, 2 Aralık 2001.

Batur, Sabahattin, “Anılarda Büyüyen”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

Belge, Murat, “Halikarnas Balıkçısı ve Mavi Anadolu Tezi”, **Birikim Dergisi**, S.210, İstanbul 2006.

Berk, İlhan, “Halikarnas Balıkçısı”, **Türk Dili Dergisi**, C.13, S.352, Nisan 1981

Bilbaşar, Kemal, “Bitirecek Onca Yapıt Varken”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

Daniş, Naci Sadullah, “Sana Benden de Bir Merhaba”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

Gökovalı, Şadan, “Balıkçı’nın Bıraktıkları”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

Gökovalı, Şadan “ Halikarnas Balıkçısı ve Dil”, **Türk Dili Dergisi**, S. 289, Ekim 1975

“Halikarnas Balıkçısı ve Faruk Nafiz Çamlıbel’i Yitirdik”, **Türk Dili Dergisi**, C.29, S.267, Aralık 1973

Hazar, Özdemir, “Hey Gidi Koca Balıkçı Hey”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

Karataş, Evren, “Halikarnas Balıkçısı’nın Turgut Reis Adlı Eserinin Tarihî Roman Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.11, S.26, 2014.

Kocagöz, Samim, “Ölümden Korkmadı Hiç”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

Köksal, Ahmet, “Anadolu’nun Sözcüsü”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

Yamaç,Cavit, “Bulunmaz Bir Balıkçı”, **Yeditepe Sanat Dergisi**, S. 206, İstanbul 1973.

ÖZEL SAYILAR

Dost Fikir ve Sanat Dergisi, Halikarnas Balıkçısı Özel Sayısı, S.80, 23 Haziran 1971.

Yeditepe Sanat Dergisi, Halikarnas Balıkçısı Özel Sayısı, S. 206, Aralık 1973

Dönemeç Dergisi, Halikarnas Balıkçısı Özel Sayısı, S. 59-60, 28 Haziran-Temmuz 1982.

TEZLER

Kılıçaslan, Ayşe Gül, **Halikarnas Balıkçısı’nın Hikâyesi ve Romanlarında Mitolojik Unsurlar**, 2010.

Yıldırım, Çiğdem, **Halikarnas Balıkçısı’nın Hikâyelerinde İnsan**, 2013.

Yazıcı, Nermin, **Halikarnas Balıkçısı’nın Eserlerinde Tabiat**, 1998.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://atlantis.udhb.gov.tr/sozluk/> (9 Mayıs 2016)

<http://terim.rehberim.gen.tr/sozluk/denizcilik-terimleri-sozlugu>
(13 Nisan 2016)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts (15 Şubat 2016)

http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_3/boyraz.php
(5 Şubat 2016)

